

אספקלריא לשפת קולל

אספקלריא לפרשת לך לך תשפ"ד - כולל מאמרים

בענייני השעה

שירה

חינוך

חידות

אספקלריא לדף היומי

סיפור

ניתן להגיש תגובות לכל המאמרים, בכתובת המערכת:

2248228@gmail.com

המערכת אינה אחראית לתוכן המאמרים וסגנונם

אסור להדפיס ולפרסם את החיבור או חלקו למטרת מסחר בלא רשות מפורשת בכתב מהמו"ל (ישראל אברהם קלאר)

אספקלריא לפרשת לך לך תשפ"ד - כולל מאמרים

בענייני השעה..... 1

אשרי האיש - פנינים והארות מכל הדורות / ישראל אברהם קלאר 2
והיה כעץ' המשלת התורה הקדושה ותלמידי החכמים ל'עץ' - גוונים..... 2

אזורך - עולם התפילה / הרב חיים שולביץ, עיה"ק ירושלים 3
ברכת אבות..... 3

אהל תורה / הרב יהודה איזנשטיין, מח"ס 'אהל מועד', ישיבת מיר ירושלים 3
"וינקום לעינינו נקמת דם עבדיך השפוך", מי הם אותם 'עבדיך' ומהו
הענין ב'נקמה' ועוד 'לעינינו'?..... 3

אמונה ובטחון / הרב אברהם דניאל עבשטיין, מח"ס 'מי מנוחות', לויקווד 4
הבוטח בה' ישוגב!..... 4

ביאורים והארות / הרב משה הלוי הורן, מח"ס 'תפארת ציון' בסוג' תקפו כהן,
מג"ש בישיבת תפארת ישראל, בני ברק 5
מילה - עמידה לפני ה', בתפילה, ובתורה..... 5
טעמי ה'שלוש זכר'..... 5
איך הגשמים נעצרין אלא בשביל כת מספרי לשון הרע..... 5

דעת כהן / הרב שמואל מנחם כהן, ראש ישיבת 'תל ציון' 6
נבואה והתגלות בארץ ישראל..... 6

הכי איתמר / הרב איתמר טעפ, מח"ס 'הכי איתמר', קרית ספר 6
אם הקורא אברם עובר בעשה ולא תעשה..... 6

השבת של מ"י / הרב יחיאל פישל רוזנר, מח"ס 'מנחת יחיאל' ו'השבת של מ"י'.. 6
פניני עיון בפרשת השבוע..... 6

ויאמר שמואל / הרב שמואל ברוך גנוט, מראשי ישיבת משאת המלך - אלעד,
מח"ס 'ויאמר שמואל' ושא"ס 7
חיוב תקיעת שופר בעת מלחמה בארץ ישראל..... 7
על מי להישען?!..... 7

ויצבור יוסף / הרב יוסף צברי, רב ומו"צ בעיר אלעד, ומח"ס ויען יוסף, שלחן
מלכים ושא"ס 8
האם שם בן נח היה בכור..... 8

- חזרת הש"ץ / הרב אברהם שץ, ראש כולל טהרות 'תפארת שלמה' בשכונת רמת שלמה, ירושלים עיה"ק נ
- מדוע ישמעאל קיבל את הזכות לענות את ישראל ולא יזו מטרם..... נ
- חקירה בפרשה / הרב יהושפט שרגא רבינוביץ, מג"ש בישיבת מיר וראש מכון דעת סופרים נב
- בענין שם "ישמעאל" - "שעתיד לשמוע הקדוש ברוך הוא באנקת העם ממה שעתידין בני ישמעאל לעשות בארץ באחרית הימים"..... נב
- להתענג על ה' / הרב יעקב מנשה, מגיד מישרים בשכונת פסגת זאב נז
- גלות ישמעאל..... נז
- לוית ח"ץ / הרב חיים נתן היילפרין, מח"ס 'לקוטי שערי תשובה' (מאנשעסטער) .. סב
- ההזדמנות לפדות שבויים מדי יום ביומו!..... סב
- מי הדעת - תלמוד תורה בפרשת השבוע / הרב יוסף קסלר, מח"ס 'משנת ברכה', מודיעין עילית סו
- שייכות המילה לתלמוד תורה..... סו
- מעדני מלך / הרב מרדכי מלכא, הרב הראשי לעיר אלעד, נשיא וראש מוסדות "אור המלך", מחבר ספרי שו"ת דרך המלך, אמרי מרדכי ועוד ע
- האור שמסתתר אחרי החושך..... ע
- משאת משה / הרב מנחם ישראל חזן, מודיעין עילית עז
- ברית מילה..... עז
- מתורתו של הצפנת פענח / הרב אברהם ישעיהו הכהן בירנהק, מו"ל 'צפנת פענח החדשות', מודיעין עילית פו
- מטבע של אברהם - לחילול מעשר..... פו
- נגוהות בפרשה / הרב ישראל מאיר אסטריק, מח"ס 'יאמר ישראל (רחובות) פח
- חששו של אברהם..... פח
- נחשבה / הרב יחיאל הלוי נוביק, ראש כולל דעת יוסף - אשדוד, עורך ספרי מרן הגר"ש רוזובסקי זצ"ל צ
- 'הציץ עליו בעל הבירה' - כמה מרגש... הרבה יותר מ... אדם על הירח...'..... צ
- עולמות / הרב זאב קופילוביץ צד
- פרשת לך לך בראי הדורות..... צד
- פניני פז / הרב אברהם נח זלצמן, מח"ס 'אדני פז' על סוגיות הש"ס צו
- העמידה בנסינות..... צו

פרחים לתורה - כיצד מחנכין / הרב ישראל חיים בלומנטל, מג"ש בכולל תורת

מרדכי צח

ל' ישמעאל יחיה לפניך' - יחס נכון לבן הטועה צח

פתגמי אורייתא / הרב יוסף חיים אלבוים, בעמ"ח 'אורייתא' ו'דעת חכמה' ק

מזבחות אברהם ק

שבט מישראל / הרב ישראל פרידמן, רב קהילת טשארטקוב, מח"ס 'שבט

מישראל', מאנשעסטער קג

להרגיש יסורי כלל ישראל ולא להתעלם מצרת הרבים קג

שלהבת התורה / הרב שלמה משי זהב, מח"ס מחשבת שלמה, מחיית עמלק קט

לא מל עצמו לפי הראב"ד חייב כרת בכל יום, האם יכול לפטור עצמו

מחיובי ממון משום קלב" קט

תאיר נרי / הרב חיים מאיר נריה קיג

תיקון היו"ד של שרי כשניתנה ליהושע קיג

תבונות שורש - הארות בפרשה על פי שורשי התיבות / הרב אשר זאב שרייבר,

מח"ס תבונות כפיו, תבונות מועד קטו

וצדקה תהיה לנו קטו

תשובות הגר"ח - פנינים מתורת רבינו מרן שר התורה הגר"ח קניבסקי זיע"א (חלקם

טרם נדפסו) / הרב אהרן הלוי גרנדש מח"ס תשובות הגר"ח קכב

שו"ת בפרשיות נח, לך לך קכב

שירה **קלא**

שירה / הרב יצחק קלונימוס פריד, קריית גת קלב

איכה - פרעות תשפ"ד קלב

חינוך **קלד**

חינוך בפרשה / הרב יחיאל מיכל מונדרוביץ', מפקח בתלמודי תורה ומרצה חינוכי

קלה קלה

יש לנו DNA מיוחד! קלה

חידות **קלז**

פתשגן הכתב - חידה בפרשת השבוע / מבית 'לא יסור שבט מיהודה' קלח

חידה בפרשת השבוע! קלח

פתרון חידת 'פתשגן הכתב' קלט

אספקלריא לדרך היומי..... קמ

אספקלריא לדרך היומי - הארות במסכת הנלמדת קמא
[הרב יוסף דב הרצוג, ארה"ב](#)..... קמא

סיפור..... קמז

בומרנג - דרמה סוחפת בהמשכים בעלת מסר חד ביותר / הרב חנוך חיים וינשטוק
קמח
[פרק ל' "יסודות איתנים"](#)..... קמח

סיפור / הרב מרדכי מלכא, הרב הראשי לעיר אלעד, במדורו באספקלריא קנו
[סיפור מדהים מהחיים](#)..... קנו

אספקלריא לפרשת לך לך תשפ"ד - כולל מאמרים בענייני השעה

אשרי האיש - פנינים והארות מכל הדורות / ישראל אברהם קלאר

אשרי האיש גו'. רבי יודן אומר: המזמור הזה משובח מכל המזמורים (מד' שוח"ט)
'והיה כעץ' המשלת התורה הקדושה ותלמידי החכמים ל'עץ'
- גוונים

כִּי אִם בְּתוֹרַת ה' חִפְצוֹ וּבְתוֹרָתוֹ יִהְיֶה יוֹמָם וְלַיְלָה. וְהָיָה כְּעֵץ שֶׁתּוֹלַע עָלָיו פְּלִיגֵי מַיִם אֲשֶׁר
פָּרְיוֹ יִתֵּן בְּעֵתוֹ וְעֵלְהוּ לֹא יִבּוֹל וְכָל אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה יִצְלִיחַ (תהלים א, ב-ג)

*

במדרשי חז"ל^א מבואר מה שהפסוקים מדמים את התורה הקדושה לעץ:
התורה היא "עץ חיים" שאם עבר אדם עבירה אפילו אם אינו יכול ללמוד תורה ואף
לקרוא דברי תורה אין יכול, "יחזיק" בעץ התורה ויחיה.
וכעין זה בזהר הקדוש^ב: "עץ חיים" זאת התורה, שהיא אילן עילאי גדול וחזק.

*

לשון ה"חרדים" (רבי אלעזר אזכריני) ברוח זו: העולם - ים סוער, הגוף - תל עפר בתוכו,
הנשמה - איש עומד על התל, ועץ החיים נטוע עליו. אם הוא חכם לב יתחזק ויתקשר
באילן, כי היום או מחר יכו בחזקה גלי הים בתל ויהרס, ואם לא יהיה הוא נקשר באילן
ישטפו בתל. היינו דכתיב "עץ חיים היא וגו'" וכו'.

וכלפי ההחזקה בעץ התורה היה אומר רבי אליהו לאפיאן זצ"ל^ד: "עץ חיים היא למחזיקים
בה ותומכיה מאושר": נאמר למחזיקים "בה" - התורה היא עץ חיים למי שיודע שהוא
מחזיק "את עצמו" בתורה, אבל "ותומכיה" מי שחושב שהוא מחזיק את התורה בתמיכתו,
הוא אמנם "מאושר", אבל עבורו התורה אינה "עץ חיים".

*

עוד כתב ה"חרדים" בדימוי התורה לעץ:

על האדם לבחור מצוה אחת שבה יחזיק במיוחד בכל הכח. שכללות התורה, שהם תרי"ג
מצוות, נקראים עץ חיים - ככתוב 'עץ חיים היא', והאוחז ענף אחד מן האילן היטב, אוחז
בכולם, שכולם גוף אחד.

^א מדרש תנחומא, וישלח ט, ובדומה בויקרא רבה [קדושים] ריש פרשה כה.

^ב ויקרא נג, ב, תרגום.

^ג פרק סו (עח).

^ד לב אליהו, שביבי לב, אות מג.

מה שאין כן אם יבוא לתפוס בכל הענפים יחד שלא יתפוס כלום נעל דרך תפסת מרובה
לא תפסת].

*

בעל ההפלאה^ה מפרש את דימוי התלמיד חכם לעץ:

והיה כעץ - שגדל והולך.

שהפסוק מציין את התקדמותו, כמו שאמר "כי אם בתורת ה' חפצו ובתורתו יהגה יומם
ולילה" ודרשו חז"ל (ע"ז יט,א) שקודם שעמל בה נקראת "תורת ה'", ואחר שעמל בה
נקראת על שמו - "תורתו". ובא לומר שגם כאשר עולה לו קושיא בלימודו נועדה קושיא זו
רק כדי שיתגבר עליה ויחכים יותר. עד כאן דבריו.

יש להטעים שכך היא הדרך, שהשגת חידושי התורה באים על ידי הקדמת קושיא, ועל
דרך דברי הזוהר הקדוש (שמות קפד ע"א, תרגום): שלא מתישבים דברי תורה אלא שם,
שאינן אור אלא אותו היוצא מתוך החשך.

*

ומבאר בעל ההפלאה את המשך הפסוקים: **לא כן הרשעים - הרשעים הם להפך, כי אם
כמוץ אשר תדפנו רוח - שה' מעלה להם קושיות במטרה הפוכה, כדי לדחותם ולהפילם,
על כן לא יקומו רשעים במשפט - שלעולם מטעהו השי"ת בספקות, ולא יקומו חטאים -
חסרונות וספקות - בעדת צדיקים, [יא"ק: שאם יש להם קושיא אין לה "תקומה", כי היא
ניתנה להם כדי שיתגברו עליה, כנ"ל] כי יודע ה' דרך צדיקים - ללמד ענוים דרכו, להביאם
לידיעת המשפטים, ודרך רשעים תאבד - כדי להאבידם.**

ונראה לבאר על פי דבריו גם את תחילת המזמור: **אשרי האיש אשר לא הלך בעצת רשעים
- לשמוע בקול יצרו שמפתהו (כמו שכתב שם): "למה תבלה את זמנך, הרי במה שאתה
מחפש תירוץ אין כוונתך אלא ליישב את דעתך מן הקושיא, וביכולתך לומר איזה דוחק
ולחמשיך הלאה", ובדרך חטאים - "חסרונות", כלומר קושיות - לא עמד - אינו מניח לעצמו
להתעכב, אלא מתאמץ למצוא תירוץ אמיתי, ובמושב לצים לא ישב - להתבטל מן התורה
בכך שיתרשל מלחפש תירוץ (על דרך דברי חז"ל במסכת אבות פ"ג מ"ב)**

*

ורבי ירוחם זצ"ל היה אומר^ו בדימוי תלמידי החכמים לעצים:

כשם שיש להעריך עצים 'צומחים' ולא עצים 'גדולים' שכומשים והולכים, כך יש להעריך
את החותרים לגדול יותר מהגדולים שאינם חותרים.

^ה פתחא זעירא לכתובות, אות כו.

^י וראה עוד בזה"ק בראשית קסה ע"ב ושמות יב ע"ב: חכמה מתוך טפשות.

^י רבי ירוחם הלוי ליוואוויץ ראש ישיבת מיר, דעת תורה, פרשת דברים - ביאורים, עמ' צב. ע"ש מיסוד דברי ר' ישראל
מסלנט.

אאזרַך - עולם התפילה / הרב חיים שולביץ, עיה"ק ירושלים

ברכת אבות

וְאֶעֱשֶׂךָ לְגוֹי גָדוֹל וְאֶבְרַכְךָ וְאֶגְדְּלֶהָ שְׁמֶךָ וְהָיָה בְרַכָּה (יב, ב)

כל המדות והאבות כלולים באברהם

בפסחים (ק"ז): אמר רבי שמעון בן לקיש, 'ואעשך לגוי גדול' זהו שאומרים 'אלהי אברהם', 'ואברכך' זהו שאומרים 'אלהי יצחק', 'ואגדלה שמך' זהו שאומרים 'אלהי יעקב'. יכול יהוה חותמין בכולן, תלמוד לומר 'והיה ברכה', כך חותמין ואין חותמין בכולן. ובדבריו נשמע שהזכרת כל שלשת האבות נכללה כבר בברכה שנאמרה כולה לאברהם 'ואעשך לגוי גדול ואברך ואגדלה שמך', וכיון שכולם כלולים בו, לכן חותמים בו, ואף זה בכלל ברכת ה' לאברהם 'והיה ברכה'.

אכן המקור להזכרת שלשת האבות יחד, והקשרם אל המדות העליונות, הביא המנורת המאור (ק"ז) בשם מדרש (בתי מדרשות ח"ב מדרש מנין) 'מנין שאומרים 'הגדול הגבור והנורא', שנאמר 'האל הגדול הגבור והנורא שומר הברית' (נחמיה ט לב). ומנין שמזכירין שלשה אבות, שנאמר 'זכור לאברהם ליצחק ולישראל עבדיך' (שמות לב, יג). וכן הוא אומר באליהו 'ה' אלהי אברהם יצחק וישראל' (מלכים א' יח לו).

ומבואר, שבכדי להכנס בתפילה, יש להקדים שבח וזכות, וזאת בהזכרת כלל מידותיו ית', והיות האבות מרכבה למדות אלוי, אך שומה עלינו להבין, למה הוזכרו דוקא שלשת מדות אלו, ואיך נקשרו האבות בהן, ומפני מה כוללים את כולם באברהם, ולא ביעקב בחיר שבאבות.

*

^ח ובמדרש (במדב"ר יא ב) 'בך חותמין ואומרים מגן אברהם'. ובמנורת המאור (ק"ז) הביא מדרש 'מנין שחתימת ברכה ראשונה 'מגן אברהם', שנאמר 'אל תירא אברם אנכי מגן לך' (להלן טו א).

^ט ובמשנת רבי אליעזר (פי"ב) 'מנין שאומרים 'הגדול הגבור והנורא', שנאמר (דברים י יז) כי ה' אלוהיכם הוא אלהי האלהים ואדוני האדונים, האל הגדול הגבור והנורא' וכן עזרא אומר 'האל הגדול הגבור והנורא שומר הברית' (נחמיה ט לב).

^י כאמור (ב"ר מז ו) האבות הם המרכבה. ובפתיחת שערי אורה דקדק שלא אמרו שכל אחד מהאבות הוא המרכבה, אלא האבות כולם יחד, כיצד, אברהם אבינו ע"ה לקח בטהרה צד ימין וירש ימין של מעלה, שהוא מידת החסד, ועל זה נאמר, ויסע אברם הלוך ונסוע הנגבה (בראשית יב ח). יצחק לקח בטהרה מידת צד שמאל, שהוא הפחד, ועל זה נאמר, וישבע יעקב בפחד אביו יצחק (שם לא נג). ויעקב לקח בטהרה צד קו האמצעי, ועל זה נאמר, ויעקב איש תם יושב אוהלים (שם כה כז), בין אהל אברהם ובין אהל יצחק. נמצאו שלושת האבות כיסא למרכבה, ועל דרך זה הושב הדבר על בוריו ויוצר על מכונו, ויתבאר עוד להלן.

שלשת המדות ושלשת האבות

כתב רמח"ל (דרך ה' ח"ד פ"ו) 'סוגי ההשפעה העליונה, שתחתיהם נכללים כל מיני ההשפעות ופרטיהם, הם שלשה, והם הנרמזים בשלש אותיות השם ב"ה [יה"ו], וחיבורם ביחד להשלמת הבריאה כלה נרמזת בה' אחרונה. וכנגדם שלשה הכנויים, הגדול הגבור והנורא, והממשיך אותם כראוי הוא זכותם של אברהם יצחק ויעקב. והממשיך ההשלמה היוצאת מחיבורם הוא זכותו של דוד המלך, שמתחבר עם האבות ומשלים תיקונם של ישראלים.

והיינו, שמצד השגת הנבראים, שלשת מדות אלו כוללות את כל דרכי השפע, וכפי שאמרו (ברכות לג:): 'הני תלת דאמרינן, אי לאו דאמרינהו משה רבינו באורייתא ואתו אנשי כנסת הגדולה ותקנינהו בתפלה, לא הוינן יכולין למימר להו', לאמור, שתקנת אמירת שלשת מדות אלו, מורה שלפי מיעוט השגתנו, כוללות הן את כל פעולות ההטבה הנגלות לנו. ושייכותם אלינו היא ע"י עבודת האבות, שהלכו בדרכי הנהגות אלו, ובכך גילו בעולם את דרכי השי"ת.

ואמנם אחר שעבדו האבות לגלות רצון השי"ת במדות אלו, זכו להחיל עליהם ועל זרעם השפעת מדות אלו, וכמו שביאר הגר"א (תיקו"ז סט, קכז). 'שלפי המעשים כך יורשים הנשמות, אברהם זכה לחסד, שהיה עושה חסד כל הימים, וכן בכולם, וכמו שאדם אתפשט בתלת אבהן כן אתפשט חכמה בחג"ת, וכן כל עניני החכמה הזאת, שכל ההנהגה הכל לפי המעשה מאדם הראשון ולהלאה'. והיינו כי אף שמגמת הבריאה היא לגילוי ייחודו שאינו תלוי במעשי הנבראים, הרי מעת שהחלה העבודה לתיקון חטא האדם, נגלית ההנהגה כהנהגת משפט, ולפי תפיסתנו אנו מעמידים תפילתנו, שבזכות מעשי האבות ימשכו לנו דרכי ההטבה של ההנהגה העליונה.

*

'זוכר חסדי אבות'

הצד השווה לכל שלשת המידות הוא שעל ידם נמשכת ההטבה לעולם, והנהגת האבות בהם היא 'חסדי אבות', כדלהלן.

אברהם, הנקרא 'גדול בענקים' (יהושע יא טו ורש"י שם), דבק במדת ה'גדול', היא מדת החסד, העומדת בראש המידות ומכונה 'גדולה', כאמור (דה"י א' כט יא) 'לך ה' הגדולה', כי בה מתגלה רוצנו ית' להיטיב עם הנבראים, ולהעלותם ממצב ה'קטנות' שבהנהגת המשפט, אל ה'גדלות' שהיא הנהגת הייחוד העליונה, שכל מגמתה להיטיב בלא גבולי.

^א וכן בשל"ה (וישב תו"א ה) 'כי שורש קו החסד הוא י', ושורש קו הדין הוא ה' ראשונה, וקו הרחמים הוא ו', ובחסד ודין ורחמים נאחזים שלושה האבות ונעשו מרכבה, ויה' אחרונה היא מלכות, ובה נאחו דוד למרכבה, ואז השם שלם'.
^ב אך אין הכוונה לחסד רב וגדול במדה, וכמו שכתב רמח"ל (דע"ת ח"ב עמ' נו) על הכתוב (תהלים צב ו) 'מה גדלו מעשיך ה' מאד עמקו מחשבותיך', כי לא על הריבוי הוא מדבר, אלא על הגודל שיש לכל מעשה שאין לו סוף, ונפני היותו מביט על הכל, כי על הריבוי אומר במקום אחר 'מה רבו מעשיך ה'.

אברהם היה 'מרכבה' למדה זו, כי עבודתו הביאה לגילוי הנהגה זו בעולם, בהיותו מיטיב לכל, ומודיע לכל שאין ההטבה משלו, אלא הוא משתדל להתדמות לבוראו שבו שורש הטובה לכל הנבראים, כאמור (ב"ר מג ז) 'היה מקבל את העוברים ואת השבים, ומשהיו אוכלים ושותין היה אומר להן ברכו, והן אומרים לו מה נאמר, והוא אומר להם אמרו ברוך אל עולם שאכלנו משלוי"ג.

יצחק, 'נעשה מרכבה ל'גבורה'י, להיות שאחז מדת הדין לחלקו, ופשט צוארו על גבי המזבח, והיה מודיע לכל באי עולם כי יש לעולם שופט ואלוה ויש דין ויש דיין' (פרד"ס כב ג). והיינו שמדת הגבורה קובעת גבול, ומתאימה את שפע החסד שאין לו גבול, אל הנבראים שקיומם תלוי בגבול, בהיותה נותנת יכולת לבחירה, בין הטוב הממשיך אורה לבין הרע הגורם להסתר. וממילא ניתן מקום לעבודה, בה ישלים האדם את קומתו, ויהיה ראוי לקבל חסדו בשלימותו.^י

ואמנם, בהיות הגבורה תולדת החסד, הרי שכל מגמתה היא לגלות את שלימות החסד, וזהו שאמרו בגמרא (שבת עז:): למה עיזי מסגי ברישא, כברייתו של עולם, ברישא חשוכא והדר נהורא, ולכך יש לחסיד להוחיל ממעוף צוקתו כי יהיה החושך סיבת האורה^{טו}, כי הדין מוציא את הצדק לאור, ולא יתכן שתמנע הגבורה את שפע החסד, אלא אדרבא היא המתאימה את קבלתו.^י

יעקב, איש תם, אשר איזן וחיקר מדות אבותיו, ושלימות ואיזון כל המידות היא הנקראת 'נורא', כמבואר בזהר (ח"ב עט). על הכתוב (שמות לד י) 'מעשה ה' כי נורא הוא', אמר רבי אלעזר, שלימו דכלא. כמה דאת אמר 'האל הגדול הגבור והנורא'. מאי 'והנורא' דא יעקב. וכתוב 'ויעקב איש תם' ותרגומו 'גבר שלים', שלים בכלא. כך כל עובדין דקוב"ה, שלימין

^י ובתנא דבי אליהו (טז) כיון שנולד אברהם נהדר הקב"ה בפי כל בריותיו שנאמר (איכה ג) 'חסדי ה' כי לא תמנו כי לא כלו רחמיו'.

^{יד} כאמור בזהר (ח"ג א:): 'גבורה פחד יצחק', ועוד שם (רלא): 'דא דינא קשיא פחד יצחק'. ובדרך חיים (פ"א מ"ה) מבואר 'שבעל דין ירא פן יעבור ויעשה דבר כנגד היראה'.

^{טו} ראה דרך ה' (ח"א פ"ב) 'אי אפשר שימצא בזולתו, שיהיה אמתתו מכרחת לו השלימות ומעדרת ממנו החסרונות. אך להתדמות לזה במקצת צריך, שלפחות יהיה הוא הקונה השלימות שאין אמתת ענינו מכריח לו, ויהיה הוא מעדיר מעצמו החסרונות שהיו אפשריים בו. על כן גזר וסידר שיבראו עניני שלימות ועניני חסרון, ותברא בריה שיהיה בה האפשרות לשני הענינים בשוה, ויותנו לבריה הזאת אמצעיים שעל ידם תקנה לעצמה את השלימות ותעדיר ממנה את החסרונות, ואז יקרא שנתדמית במה שהיה אפשר לה לבוראה, ותהיה ראויה לידבק בו וליהנות בטובו'.

^{טז} והאריך בזה רמח"ל במקומות אין מספר, ראה דע"ת (קכד) 'זהו החשך שממנו יהיה ניכר האור של השלמות העליון בזמן שיתגלה לעתיד לבא. ועוד, שהרי זה בירור אמתת היחוד בכל גדרו, ומצד זה, יותר שמחשיך והולך - יותר יתגלה אמתת היחוד בבטלו את הרע הזה'.

^{יז} וכבר אמר ריב"ל (יומא טז:): למה נקרא שמם אנשי כנסת הגדולה מפני שהחזירו העטרה ליושנה, משה אמר האל הגדול הגבור והנורא (דברים י יז) אתא ירמיה ואמר גוים מרקדים בהיכלו איה נוראותיו לא אמר נורא. אתא דניאל ואמר גוים משתעבדים בבניו איה גבורותיו לא אמר הגבור. אתו אנשי כנסת הגדולה ואמרו אדרבה זו היא גבורותיו ואלו נוראותיו, זו היא גבורתו שכובש את כעסו ונותן ארך אפים לרשעים, ואלו הן נוראותיו שאלמלא מוראו של הקב"ה אומה אחת היא יכולה להתקיים בין שבעים אומות. והיינו שגבורתו אינה על האומות, אלא אדרבא היא הנותנת מקום לאומות לזכך את ישראל, ובכך הרע מוציא את כל כוחו, כי כאשר ישראל עולים מכל אחת מארבע מלכויות הם נוטלים את בלעה מפיה, ומגלים איך תכלית הרע הוא לזכך את הטוב.

בשלימו, בקיומא שלים'. והיינו שקיום העולם תלוי באיזון בין המידות, וזו היתה עבודת יעקביה.

בעוד החסד והגבורה משלימות זו לזו, הרי כל אחת מהן נוגדת לחברתה, כי החסד כולל הטבה ללא גבול, אך כשלעצמו הוא נהמא דכיסופא, ואילו הגבורה תולה את כל החסד בבחירה בטוב, וכל מהותה גבוליט, והשילוב ביניהם הוא גילוי מדת 'נורא', שהיא הדעת, בה הצירוף אל מדת הייחוד שאינה תלויה במעשי בני אדם.

אכן בעוד המרכבה כלולה מכלל עבודת האבות, כי אין לנבראים השגה בהנהגה העליונה אלא על ידי בחירה ועבודה, שהם תלויים במידות הגבור והנורא, הרי לא הוזכרה עבודתם של האבות, אלא נכללו כולם ב'חסדי אבות', כי כאמור, הצד השווה לכל שלשת המידות הוא שעל ידם נמשכת ההטבה לעולם, ועל כך נקראו 'אבות', שהאב הוא הממשיך שפע לתולדותיו, ולכן חתימת הברכה היא רק באברהם, שהוא שורש מדת החסד, והוא אבי האומה כולה.

*

שבח 'מגן אברהם'

והנה תואר 'אלהי אברהם יצחק ויעקב' משתבח בו הקב"ה עצמו, כאמור (שמות ג טו) 'כה תאמר אל בני ישראל, ה' אלהי אבותיכם אלהי אברהם אלהי יצחק ואלהי יעקב שלחני אליכם', אולם שבח החתימה 'מגן אברהם' אמרו הקב"ה כהבטחה לאברהם 'אנכי מגן לך', אלא שהמלאכים שבחו בו את הקב"ה על קיומו, כאמור בפרקי דר"א (כז) כשיצא שם בן נח לקראת אברהם, וראה את כל המעשים שעשה ואת כל הרכוש שהשיב, היה תמה בלבו, התחיל מהלל ומפאר ומשבח ואומר 'ברוך אל עליון אשר מגן צריך'. עמד אברהם והיה מתפלל לפני הקב"ה ואמר רבון כל העלמים לא בכח ידי ולא בכח ימיני עשיתי את כל אלה אלא בכח ימינך שאתה מגן לי בעולם הזה ובעולם הבא, שנאמר 'ואתה ה' מגן בעדי' בעולם הזה, 'כבודי ומרים ראשי' לעולם הבא, וענו העליונים ואמרו 'מגן אברהם', ובשבלי הלקט הביא בשם מדרש שכאשר ניצל אברהם אבינו מאור כשדים, פתחו מלאכי השרת ואמרו 'בא"י מגן אברהם'.

מהותו של שבח זה התבארה במדרש (ב"ר מד ד), שהיה אבינו אברהם מתפחד ואומר, ירדתי לכבשן האש ונצלתי, ירדתי למלחמת המלכים ונצלתי, תאמר שנתקבלתי שכרי בעולם הזה ואין לי כלום לעתיד לבא, אמר הקב"ה אל תירא 'אנכי מגן לך', וכל מה

^{י"ח} ראה רבנו בחיי (בראשית כה כז) 'ויעקב איש תם. היה ראוי לומר 'ויעקב איש אמת', כיון שמדתו אמת, אבל הוסיף ביאור במלת תם שהיא רומזת על מדת אמת, ורומזת עוד שהוא המכריע, מלשון תיומת שהוא אמצעית בין העלין לימין ולשמאל. והגר"א (ספד"צ פ"ג) כתב בביאור הזהר הנ"ל, 'וענין שמא שלים הו"ה אלקים, כי רחמים בלבד אינן שלים, וכן דין בלבד, ולכן יעקב נקרא איש תם שכולל חו"ג, דתנינן מאי איש תם כתרגומו שלים כו' עד ואשלים להאי ולהאי.

^{י"ט} ראה לשון הגר"א (ספד"צ פ"א ד"ה ספרא דשקיל) 'ראה שאין העולם מתקיים, שחסד נותן עושר יותר מדאי, ודין נותן ריש, ושניהם אינן טובים לעולם, כמ"ש (משלי ל) ריש ועושר אל תתן לי הטריפני לחם חקי, וזה חק כדי צרכו'. וכע"ז ביהל אור (שלח קנו): 'העוה"ז אי אפשר להתנהג לא בחסד גמור ולא בדין גמור, אלא בשתי מדות הממוזגות'.

שעשיתי עמך בעולם הזה חנם עשיתי עמך, אבל שכרך מתוקן לעתיד לבא שכרך הרבה מאד. והיינו ש'מגן' תרגומו חנם^כ, וביאר מהר"ל (גבורות ה' ו) ששכר גומלי חסדים שאוכלים הפירות בעולם הזה בחנם, אך הקרן קיימת לעולם הבא, וזהו ששכרו הרבה מאוד לעולם הבא. והוסיף, שהעולם מחסדו של הקב"ה, שנאמר (תהלים פט) 'כי אמרתי עולם חסד יבנה', וע"י חסדו יוצאים לפועל התולדות בעולם, ולכן הדבק במדה הזאת יש לו קרן ויש לו פירות.

מבואר שתואר 'מגן אברהם' מורה ששורש כוחם של האבות להשפיע ללא גבול, נובע מהיותם אוכלים פירות עבודתם בעולם הזה בחנם, ואמנם גם על שאר האבות נקבעה מטבע של ברכת 'מגן אבות', אך החתימה היא רק ב'מגן אברהם', כי מאז נבחר אברהם להמשיך חסד עליון, שוב אין המשכת שפע קודש לישראל תלויה במעשי ישראל, ואינה ככל פרי שגידולו ממעט מכח שורשו, אלא היא צירוף למקור חסדו של הקב"ה, ולכן נכללה כל עבודת המדות ב'חסדי אבות', ונחתמה ברכה זו ב'מגן אברהם', לאמור שחסד זה מקורו באוצר של מתנת חנם^{כא}.

*

'מגן אברהם' 'מגן אבות' ו'מגן דוד'

יש להתבונן במשמעות תואר 'מגן', כי בלשון הקודש משמעה הגנה, ואיך יהיה תרגומו במשמעות אחרת.

והנה בסנהדרין (קז.) מובא, שאמר דוד, רשב"ע מפני מה אומרים אלהי אברהם אלהי יצחק ואלהי יעקב ואין אומרים אלהי דוד, והשיבו הקב"ה שהאבות עברו נסיונות, והוא לא עבר, אמר לפניו רשב"ע בחנני ונסני, שנאמר 'בחנני ה' ונסני', והעמידו בנסיון דבת שבע, ואף שלא עמד בו, מצינו בפסחים (ריז:): שבהפטרה חותמין 'מגן דוד', שנאמר 'ועשיתי לך שם גדול כשם הגדולים אשר בארץ, ותני רב יוסף, חותמין בהפטרה מגן דוד כדרך שחותמין בתפלה מגן אברהם. ומבואר לכאורה שתואר 'אלוקי פלוני', תלוי בעמידה בנסיון, מה שאין כן בשבח החתימה, וחילוק זה אומר דרשנייב.

אמנם כבר נודע שכל כח ישראל למסור נפשם על קדושת שמו, נובע מכח מסירות נפשם של האבות, שבעמדם בכל הנסיונות שניסם הקב"ה השרישו בבניהם את המידות

^כ כמו 'ויצאה חנם אין כסף' שתרגומו 'מגן', וכן 'אסא במגן מגן שויא', דהיינו רופא חנם.

^{כא} ראה בשער הפסוקים (כאן) 'מגן', הוא תרגום חנם. והענין הוא, אנכי אתן לך, אותו המקום הנקרא מתנת חנם ומגן בלשון תרגום, שהם ג"ר דז"א, מבינה שבו ולמעלה, אשר שם אינו מגיע פגם מעשה התחתונים, ובחנם נאחזים שם הקליפות, כי אין להם שום אחיזה כלל. ובסמוך יבואר משמעות נוספת במגן - חנם.

^{כב} אכן בזהר (ח"א פב.) מצינו שאמר דוד לקוב"ה, רשב"ע מפני מה לא עבדי בי חתימה דברכה כמה דחתמי ברכה באברהם דכתיב אנכי מגן לך, ואמרי מגן אברהם. א"ל קוב"ה, אברהם כבר בחנתיו וצרפתיו וקאים קמי בקיומא שלי, א"ל דוד אי הכי 'בחנני ה' ונסני צרפה כליותי ולבי', כיון דעבד ההיא מלה דבת שבע אדכר דוד קמיה על מה דאמר וכו', ועם כל דא חתמין ביה ברכה דקאמרן 'מגן דוד', ובגין כך אמר דוד 'ואתה ה' מגן בעדי כבודי ומרים ראשי'. ומבואר שמעיקרא לא ביקש אלא על החתימה, והטעם לזה התבאר בשערי אורה (ש"ג) של"ה (לך לך תו"א טו) ושער הכוונות (ר"ה ו) ש'מגן' הוא ג"פ אל, ו'מגן אברהם' כולל שלשת האבות, שהם כנגד חסד דין ורחמים, וממנו נעשה 'מגן דוד' שהוא הנוקבא המקבלת שלשתן, שכן מדתו שהיא מלכות בית דוד רגל רביעי מקבל שלש אלה.

העליונות^כ בקשר בל ינותק אל רצונו ית'כ, ולכך אף שכדי להקרא שם אלוה עליו צריך לעמוד בנסיון, הרי שאחר שעמדו האבות בנסיון, נחתמה הנהגתם על כנסת ישראל לדור דור, והיא ה'מגן' הכולל את חותם שלשת האבות, ויש בו הגנה בצירופם להנהגת הייחוד, שהיא חנם לבניהם, כי אף אם תכלה זכות אבות, הרי על כל פנים הקב"ה 'מביא גואל לבני בניהם, למען שמו באהבה, וזהו 'מגן אברהם'כ.

ובזה מתיישבת הערה נודעת, מה נשתנה חותם ברכה זו משאר ברכות התפילה, שכל הברכות חותמן הוא שבח פועל ה' עתה בענין המבוקש בהם, כמו 'חונן הדעת' ו'רוצה בתשובה', ואילו 'מגן אברהם' נסוב לכאורה על העבד כי אז הגן ה' על אברהם. אכן להאמור, הרי 'מגן' משמעו הוא המשכת חסד חנם לכל הדורות, וזאת לפי שאברהם אבינו הטביע את הנהגת הטוב העליון לדורי דורות.

*

צורת ה'מגן'

והנה צורת 'מגן דוד' היא בעלת שש קצות, ובפרדס יוסף (טו א) דן מדוע נקראה צורה זו 'מגן דוד' ולא 'מגן אברהם'כ. ולהאמור הרי צורת מגן דוד מורכבת משני משולשים, אחד קדקדו כלפי מעלה, והשני קדקדו כלפי מטה, ואמנם האבות יצרו את המשולש העליון, באחזם במדות חג"ת העליונות^כ, אך החותם על מלכות דוד נשלם רק בצירוף מעשי

^כ ראה פרי צדיק (סוכות ז) ג' האבות הקדושים השרישו בנפשות ישראל שיהיו רחמנים ביישנים גומלי חסדים. גומלי חסדים הוא מדת חסד לאברהם לגמול חסד עם כל הבריות אף למי שאינו ראוי ולזה יצא ממנו פסולת. וביישנים הוא מדת יצחק כאמרם ז"ל (נדרים כ.) למען תהיה יראתו על פניכם זה הבושה הוא בחינת הצמצום אמנם גם בזה יש פסולת. ורחמנים הוא מדתו של יעקב הממוצע ומזווג שני המדות לחנן ולרחם על מי שצריך וראוי.

^כ וכן שמעתי ממרן הגראמ"מ שך זללה"ה, בביאור דברי אשה ושבעה בניה (גיטין נו:): 'לכו ואמרו לאברהם אביכם אתה עקדת מזבח אחד ואני עקדתי שבעה מזבחות', שאין כוונתה לומר שמעלתה יותר מאאע"ה, אלא שכל כוחה למסור נפש בניה, נובעת מכח מסירות נפש שהטביע אאע"ה לדורות. וזהו שאמר הקב"ה לישעיה (כט כב) 'ועתה לא יבוש יעקב ולא פניו יחורו בראתו ילדיו מעשה ידי בקרבו יקדישו שמי והקדישו את קדוש יעקב ואת אלהי ישראל יעריצו', ופירש רש"י שאמר כל על שראה את חנניה מישאל ועזריה מוסרים עצמם לכבשן האש.

^כ רמ"ק (בוהר שם) ביאר, שמגן הוא ראשי תיבות של מ'יכאל ג'בריאל נ'זריאל, שהם שרי חסד גבורה תפארת, וחותמין בהם ברכה ראשונה, כנגד ה' עליונה, שיש בצורת ה' ג' וויין, כנגד שלשה וויין שבג' שמות ראשונים בשם ע"ב, והוא חסד עילאה, שבו אחוז אברהם. ודוד רצה שיחתמו בו ברכה אחרונה, כנגד ה' תחתונה שהיא מדת המלכות. ולפי ערכנו הכוונה כאמור, כי אותיות הוויין מורות על המשכה, והיא חלה ע"י שלשת האבות שעמדו בנסיונות, ואילו דוד הוא בחותם המלכות, וקבלת החותם אינה תלויה בעמידה בנסיון. [וראה דבריו בפרדס (כג יג) 'מגן היא המלכות ונקראת כן בהיותה יונקת מג' אבות ומשפעת לג' מחנות שראשם מ'יכאל ג'בריאל נ'זריאל' וע"ע להלן].

^כ וכתב שמלך בשר ודם יכול לשמור רק מד' רוחות, פנים ואחור ימין ושמאל, אבל מעלה ומטה אינו יכול לשמרו, אבל ה' שמר את דוד מששה רוחות.

^כ ראה בקונטרס כסף משנה שבסוף סידור רנ"ה החדש, שאין תמונה אלא במשולש, כי שורש הכל הוא בשילוש חג"ת המפנה את הכל אל קדקד עליון [ורע"ב (שבת ו ד, כתב שמגן עשוי כתבנית משולש)].

ישראלכה, אחר שהונהגו על ידי נביאי האמת והצדק, וזהו חותם משולש התחתון, שהוא במדות נה"י, ולכן בצירוף משולש זה נקראת צורתו 'מגן דוד'כט.

לתגובות: h0527690963@gmail.com

כח אף שגילוי מלכות בית דוד בעתה לעתיד לבא תלויה רק בהנהגת הייחוד, הרי כל עת הנהגת המשפט היא תלויה במעשי ישראל, ולכן רק אם זכו אחישנה בזכות משיח בן יוסף, וכבר הארכנו בזה בספרי התודה והמקדש בפרשיות מקץ-ויגש.

כט בספר ארץ החיים (תהלים יח א אות ח) כתב, שלמלכי ישראל היה מגן בעל ג' קצוות, ולמלכי בית דוד של ששה קצוות, להורות שיש לו אחיזה במדת מלכות, ומקבל שפע מן ששה קצוות, ודוד הוא השבע, ועל כך נאמר (תהלים שם) 'מגיני וקרן ישעי', כי דוד שנמשח בקרן נמשכה מלכותו (הוריות יב).

ובפרדס (שם) העיר שמצד אחד 'מגן' היא המלכות, ולאידך מצינו בזהר (ח"ב ג.) שמגן הוא הברית, שנאמר (תהלים פד יב) 'כי שמש ומגן ה' אלהים'. ויש ליישב שהשילוש כולל שש קצוות עד יסוד, והיכל הקודש בתוכו, וכן מבואר בכסף משנה לרנ"ה שם.

ברם, כד הוינא טליא אמר לי אאמו"ר שמקובל שהשילוש מורה על קוב"ה ישראל ואורייתא חד הוא, וכפילותו מורה שהייחוד הוא ממעלה למטה וממטה למעלה. ולפי זה נמצא שהמשולש שקדקדו למטה מורה על עבודת האבות, כמבואר במדרש (תנחומא נשא טז, ב"ר יט ז) שבחטאי אדה"ר הסתלקה השכינה מהעולם ועלתה למעלה, עד שבאו האבות והורידו לארץ, והיינו שבהנהגתם גילו את מלכותו ית' בעולם, ואילו השילוש של דוד הוא כלפי מעלה, כי המלכות עיניה נשואות אל העליון תמיד.

אהל תורה / הרב יהודה אייזנשטיין, מח"ס 'אהל מועד', ישיבת מיר ירושלים

"וינקום לעינינו נקמת דם עבדיך השפוך", מי הם אותם 'עבדיך'? ומהו הענין ב'נקמה' ועוד 'לעינינו'?

וְגַם אֶת הַגּוֹי אֲשֶׁר יַעֲבְדוּ דָן אֲנֹכִי וְאַחֲרֵי כֵן יֵצְאוּ בְרִכְשׁ גָּדוֹל (טו, יד)

א [בנוסח תפילת "אב הרחמים" (לפני מוסף בשבת), אומרים: "וינקום לעינינו נקמת דם עבדיו השפוך".

ומקור הדברים בתהלים (עט, י) שם נאמר: "יודע בגוים לעינינו נקמת דם עבדיך השפוך". וכנגד זה בא גם הבקשה ב"אבינו מלכינו" "אבינו מלכנו נקום נקמת דם עבדיך השפוך".

ועלינו להבין, וכי אנשי נקמות אנחנו, ומה המטרה בנקמה הזו. ולכאורה היה לנו לבקש, שיאמר די לצרותינו, ושיאמר כל אשר נשמה באפו ה' אלוקי ישראל מלך ומלכותו בכל משלה.

וכפי שנאמר בתהלים פרק פג: "אֱלֹהִים אֵל דָּמִי לֶךָ אֵל תַּחֲרַשׁ וְאֵל תִּשְׁקֹט אֵל. כִּי הִנֵּה אוֹיְבֶיךָ יִהְיֶינָךְ וּמִשְׁנֵאֶיךָ נִשְׂאוּ רֹאשׁ, עַל עַמְּךָ יַעֲרִימוּ סוּד וַיִּתְּעֲצוּ עַל צְפוּנֶיךָ, אָמְרוּ לָכֹּו וְנִכְחִידֶם מִגּוֹי וְלֹא יִזְכָּר שֵׁם יִשְׂרָאֵל עוֹד". ואז נאמר: "אֱלֹהִי שִׁיתְמוּ כַּגִּלְגַּל כְּקֶשׁ לִפְנֵי רוּחַ כּוֹ. מִלֵּא פְנֵיהֶם קְלוֹן וַיִּבְקְשׁוּ שְׂמֶךָ ה' כּוֹ. וַיִּדְעוּ כִּי אַתָּה שְׂמֶךָ ה' לְבַדְךָ עֲלִיוֹן עַל כָּל הָאָרֶץ".

יתירה מכך יש להבין, את נוסח הבקשה (ע"פ המקרא בתהלים הנ"ל) שמבקשים שהנקמה תהיה לעינינו. מהו הענין הרוחני לראות את הנקמה בעצמינו, שלכאורה אין לנו שייכות לעונשים שנותן ה' יתברך.

עוד יש להבין, מה שנאמר בתהילים (צד, א) "אל נקמות ה'". ואיתא בגמ' בברכות (לג, א): "גדולה נקמה שניתנה בין שני אותיות שנאמר אל נקמות ה'". ומבאר המכתב מאליהו (ח"ב עמ' 124), שהנקמה נכתבה בין שני שמות של חסד (שם א-ל ושם הוי"ה הם שמות חסד), מאחר שתוכן נקמתו של הקב"ה, הוא רק חסד לבד.

ועלינו להבין, מדוע הנקמה מוגדרת כ"חסד", הרי לכאורה ה"נקמה" היא התגלות של מדת הדין.

"עשה למען הרוגים על שם קדשך"

בן לפני שנמשיך לבאר את הנ"ל, נקדים תחילה להוכיח מי הם אותם ה"עבדיך" שנהרגו על ידי הגויים, אשר עליהם אנו מבקשים נקמה מאת ה'.

בסוגית הגמ' בסנהדרין (מו, א) אמרו עה"פ בתהלים (עט, ע-ב): "אֱלֹהִים בָּאוּ גוֹיִם בְּנַחֲלָתְךָ כּוֹ, נָתַנוּ אֶת נַבְלַת עֲבָדֶיךָ מֵאֲכָל לְעוֹף הַשָּׁמַיִם בְּשַׁר חֲסִידֶיךָ לְחֵיתוֹ אָרֶץ". מאי "עבדיך"

ומאי "חסידיך"? לאו חסידיך חסידיך ממש, עבדיך הנך דמחייבי דינא דמעיקרא, וכיון דאיקטול קרי להו עבדיך".

ומבארת הגמרא: "הרוגי מלכות כיון דשלא בדין קא מיקטלי הויא להו כפרה, הרוגי בית דין כיון דבדין קא מיקטלי לא הוי להו כפרה". ופירש רש"י "הרוגי מלכות - הני דעובדי כוכבים".

דהיינו ש"נהרג שלא כדין" הכונה דוקא אם נהרג על ידי גוי, שזה עצמו שגוי מצליח להרוג יהודי, אי"ז כדין וכסדר העולם.

ועפ"ז כותב הש"ך (יו"ד שמ, י) לבאר מש"כ הרמ"א שם, שהגם שאין מתאבלים על מומר, אבל אם הרגו גוי מתאבלים עליו. וכותב העט"ז שהטעם הוא "דחזקה שהרהר בתשובה", אך הש"ך כותב: "ולא דק דאם כן כל שכן נהרג על פי בית דין. והטעם הוא בהגהת אשר"י וא"ז שם, דכיון שנהרג הו"ל כפרה והיינו כדאי' בש"ס דכיון דשלא כדין מיקטל ה"ל כפרה".

ומבואר שיהודי שנהרג על ידי גוי, מפאת היותו יהודי, גם באופן שלא היתה לו בחירה להמיר את דתו ולהינצל ממיתה, וגם אם לא היה שומר תורה ומצות, ולא הרהר תשובה בעת המיתה^ל [ולא מסר נפשו להצלה^{לא}], יש לו איזה בחינה של כפרה (ובסוף המאמר נבאר מדוע יש להם כפרה).

וביארולי^ב שזה הכונה בנוסח אבינו מלכינו "עשה למען הרוגים על שם קדשך", מלבד מה שאומרים "עשה למען טבוחים על יחודך" ו"עשה למען באי באש ובמים כו' על קידוש שמך" - שהכונה לאלו שמסרו נפש על יחדו ה' שלא לעבוד עבודה זרה, או לכל אלו שמסרו נפש על קדושת ה'. ומלבד אלו, יש כאלו שנהרגו "על שמו יתברך", והכונה לאלו שהרגו אותם מחמת היותם יהודים, שנמצא שנהרגו על שמו.

והנה על הנשמות הללו שלא שמרו תורה ומצות, ונהרגו רק מחמת היותם יהודים, שכאמור מבארת הגמ' שמחמת כן נקראים "עבדיך", עליהם ממשיך דוד המלך באותו הפרק (עט, י) ומבקש: "לְמָה יֵאמְרו הַגּוֹיִם אֵיךָ אֶלְהֵיהֶם יִוָּדַע בְּגוֹיִם לְעֵינֵינוּ נִקְמַת דָּם עֲבָדֶיךָ הַשְּׁפוּךְ".

^ל אולם רש"י בתהלים כותב עה"פ "בשר חסידיך": "והלא רשעים היו, אלא משקבלו פורענותם הרי הם חסידים, וכה"א "ונקלה אחיך" כיון שלקה אחיך הוא, כן מפורש באגדה. והכונה למדרש תהלים שם שאמרו כן. ודברי רש"י והמדרש אינם כדברי הבבלי שבבלי דרשוהו על "עבדיך" והם דרשוהו על "חסידיך" (עי' בהערות הגרי"פ סה"מ לרס"ג ח"א דף קמג). ולפי דבריהם נראה שזה מהלך אחר מחמת שקיבלו את דינם, וכנראה שהכונה שהרהרו תשובה. וכפי שכותב רבינו יונה (שע"ת ד, כ): "ואם נהרג והתודה לפני מותו, מעת שנפלה עליו אימת מות יש לו כפרה, ונחשב ההורג כשופך דם נקי וחסיד, שנאמר "בשר חסידיך לחיתו ארץ", ואמרו רז"ל כי זה נאמר גם על הרשעים שבהם כו' כי נחשבו כחסידים לפי שנעשה בהם הדין, כמש"כ "ונקלה אחיך לעיניך" - כיון שלקה הרי הוא כאחיך".

^{לא} המוסר נפשו להציל אחרים הוא בכלל הרוגי לוד והרוגי מלכות שאמרו (תענית יח, ב; ב"ב י, ב) שאין כל בריה יכולה לעמוד במחיצתם, ואכ"מ.

^{לב} הג"ר מנחם יעקבזון שליט"א.

הרי שגם על אותם היהודים שאינם שומרים תורה ומצות, באה הבקשה של "נקום לעינינו נקמת דם עבדיך השפוך".

וממילא נמצא, שהמערכה כנגד אלו שמתו "על שם קדשך", הוא מערכה שקשורה לכל עם ישראל, ובל נעלים עין מכך ונרגיש שאי"ז שייך כל כך אלינו.

"ואחרי כן יצאו ברכוש גדול"

ג] וביאור הדברים, נקדים במה שמופיע בפרשת השבוע ב"ברית בין הבתרים", שהקב"ה אומר לאברהם אבינו (טו, יד): "ידוע תדע כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם ועבדום וענו אותם וכו'. וגם את הגוי אשר יעבודו דן אנכי ואחרי כן יצאו ברכוש גדול".

וכבר תמה בעל השפתי כהן (תלמיד האריז"ל) כאן, שלא יתכן לפרש שהמכוון ב"ואחרי כן יצאו ברכוש גדול" לרכוש גשמי, וכי הקב"ה מבטיח לאברהם אבינו הבטחות על העולם הזה. ולכן הוא מפרש, שהמכוון הוא על ה"תורה" שהיא עיקר הכל.

גם האלשיך (שמות א, ז) תמה, וכי יאמרו לאיש נכה אותך אלף מכות ונתן לך אחרי כן אלף כסף, הלא יצא שכרו בהפסדו. ולא עוד אלא שהרכוש ההוא אינו שוה בנוק השעבוד. כי בזה נצחו את המצרים בימי אלכסנדרוס בשאלם מאתנו כלי כסף וכלי זהב ושמלות, שהשיבו ישראל שיפרעו להם שכירות עבודתם ארבע מאות שנה. ועוד כי הלא הדור היוצא נטלו העושר, ולא אשר עבדו ומתו שמה.

ולכן מבאר האלשיך ש"אחרי כן יצאו ברכוש גדול" הכונה שתתום חלאת זוהמת נחש שיזכו לתורה ונבואה. ולכן לא אמר "ברכוש רב" אלא "ברכוש גדול" לרמוז אל תואר שבו נתייחדו ישראל במתן תורה. כמד"א (דברים ד, ז) "כי מי גוי גדול וכו'". וכן אמרו (בראשית יב, ב) "ואעשך לגוי גדול" אותו הנקרא גוי גדול אוציא ממך. ואל אושר זה קרא "רכוש גדול" לגבי הנכסים, כי רכוש בלתי גדול הוא עב"ד. ועד"ז כותבים גם הכתב והקבלה (בראשית טו, יד) והיד הקטנה (שער יא פרק י).

אולם ודאי פשוטו של מקרא "ואחרי כן יצאו ברכוש גדול", מתפרש כפשוטו.

גם בסוגית הגמ' בברכות (ט, א) מובא: שאמר לו הקב"ה למשה, בבקשה ממך, לך ואמור להם לישראל בבקשה מכם שאלו ממצרים כלי כסף וכלי זהב שלא יאמר אותו צדיק "ועבדום וענו אתם" קיים בהם "ואחרי כן יצאו ברכוש גדול" לא קיים בהם. הרי מפורש שהכונה לרכוש גשמי.

"וגם את הגוי אשר יעבודו דן אנכי"

ד] גם מה שמבטיח הקב"ה לאברהם אבינו: "וגם את הגוי אשר יעבודו דן אנכי", שיעניש את המצרים על שעבדו את ישראל, זוקק ביאור. מה ירויח בזה אברהם אבינו שהקב"ה יעניש אותם, ומה זה מוסיף לנו מה שהמצרים יתייסרו ויהיו בצער.

וכך גם אומרים בהגדה של פסח שאומרים "אילו עשה בהם שפטים דיינו". ומשמע שזה מהחסדים שעשה הקב"ה עמנו שעשה בהם שפטים. וצריך להבין מה התועלת שיצא לנו מזהלג.

וכבר הבאנו בתחילת דברינו, שכן הוא הנוסח ב"אב הרחמים" שאומרים: "וינקום לעינינו נקמת דם עבדיו השפוך". ועלינו להבין מה הענין בבקשת הנקמה, ועוד שתהיה "לעינינו". ובהכרח שה"נקמה" מועילה לתקן את האסון והצער למפרע. ונבוא לבאר את הדברים.

חילול שמו יתברך

ה] הנה בנוסח התפילה של "אב הרחמים", מביאים ג' מקראות לזה. [א] מה שנאמר בתורה בפרשת האזינו (לב, מג): "הרנינו גוים עמו כי דם עבדיו יקום ונקם ישיב לצריו וכפר אדמתו עמו". ומבאר האוה"ח (שם) שבעשות ה' נקמה באויבי ישראל וירומם מדרגת ישראל, ירננו הגוים על עמו ישראל לשבחם ולרוממם, וזהו "הרנינו גוים עמו".

הפסוק השני מה שנאמר בנביא יואל (ד, כא) "ונקיתי דמם לא נקיתי וה' שוכן בציון". והפסוק השלישי כאמור מתהילים (עט, י) ששם נאמר: "למה יאמרו הגוים איה אלהיהם יודע בגוים לעינינו נקמת דם עבדיך השפוך".

וזהו פתח ההבנה, שענין ה"נקמה" בא כמענה ותיקון לטענה של "למה יאמרו הגוים איה אלוהיהם". ונבוא לבאר את הדברים.

"אל נקמות ה'"

ו] נביא כאן דברים נפלאים שכותב הגר"ש פינקוס זצ"ל בספרו שבת מלכתא (עמ' נו). משל לאדם אלם שתפס את בן חבירו והכריחו לעבוד לו עבודת עבד, כגון לנקות את רצפת ביתו. ואחר כך בא האב והתגבר עליו והוציא את בנו מתחת ידו. והנה אם נתבונן מה ארע כאן, התשובה אתמול אכן היה הבן משועבד לו והיום כבר לא, ואמנם כעת השתחרר ממנו, אבל אתמול היה עבד ולכן עדיין הפגם קיים.

אבל אם אחרי שהאב התגבר על אותו אלם, יעשה עמו חשבון מפורט על כל מה שעשה בנו בביתו כל אותו היום, ועל כל טפח וטפח של רצפה שניקה יאלצהו לשלם לו טבין ותקילין, ובנוסף לכך יקבל מכת אגרוף על כל טפח כפי החשבון. הנה מעתה לא רק שאין הבן משועבד עתה לאותו אלם, אלא שהתברר שבאמת גם אתמול שעבד לו לא היה זה מכח שעבוד ועבדות, אלא בגזילה ושלא כדין. ונמצא שהמשפט של היום יעקור ויתקן את הפגם של אתמול למפרע.

^{לג} הנה במקו"א ביארנו, שהמכות שעשה ה' במצרים זה גרם לנו חיזוק באמונה וכמש"נ (שמות י, ב) "וידעתם כי אני ה'". אך כאן הנידון הוא, מדוע אמר זאת הקב"ה לאברהם אבינו בברית בין הבתרים. ובהכרח שיש שייכות בין עצם ה"ועבדום וענו אותם" למה ש"גם את הגוי אשר יעבודו דן אנכי", שזה תיקון ל"ועבדום וענו אותם".

וכך גם הנמשל אצל הקב"ה. הנה הקב"ה נקרא (תהילים צד, א) "אל נקמות ה'". ויעו"ש במלבי"ם שמבאר שזה מחויב מצד היושר כי עד מתי ימצאו רשעים ו"עד מתי רשעים יעלזו" בהצלחה טענה זו "יביעו ידברו עתק" ויתאמרו בטענה זו כל פועלי און להוכיח מזה שאין השגחה ושאין שכר ועונש.

כי הנה האדם נמצא כאן בעולם בעולם הבחירה בו יכול לעשות נגד רצון ה', וכביכול נראה שיש מקום לעשות נגד רצונו יתברך. ולכן כל מעשה נגד רצונו יתברך מוכרח שיהא עליו עונש ונקמה, כי ע"י הנקמה מתברר למפרע שהגדרת מציאות נגד רצונו יתברך הוא מציאות של כאב ויסורים וצער, ועי"ז מתברר שבאמת אין מציאות לעשות נגד רצונו יתברך.^{לד}

הנקמה מתוקה לאדם מדבש כי היא מנוחתו לבר

[ז] וזהו הענין של "נקמה" שכותב הרמח"ל במסילת ישרים (פרק יא) ש"הנקמה מתוקה לאדם מדבש כי היא מנוחתו לבדה", כי באמת הנקמה גורמת תיקון למפרע על העול שנעשה לו, כי על ידי הנקמה האדם מסלק את הבושה ואת הפגם של אתמול למפרע, בזה שיוצר מציאות המוכיחה שמעולם לא היה לחבירו זכות להרע לו. כי עתה מתברר שעל המעשה העול שעשה נגדו הוא משלם טבין ותקילין, וזה מתוק מדבש שמחזיר את כבודו למפרע וכך בא באמת לידי מנוחה.

ועל זה הוזהרנו "לא תיקום", כי אותו המעשה אשר נעשה בא במטרה מפי עליון, והגם שהאדם צריך לשמור את עצמו שלא להיזנק, אבל מה שכבר נעשה זה מסובב מאת הקב"ה. וכמש"כ החינוך (מצוה רמא) ששורש מצות הנקימה הוא שידע האדם ויתן אל לבו כי כל אשר יקרהו מטוב עד רע הוא סיבה שתבוא עליו מאת השם ב"ה ומיד האדם מיד איש אחיו לא יהיה דבר בלתי רצון השם ב"ה, על כן כשיצעררו או יכאיבהו אדם ידע בנפשו כי עוונותיו גרמו והשי"ת גזר עליו בכך, ולא ישית מחשבותיו לנקום ממנו כי הוא אינו סיבת רעתו כי העוון הוא המסבב.

ולכן "כל האומר הקב"ה ותרן יותרו חייו", כי היסורים מוכרחים לאדם לתקן את המעשה אשר עשה שכביכול יש מציאות לעשות נגד רצונו יתברך. ומכח היסורים חוזר אמיתות המציאות למפרע.

וממילא שהגויים עושים צרות לעם ישראל, יש כאן מיעוט כבוד שמים שכביכול הם יכולים לעשות ככל העולה על רוחם נגד רצונו יתברך. ולכן אנו מבקשים תיקון למיעוט כבוד שמים, שזה מתבצע על ידי שיקבלו את עונשם, שע"י יתברר למפרע שיש דין ויש דיין ולא היה להם יכול לעשות ככל העולה על רוחם.

^{לד} ראה במהר"ל (אבות ד, ה) שכותב, שכשהקב"ה עושה נקמה בחוטאים מתגדל כבודו ונקמה מטרתה לתקן את כבודו יתברך. ומבאר שם שלכן התשובה של "חילול השם" קשה, כי ראוי שיעשה בו השי"ת דין כדי להגדיל את כבודו יתברך כנגד מה שחיללו, ועל ידי המשפט חוזר להתגדל כבודו.

נקום לעינינו

חן וזה גם הענין שמבקשים את הנקמה ל"עינינו" כדי שגם אנחנו נזכה לחיזוק האמונה, לראות שיש דין ויש דיין, והעולם לא הפקר!

ועפ"ז מוסיף המכתב מאליהו (ח"ב עמ' 124) מדוע ה"נקמה" של הקב"ה מוגדרת ל"חסד", ואלו דבריו:

"לא שייכת נקמה מצידו יתברך, כי נקמה פירושו הקמת הכבוד הנפגע והשלמת הפגם, ולא שייך זה אצלו ח"ו, שאינו נפגע על ידי העבירות. אצלינו שהכרתינו נפגמה על ידי החטאים, החטא הוא חילול ה', והנקמה קידוש ה' שבא על ידי עשיית שפטיו יתברך. והמשיגים את החילול ישיגו גם את הקידוש שבנקמה.

וזהו המבואר בפרשת מטות שעונש מדין נקרא בדברי משה "נקמת ה' במדין", שעה שהשי"ת קרא לו "נקמת בני ישראל", כי התיקון הבא על ידי הנקמה, הוא רק אצלינו בהשגתינו, והיינו "נקמת בני ישראל".

נמצא שהנקמה באה מחסד עליון שמטיב השי"ת עמנו ללמדנו את קידוש שמו. וזהו אמרם (ברכות לג, א) "גדולה נקמה שניתנה בין ב' אותיות (שמות של חסד) שנאמר א-ל נקמות ה'", כלומר שתוכן נקמתו יתברך הוא רק חסד לבד" (עכ"ד).

ביאור המקרא ב'ברית בין הבתרים'

ט] עפ"ז נשוב לבאר מה שהבטיח הקב"ה לאברהם בברית בין הבתרים "וגם את הגוי אשר יעבודו דן אנכי ואחרי כן יצאו ברכוש גדול", כי בכך יתוקן למפרע הפגם של ישראל שהיו עבדים.

ומובן מאוד שזה הסבר לדברים שאמר לו הקב"ה לאברהם "ועבדום וענו אותם", שזה לא יהיה בצורה שהיו עבדים והשתחררו (אבל הפגם של העבדות ישאר), אלא "וגם את הגוי אשר יעבודו דן אנכי ואחרי כן יצאו ברכוש גדול", שהמצרים יצטרכו לשלם ולקבל עונש על כל מה שהעבידו את ישראל במצרים מדה כנגד מדה, ויקבלו את עונשם לפי כל פעולה ופעולה שהעבידו את ישראל (עי' רש"י שמות טו, ה). וזה יגרום לתקן למפרע את פגם העבדות שעיי"ז מתגלה שמעולם לא היו להם יכולת למצרים לעשות בהם כטוב בעיניהם.

יהודי שנהרג על ידי גוי מחמת היותו יהודי

י] ובשולי הדברים נשלים לבאר, מדוע יהודי שמת מחמת היותו יהודי, בלי שום בחירה והתעוררות של תשובה, הוא סיבה לכפרה.

ובפשטות הכונה הוא, כי הנה יהודי משומד הרי בעצם מתוך בחירה הוא קבע את עצמו שהוא מפקיע את עצמו להיות חלק מכלל עבדי ה'. אבל כשמת על היותו יהודי, הרי זה עצמו מעיד וקובע ומעמיד אותו בהכרח שהנה הוא יהודי בכלל עבדי ה'.

יתירה מכך, מלכותא דשמיא כעין מלכותא דארעא. והרי מה שהגויים הורגים יהודי, זה בא במלחמה כנגד ה' יתברך וכפי שנאמר "כי נועצו לך יחדיו עליך ברית יכרותו" (ויכדלהלן), נמצא שאותו יהודי נבחר למות כביכול בשביל הקב"ה ומחמתו. והרי במלכותא דארעא אלו שמתו מחמת המלחמה כנגד המלך, ודאי מקבלים יחס אחר ויקבעו לדורות כהרוגי המלכות.

וכך כותב הרמב"ן (דברים לב, מ): "כי הם עשו כל הרעות עמנו לשנאתו של הקדוש ברוך הוא, כי לא ישנאו את ישראל בעבור שעשו עבודה זרה כהם, רק בעבור שלא יעשו כמעשיהם ויעבדו את הקב"ה וישמרו את מצותיו, ולא יתחתנו בהם ולא יאכלו מזבחייהם, ויבזו עבודה זרה שלהם ויבערו אותה ממקומותיהם, וכענין שאמר (תהלים מד, כג) "כי עליך הורגנו כל היום". אם כן לשנאתו של הקדוש ברוך הוא יעשו בנו כל הרעות האלה, והם צריז ומשנאיו, ועליו להנקם מהם".

הרי מבואר, שגוי שהורג יהודי באשר הוא יהודי, הרי זה מלחמה כנגד ה', ומחמת כן הקב"ה בהכרח ינקום בהם.

וממילא^ל, אחרי שכל חטא הוא בחינה של חילול ה' (וכמש"כ הנפה"ח מלשון 'חלל' ריק), ממילא מי שנבחר ל' למות "על שם קדשו", הרי על ידי הריגתו מתמלא החלל בשם קדשו - שהנה יש יהודים בעולם שנושאים את שמו של הקב"ה, כפי שאומרים "ושמך הגדול והקדוש עלינו קראת"^{לח}.

^ל וכך מבאר המלבי"ם (שם): "אמרו זה לזה, לכו ונכחידם מגוי כדי שלא יזכר שם ישראל עוד, שרוצים לבטל שם ישראל, ששם זה מורה על שמונהגים למעלה מן הטבע, ושהם מושגחים מה', ששם זה לא יזכר עוד, וא"כ עקר ביאתם הוא לבטל את האמונה ועליך באו על אלהותך הנודע בעולם ע"י ישראל כו'. הם נועצו לב יחדו שבאו כולם בלב אחד ועצה אחת, ויש להם תכלית אחד, מפני שעליך ברית יכרתו, שתכלית ביאת כולם הוא עליך, שמקנאים על פרסום אלהותך בעולם ע"י ישראל, וזה התכלית המיוחד לכולם".

^ל מאת הג"ר נחמיה פרידלנדר שליט"א.

^ל הרמח"ל (קנאות ה' צבאות) כותב: "ואלו הוצרכו לבוא לעולם ולהימסר למיתה בכמה גלויות, כדי לתקן מה שנפגם בצאתם מהם לס"א. והנה אלה העשר הם עשרה הרוגי מלכות, אף כל ההרוגים שהיו בכל הדורות, כולם היו מסוד זה. וסוד הענין, כי בחי' מב"י הוא שנפגם והוא עצמו היה צריך למות הכל, כי אין מיתת ההריגה בידי נכרים אלא תיקון למה שנמסר ביד הס"א, להעלות הקדושה ממנו. וכל האחרים שנהרגו נקראים כולם ענפים, והעיקר ממנו כי כולם לבחי' תיקון זה של מב"י הם הולכים. אך העשרה עיקרים שהם כמו שרשים לאחרים הם עשרה ההרוגים הנזכרים שהם בחי' העשר טפות עצמם, שכל השאר הם כמו ענפים".

^ל ואם כנים הדברים, יבואר מה שמצינו בדברי רבותינו על ההרוגים על היותם יהודים, שמוגדרים שמתו על קידוש ה'. וכן מה שמוצאים כמה מקורות על רבותינו במלחמת העולם השניה שאמרו לברך ברכה על קידוש ה'. כי מאחר שכל יהודי הוא נושא את שמו של הקב"ה ומקשד את שם ה', נמצא שנהרג על קידוש ה' (הג"ר מנחם יעקבזון שליט"א).

והגם שכעת פעולת גוי שהורג יהודי, הפעולה עצמה היא פעולה של חילול שמו יתברך,
אבל זה עצמו מחייב בהכרח שהקב"ה יצטרך לנקום בגויים ולמלא את החלל בקידוש
שמו. לט

לתגובות: 5322906@gmail.com

להאזנה לשיעורים: 0733-718134

לט ואיתא בזהר (בראשית לט, א): "כמה נהורין וזיוין מנהרין לכל אנון היכלין ואסוותא ונהורא לכל אינון קטולין ובני
מרעין ומכאובין דסבילו עמיה דמשיח, וכדין פורפירא לביש ותמן חקיקין ורשימין כל אינון קטולי דשאר עמין עעכו"ם
בההוא פורפירא וסליק ההוא פורפירא לעילא ואתחקק תמן גו פורפירא עלאה דמלכא, וקודשא בריך הוא זמין
לאלבשא ההוא פורפירא ולמידן עמין דכתיב "ידין בגוים מלא גויות" עד די אתא ונחים לון ונחתין עמיה נהורין ועדונין
לאתעדנא וכמה מלאכין ורתיכין עמיה, כל חד וחד במלבושא לאתלבשא בהו כל אינון נשמתין דקטולין ותמן מתעדנין
כל ההוא זמנא דאיהו סליק ונחית".

אמונה ובטחון / הרב אברהם דניאל עבשטיין, מח"ס 'מי מנוחות', לייקווד

הבוטח בה' ישוגב!

וַיְהִי רָעַב בְּאֶרֶץ וַיָּרֶד אֲבָרָם מִצְרַיִם לָגוֹר שָׁם כִּי כָבֵד הָרָעַב בְּאֶרֶץ. וַיְהִי כִּי פָאָשׁר הֶקְרִיב לְבֹא מִצְרַיִם וַיֹּאמֶר אֶל שָׂרֵי אֲשֶׁתּוֹ הִנֵּה נָא יִדְעָתִי כִּי אִשָּׁה יִפְתַּח מְרָאָה אֶת (יב, י-יא)

כותב על כך הרמב"ן (שם) וז"ל: "ודע כי אברהם אבינו חטא חטא גדול בשגגה שהביא אשתו הצדקת במכשול עון מפני פחדו פן יהרגוהו, והיה לו לבטוח בשם שיציל אותו ואת אשתו ואת כל אשר לו, כי יש באלקים כח לעזור ולהציל. גם יציאתו מן הארץ, שנצטווה עליה בתחילה, מפני הרעב, עון אשר חטא, כי האלקים ברעב יפדנו ממות. ועל המעשה הזה נגזר על זרעו הגלות בארץ מצרים ביד פרעה. במקום המשפט שמה הרשע והחטא, עכ"ל. דברים נוראים! חזינן מזה שמדת הבטחון מחייבת, ומי שאינו בוטח בהשי"ת ראוי לעונש גדול, עד כדי כך שכל גלות מצרים, הייתה משום חטא של חסרון בטחון בה' [חס ושלו, אין לנו להרהר אחר אבות העולם, אלא באים אנו רק ללמוד מדברי הרמב"ן].

המחוסר בטחון ראוי ליענש

ובאמת, מצינו בכמה מקומות בדברי חז"ל שמחוסר בטחון ראוי ליענש. החובות הלבבות (סוף שער הבטחון) מביא מעשה וז"ל: "ואמרו על אחד מן החסידים, שהיה לו שכן סופר מהיר, והיה מתפרנס משכר ספרותו. א"ל יום אחד: היאך ענינך? א"ל: בטוב, בעוד ידי שלמה. ולערב היום ההוא נגדעה ידו, ולא כתב בה שאר ימיו, והיה זה ענשו מהא-ל יתברך על אשר בטח על ידו", עכ"ל. דברים נוראים! אם איננו בוטח בהשי"ת, ראוי לעונש גדול כזה. סופר נענש על שבטח בידו, וסמך עליה לפרנסתו, ולא בטח בה', ולא הייתה לו יד לכתוב בה לצורך פרנסתו.

בתלמוד ירושלמי מובא מעשה נפלא בענין זה (שבת פ"ו, ה"ט) וז"ל [עם פי' הקרבן העדה]: "רבי חונה משתעי הדין עובדא [סיפר מעשה זה], חד גיור [גר אחד] הוה איסטרולוגוס [חוזה בכוכבים], חד זמן אתא בעי מיפוק [פעם אחד רצה לצאת], אמר כדון נפקין [אמר בלבו וכי עכשיו יוצאין, הלא סכנה היא לפי אצטגנינותו], חזר ומר: כלום אידבקת בהדא אומתא קדישתא לא למיפרוש מן אילין מיליאי [כלום נדבקתי באומה קדושה זו אלא לפרוש מדברים כאלה כדכתיב (דברים יח, יד): ואתה לא כן נתן לך ה', שלא תשמע למעוננים וקוסמים]. ניפוק על שמיה דבריין [נצא בשם בוראנו] קריב למכסה [כשהתקרב למקום סכנת חיה רעה], יהב לה חמרא ואכלה [רצה לאכול וניצל ממנו]. מאן גרם ליה דיפל [במקום סכנה]? בגין דהרהר [משום דהרהר תחלה שלא לצאת בשעה ההיא], מאן גרם ליה דאישתיזיב [אח"כ]? בגין דאיתרחץ על ברייה [מפני שבסוף בטח בבוראו]. אמר לו כל המנחש סופו לבוא עליו, ומה טעמא? כי לא נחש ביעקב - כי לו נחש, ע"כ. חזינן גם ממעשה זה, שאם לבסוף לא היה בוטח בה', היה נופל באותה סכנה. זה שניצל מהסכנה היה רק משום שבטח בהשי"ת.

יסורים בעי

איתא בברכות (ס, א): "ההוא תלמידא דהוה קא אזיל בתריה דרבי ישמעאל ברבי יוסי בשוקא דציון. חזייה דקא מפחיד, אמר ליה: חטאה את דכתיב פחדו בציון חטאים. אמר ליה: והכתיב אשרי אדם מפחד תמיד. אמר ליה: ההוא בדברי תורה כתיב. יהודה בר נתן הוה שקיל ואזיל בתריה דרב המנונא, אתנח. אמר ליה: יסורים בעי ההוא גברא לאתויי אנפשיה, דכתיב כי פחד פחדתי ויאתיני ואשר יגרתי יבא לי. - והא כתיב: אשרי אדם מפחד תמיד, ההוא בדברי תורה כתיב", ע"כ.

והק' המפרשים, מאי שנא דבעובדא קמייתא א"ל ר' ישמעאל: "חטאה את", ובעובדא בתרא א"ל רב המנונא: "יסורים בעי"? הרי שניהם פחדו, א"כ נימא לשניהם "חטאה את" או נימא לשניהם "יסורים בעי".

המהר"ל (נתיב הבטחון) ביאר דברי הגמ' וז"ל: "כי המפחד הפך הבוטח בו יתברך, שהבוטח בו יתברך אינו ירא כמו שאמר שלמה חרדת אדם יתן מוקש ובוטח בה' ישוגב, ולכך אמר יסורים בעית דכיון שאין בך בטחון אתה גורם ליסורים שיבאו. ועוד כי הפחד גורם שיבואו יסורים על עצמו, כי הכלי אשר הוא שלם וחזק בעצמו אין צריך שיהיה ירא מן השבירה כאשר הוא חזק, אבל כאשר הוא רע קל הוא השבירה, וזה שהוא מפחד מוכח שאינו שלם, והוא כמו כלי רעוע שאמר פחד פחדתי ויאתיני מפני שהוא כלי מרועע בשביל הפחד. לכך גבי ההוא דמתנח אמר יסורין קא בעי כו', מפני כי אנחה שוברת חצי גופו של אדם ונחשב בשביל זה כלי מרועע ביותר ולכן הוא מוכן לשבירה, וההוא דמפחד דאמר חטאה את כי החטא קרוב לו השבירה בשביל חטאו ולכך הוא מפחד תמיד", עכ"ל.

מבואר מדבריו החילוק בין ב' העובדות, שהכל תלוי בדרגה שמחוסר ממדת הבטחון. מי שמתוך הפחד גונח - זו סיבה שיבואו עליו יסורין, שהרי מכשיר גופו לקבל היסורין, כי גופו נשבר מחמת אותו פחד, וגוף שאינו שלם מוכשר לקבל יסורים, כדכתיב: "פחד פחדתי ויאתיני", ופי' המצודות (שם) וז"ל, "הפחד אשר פחדתי בעת שלותי פן יבואו עלי הרעות האלה - הנה כן באו אלי", עכ"ל. אם אחד מפחד מאיזה דבר - זו סיבה שיבא עליו אותו דבר שמפחד ממנו. אבל בעובדא קמייתא שם, לא פחד כל כך, וע"כ לא היה הפחד סיבה שיבואו עליו יסורים, וע"כ לא אמר ליה "יסורים בעי".

הבוטח בה' ישוגב

לעומת זה, מי שאינו מפחד כלל, אלא שם כל בטחונו אך ורק בהשי"ת, מדה טובה מרובה ממדת פורענות על אחד חמש מאות, ומחמת בטחונו יזכה להינצל מכל צרות שבעולם. כדכתיב (משלי כט, כה): "חרדת אדם יתן מוקש ובוטח בה' ישוגב". וביארו המפרשים שכמו שאם אחד ירא ומפחד זו סיבה שיינתן לפניו מכשול שלא היה שם מקודם, כמו כן הבוטח בה', ינצל מכל צרות הראויות לבא עליו.

ר' צדוק הכהן (צדקת הצדיק אות ק"ע) כתב וז"ל, "כשהקב"ה רוצה להיטיב לאדם ורוצה רק שיתפלל האדם על הדבר אז מזמין לפניו צער או פחד מעין דבר זה וכדרך שאמרו ז"ל (יבמות סד, א): מפני מה היו אמהות עקרות וכו'. או רואה אחר מעונה באותו דבר ומבקש

רחמים עליו כדי שיהיה הוא נענה וכמו שנאמר (איוב ג, כד): פחד פחדתי וגו'. כי כל דבר שהשם יתברך רוצה להביא לעולם או לאדם היא מתפשטת לכמה גוונים ויש בה ההיפך גם כן חס ושלום וכדרך שאמרו (שמות רבה ל', וזוהר ח"ג דף רט"ז) בדור המבול שהיו מעותדים לקבל תורה אילו זכו. וכן בכל דור ובכל אדם. ולכך כשמתעורר מדה זו לטובה מתעורר גם כן ההיפך חס ושלום ומרגיש פחד ומתפלל ובא הטוב. אבל לעולם הוא בא הדבר שמתפחד רק שבא ההיפך דהיינו כל מיני טובה שבדבר זה, "עכ"ל.

מבואר מדבריו, שאם מרגיש פחד או צער, שאפשר שתבא עליו איזו צרה, זו טובה מטובות השי"ת, שמרגיש פחד, ויש לו יכולת להתגבר עליו ולבטוח בה', ולהתפלל שיינצל מאותה צרה, ממילא לא תבא עליו אותה צרה, שהרי בידו עקר אותה. אבל אם חו"ש נשאר באותו פחד, זו סיבה שתבא עליו אותה צרה.

יהיה טוב

ידוע פתגם גדולי הצדיקים: "טראכט גוט וועט זיין גוט" - "תחשוב טוב - יהיה טוב". ומקורו מדברי הזוהר (ח"ב דף קפ"ד ע"ב): "ועלמא עלאה לא יהיב ליה, אלא כגוונא דאיהו קיימא, אי איהו קיימא בנהירו דאנפין מתתא כדין הכי נהרין ליה מעילא, ואי איהו קיימא בעציבו יהבין ליה דינא בקבליה, כגוונא דא (תהלים ק, ב): עבדו את ה' בשמחה, חדוה דבר נש משיך לגביה חדוה אחרא עלאה, הכי נמי האי עלמא תתאה כגוונא דאיהו אתערת הכי אמשיך מלעילא", ע"כ. [תרגום: ועולם העליון לא נותן לו, אלא כמו שהוא עומד. אם הוא קיים בהארץ פנים מלמטה, כמו כן מאירים לו מלמעלה. ואם הוא עומד בעצבות, נותן לו דין כנגדו. כמו זה, "עבדו את ה' בשמחה". שמחה של בן אדם מושך לעצמו שמחה אחרת עליונה. כך גם זה העולם התחתון, כמו שהיא מתעוררת, כך מושך מלמעלה", ע"כ.] חזינן להדיא שהנהגת השי"ת תלויה כפי מצבו של כל אחד אחד. מי שהוא בשמחה נותנין לו עוד שמחה, ואם חו"ש הוא בעצבות, זו סיבה שנותנים עליו עוד דינים.

וכן מבואר מדברי הגר"א עה"פ במשלי (יח, יד): "רוח איש יכלכל מחלהו ורוח נכאה מי ישאנה". וז"ל, "רוח איש - כמו שפי' שהשמחה באה ע"י הרוח וזהו "רוח איש", כשהאיש תמיד בשמחה, הוא "יכלכל מחלהו", אף שתבוא עליו מחלה חס ושלוש, הוא יכלכל מחלהו בשמחתו יבטלנה. אבל מי שיש לו "רוח נכאה", והוא עצבון, מי יכול לישא את זאת", עכ"ל. דברים נוראים! זהו הכח של שמחה, שעצם השמחה מבטלת כל חולי שבעולם! וממש כמבואר בזוהר, שאם אחד בשמחה, נותנין לו עוד שמחה!

והביאור בזה, שזו הנהגת השי"ת עם הבוטחים בו, שאם בוטח בה', השי"ת יצילו מן הצרה, אע"פ שאותה צרה ראויה לבא עליו. ואם אחד חו"ש אינו בוטח בה', ומפחד וירא מאיזו צרה שאפשר שתבא עליו, זו גופא סיבה שתבא עליו אותה צרה. הכל תלוי כפי מחשבתו. וע"כ בכל מצב שהוא, הבחירה נמצאת בידו, אם יעלה על דעתו מחשבות שלא יצליח, זו סיבה שלא יצליח, אבל אם יעלה על דעתו מחשבות שיעזרהו השי"ת שיצליח וע"כ הוא מרגיש בשמחה שיודע שיצליח - אז יצליח. וכן מי שנחלה, אם יעלה על דעתו מחשבה שהשי"ת ירפא אותו מחליו וע"כ הוא בשמחה, יזכה שירפאהו השי"ת מחליו, ואם

מעלה בדעתו מחשבה שלא יתרפא מחליו, לא יזכה לישועת ה'. וכן בכל עניני מסחר, אם יעלה במחשבתו שיעזרהו השי"ת שירוויח ויצליח, יזכה להצליח וירוויח במסחרו, אבל אם חושב שלא יצליח - לא יצליח. דמי שחושב שלא יצליח אינו בוטח בה' שיעזרהו - שאם היה בוטח בה', לא הייתה עולה על דעתו מחשבה כזו.

גם זו לטובה

מפורסם המעשה עם "נחום איש גז" (תענית כא, א) שהלך להביא דורון של אבנים טובות ומרגליות לבי קיסר. בדרך לן במלון, וכשהוא ישן, נטלו ממנו האבנים הטובות ומרגליות, ומלאו בארגז עפר. כאשר קם משנתו, אמר: "גם זו לטובה". הביא את הארגז למלך, ורצו להרגו, אתא אליהו ואדמי כאחד משרי המלך, ואמר שאפשר שזהו העפר של אברהם אבינו, דכשזורקו נהפך להיות חיצים, וכך הוה וכו'. וביארו המפרשים שהטעם שזכה נחום איש גז זה לנס כזה, משום שהאמין שזהו לטובה - "גם זו לטובה" - ע"כ זכה לראות שבאמת היה לטובה.

וביאר בספר החיים (אחיו של המהר"ל, גאולה וישועה חלק ה' פרק ה') מדוע נחום איש גז זה האמין שזה לטובה וז"ל: "שהחסיד הזה היה נותן אל לבו שגם זה שנגנב ממנו מה שהיה בתיבה הוא לטובה, לפי שגלוי וידוע לפניו יתברך שהדורון הזה לא יהיה מקובל בעיני הקיסר כי קטן ושפל הוא בעיניו לפי רוממות גדולת מלכותו, וחישב כי לא לחנם נגנב הדורון, וניתן במקומו העפר", עכ"ל. וא"כ מובן היטב, שנחום איש גז זה, האמין שזה שנגנב היה ממש לטובתו, שדורון עם אבנים טובות ומרגליות, לא יתקבל לרצון בעיני המלך. וכיון שהאמין שזה לטובה, זכה לנס. כך כ"א שיחשוב שהשי"ת יתנהג עמו לטובה, יזכה לראות הטוב, ואפילו ע"י ניסים גילויים למעלה מדרך הטבע!

לתגובות: adebstein@gmail.com

ביאורים והארות / הרב משה הלוי הורן, מח"ס 'תפארת ציון' בסוג' תקפו כהן, מג"ש בישיבת תפארת ישראל, בני ברק

מילה - עמידה לפני ה', בתפילה, ובתורה

ויפלא אברם על פניו (יז, ג)

וברש"י: ממורא שכינה שעד שלא מל לא היה בו כח לעמוד ורוה"ק נצבת עליו, עכ"ל. וכ"ה בת"י: ועל דלא הוה אברם גזיר לא הוה יכיל למיקם ונפל על אנפוי, עכ"ל. וכ"ה בפרקי דר"א פכ"ט: בוא וראה כה של מילה שעד י שלא נימול אברהם היה נופל וכו', עיי"ש. מבו' שהערלה מעכבת הנבואה שאינו יכול לעמוד "לפני ה'".

וכן מצינו אצל בלעם במדרש שהביא רש"י בפר' בלק שהיה נופל וגלוי עינים מחמת שהיה ערלם. וכן מצינו במעשה במלכת שבא עם שלמה וכך אי' בילקו"ש דברי הימים א' רמז תתרפ"ה: מיד רמז לכהן גדול ופתח את ארון הברית, מהולים שבהם כרעו בחצי קומתם, ולא עוד אלא שנתמלאו פניהם מזיו השכינה, וערלים שבהם נפלו על פניהם, מיד אמר לה אלה מהולים ואלה ערלים, א"ל מהיכן לך זה, א"ל מבלעם וכו', עיי"ש. מבו' שהערל אינו יכול לעמוד "לפני ה'"מא.

ובמד"ר פר' אמור (ויקרא כ"ז, י) איתא: ר□ לוי אמר משל למלך שגזר ואמר כל אכסנאין שיש כאן לא יראו פני עד שיראו פני המטרונא תחילה, כך אמר הקב"ה לא תביאו לפני קרבן עד שתעבור עליו שבת, שאין זו ימים בלא שבת ואין מילה בלא שבת, עכ"ל. מבואר שהמילה היא בחינת "יראו פני", וכמש"נ שהוא "עמידה לפני ה'".

ונראה שכך מבו' גם בגוף הצווי לאברהם על המילה דכתי' "התהלך לפני והיה תמים", והלשון "התהלך לפני" כתב הספורנו וז"ל: לפני, כמסתכל בי לדעת דרכי כפי האפשר אצלך כענין שויתי ה' לנגדי תמיד, עכ"ל. מבואר שמכח המילה זוכה האדם ל"שויתי ה' לנגדי תמיד" שהוא "עומד לפני ה'"מב.

^מ נוכ"ה בבעה"ט שם. ובפענח רזא שם וכן בנחל קדומים להחיד"א שם הביא ש"יחזה נופל וגלוי עינים" ס"ת מילה כי לא היה מהול, עיי"ש].

^{מא} וכמו"כ מצינו בעת עשיית המשכן שרק לאחר שמלו ופרעו זכו למשכן וכדאי' בזה"ק משפטים (קכ"ו, א) דאי': בשעה דקיימו ישראל מצות מילה ופריעה בהווא שעתא אתבשרו למהוי בינייהו מקדשא, כמא דאת אמרת "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם", עיי"ש. והביאור נראה כי א"א להמשכן מקום השראת השכינה בלא שיהו נימולים כי לא יוכלו "לעמוד" במקום השראת שכינה זו ומיד יהו "נופלים" לכך נצטוו מקודם על המילה. שו"מ כן בס"ד בדרשות חת"ס ח"א דף קי"א ע"א ד"ה לי תרומה.

^{מב} נואגב, הרמ"א ריש או"ח כ': שויתי ה' לנגדי תמיד הוא כלל גדול בתורה ובמעלות הצדיקים אשר הולכים לפני האלקים, עכ"ל. וכמדו' שהדברים מבו' עם ד' הספורנו כאן שענין "התהלך לפני" הוא שויתי ה', וזהו שכ' הרמ"א שענין זה של שויתי וכו' הוא ממעלות הצדיקים אשר "הולכים לפני" האלקים, עי'.

ויל"פ עפ"י נוסח ה'הרחמן' בברית מילה שמבקשים על הנימול ש"זכה לראות פני השכינה שלש פעמים בשנה", ובפשוטו כי הערל פטור מן הראיה כדאי בריש חגיגה מג. וי"ל שלכן מבקשים בלשון ש"זכה לראות פני השכינה" כי בלא שהוא נימול אינו יכול לעמוד "לפני ה'" וכנ"ל שמי שאינו מהול נופל על "פניו" ש"פניו" אינם ראויים לראות "פני" השכינה.

והנה באבודרהם בפ"י על סדר התפילה על "כי אתה שומע תפילת כל פה" כ' וז"ל: **ויש אומרים כי פה בגימט' מילה, כלומר ישראל שהם מהולים, עכ"ל.** ובפרקי דר"א פכ"ח איתא על הערלים בזה"ל: ואין תפלתם נכנסת לפני הקב"ה שנ' לא המתים יהללו י-ה, **אבל ישראל שהם נמולים תפלתם נכנסת לפני הקב"ה** כריח ניחוח שנ' ואנחנו נברך י-ה, עכ"ל. ובמנורת המאור גדולה כ': גדולה מילה שבזכותה הקב"ה שומע תפילתן של ישראל וזכר לדבר מה שאנו אומרים בתפילה כי אתה שומע תפלת כל פה וזה תפלת ישראל בזכות המילה, פה בגימ' מילה, עכ"ל. והו"ד בעוללות אפרים מאמר תמ"ז, עיי"ש שם. ומבואר שבזכות המילה הקב"ה שומע תפילת ישראל ותפילתם "נכנסת" לפני הקב"ה מכח המילה.

ואפשר, שהלא גדר תפילה הוא "עומד לפני ה'" כידוע, ולשון רצ"ה זצוק"ל בכ"ד שגדר תפילה הוא "הכרת הנוכח", ולכן כמו שמצינו אצל אברהם שכ"ז שלא נימול היה נופל בעת הנבואה, וכן אצל בלעם שהיה נופל מחמת שהיה ערל בעת נבואתו, וכנ"ל. לכך נמי בתפילה א"א שתיכנס בלא שהאדם נימול, כי הערלה מעכבת ב"עמידה לפני ה'", וכן לנוסח רצ"ה שגדר תפילה זה "הכרת הנוכח" י"ל שהערל אינו יכול לבא לידי הכרת הנוכח, וכמש"כ הגריא"ח (אור תורה אות ל"ח) שהערל אינו מאמין רק במוחשמה.

^{מג} ובזוה"ק (משפטים קכ"ד, א) אי' "כל בר נש דאתגזר בעי לאתחזאה קמי מלכא קדישא", עיי"ש. וכן בפר' שלח אי' (קס"ה, ב): אלא כל אינון דנטרין קיימא קדישא ולא חבאן ביה אינון הוו בני מלכא וכו' ועל דא בעי דיתחזון תלת זמנין בשתה קמיה, עכ"ל.

^{מד} ועי' בפ"י ר"י בר יקר עמ' י"ב שלכך אומרים הפסוק "ואנחנו נברך י-ה" אף שאינו מתהילה לדוד [ועי' בנו"כ בסי' נ"א הטעם] ובי' שאומרים אותו מפני התפילה ועפ"י דפרקי דר"א הנ"ל, והביא שבצרפת היו מוסיפין קודם ואנחנו נברך וכו' להקרא "לא המתים וכו' ועפ"י דפרקי דר"א הנ"ל ש"לא המתים וכו'" קאי על הערלים, עיי"ש. וכן הובא מנהג צרפת זה בס' המנהיג דיני תפילה אות כ"ב, עיי"ש. [ועיי"ש עוד בפרקי דר"א הנוגע בערל כנוגע במת, עיי"ש. וכן בגמ' פסחים שהפורש מן הערלה כפורש מן הקבר, וידוע גם שיום המילה כיום לידה, ודו"ק].

^{מה} וביותר מבואר כ"ז במהר"ל (תפא"י פי"ט) שהערלה היא אטימה [כלשון 'ערלת הלב' 'ערלים יהיו'] להיות תחת הטבע, והמילה היא הסרת האטימה להכיר האמת ולצאת ממכלאות הטבע ולהכירו יתברך שמו, עיי"ש שביאר דלכך נצטוינו למול בשמיני, דאחר ז' ימים שהם ימי הטבע, צוה השם יתברך להסיר הערלה ביום השמיני שהוא אחר ז' ימי הטבע. והוסיף שם כי הטבע שהיא חמרית, היא מבלדת בין השם יתברך ובין הבריות. עד שבא אברהם, ואליו היה חבור עם השם יתברך, שבחר בו, והוציא אותם מן הטבע, שלא היה כאן הבדל ואטימה עוד בין השם יתברך והאדם. ואז צוה להסיר הערלה, היא האטימה. והמילה היא הברית והחבור שיש עם השם יתברך, מפני שהוציא השם יתברך אותו מן הטבע. ולכך הערלה, שהיא האטימה שנוולד באדם בטבע, צוה השם ית' להסיר אותו ביום השמיני (בראשית יז, יב), שהוא אחר ז' ימי הטבע, וכו'. לכן נתנה המילה לאברהם בפרטות. ודבר זה גלו חכמי האמת בפרק קמא דברכות (ז ב). אמר רבי יוחנן משום רשב"י, מיום שברא הקב"ה את העולם, לא היה אדם שקראו 'אדון', עד שבא אברהם וקראו 'אדון', שנאמר (בראשית טו, יח) "ויאמר אדני ה' במה אדע כי אירשנה". בארו ז"ל בחכמה, כי לא היה אל הקדוש ברוך הוא צירוף וחבור אל העולם, עד שבא אברהם. כי היה הטבע החמרית מפסיק וחוצץ בין השם יתברך ובין העולם, עד שבא אברהם. ולכך קרא להשם יתברך 'אדון', כי האדון מצטרף ומתחבר אל אשר הוא אדון לו, ואינו נבדל הימנו. ודבר זה ידוע למי שיודע בסתרי החכמה והתבונה. לכך עד אברהם לא נקרא 'אדון', עד שבא אברהם.

והנה ידועים ד' הט"ז (או"ח תקפד, ב) שנכון לתקוע כאשר דם מציצת המילה בפי התוקע, עיי"ש. ועפ"י הנ"ל י"ל שכיון וגדר שופר הוא כתפילה ו"לפני ולפנים" וכידוע, לכך המילה מצטרפת עם השופר, שע"י המילה יש "כניסה" ל"לפני ולפנים", וכמש"נ שרק ע"י המילה יש לו לאדם הכח לעמוד לפני ה', וכן לעמוד "לפני ולפנים".

והנה הגרי"ז בפר' ואתחנן עה"פ "כי מי גוי גדול וכו' בכל קראנו אליו" הק' למה הוא שבח מיוחד לישראל והלא גם לעכו"ם יש תפילה [ועיי"ש שביאר שמ"מ לעכו"ם אין תפילת ציבור וכן י"ג מדות], ולמש"נ כאן יש לומר שתפילת עכו"ם שהם ערלים "אינה נכנסת לפני הקב"ה כריח ניחוח" כלש' הפרקי דר"א, וכמש"נ שהערלה מונעת ה"עמידה לפני ה'", ודו"ק.

ונראה שזהו יסוד הענין שהמילה הוי הכנה להשגת התורה וכידוע מהקדמונים ז"ל, והיינו שלהשיג תורה בחינת "פנים אל פנים" כמו מעמד הר סיני, וכדכתי' בשה"ש "ישקני מנשיקות פיהו", [וכן כתי' בפר' נשא "יאר ה' פניו אליך" והכוונה שם ל"הארית פנים בתורה" כספרי ועוד שם]. בעי מקודם להסיר הערלה המונעת מלעמוד "לפני ה'" וכלשון המדרש שהבאנו לעיל שהמילה היא בחינת "ראית פנים", ומאחר ולימוד תורה בעי כנתינתה כדאי בחז"ל בכ"ד, הרי דבעי להיות מהול לזכות לכנתינה מסיני, שהשפעת מתן תורה לדורות היא כנתינתה, וכן כדי לזכות להא דאיתא על תורה ש"הקב"ה יושב ושונה כנגדו" בעי להמילה שיהא הקב"ה כיבכול שונה "כנגדו", ועי'.

*

טעמי ה'שלוש זכר'

המול לָכֶם כָּל זָכָר (י"ז, ז)

בטעם סעודת "שלוש זכר" כתב הט"ז (יו"ד רסה, יג) וז"ל: וראיתי סמך אחד לזה ממדרש רבות פרשת אמור פרשה כ"ז ר' לוי אמר משל למלך שגזר ואמר כל אכסנאין שיש כאן לא יראו פני עד שיראו פני המטרונא תחילה כך אמר הקב"ה לא תביאו לפני קרבן עד שתעבור עליו שבת שאין ז' ימים בלא שבת ואין מילה בלא שבת עכ"ל. ובדרישה הביא מתשובת מהר"ר מנחם מה שנוהגים בשבת לבקר אצל התינוק הנולד שהוא אבל על תורתו ששכח כדאיתא פ' המפלת עכ"ל הט"ז.

ונראה שב' הטעמים שייכי להדדי, דהנה בטעם הראשון מבואר שבשביל ברית מילה צריך ש"תעבור עליו שבת" כלשון המדרש, והנה כנודע המילה היא הכנה לתורה שבלא הברית מילה לבו סתום מלהבין ולהשכיל את דברי התורה הק', ומעתה בבוא יום השבת שמעתה כבר אפשר להכניסו בברית מילה [וכנ"ל שמתנאי ברית מילה ש"תעבור עליו שבת"] הרי

וזהו הסרת הערלה שנצטוו לאברהם, שהוא ההבדל והכסוי בין השם יתברך שהוא העלה, ובין האדם. והדבר הזה ברור מאד, שלכך נתנה המילה לאברהם, עכ"ד, ודו"ק.

שכבר אפשר "לנחמו" על מה ששכח התורה, והיינו שע"י המילה יזכה להחזיר את התורה ששכח.

ויש לצרף לזה מש"כ הרמח"ל (פר' ואתחנן) שלכך נתנה תורה רק לאחר שנצטוו במרה על השבת, לפי שהשבת "מקדשת" את ישראל וא"א להם לישראל לקבל את התורה בלא שיתקדשו בקדושת השבת, יעוי' בדבריו. ולכן השבת עומדת כהכנה לברית מילה שעל ידה אפשר לזכות לתורה והיינו מכח קדושת השבת.

וא"ש שב' הטעמים שייכי להדדי, והיינו שהתינוק אבל על התורה ששכח, אך ביום השבת אפשר לנחמו שמעתה הוא כבר מוכשר לברית מילה שהיא הכנה לתורה, ודו"ק.

*

אין הגשמים נעצריין אלא בשביל כת מספרי לשון הרע

השבוע התחלנו לבקש על הגשמים, והנה כתבו רבותינו גדולי ומאורי הדור שליט"א במכתבם להתחזק בשמירת הפה מדיבורי לשון הרע ורכילות, בדברינו דלהלן נביא מדברי החת"ס זיע"א בדרשות (ב, שכו) דברים נוראים בגודל רעת מספרי לשון הרע הנוגע לירידת גשמים.

בדבריו שם מבאר החת"ס לדברי הגמ' בתענית (ז, ב) שהגשמים נעצרים בשביל כת מספרי לשון הרע, וזה לשון קדשו "כי ידוע שהגשמים מתהווים בטבע מאדים העולים מהארץ והבל פה אנשי העולם ואם כי זהו רק הכנה קטנה בטבעי העולם והעיקר הוא כמאמר חז"ל ספ"ק דתענית שהעבים שואבים ממימי אוקיינוס ומתמתקים בעבים ע"י מים העליונים מאת ה' מן השמים, מ"מ גם זה אמת כי הוויית העבים הוא מהאדים העולים מן הארץ, והיות כן הוא החוש והשכל יעיד כי אם בני אדם וההבל והאדים העולים מהם הוא מהבל פה דובר נבלה ולה"ר ורכילות הגשמים המתהווים מזה המה מלוכלכים מזוהמת קליפות עוונות ופשעים המה והמאכלים המתהווים מזה מטמאים אוכלם ביתר שאת, באופן שיהיה הבל פיהם של שנה הבאה ותבואתה רעים יותר משל אשתקד, ועל ידי זה גשמי שנה הבאה ותבואתה רעים וגורמים טומאה ומרי יותר ומגדל אנשים רעים וחטאים יותר, ושוב יגדלו האנשים את הגשמים רעים יותר בשנה השלישית מבשנית, וכן לעולם חוזר חלילה עד שחס ושלום כל כך מושרשים בחטא וטומאה עד כי אין תרופה למכתם חלילה, ומטובו של אלוקי ישראל יתברך שמו לעצור השמים ולא יהיה מטר רע ולא יולידו פירות רעים עד שיכנע לבבם הערל וישובו אל השם ויטהרו האויר ויהנו מזיו השכינה ותפארתו", עכ"ל.

דעת כהן / הרב שמואל מנחם כהן, ראש ישיבת 'תל

ציון'

נבואה והתגלות בארץ ישראל

וַיֵּרָא ה' אֶל אַבְרָם וַיֹּאמֶר לְזִרְעֶךָ אֲתָן אֶת הָאָרֶץ הַזֹּאת וַיִּבֶן שָׁם מִזְבֵּחַ לַה' הַנִּרְאָה אֵלָיו (יב,
(ז)

וברש"י: "ויבן שם מזבח - על בשורת הזרע ועל בשורת ארץ ישראל", והרמב"ן כתב: "וטעם לה' הנראה אליו - כי הודה לשם הנכבד וזבח לו זבח תודה על שנראה אליו, כי עד הנה לא נראה אליו השם ולא נתודע אליו במראה ולא במחזה, אבל נאמר לו "לך לך מארצך" בחלום הלילה או ברוח הקדש", ויש לעיין, מדוע באמת לא נראה אליו ה' עד עתה?

והיה נראה לומר שזהו משום שעד עתה הוא היה בחוצה לארץ, ובחוצה לארץ אין ה' נגלה, וכן כתב הכלי יקר כאן, וכן כתב גם המשך חכמה על מה שכתוב בהגר: "ותקרא שם ה' הדבר אליה אתה אל ראי כי אמרה הגם הלם ראיתי אחרי ראי" (טז, יג) שהיא התפלאה על כך שראתה את המלאך 'הלום' שהרי אין השכינה שורה בחוצה לארץ! ואחר כך תירצה לעצמה שמה שראתה את השכינה זהו משום ש'אחרי ראי', כלומר, שכיון שראתה כבר מלאכים בבית אברהם יכלה לראותם גם בחוצה לארץ, וגם שהיה זה על המים שהרי היה שם באר, וכמבואר כל זה במכילתא שלכן יכל יחזקאל לקבל נבואה בחוצה לארץ נאו משום שנתנבא קודם לכן בארץ, או משום שהיה זה על נהר כברמ"ו.

אמנם יש לתמוה על כך מדברי המכילתא דרשב"י עצמה שאמרה: "ויאמר ה' אל משה ואל אהרן בארץ מצרים - מלמד שהיו כל הארצות כשרות לדיבור עד שלא נתקדשה ארץ ישראל אבל משנתקדשה ארץ ישראל לא היה דבור עם הנביאים בכל מקום אלא על המים שנ' היה היה דבר ה' אל יחזקאל בן בוזי הכהן בארץ כשדים על נהר כבר" (בא יב, א) ואם כן, גם כאן שהיה זה קודם שנתקדשה ארץ ישראל יכל ה' להתגלות אל אברהם ואל הגר גם בחוצה לארץ ואם כן, מדוע לא התגלה לאברהם אלא אחרי שבא לארץ?

והקושיא גדולה יותר שהרי דברי המכילתא מוכרחים ממה שדיבר ה' עם משה ואהרן במצרים וממה שאמר ה' למשה את כל התורה במדבר וכן מנבואת יחזקאל.

ונראה שיש אופן בו מדבר ה' עם הנביא ויש אופן שה' מתגלה ונראה לנביא, ומה שאמרה המכילתא שקודם שנתקדשה ארץ ישראל היתה נבואה גם בחוצה לארץ, זהו רק נבואה של דיבור, אך התגלות של ה' והתראותו לנביא לא תיתכן בחוצה לארץ גם קודם

^מ ולכן קראו לבאר 'באר לחי ראי' כי רק על הבאר יכל להתגלות אליה המלאך.

שנתקדשה ארץ ישראל, ויתכן שזהו פירוש דברי הרמב"ן שאמר שעד עתה לא נראה ה' לאברם אלא דבר אליו בחלום או ברוח הקודש, וכך נראה מדברי הכלי יקר הנ"ל יעויין שם. אך קשה מאוד לומר כן, שהרי נבואת משה רבינו היתה באופן שה' נראה אליו, והיתה זאת נבואה והתגלות מעולה יותר מכל הנבואות כמבואר בתורה בסוף פרשת בהעלותך^מ, וכמו שהרחיב הרמב"ם את דיבורו בזה^{מח}.

ויש לומר שיש חילוק בין נבואה לצורך ישראל לבין נבואה לצורך הנביא עצמו, נבואה לצורך ישראל היתה בחוזה לארץ קודם שנתקדשה הארץ ולכן התנבא משה בארץ מצרים ובמדבר, ולכן גם נתנבא אהרן בארץ מצרים, אך נבואת הגר ואף נבואת אברם לא היו לצורך כלל ישראל אלא לצורך עצמם, אמנם אין זה דבר ברור שהרי ההבטחה ש'לזרעך אתן את הארץ הזאת' היא צורך כל ישראל לכאורה.

ויש לבאר שעד עתה היה הקשר בין ה' לאברהם רק בגדר של 'דיבור' ה' אמר לו ללכת לארץ ישראל ושהוא יעשהו לגוי גדול ויברך אותו, אך עכשיו כשבא אברם לארץ ישראל - ארץ ה' וה' בא לתת לו את הארץ, הוא מתגלה אליו במקומו הקבוע ומקבלו ועושה אותו ל'בעל הבית' על מקום זה ועל ארץ זו שהיא ארץ ה', יש כאן את מעמד 'נתינת הארץ' לאברם ולזרעו, ונתינה זו נעשית על ידי שה' נראה אליו ומכניסו אליה באופן שהוא נהיה בעל הבית עליה.

^מ "ויאמר שמעו נא דברי אם יהיה נביאכם ה' במראה אליו אתודע בחלום אדבר בו: לא כן עבדי משה בכל ביתי נאמן הוא: פה אל פה אדבר בו ומראה ולא בחידת ותמנת ה' יביט" (במדבר יב, ו-ח).

^{מח} שכתב שם: "כל הדברים שאמרנו הם דרך נבואה לכל הנביאים הראשונים והאחרונים חוץ ממה רבינו רבן של כל הנביאים, ומה הפרש יש בין נבואת משה לשאר כל הנביאים שכל הנביאים בחלום או במראה ומשה רבינו מתנבא והוא ער ועומד שנאמר ובבוא משה אל אהל מועד לדבר אתו וישמע את הקול, כל הנביאים על ידי מלאך, לפיכך רואים מה שהם רואים במשל וחידה, משה רבינו לא על ידי מלאך שנאמר פה אל פה אדבר בו, ונאמר ודבר ה' אל משה פנים אל פנים, ונאמר ותמונת ה' יביט כלומר שאין שם משל אלא רואה הדבר על בוריו בלא חידה ובלא משל וכו'" (הלכות יסודי התורה פ"ז ה"ו).

הכי איתמר / הרב איתמר טעפ, מח"ס 'הכי איתמר',

קרית ספר

אם הקורא אברם עובר בעשה ולא תעשה

ולא יקרא עוד את שמך אברם והיה שמך אברם פי אב המון גוים נתתיך (יז, ה)

בברכות (יג.) אמרו כל הקורא לאברהם אברם עובר בעשה [תני בר קפרא, כל הקורא לאברהם אברם - עובר בעשה, שנאמר והיה שמך אברם. רבי אליעזר אומר - עובר בלאו, שנאמר ולא יקרא עוד {את} שמך אברם], וכן הוא בבראשית רבה, והמג"א (סי' קנו) העתיק זה להלכה ולמעשה, וכך מדייק המנחת יצחק (ח"ד ל' סק"ב) מבית שמואל (שמות אנשים א') ומהרש"ל (ב"ש שם) שיש איסור בדבר, מדכתבו דלקרות לתינוק שנולד "אברם" שרי, הא אם קראו לו אברהם אסור לכנותו אברם. ומציין שם למהרי"צ חיות (גיטין נ.).

אכן האחרונים הפר"ח (ס"ס סז) ובאר שבע (מס' תמיד) ומהרש"א (ספ"ק דברכות) כתבו דהוא רק אסמכתא בעלמא, דהלא לא הזכירו זאת הרמב"ם והרי"ף והרא"ש בחיבוריהם ולא במנין המצוות. וכן מדייק המנחת יצחק (שם סק"ז) מא"ר ומשנ"ב (סי' קנו) שהעתיקו הרבה דינים מהמג"א שם ודין זה לא העתיקוהו, ועיקר נידונו אם בלשונות העמים שרי לכתוב אברם. וכ"כ הרשב"ץ בזוהר הרקיע (עשין אות פה) דכמו שאין למנות מצוות מדברי קבלה לפי שלא נאמרו למשה מסיני, כאשר טען הרמב"ם על בה"ג, כן אין ראוי למנות מה שנאמר קודם נתינת התורה כיון שלא נאמר בסיני, על כן לא נכניס במנין המצוות מה שאמר כל הקורא לאברהם אברם עובר בעשה, שהלשון מוכיח שעם אברהם מדבר ולא נאמר בסיני. מט

והצל"ח (ספ"ק דברכות) תלה זה במחלו' חכמים ובן זומא אם מזכירין יצי"מ בלילות, ואליבא דחכמים דקיי"ל כוותייהו ליכא איסור לקרות אברם. ובדגול מרבבה (סי' קנו) ציין לשיירי כנה"ג (סוף הס', כללים נפרדים, אות כה) שהביא מבאר שבע דהוא דרבנן. [ובכללים נפרדים שבסוף כנסת הגדולה (סק"א), הביא מבנימין זאב דאשכחן בגמ' שאיסור דרבנן קורין לו איסור עשה].

ובשו"ת משכנות ישראל (סי' א') ביאר דלא קיי"ל הכי, כיון דקיי"ל כרבי עקיבא (סנהדרין קיג.) גבי עיר הנדחת דמש"א "לא תבנה עוד" לכמו שהיתה אינה נבנית אבל נעשית גינות ופרדסים, א"כ ה"נ דכתיב "לא יקרא עוד" לכמו שהיה אסור וזה לא שייך שיחזור יהיה אברם בלבד, אחרי שהקב"ה קראו אברהם וכך כתב בתורה. ועי' חוות יאיר (סי' ט', קלט, קצב), בית אהרן גיטין (סי' קכ), [מל"מ פ"י ממלכים ה"ז].

^{מט} מתחילה כתב שאין ראוי למנות מה שנאמר קודם נתינת התורה אם לא נאמר בסיני, וזה צ"ע דאדרבה הא בסנהדרין נט אמרו דמה שנאמר קודם מתן ולא נשנה בסיני לישראל נאמר ולא לעכו"ם, כפ"ר ומילה וגיד הנשה וקביעת ר"ח, ולכן צ"ל בכוננת הרשב"ץ למה שהמשיך וכתב שהוא דיבור עם אברהם ולא ציווי לכלל, אבל מה שנאמר כציווי קודם מתן תורה ולא נשנה בסיני אדרבה נאמר לישראל.

ובמנח"י מביא לשד"ח (כללים כ' פג) שמחלק בין הקורא לאברהם עצמו, או הנקרא בשמו, לבין הנקרא כך סתם. [אכן במנח"י שם מיייתי מבית שמואל הנ"ל דכולם על שם אברהם הם, וצ"ל בכונת השד"ח דנהי דהשם התחדש ובא מאברהם אבינו ע"ה, מ"מ רק מי שקרוי על שמו ממש הוא דבכלל האיסור].

עוד מיייתי ממלא הרועים (ברכות שם) דהאיסור כשמתכוין לזלול בו, שנקרא אברהם לחשיבות שנעשה אב המון גויים וגם שניתנו לו ה' איברים שאינן בידו של כל אדם, אבל כשקורו לשבח אינו עובר.

ובשו"ת מהרי"ל דיסקין (קו"א סקי"ט) ביאר הא דלא הובא איסור זה להלכה, דהאיסור היה רק בפניו של אברהם אבינו ולא לאחר מותו, שהרי אינו גרוע ממקלל לאחר מותו, ולכן לא מנו מצוה זאת מוני המצוות דאינה מצוה לדורות. ובאבן ישראל (לך לך) הקשה דא"כ הו"ל לבר קפרא לומר "כל מי שקרא" ולא "כל הקורא", ועוד מקלל לאתר מותו פטור אבל אסור. ועוד יש להעיר דאם האיסור רק כלפי אברהם, צ"ב על מי נאמר, דלנכרים בלא"ה יש רק ז' מצוות, ולישראל אסור לקרוא לו בשמו מצד שהוא אביו או רבו.

ב. בנחלת שבעה ח"א (סי' מה סכ"א סק"ב) ביאר חומר שהחמירו באברהם יותר מביעקב, אף שגבי יעקב נאמר "כי אם ישראל" וגו' שלא נאמר באברהם, דשינוי השם דאברהם היה מצד שינוי המזל לפי שהיה אברהם תחת המזל שאינו מוליד, משא"כ יעקב דשינוי שמו היה רק מצד חשיבות.

ובחזקוני (בראשית יז ה) ביאר הא דהקורא אברם עובר בעשה ואילו הקורא יעקב אינו עובר, ששם אברם נלווה עמו בגויותו יעו"ש. ויעויין בפירוש הטור (שם מז א). אלא שבחבצלת השרון (לך לך) כתב דרבו השיטות מתי יצא אברהם מכלל בן נח, דבפרשת דרכים (דרוש ב') הביא דכשנזרק לכבשן האש היה לאברהם דין ישראל, לענין זה שהותר לו למסור נפשו על קדושת השם. והרמב"ן (סוף אמור) כתב שמעת שבא אברהם בברית היו נחשבים ישראל, והסתפק אם כוונתו לברית המילה או לברית בין הבתרים, ולהגרעק"א בכתב וחותרם הוא משעת ברית מילה. דממילא גם שם אברהם נלווה עמו בגויותו.

השבת של מ"י / הרב יחיאל פישל רוזנר, מח"ס 'מנחת יחיאל' ו'השבת של מ"י'

פניני עיון בפרשת השבוע

יב, א: וַיֹּאמֶר ה' אֶל אַבְרָם לֵךְ לְךָ מֵאֲרָצְךָ וּמְמוֹלְדֹתֶיךָ.

פירש"י להנאתך ולטובתך, ושם אעשך לגוי גדול וכאן אי אתה זוכה לבנים.

בתוספות השלם תמה על פרש"י, והלא אין המקום גורם אלא השם שאמר לו הקב"ה צא מהצטגנינות שלך אברם אינו מוליד אברהם מוליד, כדפרש"י להלן טו, ב. ונשאר בקושיא. והגר"א דיסקין שליט"א אמר לי דאפשר ליישב דאע"ה היה צריך זכותה של א"י כדי שיהא לו ילדים בכלל (היינו את ישמעאל) שהרי בחו"ל היה עקר לגמרי, אמנם חזינן דגם קודם שהיה לו שינוי השם בין אברם לאברהם בסוף פרשת לך לך, נולד לו לאברהם את ישמעאל מהגר, ועל כרחק שאת שינוי השם של אברם אינו מוליד אברהם מוליד, היה צריך רק בשביל שיוכל להוליד משרה את יצחק שממנו יצא כלל ישראל, וכן כתב הרא"ם להלן [טו, ה] דהכי קאמר אברם אין לו בן ליורשו אברהם יש לו בן ליורשו ועיין בבאר בשדה שם.

*

יב, ב: וַאֲגַדְלָה שְׂמֶיךָ וְהָיָה בְרָכָה.

פירש"י הברכות נתונות בידך, עד עכשיו היה בידי, ברכתי לאדם ונח, ומעכשיו אתה תברך את אשר תחפוץ.

הענין שהקב"ה נתן לאברם את הכח לברך מי שיחפוץ, לפי שאברהם אבינו היה ראש המאמינים וקירב אלפים ורבבות לה' כמו שכתב הרמב"ם בהל' ע"ז, ואם יהא כח הברכות בידו וזה יתקיים כמובן יהא מזה קידוש ה' וירצו בני אדם לימשך אחריה ולהתקרב לקוב"ה, וזו גם הענין שיש בכח לצדיק לברך כיון שרצון הקב"ה שבני אדם ימשכו אחרי הצדיקים וילמדו מדרכיהם הטובים והישרים. [ממו"ר הגרי"א שוארץ שליט"א]

*

יג, יא: וַיֵּסַע לוֹט מִקְדָּם.

מדרש אגדה הסיע עצמו מקדמונו של עולם, אמר אי אפשר לא באברם ולא באלוקיו.

ראיתי בזוהר [דף פג, ב] שלמד דכמו דור הפלגה כתיב [יא, ב] ויהי בנוסעם מקדם ופירושו שהסיעו עצמן מקדמונו של עולם אף הכא כן, ומבואר שם דלוט נטה לבו לעבוד עבודה זרה.

ולפ"ז יובן דכשהמלאכים באו אל לוט להפוך את סדום מבואר שלוט לא הקפיד שלא להכניס ע"ז לתוך ביתו כמו אברהם [רש"י יח, ד ד"ה ורחצו רגליכם], כי לוט עצמו נטה לבו אחר ע"ז לא כמו שלמד וראה בבית אברהם.

*

יג, יד: וה' אָמַר אֶל אַבְרָם אַחֲרֵי הַפָּרָד לֹט מְעֵמוּ.

פירש"י כל זמן שהרשע עמו היה הדיבור פורש ממנו.

צריך ביאור למה הקב"ה לא אמר מפורשות לאברהם לפרוש מלוט הרשע, ויש לומר על פי רש"י [דברים כה, א ד"ה כין] אין שלום יוצא מתוך מריבה, מי גרם ללוט לפרוש מן הצדיק הוי אומר זו מריבה עכ"ל. משמע שזה היה טוב ללוט שישאר עם הצדיק ורק המריבה גרמה שיפרוש. א"כ יש לומר דלכך הקב"ה לא אמר לאברהם שיפרוש מלוט כיון שזה לא טוב ללוט.

אמנם צ"ע ליישב מרש"י פרשת וירא [יט, יט ד"ה פן] וז"ל דאומר לוט כשהייתי אצל אנשי סדום היה הקב"ה רואה מעשי ומעשי בני העיר והייתי נראה צדיק וכדאי להנצל, וכשאבוא אצל צדיק אני כרשע עיין שם. א"כ משמע להיפך. [שמעתי מש"ב הרב איתן רוזנר שליט"א] נ"ב אולי יש לומר דבחיי היום יום טוב לרשע להיות אצל צדיק אולי יושפע ממעשיו לטובה, אולם כשיש צרה וצריך לינצל מן העונש שם זה להיפך. וכן במה שרש"י שם ממשיך ממעשה דאשה הצרפתית ואליהו המעיין שם [מ"א יז, יז-יח] יראה שמדובר אחרי ש"בנה חלה מאד עד שלא נותרה בו נשמה" ועל זה אמרה לאליהו "באת אלי להזכיר את עווני ולהמית את בני" דהוי שעת צרה וכנ"ל.

*

יד, יג-יד: וַיָּבֵא הַפְּלִיט וַיַּגֵּד לְאַבְרָם הָעֵבְרִי וְגו': וַיִּשְׁמַע אַבְרָם כִּי נִשְׁבָּה אַחִיו.

לא כתוב מה הגיד לו. ובעקידת יצחק פירש שהפליט אמר לאברהם את כל דבר המלחמה ואיך לקחו הד' מלכים את רכוש סדום ועמורה ואת כל אוכלם וילכו, ומשם הבין אברהם כי נשבה אחיו כי יודע היה שלוט יושב בסדום, ולפי זה ביאר בפסוק יד "וישמע אברם כי נשבה אחיו" דפירוש "וישמע" שהתבונן בדברי הפליט והבין שכך ארע, וכמו וישמע אברהם אל עפרון.

ובזה מדוקדק דלא כתיב ויגד לאברם העברי כי נשבה אחיו. ובספר אלומות יוסף [זולטין] ביאר הדברים על פי המשנה בברכות פ"ט מ"א על בשורות טובות אומר ברוך הטוב והמטיב ועל שמועות רעות אומר ברוך דיין האמת, וכך גירסת הגר"א ז"ל על שמועות רעות ולא בשורות רעות כמו שגירסת ספרים אחרים, ומסביר הגר"א שרעות לא מבשרים לחבירו אלא שאומרים באופן שיבין מעצמו, ולכן גורס הגר"א שמועות רעות ולא בשורות רעות, ובזה מבואר הכתוב "וישמע" אברם כי נשבה אחיו, משום שהפליט לא הגיד לאברהם כי נשבה אחיו, כיון שרעות לא מבשרים לחבירו אלא אברהם הבין מעצמו כי נשבה אחיו.

*

טו, ח: וַיֹּאמֶר ה' אֱלֹקִים בְּמָה אֲדַע כִּי אִירָשְׁנָה.

בנדרים [לב, א] איכא מאן דאמר מפני מה נענש אאע"ה ונשתעבדו בניו למצרים מאתים ועשר שנים, מפני שהפריזו על מידותיו של הקב"ה שנאמר במה אדע כי אירשנה, אלמא זה

לא היה דבר טוב במה שאמר כן. ומאידך אנו מוצאים להיפך במגילה [לא, ב] דמה שאמר אברהם במה אדע וגו' פירש"י מה תאמר לי ללמדן דבר שיתכפרו בו עוונותיהן, והקב"ה השיב לו כבר תקנתי להם סדר קרבנות, כל זמן שקוראין בהן מעלה אני עליהן כאילו מקריבין לפני קרבן ומוחל אני על כל עוונותיהם, אלמא זה היה דבר טוב מה שאמר דבזכות זה זכו לקרבנות.

ולכאורה הכיצד יתכן שבדבר אחד יהיה גם מצוה וגם עבירה, לכאורה או שהמעשה הזה ראוי לשלם עליו שכר או גיהנום, או עכ"פ תשלום פחות, אבל שיהיה ב' דברים מנוגדים הכיצד זה יתכן.

בנפש החיים [שער א' פרק יב] הביא את הפסוק בקהלת [יב, יד] כי את כל מעשה האלקים יביא במשפט, ודייק שאמר את כל מעשה ולא על כל מעשה, הענין כמו שאמר [איוב לד] כי פועל אדם ישלם לו... וזהו ענין שכר עוה"ב שהוא מעשי ידי האדם עצמו שאחרי פרידת נפשו מהגוף הוא העולה להתעדן ולהשביע נפשו בצחצחות האורות והכוחות והעולמות הקדושים שנתוספו ונתרבו במעשיו הטובים... שהעוה"ב הוא מעשה ידי האדם עצמו שהרחיב והוסיף והתקין חלק לעצמו במעשיו.

וכן עונש הגיהנום עניינו גם כן שהחטא עצמו הוא עונשו וכדכתיב תיסר רעתך [ירמיהו ב, יט] עיין שם.

וממילא כיון שהשכר והעונש נוצרין ע"י מעשי האדם עצמו, שפיר שייך למעבד פלגין דיש במעשה זה חלק שהוא מצוה וחלק שהוא עבירה. וכל אחד נוצר על פי מעשיו.

וזה גם הביאור שאמרו [ב"ק נ, א] כל האומר הקב"ה ותרן יוותרו חייו, משום דויתור שייך על "חוב" שאדם חייב לשלם שמוותרין לו, אבל כאשר נאמר שהאדם במעשיו יצר לעצמו כך וכך לא שייך לוותר על כך, והבן. [שמעתי]

*

יז, יג: המול ימול יליד ביתך ומקנת פספך.

איתא במדרש חדש [פרשת עקב ד"ה דבר אחר] וז"ל שנו חכמים המוהל ולא פורע כאילו לא מל שנאמר המול ימול שיהא מוהל ופורע. וכתב המפרש שם דכפל הלשון בא לרבות פריעה עכ"ל.

והנה איתא ביבמות [עא, ב] דלא ניתנה מצות פריעה עד ימות יהושע, וכתבו שם תוספות דמ"מ היה אברהם מל ופורע עד שלא נצטוה. עוד כתבו ואם תאמר אם לא ניתנה פריעה עד יהושע היכי גמרינן מיניה הא כתיב אלה המצוות שאין נביא רשאי לחדש דבר מעתה, ויש לומר דהלכה למשה מסיני הוא ויהושע אסמכתיה אקרא עכ"ד.

ולהנ"ל מדוקדק היטב לשון הכתוב "המול" בהווה, "ימול" לשון עתיד, כיון דהמול של הסרת הערלה נצטוו עכשיו, אבל ימול של הפריעה הצטוו רק בעתיד בימות יהושע, וכבר אחז"ל במדבר רבה [י, ו] שאין לך דבר כתוב בנביאים וכתובים שלא רמזו משה.

*

יז, יט: וַיֹּאמֶר אֱלֹקִים אֲבֶל שָׂרָה אִשְׁתְּךָ יִלְדָת לְךָ בֶן וְקָרָאתָ אֶת שְׁמוֹ יִצְחָק.

בבית אלקים להמבי"ט [שער היסודות פרק מז ד"ה ונראה] כתב ונראה שמולד מזל אברהם היה מורה שישרף ולא יתקיים בזה העולם, ולכן נמסר ביד נמרוד [שזרקו לאור כשדים], ואילולי לא הוציאו ה' יתברך היה נשרף, ולכן לא היה בתולדתו כפי מזלו ראוי להוליד כי לא נולד לחיות וכל שכן להוליד, וכיון שהצילו ה' יתברך נשאר כעץ יבש כמו שאמר על עצמו ואנוכי הולך ערירי בטבעי בלתי ראוי להוליד, ולכן אמר לו ה' יתברך במעמד בין הבתרים כשמבשרו על הזרע אני ה' אשר הוצאתיך מאור כשדים לתת לך את הארץ הזאת לרשתה, כי לא לחינם הוצאתיך מאור כשדים לשתלך ערירי אלא לתת לך זרע שירש הארץ הזאת, ולכן קראו הוא יתברך בשם יצחק כי מאתו היה לו ולא כשאר האבות המולידים בטבעם, והיה עולה תמימה להשי"ת כי שלו היה ולא היה עוול בחוקו יתברך לצוות לו לאברהם שיעלהו לעולה עכ"ל.

ולפי זה אפשר להוסיף ולבאר הפסוק להלן [כה, כו] ויקרא שמו יעקב, ופרש"י הקב"ה קראו, ובסוגריים נוסף אמר אתם קריתם לבכורכם שם, אף אני אקרא לבני בכורי שם, הה"ד ויקרא שמו יעקב עכ"ל. דהקב"ה קרא שמו יעקב לפי מה דאיתא ביבמות [סד, א] "יצחק אבינו עקור היה", א"כ יעקב אבינו מאתו יתברך היתה לו ליצחק טפי מאחריני שראויין להוליד בטבעם, ולכן קרא לו הקב"ה שם כאב הקורא לבנו כמו שביאר הבית אלקים גבי יצחק.

ושמעתי מידידי הרב אליעזר לוז שליט"א דאין להקשות ממה דגם לאה ורחל היו עקרות, ולא מצינו שהקב"ה קרא שם לבניהם, כיון דכשהאב אינו עקור יש התחלה של זרע קודש רק חסר במקום של האשה, אבל כשהאב עקור אין כאן התחלה כלל וגרע טפי, ואם יש לו ילדים יש בזה מעליותא טפי.

ויאמר שמואל / הרב שמואל ברוך גנוט, מראשי ישיבת משאת המלך - אלעד, מח"ס 'ויאמר שמואל'

ושא"ס

חיוב תקיעת שופר בעת מלחמה בארץ ישראל

שאלה: האם שומה עלינו כעת לתקוע בשופר משום חיוב תקיעה בעת צרה?

תשובה: (א) כתב הרמב"ם (תענית א, א-ד): "מצות עשה מן התורה לזעוק ולהריע בחצוצרות על כל צרה שתבא על הצבור, שנאמר "על הצר הצורר אתכם והרעותם בחצוצרות", כלומר כל דבר שייצר לכם כגון בצורת ודבר וארבה וכיוצא בהן, זעקו עליהן והריעו. ודבר זה מדרכי התשובה הוא, שבזמן שתבוא צרה ויזעקו עליה ויריעו ידעו הכל שבגלל מעשיהם הרעים הורע להן, ככתוב "עונותיכם הטו" וגו', וזה הוא שיגרום להם להסיר הצרה מעליהם. אבל אם לא יזעקו ולא יריעו, אלא יאמרו דבר זה ממנהג העולם אירע לנו וצרה זו נקרה נקרית, הרי זו דרך אכזריות וגורמת להם להדבק במעשיהם הרעים, ותוסיף הצרה צרות אחרות, הוא שכתוב בתורה "והלכתם עמי בקרי והלכתי עמכם בחמת קרי", כלומר כשאביא עליכם צרה כדי שתשובו אם תאמרו שהוא קרי אוסיף לכם חמת אותו קרי. ומדברי סופרים להתענות על כל צרה שתבוא על הצבור עד שירוחמו מן השמים", עכ"ל. נמצאו למדים שישנו דין נוסף בחובת התשובה, והוא לשוב בתשובה באופן מיוחד כאשר האדם רואה שמידת הדין מתוחה עליו. ויעויין בס' העקידה (שער ע') שהמתוודה לאחר שלקה ממידת הדין, ומתוודה מבלי שחדל לחטוא, אלא כמתוודה מחמת הכאת הרצועה, עונשו יגדל ח"ו.

והמג"א (סי' תקעו) הקשה מדוע בימינו לא תוקעין בעת צרה, ואפילו אם נאמר דאין תענית ציבור בבבל, הלא מהתורה מצוה לתקוע גם ללא תענית, ונשאר בצ"ע. והמשנ"ב כתב שהנתיב חיים תירץ דמדאורייתא מצוה זו נוהגת רק בארץ ישראל, וכדכתיב "וכי תבואו מלחמה בארצכם" וגו', והפרמ"ג כתב שם וז"ל: "והנה, ציבור צ"ע אם כל בי עשרה מקרי ציבור או שמא דוקא בארץ ישראל כמו שכתוב "בארצכם", וח"ו כשיש צער על הרוב אז הוא מצות עשה, מה שאין כן קהל אחד כיחידים דמיין ומשום הכי אין תוקעין היום". וכך ציטטו המשנ"ב: "דאפשר דאף בא"י דוקא כשהיה תחת רשותינו ואפשר עוד דדוקא כשהגזרה הוא על רוב ישראל, אז מ"ע לתקוע. אבל בלא"ה לא". והרש"ש (על הרא"ש תענית סי' כ) העיר עמש"כ הפוסקים דנוהג רק ב"י, וכי חובת קרקע היא. וכן באמבוהא דספרי בפרשת בהעלותך סי' פז אות יז כתב שעפ"ד התוס' (בבא מציעא קיא, ב ד"ה כל), שבמצוות שהן חובת הגוף לא ממעטים מ'בארצך' שהן חלות דווקא בארץ ישראל, אין הבדל בין צרה בא"י לצרה בחו"ל.

ויש לדון בדברי הפרמ"ג שכתב שישנם ב' תנאים לתקיעות בעת צרה, (א) כשא"י היא תחת רשותינו. ויש לדון האם הוא דין שדוקא בזמן מלחמת מצוה הנוהגת בזמן מלכות

ישראל ושלטון התורה, וא"כ אי"ז שייך למלחמה שמנהלת המדינה, או שהביאור בזה הוא שאם ישראל אחראיים על המלחמה, והמלחמה פוגעת בהם עצמם, א"כ זה שפיר חשוב כ'תחת רשותינו'. א"כ מכיון שהמלחמה מתנהלת בידי יהודים וכל דבר המלחמה נוגע למעשה לחיי נפש של כאו"א מיושבי א"י, מצוה לתקוע. וכמו"כ י"ל שכיון שמחמה זו היא מלחמת מצוה, כמבואר ברמב"ם (מלכים ה, א) שמלחמה להציל ישראל מיד צר, נחשבת מלחמת מצוה, יש לתקוע בשופר או בחצוצרות.

ב) שהגזירה תהיה על רוב ישראל. והנה בזה כבר דנו בימינו שאפשר שכבר הגענו לזמן בו רוב ישראל שרויים על אדמתם (לפי אומדנים שהתפרסמו, בעולם חיים כ-15 מליון יהודים ובא"י חיים כ-7 מליון יהודים). ואולם חלק ניכר מבני חו"ל המוגדרים כיהודים, אינם יהודים לפי ההלכה, וגם חלק מבני א"י המוגדרים כיהודים, אינם יהודים כהלכה ונחשבים כיהודים רק לפי 'חוק השבות' של המדינה. לכן קשה מאד לבדוק בבירור דבר זה, והדבר נוגע להרבה הלכות. וא"נ שאכן הגענו לזאת, שרוב ישראל יושבים על אדמתן בא"י, שפיר בעינן לתקוע.

ובשו"ת אבני נזר (או"ח תכ"ה) דן: "אם ישראל כשהי' יוצאין למלחמת רשות או למלחמות מצוה צריכין לתקוע בחצוצרות כדכתיב וכי תבואו מלחמה בארצכם. או דאין חיוב אלא בשאויבים באים למלחמה על ישראל כדכתיב [במדבר י' ב'] על הצר הצורר אתכם. אבל לא בישראל היוצאים למלחמה". וכתב: "כפי הצד השני נראה לי. וראי' שהרמב"ם [פ"א מהל' תעניות] לא הביא המצוה במלחמה בפרט. רק להריע בעת צרה. ועל כרחק כשגוים באים על ישראל נקרא עת צרה. אבל היוצאין למלחמת הרשות שאין יוצאין בלא בית דין ואורים ותומים. וכל שכן היוצאין למלחמת מצוה היינו כיבוש ארץ ישראל שהובטחו לישועה. לא זו עת צרה. ואין מחויבין לתקוע בחצוצרות", וש"ט בזה ובהמשך כתב: "אך בספרי וכי תבואו מלחמה בארצכם בין שאתם יוצאים עליהם. בין שהם יוצאין עליכם. ופירש הזרע אברהם תבואו משמע שאתם באים עליהם למלחמה. ובארצכם משמע שהם יבואו עליכם לארצכם למלחמה". הרי דפשט דחובת תקיעה שייכת בב' אופני המלחמה. ומלבד זאת י"ל שמלחמה זו שאנו מצויים בה, נחשבת 'כשגוים באים על ישראל' ולא מצוות כיבוש א"י שהובטחו לישועה. ושפיר חייבים לתקוע.

והיעב"ץ במור וקציעה (שם) כתב: "ונ"ל פשוט שאינה מ"ע אלא בא"י ומקרא מלא דיבר הכתוב 'וכי תבואו מלחמה בארצכם', גם אין המצוה אלא בכהנים ובחצוצרות והאידינא ליכא כהנים מיוחסים ולא חצוצרות של תורה. משו"ה מסתברא דאפילו בארץ ישראל ליתא המצוה השתא ולא שמענו שינהגו כן בא"י בזה"ז, ושופר כיון דתקנתא דרבנן היא לא תיקנוהו אלא בתענית ציבור ואין תענית ציבור בבבל וגם לא בא"י האידינא דליכא נשיא", עכ"ל. ורבים פילפלו בדבריו, דמ"מ יתקעו מספק, וכן דאף אם אין חיוב חצוצרות, יש חיוב תקיעת שופר, ואכ"מ.

והערוך השולחן (תקעו, ד) הביא דברי המג"א הנ"ל וכתב: "נלע"ד דהתרעה לא הוי מן התורה רק בזמן הבית ותדע לך שכן הוא שהרי לפי הירושלמי שהבאנו אין חצוצרות רק במקדש וא"כ קרא דכתיב והריעותם בחצוצרות בע"כ דרק אזמן הבית קאי ועוד כיון דבהך

קרא כתיב [במדבר י, ט] וכי תבואו מלחמה בארצכם ואין זה אלא בזמן הבית וכל קראי דשם אינן אלא בזמן הקרבנות כדכתיב [במדבר י, י] וביום שמחתכם וגו' ותקעתם בחצוצרות על עולתיכם וגו' ובוודאי תפלה וזעקה הוי מן התורה גם בח"ל כדכתיב [דברים ד, כט - ל] בצר לך וגו' ובקשתם משם את וגו' וכמה מקראות יש על זה אבל לא התרעה ויראה לי דלכן אמרו בגמ' במה מתריעין בשופרות ובאמת קשה דהא בתורה חצוצרות כתיב אלא וודאי דאחוץ לארץ בזמן הגלות קאי או אפילו בארץ ישראל בזמן הזה דהתורה צותה רק בזמן הבית ובזמן החורבן הוי רק מדרבנן ולכן תקנו בשופר כמו בר"ה, עכ"ל. אולם המשנ"ב לא הסכים לסברת הערוה"ש, וכנ"ל. (ונחלקו הראשונים והפוסקים האם התקיעות הן בחצוצרות או בשופרות, ואימתי בזה או בזה, ואכ"מ).

למעשה, בשו"ת ציץ אליעזר (חי"א סי' טז) כתב שאין לנו לחדש מצוות שלא קיימום אבותינו ורבותינו הגדולים. לכן אל לנו לחדש את קיום מצות התקיעה בחצוצרה בעת צרה, מאחר ולפיו ישנן ספקות רבות בענין, עיי"ש בדבריו.

ואמנם הגר"ש דבליצקי זצ"ל נהג לתקוע בציבור בעת צרה בארץ ישראל, כיון שכאמור הדבר תלוי בתירוצי האחרונים והמשנ"ב הרי לא הכריע בדבריהם.

וכ"כ הגר"מ שטרנבוך שליט"א (שו"ת תשוהנ"ג תשובות והנהגות ח"ד קכ"ז) וז"ל: "המג"א בסי' תקע"ו תמה למה לא נהגו בזה, ומבואר בדבריו דאין המנהג לתקוע, ואולם נראה דאין המנהג אלא בחו"ל אבל בא"י אדרבה ראוי לקיים את מנהג הישן בכל א"י, דכבר כתוב באחרונים דטעם המנהג בחו"ל הוא לפי דבקרא כתיב כי תבואו במלחמה בארצכם והרעותם בחצוצרות אין לנו אלא בארצכם, אבל לא בחו"ל, ונמצא א"כ דבא"י אין שום יסוד לבטל המ"ע, ומצוה להריע בשופר".

ובהמשך כתב: "ודע דלא נתבאר כמה זמן החיוב להריע, ואם הצרה נמשכת בעו"ה כמה ימים או שבועות או חדשים, אי נימא שיש חיוב בכל יום ויום לזעוק ולהריע עבשופרות, ולא שמענו ד"ז. ונראה כמו בגשמים שמבואר במשנה בתענית פ"ב דבית דין גזרו על הציבור כפי האפשר להם ימים, ולפעמים שני חמישי ושני, ולפעמים בזמנים מסויימים, גם כאן כשהצרה בתוקף אזי מחייבין ב"ד לצעוק להריע ולצום יותר", עכ"ל. ושור"ר שכבר עסקו בזה הגרמ"פ (שו"ת אגר"מ ח"א או"ח קסט) והגריש"א (קובץ תשובות או"ח ל"ג) והגר"נ גשטטנער (שו"ת להורות נתן או"ח ח"ו ל"ו), עיי' בדבריהם. והשי"ת יחיש גאולתנו ופדות נפשינו.

*

על מי להישען?!

נקרא לו מוישה, לאותו יהודי. בימים לו מסתובבים הרבה מוישה'לך כאלו. הבה ננהל איתם דיאלוג.

משה: הצבא ייכנס לעזה קרקעית ויהרוס אותם. קשה להרוס את כל מנהרות הטרור ולהביס בבת אחת את כל מאות, אולי אלפי, הטרוריסטים שנמצאים שם כבר תקופה

ממושכת, אבל שמעתי שהאמריקאים הביאו טילים שחודרים עמוק עמוק לתוך הקרקע. ויש גם משאיות בטון ענקיות, יחסמו להם את כל המנהרות במלט סמיך, המלט נכנס מצד אחד ויוצא מהצד השני, עד שכל המנהרה לא מלאה במלט לא עוזבים אותה. ויש גם לצה"ל את... ואת... וגלנט אומר שיש הרבה הפתעות...

יהודי: ומה יקרה אם חיזבאללה יפתח במלחמה כוללת מהצפון?
משה: צה"ל...

יהודי: כן. אבל יש לחיזבאללה אלפי טילים. ציודו של חיזבאללה חורג לחלוטין מציוד של ארגון טרור קלאסי. הוא מצויד כמו זרוע צבאית של מדינה ריבונית. יש להם נשקים מדויקים נגד כלי שיט, נגד טנקים, נגד כלי טיס, טילים ורקטות משוכללים בטווח שיגור של 250 ק"מ. ידעת את זה?! יש להם טילי סקאד עם טווח של 700 ק"מ. נכון לשנת 2015 יש להם 10 טילים כאלה לפחות. ועוד לא דיברנו על כמויות של טנקים, כלי טיס בלתי מאוישים, הכל מגיע מאיראן ומרוסיה. ועוד לא גמרנו את הרשימה. חיילי החיזבאללה עוברים אימונים והכשרה. על פי הידוע, כ- 3000 חיילי חיזבאללה עברו הכשרה צבאית ואימונים באיראן.

משה: אבל צה"ל...

יהודי: ומה נעשה אם גם איראן תחליט להיכנס לתמונה בצורה גלויה? הצבא האיראני מונה חצי מיליון חיילים ועוד מאה אלף חיילים המשרתים ב"משמרות המהפכה". הצבא האיראני מחומש בנשק מתקדם ביותר, כולל טילים, נשק קונבנציונלי וגם נשק לא קונבנציונלי. רוב הנשק המשוכלל שלהם מגיע מרוסיה, קוריאה הצפונית ורוסיה. איראן היא לא ארגון טרור, היא מעצמה צבאית לכל דבר.

משה: גם לישראל יש...

יהודי: כן... ואז גם הסורים יצטרפו, והח'ותים מתימן. וגם אלפי אלפי פלשתינאים שנמצאים ביהודה ושומרון, ועוד לא דיברנו על ערביי ישראל. זוכר מה קרה לא מזמן במבצע "שומרי החומות"? ערביי ישראל השתוללו, רצחו ושרפו במאות מוקדים ברחבי הארץ, וכשכל זה יקרה בבת אחת, בעזה, בצפון, באיראן, יהודה ושומרון ואולי גם עם ערביי ישראל, מה אז יעשה צה"ל?

משה: אז באמת אתה בא להפחיד אותי?

יהודי: מי שמאמין בהקב"ה - לא מפחד. חז"ל אומרים שרק החוטא - מפחד. יש לו כנראה חטאים ולכן הוא מפחד.

משה: אז מה אתה רוצה, חוץ מלהפחיד?

יהודי: לתת לך את התמונה הכוללת, כדי שתבין שאין לצה"ל שום אפשרות מעשית וצבאית לנצח בכל כך הרבה חזיתות. ומי יכול להציל אותנו? בזכות מי תצליח הכבשה הכחושה לשרוד בין שבעים זאבים?

משה: רק הקב"ה!!!!

יהודי: בדיוק...

ויצבור יוסף / הרב יוסף צברי, רב ומו"צ בעיר אלעד, ומח"ס ויען יוסף, שלחן מלכים וש"ס

האם שם בן נח היה בכור

ומלפי צדק מלך שלם הוציא לחם ויין, והוא כהן לא-ל עליון (יד, יח)

הגאון רבי נתנאל בן ישעיה ע"ה (מקדמוני חכמי תימן, שלפני 600 שנה), כתב בספרו אור האפילה על פסוק זה בזה"ל: "והוא כהן לאל עליון, היה שם בן נח בכור, וקודם מתן תורה היתה כהונה לבכורים, והם היו מקריבים את הקרבנות, להם היו נותנים את המתנות, כמו שנאמר: "ויתן לו מעשר מכל", כלומר, מכל מה שלקח מביזת המלכים וממה שהחזיר לאנשי סדום ומאשר ללוט" עב"ל.

והדברים תמוהים, שכן האריכו מפורש בפסוק כי יפת היה בנו הגדול והבכור של נח, שנאמר: "אחי יפת הגדול", וגמרא מפורשת היא שמה שנמנו בני נח, הוא רק לפי סדר חכמתן, וא"כ לכו"ע שם לא היה בנו בכורו של נח.

וז"ל הגמ' (סנהדרין ס"ט ע"ב): "והכי איתם התם: "ודרך חכמתן קא חשיב להו. תדע, דקא חשיב להו קרא דרך חכמתן, דכתיב ויהי נח בן חמש מאות שנה ויולד נח את שם את חם ואת יפת, שם גדול מחם שנה, וחם גדול מיפת שנה נמצא שם גדול מיפת שתי שנים, וכתיב ונח בן שש מאות שנה והמבול היה מים על הארץ, וכתיב אלה תולדת שם בן מאת שנה ויולד את ארפכשד שנתים אחר המבול, בן מאה שנה בר מאה ותרתינן שנין הוה! אלא, דרך חכמתן קא חשיב להו, הכא נמי - דרך חכמתן קא חשיב להו" ע"כ.

וכבר הבאנו לדון באורך מדברי המפרשים, האם שם היה בנו השני של נח, או בני השלישי והקטן. כי לדעת רש"י שם היה בנו הקטן של נח, ולדעת הרמב"ן חם היה בנו הקטן, ועכ"פ לכו"ע לא היה שם בן הבכור.

דברי האברבנאל

ואפשר ליישב את דברי החכם בעל אור האפילה, על פי שיטת רבינו האברבנאל (בפר' נח) בביאור ענין בני נח, שבחר לו האברבנאל דרך חדשה מכל המפרשים בזה.

כי תחילה הקשה שם: "השאלה הא' מי היה הגדול משלשה אלה בני נח שזכרה התורה ומי הוא הקטן שבכלם האם היה שם הבכור ויפת הקטן מהם וחם האמצעי כמו שהכתוב אומר שם חם ויפת. יקשה על זה אמרו אחי יפת הגדול ויקשה ג"כ שנזכרו תולדות שם באחרונה וגם יקשה על זה מה שכתוב שנח היה בן חמש מאות שנה כשהתחיל להוליד בנים ושם היה בן מאה שנה כשהוליד את ארפכשד שנתים אחר המבול כמו שטען על זה רש"י. אם אמרנו שהיה יפת הגדול וחם אחריו ושם היה הקטן שהם כדברי הרלב"ג. יקשה למה בכל המקומות יקדים הכתוב את שם וחם אחריו ויפת באחרונה והרמב"ן כתב שהיה הגדול יפת ושם אחריו והקטן שבהם היה חם ובאו אם כן כלם בכתובים מבלי סדר".

וכתב ליישב ולבאר, כי שם היה הבכור שבבני נח, וז"ל: "נתחלפו המפרשים בשלשה המה בני נח מי היה הגדול ומי היה הקטן שבהם וכלם הסכימו שהיה יפת הגדול שבכלם מכח הכתוב שאמר אחי יפת הגדול ובנשאים חולקי' כי רש"י והרמב"ן כתבו שנולד שם אחרי יפת וחם באחרונה מכח הכתוב שאמר וידע את אשר עשה לו בנו הקטן שנאמר על חם וכן במדרש תנחומא ושם אמרו שהוקדם שם בזכרון הבנים לפי שהי' כשר ושלם לבוראו. והרלב"ג חושב שחם נולד אחר יפת ושם באחרונה וכי הוא הקטן מכלם. ואין דעתי נוחה עם אחד מהדעות האלה, לפי שהתורה בכמה מקומות שזכר בני נח תמיד יזכרם בסדר אחד, אם בספור מולדתם בסדר בראשית אמר: "ויהי נח בן חמש מאות שנה ויולד נח את שם את חם ואת יפת", ועדין לא ניכר בהם שוע לפני דל, ולא צדיק ורשע, ובתחלת הסדר הזה: "ויולד נח שלשה בנים את שם ואת חם ואת יפת". ובהכנסם בתיבה: "בעצם היום הזה בא נח ושם חם ויפת". ואף כאן: "ויהיו בני נח היוצאים מן התיבה שם וחם ויפת". ואיך נוכל להכחיש כ"כ מהפסוקים. ע"כ אמרתי שהי' סדר תולדותם כמו שזכרתם התורה שם תחלה ואחריו חם ואחריו יפת".

נמצא כי האברבנאל מקשה על דברי הגמרא מפשט הפסוקים, שכן אם מונה אותם הכתוב לפי סדר חכמתם, מוכרח הדבר להיות בו בעת שחכמתם ניכרת, ואם כבר בעת לידתם נמנו הם לפי סדר זה, מוכח שאין מניינם לפי סדר חכמתם.

ולגבי החשבון שהביאה הגמרא כתב האברבנאל: "ומה שזכר רש"י שמחשבון שנות נח ושנות שם יתבאר שלא היה שם הבכור, כבר השיב עליו הראב"ע, שכאשר נולד שם לא נכנס משנת חמש מאות של נח כי אם ימים מועטים, כי יום בשנה חשוב שנה, וכשבא המבול היו לנח תקצ"ט שנה וימים והמה אין לשם צ"ט שלמות לשנת המבול, ויהי' כשנולד ארפכשד בן מאה שנה וחדשים, ואמר הכתוב: "שנתי אחר המבול" לפי שנכנס' השנה השנית מחשבון ראשית המבול. ובאמת צדקו דברי החכם בזה, כי כבר ארז"ל שהחשבון המרוב' בולע המעט, והכתו' שאמר: "ויהי נח בן חמש מאות שנה ויולד", אינו מחוייב שהיו לו חמש מאות שנה שלמים מבלי חסרון יום אחד, אלא שנכנס בשנת חמש מאות שנה אם מעט ואם מרובה. הלא תראה שנאמר בעונש המרגלים: "ובניכם יהיו רועים במדבר ארבעים שנה", וידוע שלא הלכו אחר הגזרה כי אם ל"ט שנה, כי ענין המרגלים היה בשנה השני' לצאתם ממצרים. אלא שהכתוב זוכר תמיד החשבון הגדול. וכן הענין בכאן, ולכן אין לזוז מפשט הכתוב שהיה שם הבכור בבני נח, וחם אחרי ויפת הוא הקטן שבהם" ע"כ. ולגבי לשון הפסוק: "אחי יפת הגדול" כתב האברבנאל: "ואין להקשות מפסוק אחי יפת הגדול שלא אמר הגדול על יפת, כי אם על שם, שהוא היה אחי יפת, הגדול שבאחיו של יפת, וכמו שיתבאר".

אמנם לגבי הטעם שפירטה התורה את תולדות שם באחרונה, נדחק קצת האברבנאל וכתב בזה"ל: "והנה זכרה התורה תולדות שם באחרונ' להיותו הגדול שבהם לפי שרצה לספ' ממנו השתלשלו' האומה באברה' וזרעו ולכן זכר ראשונה תולדות יפת ותולדות חם והשאיר שם באחרונה כדי שיספר תולדותיו ואיך באו ממנו האבות הקדושים" עכ"ל.

הקושיות ע"ד האברבנאל

אלא שאחר המחילה, יש להעיר על דברי האברבנאל, כי גם לאחר כל דבריו, לא מסתדר החשבון.

שכן לפי דבריו יוצא, כי שם נולד לנח כאשר היה בשנת תקצ"ט לימי חייו, וכמה ימים אח"כ, שהם נכנסנו בחשבון שנת החמש מאות, אע"פ שלא היתה מלאה.

כעת, אם נפרש את הפס': "בשנת שש מאות שנה לחיי נח" כפשוטו, נמצא שבעת תחילת המבול היה שם בן מאה ואחת שנה לערך. ואם נפרש ונדחוק שגם מנין "שש מאות" זה אינו מלא, אלא הכוונה לשנת תרצ"ט לחיי נח וכמה ימים אחריה, עכ"פ יהא שם בתחילת המבול בגיל מאה בדיוק.

כעת איך נוכל להבין את דברי הפסוק שארפכשד נולד לשם "שנתים אחר המבול"? שכן המבול בעצמו היה י"ב חודש (כמובא בסדר עולם רבה פ"ד), ונמצא שאם בתחילת המבול היה שם בן מאה, או מאה ואחת, בסיום המבול היה בן מאה ואחת, או בן מאה ושתיים. ונמצא שאם נוסף לזה עוד "שנתים אחר המבול" יצא שארפכשד נולד לשם בגיל מאה ושלוש או בגיל מאה וארבע, לכל הדעות רחוק מאוד ממה שאמר בו הכתוב: "שם בן מאה שנה".

נמצא כי גם אם נדחוק כדברי האברבנאל את כל לשונות התורה, קושיית הגמרא עומדת ניצבת לפנינו, שאין הדבר מסתדר עם חשבון לשון הפסוקים. וגם פירוש האבן עזרא בעת לידת שם המוקדמת, לא יסייע ליישב המקראות.

מה גם שיש להעיר, כי דחוק מאוד לומר כי שנת "חמש מאות" לאו דווקא היא, שכן בכמה מקומות בפרשה זו מצאנו שהיה המנין מכוון בדיוק לפרטי הימים, כמו הפסוק: "בשנת שש מאות שנה לחיי נח בחדש השני בשבעה עשר יום לחדש ביום הזה, נבקעו כל מעיינות תהום רבה" ע"כ, הרי שהחשבון מכוון עד לפרטי הימים, ואינו דומה ללשון העונש הכללית שנאמרה במרגלים "ארבעים שנה", ששם ניתן לפרש שלשון הארבעים אינה מכוונת בדיוק.

גם מה שפירש האברבנאל כי לשון הכתוב: "אחי יפת הגדול" הכוונה היא לשם, וכך יש לחלק את הפסוק: "אחי יפת, הגדול" ר"ל אח של יפת שהיה הגדול, והוא שם.

וקשה פירוש זה מסדר טעמי הכתוב, שכן בתיבת "אחי" יש טעם מפסיק, ואילו תיבות "יפת הגדול" נקראות יחד. ואילו לפי דברי האברבנאל היה צריך להיות הטעם המפסיק רק אחר סיום ב' תיבות "אחי יפת", כדי להפריש ביניהם לתיבת "הגדול", וכידוע שהטעמים מפרשים פירושו של מקרא לפי טעמיהם וסדריהם.

ומה שהקשה האברבנאל מדוע מנתה התורה את שם הבכור מיד בשעה שנולד, יש לפרש כי מיד בשעה שנולד ראה נח כי שם בעל מעלה גדולה היא, וממנו ימשיך זרע ישראל והאבות הקדושים, לפיכך נמנה ראשון בין אחיו, לפי שמעת לידתו ידעו גודל נשמתו, וכמו שמפורש במדרש רבה שנציין בסמוך.

לפיכך שומה עלינו לבאר את דברי מדרש אור האפילה, במה שכתב שהיה שם הבכור, וכדי שלא יסתרו דבריו את דברי הגמרא וחז"ל, המדייקים פשוטו של מקרא.

בכור למעלה

ונראה כי לשון "בכור" שנקט בו, אינה בכור לבטן, אלא מלשון בכור למעלה, כי לרוב מעלתו העצמית, היה ראוי שם להיות בכור באחים.

וכן מפורש במדרש (במדב"ר פ"ד), כי שם זכה למעלתו להיות מקריב, אע"פ שלא היה בכור, וז"ל המדרש:

"קח את הלויים וגו' אמרו רבותינו למה צוה הקדוש ברוך הוא לפדות בכורי ישראל בלויים, שבתחלה היו הבכורות משמשין עד שלא עמד שבט לוי, כמה ששנו רבותינו: עד שלא הוקם המשכן היו הבמות מותרות ועבודה בבכורות, ומשהוקם המשכן נאסרו הבמות ועבודה בכהנים. ותדע לך שהיו הבכורות מקריבים עד שלא עמד שבטו של לוי, טול מתחלת ברייתו של עולם אדם: הראשון היה בכורו של עולם, וכיון שקירב קרבנו שנא' (תהלים סט) "ותיטב לה' משור פר מקריין מפריס", לבש בגדי כהונה גדולה, שנא' (בראשית ג) "ויעש ה' אלהים לאדם ולאשתו כתנות עור וילבישם", בגדי שבח היו, והיו הבכורות משתמשין בהם. כיון שמת אדם, מסרן לשת. שת מסרן למתושלח, כיון שמת מתושלח, מסרן לנח. עמד נח והקריב קרבן שנא': "ויקח מכל הבהמה הטהורה וגו'. מת נח ומסרן לשם, וכי שם היה בכור? והלא יפת היה בכור, שנא': "אחי יפת הגדול", ומפני מה מסרן לשם, מפני שצפה נח שלשלת האבות עומדת ממנו. ותדע לך ששם היה מקריב, שנא' "ומלכי צדק מלך שלם" וגו', וכי כהונה לו ניתנה? והלא לא ניתנה כהונה אלא משעמד אהרן, מהו שהוא אומר כאן: "והוא כהן", מפני שהיה מקריב בכהנים. מת שם ומסרה לאברהם, וכי אברהם היה בכור? אלא מפני שהיה צדיק נמסרה לו הבכורה והקריב שנא': "ויעלהו לעולה תחת בנו". מת אברהם ומסרה ליצחק, עמד יצחק ומסרה ליעקב, וכי יעקב בכור היה? אלא שאת מוצא שנטלה יעקב מן עשו בערמה אמר לו: "מכרה כיום את בכורתך לי" עכ"ל המדרש.

ומפורש יוצא מלשון המדרש, כי אע"פ שהיתה עבודה בבכורות עוד מימי אדם הראשון, לא עברה היא מבכור לבכור בדווקא, אלא מהבן הראוי לבן הראוי, בין אם היה בכור בין אם לא היה.

ועוד ראייה מצאתי בדברי המקובל בעל שפתי כהן (עה"ת, פר' וישב) שכתב וז"ל: "ושמה תמר, לומר ששמה מגיד לך בת מי היא, בת שם הבכור, סופי תיבות תמר, לומר ששם היה בכור במעלה והכהונה היתה בבכור לזה והוא כהן, והיה מלך שלם ובן בתו שלמה, ולקחה לבכורו, ולפי שהיתה בת כהן והיתה תרומתו כלומר מטיפה ראשונה, ולזה תמר תרם, ונאמר בתרומה (ויקרא כ"ב, י') וכל זר לא יאכל קודש ומתו בו כי יחללוהו, הקודש, ונאמר (שם, י"ב) ובת כהן כי תהיה לאיש זר וסמיך ליה ובת כהן כי תהיה אלמנה וגרושה וזרע אין לה ושבה וגו' וכל זר לא יאכל בו" עכ"ל. הרי מפורש בדבריו כי אע"פ שהיה כהן, היה בכור "במעלה" דהיינו לרוב מעלתו העצמית נתכנה הוא בשם בכור.

האם שם בן נח היה בכור

ובזה יש לבאר אף את דברי הרב אור האפילה, כי מה שנקט שהיה שם "בכור", היינו לתת טעם לעבודתו, וכדברי המדרש הנ"ל, דלפי שראו בו שגדול הוא במעלה, העניקו לו את זכות העבודה שעברה מאב לבן עוד מימי אדם הראשון, ולכך אע"פ שאכן היה כהן מצד עצמו, קיבל את התואר והכינוי "בכור" מחמת מעלתו זו.

חזרת הש"ץ / הרב אברהם שץ, ראש כולל טהרות 'תפארת שלמה' בשכונת רמת שלמה, ירושלים

עיה"ק

מדוע ישמעאל קיבל את הזכות לענות את ישראל ולאיוזו

מטרה

וַיֹּאמֶר אַבְרָם אֶל שְׂרֵי הַנֵּה שְׂפָחְתָּךְ בְּיַדְךָ עָשִׂי לָהּ הַטּוֹב בְּעֵינֶיךָ וַתַּעֲנֶנָּה שְׂרֵי וַתְּבָרַח מִפְּנֵיהָ (טז, ו) וַיֹּאמֶר לָהּ מְלֶאֶךְ ה' הַנֶּנֶךְ הָרָה וַיִּלְדֶּת בֶּן וְקָרָאת שְׁמוֹ וְשִׁמְעֵאל כִּי שָׁמַע ה' אֶל עֲנִיךָ (טז, יא)

וצריך לבאר מה שמע ה' אל עניה הרי היא ברחת מפני העינוי והמלאך אמר לה שובי והתעני תחת ידיה וידועים דברי הרמב"ן שכתב: ותענה שרי ותברח מפניה - חטאה אמנו בענוי הזה, וגם אברהם בהניחו לעשות כן, ושמע ה' אל עניה ונתן לה בן שיהא פרא אדם לענות זרע אברהם ושרה בכל מיני הענוי. ע"כ. מבואר ברמב"ן שפי' שה' שמע אל עניה שגם בניה יענו את זרע שרה מחמת ששרה ענתה אותה.

וכן כתב הבעל הטורים בפסוק ח' מפני שרה גברתי אנוכי בורחת - בורחת. ב' במסורת הכא מפני שרי גברתי אנכי בורחת. ואידך מקול פרש ורומה קשת בורחת כל העיר (ירמיה ד כט). לומר מפני ששרה הבריחה את ישמעאל לפיכך ברחו ישראל מפניו, כי רומה קשת הוא ישמעאל, כדכתיב ביה (להלן כא כ) רובה קשת. וכן בפסוק י"א וקראת שמו ישמעאל. וקראת ד' במסורת. וקראת שמו ישמעאל. וקראת אתכם הרעה (דברים לא כט). וקראת שמו עמנואל (ישעיה ז יד). וקראת ישועה חומותיך (שם ס יח). שעל ידי קריאת ישמעאל קראת הרעה, אבל על ידי קריאת עמנואל וקראת ישועה חומותיך:

מבואר בבעה"ט כמו שמבואר ברמב"ן שישמעאל מענה אותנו תחת העינוי ששרה עינתה את הגר.

והקשו המפרשים דבתוספתא בסוטה פרק ה' הלכה י"ב איתא הכריע המקום בין דבריה לדבריו שנ' כל אשר תאמר אליך שרה שמע בקולה שאין ת"ל כל מה ת"ל כל מלמד שהכריע לשנייה שהכריע לראשונה מה שניה לעדות הגר אף הראשונה לעדות הגר. ופי' המפרשים שהקב"ה אמר שגם לגרש את ישמעאל היא צודקת וגם בפעם הראשונה כשהגר ברחת היא צדקה ואיך כתב הרמב"ן שהיא חטאה. וצ"ע.

אמנם נראה דבמה שכתבו הרמב"ן והבעל הטורים דלכך אנו מתענים ע"י ישמעאל נראה דכו"ע מסכימים על זה וצ"ב מהו המידה כנגד מידה וכן מהו שמע ה' אל עניך.

עוד איתא ברמב"ן בפסוק ט' שובי אל גברתך והתעני תחת ידיה - צוה אותה לשוב ולקבל עליה ממשלת גברתה. רמז כי לא תצא לחפשי ממנה, כי בני שרה ימשלו בזרעה לעולם. ע"כ. מבואר ברמב"ן שלעולם לא תהא להם ממשלה על ישראל רק שיוכלו לענות את כלל

ישראל וכן מצינו שישמעאל ציערו את עמ"י כשגלו אך לא הם הגלו אותם כי כל מה שניתן להם זה לענותם וצ"ב מהו מטרת העינוי שניתן להם.

ונראה לבאר דאיתא במדרש דלמה נקרא שמו ישמעאל שגלוי וידוע לפניו שעתיד לעשות צרות לישראל וישמע ה' את תפילתם. דהיינו שהקב"ה הכניס בשמו את מטרת העינוי שיענה את ישראל כדי שיתפללו והקב"ה יקבל את תפילתם.

ובאמת הכא הכתוב אומר כי שמע ה' את עניך אך בפסוק ט"ו איתא דאברהם קרא שמו ישמעאל וכתב רש"י דקרא כן ברוח הקודש ואפשר דהכונה היא שישמע ה' את תפילתם וכדברי המדרש.

אמנם צריך לבאר איך בפסוק נאמר כי שמע ה' את עניך ונראה דע"י ישמעאל התחדש מהלך של שמיעת העינוי של הקב"ה וכן מצינו אצל ישמעאל וישמע ה' אל הנער באשר הוא שם דהקב"ה שומע לתפילה במצב שנמצאים ולכן הוא שמע לישמעאל כי בשמו יש את הכוח שה' שומע התפילה בזמן העינוי אע"פ שאין ראייה שהתפילה תישאר כשילך העינוי ונראה דהטעם הוא כי ה' שומע את המעונה כמו שאמרו תפילת העני גדולה מכולם ולכן ה' שמע את תפילת ישמעאל כי היה מעונה.

וכן הוא בגמ' בסנהדרין צ"ז ע"ב דאם אין עושין תשובה הקב"ה מעמיד מלך קשה כהמן וחוזרין בתשובה ומיד נגאלין דהיינו שלפני ביאת המשיח יהיה צער גדול ונראה דהיינו ע"י ישמעאל וכך ישובו בתשובה והקב"ה יקבל את התשובה בזכות הכח של ישמעאל שהקב"ה מקבל את תפילת המעונה בכל מצב.

ונראה יותר דישמעאל היה צריך להיולד לפני יצחק כי יצחק הוא ע"ש הגאולה ש"אז ימלא שחוק פיננו" וכן איתא בשבת פ"ט ע"ב שהגאולה העתידה תגיע ע"י יצחק ורק אחרי שנולד ישמעאל והתחדש שהקב"ה שומע את התפילה ומקבל את התשובה באשר הוא שם מתוך העינוי אז היה שייך שיצחק יולד.

וזהו שמע ה' אל עניך שכיון שאת מעונה ה' שומע את העינוי וגם בנייך יענו את זרע אברהם אך ודאי זה יהא לטובה כדי שיצעקו וישמע ה' את תפילתם ק"ו מהשמיעה של ה' את תפילת הגר מתוך העינוי.

ולפ"ז יש לומר דאף שכתוב בתוספתא שהקב"ה הסכים עם שרה על העינוי מ"מ כיון ששרה היתה מעונה ה' שמע אל עניה והבטיח לה שישמעאל גם יענה את ישראל אך זהו לטובה כדי שיתפללו ויגאלו אך אם שרה לא היתה מענה לא היה שייך שישמעאל יענו אפי' בשביל תפילה ורק כיון ששרה עינתה את הגר ישמעאל קבלו כנגד כח לענות את ישראל כדי שיזעקו אל ה' וה' ישמעם.

נמצינו למדים דכל מטרת העינוי שישמעאל מענים אותנו זהו בשביל שנצעק אל ה' בצר לנו ונשוב בתשובה שנוכה להתפלל ולשוב בתשובה ושיתקבלו תפילתינו ותשובתינו וכך ניגאל במהרה בימינו אמן.

חקירה בפרשה / הרב יהושפט שרגא רבינוביץ, מג"ש בישיבת מיר וראש מכון דעת סופרים

בענין שם "ישמעאל" - "שעתיד לשמוע הקדוש ברוך הוא
באנקת העם ממה שעתידין בני ישמעאל לעשות בארץ
באחרית הימים"

מדוע הסבל והיסורים שאנו סובלים מן הישמעאלים כ"כ גרוע ואכזרי

וַיִּשְׁפֹּם אַבְרָהָם בְּבִקְרָו וַיִּקַּח לֶחֶם וַחֲמַת מִיַּם וַיִּתֵּן אֶל הָגֵר שָׁם עַל שְׂכָמָהּ (כא, יד)

אחר שאברהם משלח את ישמעאל מהבית הוא משלח אותו בלחם ומים בלבד

והדבר צריך ביאור, אברהם אבינו עשיר היה, כשמשלח את ישמעאל יכל לתת לו כסף
וזהב וגמלים נושאים אותם כפי שפע הממון שהיה בבית אברהם, זאת ועוד שהרי יתפלל
לפני ה', "לו ישמעאל יחיה לפניך", וא"כ מדוע משלחו בלחם ומים בלבד.

וכתב רבינו בחיי ז"ל: ויתכן לומר כי מה שגרש אותו בלחם ומים שיכלול ענין אחר, והוא
שאברהם ראה במראה הנבואה שעתידים בניו להשתעבד תחת ידי ישמעאל, וכי ישנאו
אותם שנאה גדולה שאין אומה בעולם שיהיו שונאים לישראל כבני ישמעאל, וע"כ התנהג
אברהם עמו כמו שראוי להתנהג עם השונא ונתן לו לחם ומים, הוא שכתוב: (משלי כה,
כא) "אם רעב שונאך האכילהו לחם ואם צמא השקהו מים".

ודבריו הם: "שאינ אומה בעולם שיהיו שונאים לישראל כבני ישמעאל".

מעתה יקשה ביותר, איך יתכן שבנו של אברהם אבינו אבי האומה ישראלית, יולד לו בן
ישמעאל שהוא אבי אומה שהכי שונאת את ישראל יותר מכל האומות, תימה גדולה מאד.

ואשר יראה בזה, שבשעה שהגר בורחת אחר עינוי שרה. באה אליה ואומר (בראשית טז
יא): ויאמר לה מלאך ה' הנך הרה וילדת בן וקראת שמו ישמעאל כי שמע ה' אל ענייך:

דבר פלא הוא, המלאך מצווה להגר לקרא את שם בנה ישמעאל, ולא את אברהם שהוא
אביו של ישמעאל, וצריך ביאור מדוע לא בא המלאך אברהם אלא דווקא אל הגר.

ואכן להלן בראשית טז טו: ויקרא אברם שם בנו אשר ילדה הגר ישמעאל: וכתב רש"י שם
"אף על פי שלא שמע אברם דברי המלאך שאמר (פסוק יא) וקראת שמו ישמעאל, שרתה
רוח הקודש עליו וקראו ישמעאל":

¹ ולפי הפרקי דרבי אליעזר שלעיל, ששמע אל עניין הולך על עם ישראל ולא על הגר

ומתבאר, שקריאת השם ישמעאל על ידי אברהם אף היא היתה מכח מה שחידש המלאך
להגיר ורק שאברהם כיון לשם זה ברוח הקודש.

ישמעאל נחשב בן הגר ולא בן אברהם אבינו

ולכאורה מתבאר שישמעאל אינו בנו של אברהם אלא בן הגר, ומשום כן דווקא בא אליה
המלאך אל הגר שתקרא את שם בנה ישמעאל, ולא בא אל אברהם.

וכן נראה מפורש שישמעאל נחשב בן הגר ולא בן ישמעאל, שלאחר מכן אחר שמבקשת
שרה לגרש את ישמעאל אומרת לאברהם, (בראשית כא י): **ותאמר לאברהם גרש האמה
הזאת ואת בנה**. ישמעאל בן "האמה", והוא איננו בן אברהם.

יתירה מזאת, לאחר מכן הקב"ה בא אל אברהם ואומר לו, שישמעאל בכל אשר שרה אומרת
לו. וכך נאמר שם (פסוק יג): **"וגם את בן האמה לגוי אשימנו כי זרעך הוא"**, גם ה' קורא לו
לישמעאל "בן האמה".

וכתב שם הספורנו וז"ל: **וגם את בן האמה**. וגם אין ראוי שתדאג על שתגרש את הבן, כי
תגרש "את בן האמה" ולא בנך, מכל מקום "לגוי אשימנו כי זרעך הוא". לא שיהיה הוא
ראוי לכך:.

ומתבאר בדבריו בשתיים שאכן אין ישמעאל בן אברהם אלא בן האמה. והב' אין הוא
ישמעאל מצד עצמו ראוי לברכה, אלא מכח אברהם ולא מצד עצמו

ובמהות ה' ישמעאל, נאמר במדרש (פרקי דרבי אליעזר פרק לא) נאמר בסיבת קריאתו
ישמעאל וכתב וז"ל: **ולמה נקרא שמו ישמעאל שעתיד לשמוע הקדוש ברוך הוא באנקת
העם ממה שעתידין בני ישמעאל לעשות בארץ באחרית הימים לפיכך נקרא שמו
ישמעאל**^{נא}.

ומה שמתבאר במדרש שישמעאל על שם זעקת ישראל על מה שיהיו ישראל זועקים על
צרות ישמעאל. כן הוא מבואר בבעל הטורים.

وهוא כדרכו דייק על לשון הכתוב "וקראת שמו". וכתב בעל הטורים (דברים לא כט):
וקראת. ד' במסורה. וקראת אתכם הרעה. וקראת שמו ישמעאל (בראשית טז יא). וקראת
שמו עמנואל (ישעיה ז יד). וקראת ישועה חומותיך (שם ס יח). כשתקרא אתכם הרעה
וקראת ישמעאל, שתתפלל לאל שישמע אליך ושיהיה עמנו (פדר"א לב) ותשוב אליו
בתשובה אז וקראת ישועה חומותיך^{נב}:

^{נא} ולפ"ז יתבאר כי שמע ה' על ענייך, מתיחס אל כלל ישראל שישמע ה' את תפילתם
^{נב} וכן כתב כן בבראשית וקראת. ד' במסורת. וקראת שמו ישמעאל. וקראת אתכם הרעה (דברים לא כט). וקראת שמו
עמנואל (ישעיה ז יד). וקראת ישועה חומותיך (שם ס יח). שעל ידי קריאת ישמעאל קראת הרעה, אבל על ידי קריאת
עמנואל וקראת ישועה חומותיך:

והיינו שו"קראת" הראשון שם ישמעאל מתיחס אל ו"קראת" אתכם הרעה והוא כדברי הפרד"א שלעיל.

אכן עיקר הדבר תמוה, ששם מבטא את מהות מי שנקרא בו, לומר את המהות אשר בו, ופה אין שמו של ישמעאל שמו עצמו, אלא הועל ישראל, שעתיד הקב"ה "לשמוע" את אנקת עם ישראל, ונמצא שהשם אינו נקרא על אדם עצמו וצ"ע.

ואשר יראה בכל זה, שבידוע הוא שבברית בין הבתרים שבפרשתינו מוזכרים שם ארבע גליות והם בבל מדי יון, ואדום.

ובמהר"ל (נר מצוה חלק א - עניני ארבע המלכיות): ויש בני אדם שואלים, והיכן רמז מלכות ישמעאל, שהיא מלכות רבתא ותקיפא. ותשובת שאלה זאת מה שלא זכר מלכות ישמעאל, כי לא יחשב הכתוב רק המלכות שקבלו מלכות קדישין עליונים, שירשו מלכות ישראל וכוחם, והם אלו ד' מלכיות. ואם לא שבטל מלכות ישראל, לא הגיע להם המלכות. אבל מלכות ישמעאל לא ירש כחו מן מלכות ישראל, כי כחו ותוקפו נתן לו השם יתברך בפני עצמו, בשביל שהיה מזרע אברהם, והשם יתברך אמר (בראשית יז, כ) "ולישמעאל שמעתיך", והנה נתן השם יתברך כח ותוקף לישמעאל בפני עצמו. ומזה אין מדבר כאשר מזכיר אלו ד' מלכיות, רק אשר ירשו כח ותוקפם של ישראל, ובסוף יחזרו הם המלכות לישראל.

וביאר את דבריו בפחד יצחק (חנוכה) שעל זרע אדום נאמר עליהם לשון "אלוף" אלוף תמנע וכו.

ובגמרא סנהדרין צט ע"ב שמלכות אדום היא "מלכותא בלא תגא", מלכות בלא כתר.

וביאר, שכל ד' מלכויות הללו קבלו את כוחם מכח נפילת מלכות ישראל, ודוגמא לדבר שעל כל מלכות אדום נאמר, שמלכות ישראל נופלת עולה מלכות אדום וכן להפך. והביאור בזה שכל מלכות אדום שואבת את כוחה מכח נפילת ישראל, וממילא אינה מלכות קבועה. ולעתיד לבא אכן ועלו מושיעים בהר ציון לשפוט את הר עשו והיתה לה' המלוכה.

ויש להוסיף ולבאר בזה, שד' מלכויות הוא לקיחת כחם מישראל וכל זה קורא הוא מחמת שישראל יורדים שוב עולים מלכויות הללו. וכפי שכתב בתרגום יונתן (בראשית כז מ) והיה כאשר תריד ופרקת עולו, וכתב בתרגום יונתן (ע"פ כתר יונתן): והיה אם תרשיע ותוריד את בניו מלשמור מצוות התורה בכך תהיה פורק עול שעבוד מעל צווארך:

והביאור בזה הואיל וכל הכח של אדום הוא לקיחת כח ישראל, יש בכח ישראל לחזור בתשובה בכך שיחזרו בתשובה וממילא ותחזור אליהם השלטון. ונמצא גם עולה מזה שהיכולת להם להרע הינה מוגבלת שבכל רגע ישראל יכולים לקחת את כוחם אשר יש בהם.

ונמצא שביד ישראל כח לקחת כוחם מחדש מאת מלכויות הללו כשיחזרו בתשובה.

אכן, ישמעאל לא נבנה כוחו מכח נפילת ישראל, אלא נאמר בהם נשיאים לאומתם, הוא תואר כבוד וגדולה. והוא הביאור בדברי המהר"ל כח ותוקף לישמעאל בפני עצמו, ובמהר"ל ביאר על נתינת הכח לישמעאל, בשביל שהיה מזרע אברהם, והשם יתברך אמר (בראשית יז, כ) "ולישמעאל שמעתיך".

ונראה הביאור בדבריו, שישמעאל היה בנו הראשון של אברהם ולא היה בהתמודדות מול יצחק, כפי שהיה יעקב מול עשיו, ודוקא מלכיות אלו ששורשם מכח התמודדות הטוב עם הרע, ולכן כוחו הוא כח גדול וחזק.

ולפ"ז יבואר מה שהקשנו לעיל, ששם ישמעאל אינו מהות ישמעאל אלא אך ורק מה שישראל יצעקו אל ה' וישמע ה' את צעקתם.

ונראה שכוחו שקיבל ישמעאל כל מהותו נועדה להציק ולהרע לישראל, שמציאותו ומהותו של ישמעאל לא מצד מהותו, אלא מצד ישראל שהם צועקים אל ה' על הצער שגורם ישמעאל להם.

وهוא גם מתבאר מדברי רבינו בחיי שאין אומה בעולם שיהיו שונאים לישראל כבני ישמעאל, כי מהות אומה זו נועדה להציק ולשנא ולהרע לישראל.

ונראה שהוא הביאור מה שאמרו בגמרא (סוכה נב ע"ב): ארבעה מתחרט עליהן הקדוש ברוך הוא שבראם, ואלו הן: גלות, כשדים, וישמעאלים, ויצר הרע. ושם בגמרא. ישמעאלים - דכתיב ישליו אהלים לשודדים ובטוחות למרגיזי אל לאשר הביא אלוה בידו.

וראה מה שכתב (ר' צדוק הכהן מלובלין - פרי צדיק בראשית פרשת וירא): בישמעאל כתיב (בראשית כ"א, כ"א) וישב במדבר פארן ונאמר (שם ט"ז, י"ב) והוא יהיה פרא אדם וכתוב (ירמיה ב', כ"ד) פרה לימוד מדבר וכנ"ל מפני שגדל במדבר ואינו כלל בישוב העולם ואין לו מקום בישוב רק באוהלים חודש כאן וחודש כאן. והביא את דברי הגמרא אלו בסוכה והפסוק שהביא כתיב (איוב י"ב, ו') ישליו אוהלים לשודדים וגו'. כי הם יושבי אוהלים במדבר ושודדים לעוברים ושבים והוא מפקיר עצמו כמדבר למלאות תאוותו וחמדות רעות.

ונמצא שמחד מהותו של ישמעאל רעה ביותר להרע לישראל והם נובעות ממצאות כאיש מדברות שנותנות בו כח רע, ומאידך כוחו הוא כח עצמי כביכול ללא יכולת לקחת לו כח זה, ולכאורה לא שייך בו נפילה להבדיל משאר מלכויות.

מעתה משום כן אמרו בגמרא שהקב"ה כביכול "מתחרט" על עצם ברית ישמעאל שכל כולו נתינת כח והכח שבו נועד להציק להרע לישראל.

ומעתה נבא לבאר מה שכתב בבעל הטורים על שני מקומות נוספים שנאמר בהם וקראת. וקראת שמו עמנואל (ישעיה ז יד). וקראת ישועה חומותיך (שם ס יח). וכתב כשתקרא אתכם הרעה וקראת ישמעאל, שתתפלל לאל שישמע אליך ושיהיה עמנו (פדר"א לב) ותשוב אליו בתשובה אז וקראת ישועה חומותיך :

ונראה ביאור הדברים שהואיל וכוחו של ישמעאל הוא כח עצמי שוב אי אפשר להוריד
כוחו, אלא אך מכח בקשה שיהיה עמנו קל, להבדיל משאר גלויות שהם ביסודם שישראל
גורמים לעצמם את הנפילה מכח שהם לא מקימים את התורה והמצוות. אצל ישמעאל
צריך מכח הרע שעושים לנו, יש לבקש שיהיה ה' עמנו, וכמובן צריכים להזהר תשובה שיהיה
עמנו קל, אולם זה אינו מגיע מכח החטא כמו בד' מלכיות, אלא מכח הגלות שאנו נמצאים
בו ואז שיהיה ה' עמנו, ממילא וקראת ישועה חומותיך.

לתגובות: ys.rabin@gmail.com

להתענג על ה' / הרב יעקב מנשה, מגיד מישרים בשכונת פסגת זאב

גלות ישמעאל

וַיְהִי הַשָּׁמַשׁ לְבוֹא וְתַרְדֵּמָה נִפְלְאָה עַל אֲבָרָם וַהֲנִיחָה אֵימָה חֲשֵׁכָה גְדוֹלָה נִפְלְאָה עָלָיו (טו, יב)
אימה חשיכה גדולה נופלת - ד' גליות

חז"ל הקדושים (ב"ר מד, יז) מבארים על עה"פ שנרמז בזה ד' גליות שיהיו לישראל. "והנה אימה חשיכה גדולה נופלת עליו". אימה זו בבל דכתיב: "באדין נבוכדנצר התמלי חמא". (דניאל ג, יט). חשיכה זו מדי, שהחשיכה עיניהם של ישראל בצום ובתענית, גדולה, זו יון. שהיו לה הרבה דוכסין [אנשים גדולים וחשובים]. נופלת עליו זו אדום. שנאמר "מקול נפלים רעשה הארץ". (ירמיהו מט, כא)^ג. וכן בנבואת דניאל (ז, ז) מבואר שראה ארבעה 'חיות' שהם ד' גליות העתידיות. ואילו גלות 'ישמעאל' מושמטת^{יד}.

ואכן יש בחז"ל מקורות רבים גם על גלות זאת. וכמו שמבואר בילקו"ש (סימן עו עה"פ הנ"ל, וכן הוא בפרקי דר"א כח) שהוסיפו על דברי המדרש רבה. וז"ל: 'עליו' אלו בני ישמעאל שעליהם בן דוד יצמח שנאמר "אויביו אלביש בשת ועליו יציץ נורו". (תהילים קלב, יח).

וכבר עמד בזה המהר"ל (נר מצווה חלק א ד"ה ויש בני"א שואלים) בטעם שבנבואת דניאל ושאר מקומות לא הוזכר גלות ישמעאל. וכתב לבאר שבד' גליות המלכות שלהם היה מכח מה שהתבטלה המלכות מעם ישראל, ולולי ביטול ממלכת ישראל לא היו מולכים. אבל בני ישמעאל לא ירשו מלכותם מכח ישראל, אלא הקב"ה נתן להם מלכות בפני עצמם, בגלל שהם מזרע אברהם, שהתפלל עליו כמו שנאמר "ויאמר אברהם אל האולחיים לו ישמעאל יחיה לפניך". (בראשית יז, יח) והקב"ה השיבו "ולישמעאל שמעתיקך". (שם כ). ומבואר שהקב"ה נתן לישמעאל כח בפני עצמו^ה.

ובספר פחד יצחק' (חנוכה מאמר טו, ג) כתב לבאר בדברי המהר"ל, שבברכת יצחק ליעקב נאמר: "ועל חרבך תחיה, ואת אחיך תעבוד, והיה כאשר תריד ופרקת עלו מעל צוארך". (שם כז, מ). וביארו חז"ל שכל זמן שיעקב אבינו עוסק בתורה אין כח לעשיו, אבל להפך ח"ו יש בכוחו לפרוק עול. וביאר הפחד יצחק שכל זה נאמר דווקא בעשיו, שמלכותו תלויה בנפילת מלכות ישראל, וכמו שכתוב "ויאמר ה' לה שני גיים גוים בבטנך ושני לאמים

^ג וכע"ז דרשו על מלחמת אברהם בד' מלכים, ש מרמזים לד' גליות העתידיות, וכמו שאמרו חז"ל (ב"ר מב, ד) ויהי בימי אמרפל מלך שנער, זו 'בבל'. ואריוך מלך אלסר זה 'יוון', כדרלעומר מלך עילם, זה 'מדני'. ותדעל מלך גוים, זו מלכות 'אדום'. שהיא מכתבת טירוניא מכל אומות העולם. לרמזו שכל אלו יפלו לפני ישראל. כי ארבעת המלכים היו שרים שמתוכם יצאו מלכויות אלו, וכמו שהם נפלו לפני אברהם אבינו כך יפלו לפני עם ישראל.

^{יד} הרבה מהמקורות של הדברים, נעזרתי בספר החשוב 'אהל משה'. לרבי משה יוסף שיינערמאן שליט"א מברוקלין.
^ה עוד הוסיף שם וז"ל: ויותר נראה לומר כי ישמעאל הוא בכלל מלכות פרס, והוא בכלל מלכות שניה. ואף על גב שאמרו "ומלכות אחריי". הוא פרס, לא כתיב פרס בפירוש בכתוב, אלא רוצה לומר כי פרס הוא בכלל מלכות תנינא.

ממעיק יפרדו ולאם מלאם יאמץ ורב יעבד צעיר". כשזה קם זה נופל. וכן הוא אומר "אמלאה החרבה". (יחזקאל כו, ב). 'לא נתמלאה צור, אלא מחורבנה של ירושלים'. (מגילה ו). אבל בישמעאל לא נאמר דבר זה, כי מלכותו אינה קשורה לביטול ממלכת ישראל.

השוני בגלות ישמעאל

ואמנם מתוך לשון המדרש מוכח שיש חילוק בין הגלויות, כי לשאר הגלויות קראו 'מלכות'. ואילו לישמעאל קראו 'בני' ישמעאל, ומשמע שיש חילוק גם בצורת 'המלכות' של בני ישמעאל, וגם בצורת הגלות, שחז"ל לא קראו לזה בשם 'גלות'.

ובמהר"ל (גור אריה) עה"פ "שני גוים בבטן נ"ו". (בראשית כה, כג). כתב על מה שדרשו חז"ל. 'גיים' כתיב, אלו אנטונינוס ורבי. שלא פסקו מעל שולחנם לא צנון ולא חזרת לא בימות החמה ולא בימות הגשמים. שכוונת העניין לרמוז על כלל ישראל ואדום שיש להם ענין מיוחד, שהם גיים, ורוצה לומר כי נפש חשוב יש להם, ונוהגים במאכל שלהם בחשיבות, וזהו שאמרו כי 'לא פסקו מעל שולחנם לא צנון ולא חזרת'. ורוצה בזה כי יש אוכל אכילתו כבהמה ואינו מחשיב עצמו, אבל ישראל ועשו אין נוהגין כך, רק מתקנין תקון הראוי לאדם להחשיב עצמו. וכן יש במסכת עבודה זרה (ב:) שאמרו אדום הרבה שוקים תקנינו, הרבה מרחצאות תקננו, והכל לעדן את נפשם. וכן אדום נוהגין עד היום במלבושיהם להתכבד מאד יותר משאר אומות, וגם בבניינים נאים, לא כמו ישמעאל שאינם מקפידים על מאכלם ועל מלבושם ועל מרחצאותיהם. וכן היו ישראל נמשכים אחר זה מפני מעלתם וחשיבותם בעצמם. לכך אמר "שני גאים בבטן". ורוצה בזה כי אומות חשובות שיש להם חשיבות נפש.

ובספר 'נאות דשא' (הרב שמעיה אליעזר דיכובסקי זצ"ל) הביא ששמע ממרן החפץ חיים שאמר שהתורה הקדושה אומרת על ישמעאל "והוא יהיה פרא אדם". שמשמעותו שישמעאל ישאר לנצח פרא אדם, ואפילו יתאספו כל עמי התרבות שבעולם וירצו לחנך את ישמעאל ולעשותו בן תרבות, ושלא יהיה פרא אדם, לא יוכלו בשום אופן, ולא יעלה בידם כלל, כי לא בן תרבות הוא, ואפילו אם ישכיל ישמעאל ללמוד ויהיה למשל עורך דין וכדומה, אז יהיה עורך דין פרא אדם, ואם ישכיל להיות פרופסור אז יהיה פרופסור פרא אדם, כי הפראות שבו לא תסור ממנו לנצח. ונאנח החפץ חיים ואמר 'אוי, מי יודע מה הפרא אדם הזה עלול לעשות לעם ישראל באחרית הימים'.

ורבינו המהרש"ו (עץ הדעת טוב, על תהילים קכד) האריך לבאר גלות זאת, וכתב שהסיבה שישמעאל יוכל למלוך הוא משום ב' דברים. א. תפילת אברהם הנ"ל. ב. שמל עצמו בגיל

¹¹ ובהקשר לזה ראוי להביא מש"כ מרן החיד"א (חומת אנך) וז"ל: כתבו גורי רבינו האריז"ל דמישמעאל אין באים גרים, ומעשו באים, זה תורף דבריהם בקיצור נמרץ, והטעם אפשר דלהיות עשו במעי רבקה אהניא ליה שיצאה ממנו גרים, משא"כ ישמעאל שהיה במעי הגר עכ"ל. וכע"ז בכלי יקר (שם) וז"ל: וכאשר נתרוצצו הבנים בקרבה אחד מפרנס לצאת על פתח בית המדרש ואחד מפרנס לצאת על פתח עבודה זרה בזה הרגישה שודאי אחד יהיה צדיק ואחד רשע על כן אמרה למה זה אנכי, כי כמוני כהגר ומה אנכי טוב ממנה ולמה זה התפללתי ותלך לדרוש את ה' מה הועילה תפילתי, ויאמר ה' לה שני גוים בבטן זה רבי ואנטונינוס, והועילה תפילתה שגם עשו יצא ממנו זרע כשר כאנטונינוס ושאר גרי צדק מה שאין כן בישמעאל ובוזה את טובה מהגר. [וע"ע באוה"ח בראשית כה, ה, שגם העיר בזה].

שלש עשרי כמבואר בפרשתנו. ולזה נקרא "פרא אדם". שבגלל שמל נקרא 'אדם'. אבל אינו אדם גמור כיון 'שמל ולא פרע'.

והוסיף שם ששונה גלות זאת משאר גלויות, שכל כוונת הגויים הייתה להמיר דת ישראל שלא יעסקו בתורה ולא יקיימו מצות כנודע בזמני השמד ח"ו, משא"כ ישמעאל רוצים להרוג נפשות וגופות ולכלות הממון של ישראל ולבולעם חיים^{נח}, ולא להשאיר להם שורש וענף.

ולטעם זה, ביאר הרבינו בחיי הטעם שאברהם אבינו נתן לישמעאל רק לחם ומים בשעה שגירשו מביתו, ולא נתן לו כסף וזהב וגמלים נושאים אותם^{נט}, לפי שאברהם ראה במראה הנבואה שעתידים בניו להשתעבד תחת ידי ישמעאל, וכי ישנאו אותם שנאה גדולה שאין אומה בעולם שיהיו שונאים לישראל כבני ישמעאל, וע"כ התנהג אברהם עמו כמו שראוי להתנהג עם השונא^ס, ונתן לו לחם ומים, הוא שכתוב: "אם רעב שונאך האכילהו לחם ואם צמא השקהו מים". (משלי כה, כא).

הצלה - ע"י תפילה

וסיים המהרח"ו שם: 'ואין לנו תקוה אחרת זולתי שנבטח בכחו הגדול יתברך שיושיענו מידם'. וכמ"ש חז"ל שלכן נקרא 'ישמעאל'. על שעתידין ישראל לצעוק צעקות גדולות בימי גלותו ואז ישמעם קל ויענם. ומקורו הוא מפרקי דר"א (פל"ב) וז"ל: "וקראת שמו ישמעאל". ולמה נקרא שמו ישמעאל, שעתיד הקב"ה לשמע בקול נאקת העם, ממה שעתידין בני ישמעאל לעשות בארץ באחרית הימים, לפיכך נקרא שמו ישמעאל, שנאמר "ישמע אל ויענם". (תהלים נה, כ).

^נ ועי' בזהר (שמות לב ע"א) מה שהאריך שבזכות המילה יש לישמעאל אחיזה בארץ הקודש דווקא, ובספר פחד יצחק (ספר הזכרון עמו' נו) כתב שזהו ההבדל בין ישמעאל לעשו. כי עשיו קיבל ירושה כמו שנאמר "כי ירשה לעשו נתתי את הר שעיר". (דברים ב, ה). ואילו אצל ישמעאל נאמר ההפך: "גרש האמה הזאת ואת בנה כי לא יירש בן האמה הזאת עם בני עם יצחק". (בראשית כא, י). והבדל זה ניכר בלשונות הפסוקים שעל עשיו נאמר "למושבתם בארץ אחוזתם". (שם לו, מ). כלומר עשו הוא יורש ויש לו מושב משלו ומקום משלו, ואילו בישמעאל נאמר: "אלה הם בני ישמעאל ואלה שמתם בחצריהם ובטירתם". (שם כה, טז). כיון שאינו יורש ואין לו מקום משלו, יש לו רק חצר וטירה שהוא ארעי. ולכן עשיו שקיבל ירושתו אין לו לבוא ולטעון ולחלק ירושתו, אבל ישמעאל בא בכל מלוא קנאתו וכעסו על ארץ ישראל שלי היא, והיא החימה של מי שאין לו ירושה שהופקע מירושה, ובא לקחת את חלק נחלתו של היורש מבן משפחתו והוא היסוד לכל הרציחה והכעס שיש להם.

^{נח} ואף שבפורים רצו להרוג הגופות ולא הנפש, כידוע, הרי שהיה זה מלכות 'פרס' שהם שורש ישמעאל וכמו שכתב המהר"ל בתירוץ השני.

ובפרשת ניצבים נאמר "ונתן ה' אלהיך את כל האלות האלה על אויביך ועל שונאיך אשר רדפוך". (דברים ל, ז). וכתב הרבינו בחיי שם שחוזר על ב' אומות ששונאים אותנו עשיו וישמעאל, ושונא הוא עשיו שעליו נאמר: 'הלכה עשיו שונא ליעקב'. (ספרי במדבר טט) ואויב חוזר על ישמעאל וכמו שרמזו המדרש לעיל "אויבנו אלביש בשת ועליו יציץ נזרו". שחוזר על ישמעאל.

ועי' בגר"א (אד"א דברים לב, לה) שהחילוק בין איוב לשונא, שאויב רוצה להרוג הגוף, ושונא הוא המסית מדרכי ה'.^נ הרמב"ן ביאר שמפני שאמרה לו שרה שיגרש אותו ואת אמו, וה' אמר לאברהם "כל אשר תאמר אליך שרה שמע בקולה". לכן שמע לקול שרה וגרש אותו ואת אמו בלחם וחמת מים

^ס ואף שבפרשת ניצבים כתב הרבינו בחיי 'ששונא' נאמר על עשיו. [וכפי שהבאנו בערה לעיל] נראה שרק ביחס ללשונות שונא ואויב יש חילוק בניהם, אבל מצד השנאה להזיק לעם ישראל הם השונאים הכי גדולים.

ודבר נפלא להתבונן, הוא במה שכתב בעה"ט שיש במסורה ד' פעמים 'וְקָרָאתָ'. "וקראת שמו ישמעאל". "וקראת אתכם הרעה באחרית הימים". (דברים לא כט). "וקראת שמו עמנואל". (ישעיה ז יד). "וקראת ישועה חומותיך". (שם ס יח). שהקשר בין הדברים הוא, בפסוק ראשון מדבר על הטעם שנקרא שמו ישמעאל, הוא בכדי שלעתיד לבוא כשיציקו לעם ישראל יתפללו לה'. ואמנם רעה זו תהיה רק 'באחרית הימים' כי גלות ישמעאל תהיה אחרונה. אבל לא יגאלו ממנה אלא רק בזמן שיתפללו לה' וזה שאמר "וקראת שמו עמנואל". וממילא תהיה ישועה גדולה וכמו שאמר "וקראת ישועה חומותיך".

צהלת הרשעים בעוה"ז - מול חיי נצח של יהודי

הפרעות האיומות אשר עוללו לנו בני ישמעאל, מעלות אצל חלק מהאנשים תהיות באמונה, "איכה יעיב באפו ה' את בת ציון". (איכה ב, א). איך קמה ונהיתה הרעה הגדולה הזו, בארץ "אשר עיני ה' אלוקיך בה". (דברים יא, יב). זאת ועוד, ביום שמתייחד הקב"ה עם כנסת ישראל לבדם, וכביכול דידהו נצח, ותהי מכה רבה בעם, ע"י אנשים שבאו בגלוי ללחום נגד ענין בחירת עמ"י ע"י הקב"ה [ואף אם בתוך חרון האף נתגלו ניסים רבים, ואף אם חרון האף פגע בעיקר בחוטאים, מ"מ אי אפשר להתעלם מהצלחה לאלו שבאו להילחם באלו ששמו ישראל, ולדידהו ליכא שום נפק"מ בקיום המצוות של ההרוגים, וא"כ לא נבצר מהם כל אשר יזמו לעשות רח"ל]. אבל לענ"ד למי שהאמין עד עתה הרי שמאורעות אלו מוסיפים אמונה על אמונתו.

חז"ל (ב"ר נג, יד) אומרים שבשעה כשישמעאל עמד למות, מלאכי השרת ביקשו שלא תתקבל תפילתו, כיון שעתיד להרוג בישראל והקב"ה עתה מה הוא צדיק או רשע, לכך נאמר "כי שמע אלהים אל קול הנער באשר הוא שם". (בראשית כא, טו).

והדבר עמוק להתבונן בו, ה'באשר הוא שם' [וכן זכות המילה והתפיל של אברהם שהבאנו לעילס"א]. של ישמעאל הועיל לו, למרות כל הרעות שיעשה. ואף שבעברו לא היה ישמעאל 'צדיק' כלל, וכמו שכתוב "ותרא שרה את בן הגר המצרית אשר ילדה לאברהם מצחק". שעבר על עברות חמורות שבתורה, ומוכרחים לומר שבעומדו תחת השיחים התעורר בו איזה הרהור תשובה, והקב"ה קיבלה, למרות מה שהמלאכים טענו לפניו.

אנו כבני אדם לא מסוגלים להבין את עומק הרחמים על אכזריות שכזו? ואמנם יסוד הדברים הם, שרק מי שיש לו לשלם כ"כ הרבה שכר טוב לצדיקים, יכול לקבל תשובה של שניה של אדם רשע, למרות שע"ז יגרם כ"כ הרבה בעולם הזה. כי ישמעאל לרוב רשעותו אינו יכול לקבל השכר למעלה, אז הקב"ה משלם לו כאן בניצחונות שכואבים לנו כ"כ. אבל זה אמור ללמד אותו שהשכר שלנו הוא לאין ערוך ממנו. כי מהם כל הששת אלפי שנים כאן, לעומת חיי הנצח? נאדה! אפס! זה אפי' לא חלקיק ממה שאנחנו נקבל.

^{סא} וכן כל זכות של איזה רשע שהקב"ה שילם לו על איזה מצווה שעשה, וכעין מה שאמרו חז"ל (סוטה מו): ואמר ר' יהושע בן לוי: בשביל ארבעה פסיעות שלוה פרעה לאברהם, שנאמר: ויצו עליו פרעה אנשים וגו' - נשתעבד בבניו ארבע מאות שנה, שנאמר: ועבדום וענו אותם ארבע מאות שנה.

ודברים אלו מפורשים בחז"ל (מדרש תהילים יא). וז"ל: אמרו חכמים יקום איש צרורות היה בן אחותו של יוסי בן יועזר איש צרידה, הוה רכיב על סוסיא כד הוה אשתמד, נפיק גזירתיה על יוסי בן יועזר לאיצטלבא, [למיתה] ואזיל קמיה שירתא, ונפק לאיצטלבא.

אמר ליה חמי סוסיא דארכבי מרי, וחמי סוסיא דארכיב לך מרך, **אמר ליה אם כן למכעיסיו, קל וחומר לעושי רצונו, אמר ליה ועושה אדם רצונו יותר ממך, אמר ליה אם לעושי רצונו כך, קל וחומר למכעיסיו.**

נכנס בו הדבר כארס של עכנא, הלך וקיים בעצמו ארבע מיתות בית דין, סקילה שריפה הרג וחנק, מה עשה, הביא קורה ונעצה בארץ, וקשר בה נימא, וערך עצים, והקיף עליהם גדר של אבנים, ועשה מדורה לפניה, ונעץ את החרב באמצע, והצית את האש תחת העצים מתחת האבנים, ונתלה בקורה ונחנק ונפסקה הנימא ונפל לאש וקודמתו החרב, ונהפך עליו גדר של אבנים, ויצאה נשמתו וקבלוהו בתשובה, נתנמנם יוסי בן יועזר וראה מטתו פורחת באויר, ואמר ראו לשעה קלה קדמני זה לגן עדן. עכ"ל.

ואמנם הדברים מאירים רק למי שמאמין, ואף שלכאורה עמד לפנינו פוקר.. שהתריס בפני דודו קודם שיצא להריגה. אבל מתוך דבריו מוכח שעדיין היה לו קצת אמונה, שהרי ההתרסה עסקה **בבורא עולם ובתשלום הגמול שהוא מסוגל לשלם**, שהרי לאותו פוקר גם היה איזה 'אלוהים' וכמו שאמר לו תראה 'איזה סוס נתן לי אלוהי.. ואיזה סוס.. ודווקא מתוך אמונתו המוטעית הבין את גודל האבסורד.. שהאלוהים שלו אינו יכול לשלם כלום במושגים של נצח, רק כאן לרגעים מספר. שהרי הוא לא יחיה לעולמי עד, וגם אם יש לו כעת איזה טובת הנאה, אינה שלמה כי אם 'יחלה' באיזה מחלה או כאב לב וצער היש בכח אלוהיו לר לרפאתו?! רק הקב"ה הוא שיכול לשלם לנצח !!

ואמנם על אלה שלא מאמינים נאמר: "אם תכתוש את האויל במכתש בתוך הריפות בעלי לא תסור מעליו אולתו".

חשוב להדגיש שאין בדברינו איזה לימוד זכות או המעטה ברשעות של הגויים, כי בוודאי יענשו על כל מעשה שעשו, וכמו שביארו הראשונים שהמצריים נענשו על כל מה ששעבדו את ישראל. למרות שדבר זה נגזר עליהם בברית בין הבתרים, וכמו שנאמר "וגם את הגוי אשר יעבדו דן אנכי". (טו, יד).

וכ"ש אין בדברים אלו לבאר קצה מחשבות שמים לאיזה סיבה עם ישראל נענש, שהגיענו למצב הזה, כי בוודאי שהזכות של ישמעאל, לא גורמת 'שיהרגו' ישראל, אלא שבשעה שיש חרון אף על ישראל, יש בכוחו של ישמעאל ליטול 'המקל' שנמצא ביד ה' ולהענישנו, ורק ביארנו שהעונג שלו במציאות שנוצר מדבר זה, וההשפלה לעם ישראל, שבוודאי זה 'סוג' של שכר לישמעאל, הוא תשלום שכר לאיזה זכות שהיה לישמעאל כמבואר. ומזה נלמד כמה השכר של כל מעשה של יהודי, שהוא דבר נצחי לאין שיעור, וכמה מרוממת מחשבה זו, להאמין בשכר המקווה !

לוית ח"ן / הרב חיים נתן היילפרין, מח"ס 'לקוטי שערי תשובה' (מאנשעסטער)

ההזדמנות לפדות שבויים מדי יום ביומו!

מי כעמך ישראל! פלא פלאים להפליא ממש, האיך שכלל ישראל מתאחדים באחדות נפלאה כאיש אחד בלב אחד להתחזק בתורה תפלה וגמילת חסדים, השלשה עמודים אשר העולם עומד. ההתעוררות הנורא שזכינו לראות בשבועיים האחרונים בכלל ישראל, להרבות בלימוד התורה, ולשפוך לבינו כמים מגודל הצרות הנוראות להעתיר בבקשות רחמים ועצרת תפילות ובריבוי צדקה וחסד להיות לעזר ולאחיסמך לאחינו בני ישראל ולמשפחתם.

זאת ועוד, ההתעוררות תשובה אצל כל אחד ואחד בפרטי פרטות, בקבלות טובות בענינים שונים שמנהיגי הדור והבעלי דרשנים בכל קהילה וקהילה עוררו וחזקו על דברים העומדים ברומם של עולם, חיזוקים בלימוד התורה, ובמיוחד האיך שרבבי ישראל התחילו בלימוד החדש העולמי של עמוד גמרא במסגרת דרשו, חיזוקים בתפלה להוסיף מזמורי תהלים אחר כל תפלה ותפלה וגם לרבות הקהילות שרבותיהם ביקשו שיאמרו כל יום סדר "אבינו מלכינו", חיזוקים בגדרים וסייגים - מכח ה"גדרים" שפרצו האובים רח"ל ליכנס לארץ ישראל וגם לרבות חיזוקים בשמירת עינים מכח מה שהשומרים העלימו עין מלראות האיך שנכנסו לא"י ובמיוחד מגיע התודה לחבורת "וימאן" שמחזק רבבי ישראל מדי יום ביומו בשיחות קצרות בהאי ענינא. חיזוקים בשמירת שבת לאור השמירה עליונה שזכו המושבים שסגרו השערים לכבוד השבת.

הנה מצד אחד התפלין דמארי עלמא שמתפאר בכלל ישראל בפרשיות שלו של "מי כעמך ישראל" (בברכות ו.) מהודרים ביותר בימים אלו, ומצד שני אלו תפלין גופא של הבורא כל עולמות כאבים לו, כפי שפירש הרה"ק מרוז"ן זי"ע בביאור המשנה בסנהדרין (מו.) שמדבר אודות מי שעבר עבירה במזיד ובהתראה ותולין אותו, וממשיך המשנה לומר "אמר רבי מאיר בשעה שאדם מצטער שכינה מה לשון אומרת קלני מראשי קלני מזרועי אם כן המקום מצטער על דמן של רשעים שנשפך קל וחומר על דמן של צדיקים", כי הביטוי של "קלני מראשי קלני מזרועי" מכוונת כנגד התפלין דמארי עלמא, שכתובים בהם הפרשיות הנכרות אודות השבח של כלל ישראל, ואלו הפרשיות כביכול כאבים אותו.

והנה, אולי יותר מכל הקדושים שזכו להיות נהרג על קידוש השם, יש הסוגיא של השבויים, אשר רח"ל עדיין עשרות שבויים ביד האויבים, ודברי חז"ל מדריכים אותנו אודות גודל חומר הצרה. ויש לנו ללמוד כמה סעיפים בשו"ע בזה (יו"ד סימן רנ"ב, א - ג) "סימן רנב - דין פדיון שבויים וכיצד פודין אותם. (א) פדיון שבויים קודם לפרנסת עניים ולכסותן. ואין מצוה גדולה כפדיון שבויים. הילכך לכל דבר מצוה שגבו מעות בשבילו, יכולים לשנותן לפדיון שבויים. ואפילו אם גבו לצורך בנין ב"ה, ואפילו אם קנו העצים והאבנים והקצום לצורך הבנין, שאסור למכרם בשביל מצוה אחרת, מותר למכרם לצורך פדיון

שבויים.. (ב) המעלים עינינו מפדיון שבויים, עובר על לא תאמץ את לבבך (דברים טו, ז). ועל לא תקפוץ את ירך (דברים טו, ז). ועל לא תעמוד על דם רעך (ויקרא יט, טז). ועל לא ירדנו בפרך לעיניך (ויקרא כה, נג). ובטל מצות פתוח תפתח את ירך לו (דברים טו, ח). ומצות וחי אחיך עמך (ויקרא כה, לו). ואהבת לרעך כמוך (ויקרא יט, יח). והצל לקוחים למות (משלי כד, יא). והרבה דברים כאלו: (ג) כל רגע שמאחר לפדות השבויים, היכא דאפשר להקדים, הוי כאילו שופך דמים.

ולכן עלינו להתבונן, האם יכולים למצוא איזה ענין או איזה זכות שיש לה שייכות מיוחדת לענין של "פדיון שבויים" בכדי לעורר לעילא שיהיו פדויים במהרה. כמובן, עלינו ראשית הכל ההודאה על העבר, לשבח לאדון הכל על אלו שכבר יצאו משעבוד לגאולה ולבקש רחמים שנזכה בקרוב להודות להשי"ת בחירותם של כולם. אולם אולי יכולים להציע משהו שמצינו בספה"ק שיש לה שייכות בהאי ענינא של "פדיון שבויים" ולהיות "מתיר אסורים", ויהיה לזכות עבורם לצאת לחירות בעגלא ובזמן קרוב.

והוא מה שמצינו בספה"ק "באר מים חיים" בכמה מקומות אשר תכלית עבודתנו לקרב הגאולה הוא להעלות הניצוצות הקדושות הנמצאות בתוך עניני ארציות. ואף שהענין מושרש בסודות התורה"ק, ואין לנו עסק בנסתרות, מ"מ רבותינו אשר מפייהם אנו חיים למדו אותנו כי יש לנו הזדמנות כמה וכמה פעמים במשך היום, במיוחד בעשיית אכילה ושתייה לעשות נחת רוח להבורא יתברך שמו לכוון לשם שמים בעסקינו בעניני ארציות. ולכן, בקצירת האומר יש לזכור, כי מעת חטא אדם הראשון נתערב הרע בטוב, באופן שמוטל עלינו להעלות שוב אלו הניצוצות הקדושות לעילא. ע' באריכות בסידורו של שבת ח"ב דרוש ז' שמבאר הענין בבירור. וע"ע בתניא קדישא (פרק ו' ז') שמבאר הלשון "היתר ומותר" כלומר שאינו "קשור ואסור" בידי החיצונים.. שהן משלש קליפות הטמאות לגמרי הם אסורים וקשורים בידי החיצונים לעולם ואין עולים משם עד כי יבא יומם ויבולע המות לנצח.

והנוגע לנו לעת עתה הוא שכל פעם שמתיישבים לאכול צריכים להתבונן ולהסתכל על האוכל המונח לפנינו שיש כאן ניצוצות הקדושות "שבויים" ומעוטף בהצורה שאנחנו רואים פה בעינים הגשמיות שלנו הנקרא בשם "מאכל". וכאשר מתבוננים לרגע קט וחושבים שיש לנו בחירה, לידבק ולימשך אחר חלק הגשמי ולהשאיר הניצוץ בשבי, או להיות בוחר בטוב ולכוון שהנני אוכל (עכ"פ גם) לשם שמים בכדי שאהיה בריא וחזק לעבודת השי"ת.

ויש להעתיק בזה משל נפלא שמצינו באחד מספרי הבאר מים חיים בשם "שעת התפלה" (שער השמיני) וז"ל "אם יקרה שבהיות [בן המלך] בארץ מרחק יתפסהו שם אדוני הארץ ויאסרהו במאסר בית השביה שלא להניחו לשוב אל אביו המלך, ואחר שבתו שם זמן כביר יבא א' מעבדי המלך וישים נפשו בכפו בשביל אהבת המלך באמת וימסור נפשו וילחום שם עם האדונים קשים ויגבור עצמו עליהם וישבור ויסתור את בית הכלא מקום אשר בן המלך אסור שם ויוציאו ויביאו אל פני המלך, הלא ודאי א"א להעריך ולשער ולבוא עם הספר בדיו גודל השמחה והשעשועים והתענוג שיהיה שם בבית המלך, בבן המלך כשזכה

לראות פני אביו, ובהמלך כשרואה בנו עומד לפניו שלא ראהו ימים ושנים. וזה ודאי שהאיש הלז אשר הביא את בן המלך ומסר נפשו עליו להוציא ממסגר נפשו מבית כלא יושב חושך להשיבו אל אביו, הנה המלך הטוב מראה לו פנים מסבירות ושוחקות ומקרבו ומחבקו ומושיבו לימינו ומשפיע לו מזיוו וטובו וברכתו בשפע רבה, ושבח יקר וגדולה וכבוד יתנו לו כל עבדי המלך ושריו ויועציו לראותם חיבת ואהבת המלך אליו לאין שיעור על אשר הביא את בנו אליו"

והנה המשל יש לה משמעות אחרת בימים אלו כאשר נצייר לעצמינו כמה ישמחו בני המשפחה אמלא יהיה בכח מישהו ליכנס לתוך מחנה הרשע בדרך לא דרך להיות בבחינה "רואה ואינו נראה" ולהציל כל השבויים מהרשעים ארורים - כמה ישמחו ויעלזו כל בית ישראל ובמיוחד בני משפחתם - ולכן כאשר נמשיך בדברי הבאר מים חיים אודות המשל יש להם משמעות מיוחדת...

"וכזה ממש ויותר מזה לאין קץ יהיה באיש האוכל ושותה ומשתמש בכל חפצי העולם ותענוגיו.. ועל כן אמרו בספרי יראים שעת אכילה שעת מלחמה, כי צריך במאוד בזריזות וחשקות ושמחה בו ית' ללחום מלחמתו, לשבור תאות לבבו שהוא בית הכלא יושב חושך אל הניצוצות הקדושות, ולהעלות בירורי הטוב למקור שורשם אל צור העולמים ב"ה וברוך שמו. ואז הנה ותגדל השמחה לפניו יתברך לאין קץ ושיעור וערך, ושמחת האורות הניצוצים לעומתו בשמחה שלימה בהתדבקות בו ית' באהבה שלימה ודיבוק עצמיות. וע"כ אין שמחה בלא אכילה ושתייה כנוצר למעלה, וכאמור כמה פעמים בתורתנו הקדושה ואכלתם לפני ה' אלקיכם ושמחתם וגו', כי זה עיקר שמחתו ית' ותענוגו ומטעמיו כאשר עולים ומתחברים בו בירורי הקדושה העולים מן הארץ התחתונה וצבאיה. וכביכול תיכף אחר שמחתו ית' בבנו הנה מביט אל האיש הלזה אשר מסר נפשו וכחו ותאותו בשביל אהבת שמחתו, ומגדלו ומנשאו על כל השרים ועבדי המלך, ומברכו בברכתו ברכת שמים ממעל וארץ מתחת, ונעשה אוהבו ומקורבו, ואיזה דבר אשר יחסר לאוהב המלך.

ומעתה ממשיך להכניס ההתעוררות לידי מעשה.. התעוררות בברכת המזון בכוונה - וממשיך רבינו וז"ל "ועל כן מצות עשה מן התורה לברך אחר המזון כאמור, מפני שאז הוא השעת הכושר נפלא בהפלא ופלא להמשיך ולקבל הברכה ממי שהברכות בידו להשפיע על עצמו ועל כל העולם תורת חיים ואהבת חסד וצדקה וברכה ורחמים וחיים עד העולם, לאשר שאז הוא טוב לב המלך ביין (כי כל סעודה נקראת ע"ש היין כמ"ש רש"י ז"ל אסתר ה'), והוא האורות הנפלאים המתדבקים בו ית' מבירורי אכילה ושתייה וכל חפצי העולם, ותגדל שמחתו ית' אז, ומברכתו יבורך בית עבדו הנאמן לעולם".

נמצינו למדים כי עצם ההכרה בהאי סוגיא, כי שעת אכילה היא שעת מלחמה, וכאשר מתיישבים בכוונה טובה שבאים לקיים רצונו יתברך ובאים לקדש שם שמים בסתר, כי הנסתרות להשם אלקינו ואין אדם יודע מה שבלב חבירו, ומתעוררים לברך ברכות הנהנין ביתר כוונה ואהבה ויראה, וכמו כן במתינות בההכרה אשר זה השלחן אשר לפני השם, ורוצים להעלות הניצוה"ק הנמצאים בתוך המאכל, אין לנו הכלים לשער גודל הנחת רוח

שגורמים לעילא והשמחה של ה"פדיון שבויים" שעושים. והשי"ת יעזור שהלימוד בזה יביא לידי מעשה ויתעורר שיפדו כל השבויים בעגלא ובזמן קרוב, אכי"ר.

מי הדעת - תלמוד תורה בפרשת השבוע / הרב יוסף קסלר, מח"ס 'משנת ברכה', מודיעין עילית

שייכות המילה לתלמוד תורה

זאת בריתי אשר תשמרו ביני וביניכם ובין זרעך אחריו המול לכם כל זכר (יז, י)
הפסוק "אם לא בריתי" מילה ועל תורה נאמר על מילה ותלמוד תורה

במשנה בנדירים (לא:): גדולה מילה שאלמלא היא לא ברא הקב"ה את עולמו שנאמר "כה אמר ה' אם לא בריתי יומם ולילה חוקות שמים וארץ לא שמתיו".

והגרעק"א בתשובה (ח"א תשו' מ"ב) עמד בזה שהרי בגמרא התם (לב.). אמרו לגבי תורה "גדולה תורה שאלמלא היא לא נתקיימו שמים וארץ שנא' אם לא בריתי וכו'", וחזינן שפסוק זה הולך אף על תורה.

ויש שהקשו על דבריו שהרי בגמרא שם הביאו שני מימרות חד על מילה וחד על תורה ואמרינן התם דמימרא דמילה פליגא אדר' אלעזר דאמר כן על תורה וא"כ למה כתב הגרעק"א שהפסוק נאמר על שניהם והרי מבואר להדיא שבמחלוקת היא שנויה.

אך באמת קושיא זו בטעות יסודה שהרי מקור דברי הגרעק"א הוא בספר עוללות אפרים לבעל הכלי יקר, ומפרש שם חילוק הלשון בין לשון המשנה התם להמתבאר בדברי המימרות שבגמרא דבמשנה אמרו גדולה מילה שאלמלא היא לא ברא הקב"ה את עולמו ובגמרא אמרו גדולה מילה שאלמלא היא לא נתקיימו שמים וארץ ועל זה אמרו ופליגא דר"א דאר"א גדולה תורה שאלמלא תורה לא נתקיימו שמים וארץ, והיינו דהמשנה מדברת על "המטרה של הבריאה" שהיא מחמת המילה ובגמרא אמרו ענין נוסף דלאחר שנבראה כבר הבריאה הרי "קיום הבריאה" תלוי במילה ובזה אמרו שהוא שנוי במחלוקת האם קיום העולם תלוי במילה או בתורה, וביאר זה בהרחבה שם.

ויוצא מהדברים דכל המבואר בגמ' שיש בזה מחלוקת הוא על מה שאמרו על קיום הבריאה ואינו שייך לנאמר במשנה, וא"כ יוצא שמובנים דברי הגרעק"א שנאמר פסוק זה גם על תורה וגם על מילה שהרי המ"ד בגמרא מדבר לגבי קיום העולם על תורה אינו חולק על הנאמר במשנה לגבי מטרת הבריאה שהיא בשביל מילה דאינו חולק כלל על המשנה ואינו סותר למשנה בעצם הדבר, אך מ"מ יש להבין על מה הולך הפסוק דבאיזה ברית מדובר שבמשנה פירשו את הפסוק על מילה ובגמרא פירשו על תורה, וקשה כיצד ניתן לפרש את הפסוק גם על תורה וגם על מילה.

עוד הקשה הגרעק"א דבשלמא על תורה מתפרש שפיר הפסוק "אם לא בריתי יומם ולילה" אך לגבי מילה אינו מובן שהרי אין מילה נוהגת בלילה, על כן פירש הגרעק"א וז"ל ויותר נראה דבאמת מילה ותורה שייכים להדדי וכמש"כ בעוללות אפרים (מאמר שצ"ב) שמילה חיצונית היא סיבה למילה פנימית מערלת לב, כשימול ערלת לבבו אז יהיו חדרי לבו פתוחים להבין ולהשכיל עיי"ש, א"כ מילה מבואר למילת הלב להבין ולהשכיל בתורה

ובמצוות, א"כ יש לומר דאם לא בריתי היינו ג"כ מילה, דע"י זה בא לשערי תורה להגות יומם ולילה, ומומתק בזה יותר דברי הלבוש דלהכניסו היינו ע"י הגרירה ממצוה זו ללמדו תורה, דזהו נגרר מתוך המילה דיזכה למול ערלת לבבו להשכיל בתורה ומצות עכ"ל.

ובזה צירף שם להכריע בנידון יתום שנכנס לברית ואבי אביו יהיה המוהל שאבי אביו יברך ברכת להכניסו כיון דהחיוב גמור על אבי אביו ללמדו תורה ממילא שייכות הברית יותר עליו שזהו הגורם לבא לשערי תורה.

והנה בפשטות משמע שהמילה החיצונית הוא עצם מעשה המילה שהוא גוף המצוה לעשות המילה והמילה הפנימית היא ההשפעה מכח המילה על מילת הלב וזה משפיע על התורה שע"י מילת הלב זוכה להבין להשכיל ולבא בשערי התורה.

אף במילה החיצונית יש תיקון במיעוט החומר

אך אחר העיון בגוף דברי העוללות אפרים שהאריך בענין זה (שפ"ח - שצ"ג) חזינן שמתבאר בדבריו דאף המילה החיצונית הוא תיקון האדם אלא שיש שני מיני תיקון על ידי המילה דמילה החיצונית היא תיקון החומר שיתמעט ולא יעכב את יצר הטוב, ומילה הפנימית המסירה ערלת הלב שיהא לבו רחב מבין ומשכיל בהשגת מציאות השם יתברך, ומכח חילוק זה אף מפרש (משנ"ת לעיל בשמו) לחלק בין לשון המשנה ללשון הגמרא דהמשנה מדברת על סיבת הבריאה דזה קאי על מילה הפנימית וכמש"כ שם הלשון " דזה אמת וברור שלכתחילה לא ברא הקב"ה עולמו כי אם לכדי שיהיה בנמצא חי משכיל משיג ויודע אמתתו ית', וזה לא תקום ולא תהיה כ"א מתוך המילה הפנימית הלבבית עד אשר יהיו חדרי לבו פתוחות להבין ולהשכיל", אך המילה החיצונית הבאה לתקן החומר שלא יתגבר על היצר הטוב, הנה אינו מטרת הבריאה מלכתחילה "שהרי קודם הבריאה היתה כונתו ית' שהאדם יהיה כאחד מצבא המרום במרום שנא' אני אמרתי אלקים אתם וכו', ואחר שנברא וחטא היתה העצה היעוצה מאתו ית' למעט החומר ולהתישו שלא יתפתה עוד אל יצרו, ובמילה כזו תלוי קיום שמים וארץ אך לא נקרא בעבורה, שהרי היה יותר טוב שלא יחטא ולא יצטרך למילה".

יסוד החילוק תלוי בגדר המילה

ויש מקום לפרש דשני ענינים אלו במילה הם תלויים בשני הגדרים שביאר הבית הלוי (עה"ת פרשת לך לך) דיש את עצם הסרת הערלה שהוא הסרת החסרון כיון שהוא מום באדם הישראלי ויש הוספת מעלה וקדושה, ומבאר דשני בחינות הם בחיתוך ובפריעה דבחיתוך הוא הסרת הערלה מעליו ומוציא את עצמו מכלל הכותים שנקראו ערלים ואח"כ באה הפריעה שהיא לאות ברית קודש להתקשר ולהתקדש בקדושת ישראל להיותם חד, ויש לבאר דהסרת החסרון הוא תיקון המילה החיצונית המשפיע למעט את החומר שלא יתגרר על יצר הטוב, והוספת הקדושה הוא המילה הפנימית לפתוח ליבו לידיעת השי"ת.

שתי תועלות אלו נצרכות לתלמוד תורה

ונראה עוד דבאמת יש כאן שני תועלות בתלמוד תורה גופא שהרי מצינו בתלמוד תורה שיש שני מיני יגיעת התורה דיש יגיעת התורה בעמל המחשבה שמתייגע לעמול ולהבין בהעמקת העיון ולהבין ולהשכיל דבר לאשורו, ויש גם עמל וטירחה לצורך מעשה הלימוד שיוכל להגות ולשקוד על תלמודו יומם ולילה.

ומצינו שני ענינים אלו ביסוד יגיעת התורה, דהנה באבן שלמה (פ"ח אות יא) מבואר דזהו כל עמל התורה להוציא הלכה ברורה, והט"ז (או"ח מ"ז סק"א) כתב על דברי חז"ל שהתורה אינה מתקיימת אלא במי שממית עצמו עליה דהיינו שעוסק בפלפול ומו"מ של תורה וכו', וכבר מבואר ביראים (מ"ע רנד - כה) שמנה למצות עשה בפנ"ע את עמל התורה וכתב וז"ל "ציוה הקב"ה שילמדו ישראל את התורה ויעמלו בה וכו' לא ילמד אדם בלא סברא ויקרא ולא ידע מה יאמר אלא שצריך לשמש ת"ח וללמוד סברתם ואמרי' בברכות אגרא דשמעתתא סברא " הרי שמפרש את עמל התורה על יגיעת המחשבה והעיון.

ומאידך מצאנו גם המושג ידיעת התורה על טירחת הגוף כדי להגיע למעשה הלימוד עצמו כדאמרינן במנחות (ז.) אבימי מסכתא אתעקרא איתעקרא ליה ואתא קמיה דרב חסדא לאדכורי גמריה, ומקשינן ולישלח וליתיה לגביה ומשני הכי מסתייעא מילתא טפי, ומפרש שם רש"י משום יגעתי ומצאתי, הרי מבואר דאף יגיעה בגוף הוא בגדר יגיעת התורה.

ועיין בלקט יושר (יו"ד עמוד 39) שהביא מרבו בעל התרומת הדשן שאפילו הטירחה לבקש את הספר הנצרך ללימוד הרי הוא בכלל יגיעת התורה.

הרי מתבאר דביגיעת התורה מצאנו ענין של עמל המחשבה לעיין להבין ולהשכיל וענין של טירחה כדי ללמוד, והשתא יש לבאר דבאמת ע"י המילה יש תועלת לזכך את האדם בשני ענינים אלו דמילה הפנימית שהוא לפתוח רוחב ליבו להבין ולהשכיל ומילה החיצונית הממעטת את החומר באה לסייע לאדם לייגע את גופו כדי להגיע לעצם מעשה הלימוד.

ונראה שהדברים מדוקדקים בלשונו של הגרעק"א "שמילה החיצונית היא סיבה למילה פנימית מערלת לב, כשימול ערלת לבבו אז יהיו חדרי לבו פתוחים להבין ולהשכיל וכו', א"כ מילה מביא למילת הלב להבין ולהשכיל בתורה ומצות, א"כ י"ל דאם לא בריתי היינו ג"כ מילה דעי"ז בא לשערי תורה להגות יומם ולילה".

הרי שהגרעק"א פתח דבריו על מילה הפנימית "כשמל ערלת לבבו ויהיו חדרי לבו פתוחים להבין ולהשכיל" ומסיים שעי"ז "בא לשערי תורה להגות יומם ולילה", ונראה ד"להבין ולהשכיל" הוא עמל המחשבה הבאה ע"י מילה הפנימית, ו"להגות יומם ולילה" הוא עצם מעשה הלימוד בשקידה יומם ולילה, וזה ע"י מילה החיצונית שבזה מזדכך גופו ובקל מגיע לעצם השקידה להגות בתורה יומם ולילה.

והטעם שהגרעק"א הוצרך לפרש שני ענינים אלו יש לבאר דהרי בא ליישב הקושיא כיצד מתפרש הפסוק על מילה והרי כתיב ביה "בריתי יומם ולילה", ובמילה לא שייך לילה, ולכן

שייכות המילה לתלמוד תורה

צריך לפרש דקיום הוהגית בו הוא יומם ולילה וכיון שהמילה מועלת להגות בתורה יומם ולילה שפיר קאי הפסוק על מילה המביאה להגות בתורה יומם ולילה, אך לא סגי בזה כיון שכבר נתבאר דבמשנה איירי על הסיבה להבריאה שהיא דוקא על מילה הפנימית הפותחת רוחב לב לידע את השי"ת ולזה לא סגי לפרש על ענין ההגייה בתורה יומם ולילה, שזה מדבר ביגיעה על המעשה של הלימוד ולא על עמל המחשבה להבין ולהשכיל, ולכן צריך לפרש גם שמילה החיצונית מביאה למילה הפנימית שהוא מילת הלב להבין ולהשכיל ובזה מתפרשת המשנה שזהו מטרת הבריאה כלשון העוללות אפרים "כדי שיהא בנמצא חי משכיל משיג ויודע אמתתו ית", ויש לפרש כן על השכלת התורה שהרי לימוד התורה הוא ידיעת השם ית'.

נמצא דשני ענינים אלו צריכים לפרש הסוגיא דנדרים, ומה שהפס' יומם ולילה איירי על מעשה הלימוד - אינו קושיא איך נלמד מזה המילה הפנימית דשייך להשכלת הלימוד, דכיון דבתורה נאמר יומם ולילה שפיר שייך להעמיד הפסוק על תורה וממילא על מילה המביאה לשערי התורה להגות יומם ולילה, ואף שיש בזה שני ענינים שונים.

ובעצם הדבר דיש בתורה שני ענינים יש לפרש כן אף על השפעת התוה"ק על האדם ועל כל הבריאה - הבאה מכח שני ענינים שהם עצם הלימוד וכן ההשכלה וההבנה בתוה"ק, ואפשר שזה כתב הרמח"ל בדרך ה' שהשפעת התורה באה בשני ענינים על "ההגייה" ו"ההשכלה", ויש לעיין אם הכונה לחלק בין הגיית התיבות להשכלת המחשבה, או לחלק בין מעשה הלימוד להבנת ומחשבת הלימוד וכמשנ"ת, ויתכן אף לתלות הדברים בשני המצוות ושננתם ההולך על עיון המחשבה ובין והגית בו ההולך על עצם מעשה הלימוד, ויש להתבונן בזה.

מעדני מלך / הרב מרדכי מלכא, הרב הראשי לעיר אלעד, נשיא וראש מוסדות "אור המלך", מחבר ספרי שו"ת דרך המלך, אמרי מרדכי ועוד

האור שמסתתר אחרי החושך

בראשית פרק יב (א) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל אַבְרָם לֵךְ לְךָ מֵאֶרֶץ וּמְוֹלָדֶיךָ וּמִבֵּית אָבִיךָ אֶל
הָאָרֶץ אֲשֶׁר אֲרָאָךְ: (ב) וְאָעֲשֶׂךָ לְגוֹי גָדוֹל וְאַבְרָכְךָ וְאַגְדִּלְהָ שְׁמֶךָ וְהָיָה בְרָכָה: (ג) וְאַבְרָכָה
מִבְּרַכֶּיךָ וּמִקְלָלֶיךָ אָאֵר וְנִבְרָכוּ בְּךָ כָּל מְשֻׁפָּחַת הָאָדָמָה: וּפְרִשִׁי. ואעשך לגוי גדול לפי שהדרך
גורמת לשלשה דברים, ממעטת פריה ורבייה, וממעטת את הממון, וממעטת את השם, לכך
הזקק לשלשה ברכות הללו שהבטיחו על הבנים ועל הממון ועל השם:

*

שאלה:

הנה מבואר בחז"ל שזה אחד מעשרה נסיונות שהקב"ה ניסה את אברהם להיפרד
ממולדתו ומעירו וממשפחתו. ויש לשאול איזה נסיון זה הרי השם יתברך מבטיחו כל טוב
עולם הזה בהליכתו למקום אחר ומה נסיון יש בדבר כזה, והרי לו יצוייר שיבא אדם
לחבירו ויבטיחו כי יבא למדינה אחרת ויסדר לו פרנסה בשפע וכל הטובות שהבטיח הקב"ה
להגדיל את שמו ויהיה לו מעמד חברתי וציבורי ועושר ובנים מדוע שיסרב להצעה כזו ומה
הניסיון שיש בזה? והנה ראיתי במעינה של תורה כי הניסיון לבחון אחרי כל הבטחות האם
יעשה דבר זה כדי לעשות רצון השם או למען טובות הנאת גופו, אולם אפשר לבאר ביאור
נוסף כדלקמן.

ההלם הבלבול והפחד והלא נודע בתקופה זו.

לצערנו אנחנו עם ישראל נמצאים בהלם ובלבול פחד וחשש מהלא נודע אחרי הטרגדיה
הקשה שפקדה את עם ישראל דבר שאין השכל יכול להכיל ולא האוזן יכולה לשמוע ולא
העין יכולה לראות את הברבריות האכזרית של חיות טרף, וכמובן השאלות צפות בלב כל
אחד מה יהיה איך אפשר להבין, אולם הדבר ברור שהנסתרות להשם אלוקינו אך דבר
אחד ברור כשמש שיש לנו אבא בשמים אוהב ורחמן אשר מחולל הכל, כמו שאמר דוד
המלך תהלים פרק צא פסוק (טו) יִקְרְאֵנִי וְאֶעֱנֶהוּ עֲמוּ־אֲנֹכִי בְּצָרָה אֶחְלָצֵהוּ וְאֶכְבְּדֵהוּ: וכן
ישעיהו פרק סג פסוק (ט) בְּכָל־צָרָתְךָ לֹא לֹו צָר וּמִלֶּאךְ פְּנִיֹו הוֹשִׁיעֵם בְּאַהֲבָתוֹ וּבְחַמְלָתוֹ
הָיָה גֹאֲלָם וַיִּנְטְלֵם וַיִּנְשָׂאֵם כְּלִימֵי עוֹלָם: והחכמה להתחזק באמונה ולבטוח בשם יתברך
שאחרי הכל מסתתר רק טוב וגם כאשר נראה לעינינו הכל הפוך לצפות ולייחל לאור שיבוא
אחרי החושך כאשר נלמד מפרשתנו.

האור שמסתתר אחרי החושך

סיפור מצמרר ומחזק:

נפתח בסיפור מתאים למצבנו שהובא בספר שאל אביך ויגדך של הר' שלום שבדרון זצ"ל מופיע סיפור מרטיט של יהודי חסיד גור שחוה על בשרו ארבע שנות אימה בשואה הנוראה עם כניסתו למחנה אושוויץ הופרד מכל משפחתו הוריו אחיו ואחיותיו נשלחו כולם לצד השמאלי לתאי הגזים, ואילו הוא היה היחידי שנשלח לימין, כנראה שהנאצים ימ"ש ראו בו כמי שיוכל לשמש כסוס עבודה בשירותיהם ותהי לו נפשו לשלל, אותו יהודי סיפר את תיאור כניסתו למחנה אושוויץ וכך מספר אותו חסיד אני ועוד שבעה עשר אנשים צעירים נלקחנו לעבודת הכפייה, בטרם שיצאנו לעבודה נצטוו כולם להתפשט מכל בגדיהם ולקפוץ ערומים לתוך בור של מים שנמהל בכמות גבוהה של קורבון זהו חומר חיטוי חריף וצורב ביותר קשה לתאר את הצריבה הנוראה בכל חלקי הגוף ובמיוחד מחמת החומר שחדר לאזניים ולעיניים, מה חש אותו יהודי בשעה איומה שכזו שעה ששהה על כרחו בתוך הבריכה הצורבת נוראית הזו, ובכן כולם קפצו למים ומיד נסו החוצה, ואני דוקא במים הצורבים הללו נשארתי לעמוד רגע ארוך והתחלתי למלמל לעצמי רבוננו של עולם היו לי אב ואם שני אחים ושלוש אחיות ועכשיו אין לי כבר אף אחד לא אבא לא אמא לא אחים ולא אחיות, אבל עוד נשארתי בבגדים שלי עכשיו גם זה כבר אין לי נותרתי ערום, ומה עוד נשאר לי רק בשרי הכחוש מבשרי אחזה אלוה, אם נותרתי רק עם בשרי אז אני רואה אותך רבוננו של עולם אין לי שום דבר מלבדך אני אתך ואתה איתי ואת זה אף אחד לא יוכל לקחת ממני ואם כן מה בכלל חסר לי, ברגע שכך חשבתי התחלתי לחוש תענוג כה גדול שכמותו לא חשתי בכל ימי, והנה חברי לחדר עומדים בחוץ וצועקים לי למה אתה עומד משתהה למטה שם בקורבון החריף והנורא מהר צא מהגיהנום, ואני עומד וחושב ומתענג בהרגשה שהשם יתברך איתי, דוקא באותם רגעים נוראים חש אותו יהודי קירבה נוראה לקב"ה הוא חש שאין לו בעולם אלא את הקב"ה בלבד ולא חסר לו דבר.

הניסיון שנראה הכל הפוך מהבטחת השי"ת:

ונלענ"ד לבאר את ניסיון לך לך וכו', הניסיון הגדול הוא בזה שהשם מבטיחו ובפועל רואה הכל הפוך כאשר מבואר בהמשך הפרשה, כיצד מגיע למצב של רעב, וגם צריך לרדת למצרים, וניסיון שלוקחים את אשתו, ולקיחת הגר במקום אשתו, ומחלוקת רועי לוט עם רועי אברהם ונאלצו להיפרד, ומלחמת המלכים להציל את לוט בו אחיו, ובפרט כאשר הוא היחיד אשר הולך בדרכי השם היה מקום לומר שצריך לסייעו בדבר שלא ישבר אך למרות הכל אינו מהרהר אחרי הבטחת השם מתי תתקיים, וכל זה ניסיון גדול להמשיך להאמין בקב"ה ובהבטחתו למרות שהכל נראה הפוך ממה שהובטח לו. **דבר ראשון** 1. הלך לארץ כמצוות השם ונהיה שם רעב: **דבר שני** 2. נאלץ בעקבות הרעב לרדת למצרים ולקחו את אשתו: **דבר שלישי** 3. נשבה לוט בן אחיו ונאלץ לעשות מלחמה עם המלכים להצילו: **דבר רביעי** 4. שרה היית עקרה ונאלצה לתת את שפחתה במקומה: **דבר חמישי** 5. בגיל כמעט מאה מבקש ממנו לעשות ברית מילה:

האור שמסתתר אחרי החושך

מעשה אבות סימן לבנים:

הראת לדעת עד כמה הלך לך של אברהם הכל היה נראה ממש הפוך מהבטחת השם יתברך ולמרות זאת לא הרחרר ולא התלונן ולא נחלש באמונתו, ומכאן מוסר השכל לכל אדם שמעשה אבות סימן לבנים וניסיון הלך לך של אברהם אבינו הוא ניסיון של הלך לך של כל אדם במהלך חייו, כי פעמים רבות מתגנבת בליבו מחשבה הרי הוא עושה רצון השם והולך בדרכי השם ועושה צדקה וחסד ומדוע קורה לו כך וכך, ברם מהפרשה נלמד שאפילו שהשם הבטיח אין הכרח שהכל יהיה תיכף ומיד [בשפת העם כאן ועכשיו] אלא יתכן שהקב"ה מנסה את האדם לראות עד כמה מחזיק האדם מעמד באמונתו, או בכדי לרומם אותו באהבת השם בכל מצב כמו שסיפרנו, משל למה הדבר דומה לוקחים זריקת חיסון אשר משמעותו שמזריקים את חיידקי המחלה במינון נמוך וחלש בכדי שהגוף יתמודד עם זה בכדי להיות מחוסן ומוגן מהמחלה, כך הדבר השם יתברך נותן לכל אדם במהלך חייו נסיונות ואתגרים, ולכן חובת האדם בעולמו להתבונן ולחשוב על כך שאין ספק בקיום הבטחת השם יתברך אשר הבטיח בתורתנו הקדושה לכל העושה רצונו למרות שרואה פעמים רבות הפוך אל יתיאש וידע שהכל הם נסיונות ואתגרים לבחון ולרומם את האדם באהבת השם בכל מצב. ולזאת הנחת אבן יסוד הבית היהודי צריך להיות מושתת על האמונה שלכל אחד יש את הנסיון של הלך לך שלו בכדי לבחון לחשל ולחסן ולעצב את הבית ולוקחים הכל בהבנה שכל מצב שחווים הוא רצון השם יתברך, ועל ידי זה מצליחים לעלות וללכת בדרך הנכונה ולחיות חיים מאושרים.

האדם נוהג בהגה דמה:

סיפר אחד הדרשנים בבואי לארה"ב המתין לי הנהג בטרמינל בכדי להביאני למחוז חפצי כאשר נכנסתי לרכב הבחנתי בהגה נוסף שהיה מורכב גם למולי, תמהתי ושאלתי את הנהג לפשר הענין, יש לי בן היפראקטיבי" ענה הנהג וכשהוא יושב לצדי איני מסוגל לנהוג בגלל הפרעותיו וקפיצותיו כל מאמצי להרגיעו עלו בתוהו, עלה במוחי רעיון כיצד לרסנו בטובות לשם כך ביקשתי מבעל המוסך שיתקין לי הגה זהה לחלוטין מול הכסא שלצדי, הסברתי לשובב הקטן זה ההגה שלך, וזה ההגה שלי, וכך כשאני מתחיל בנסיעה מתיישב בני על כסאו ובארשת פנים רצינית הוא מסובב את ההגה שלו הוא בטוח ששנינו שוים בהנהגת המכונית ומאז אני נוהג בשקט שנינו עסוקים בנהיגה זהירה, כדרכו של דרשן נהנתי מהפתרון המקורי ומיד הפקתי ממנו מוסר השכל, ואמרתי לו לימדת אותי שיעור גדול וחשוב בהשקפה יהודית, הסברתי לנהג החכם ראה הקב"ה הביא לכולנו הגה צעצוע כדי שנחשוב שכאילו אנחנו נוהגים ומנהלים את העולם, הרופא אומר אני ארפא אותך, העו"ד מבטיח אני אוציא אותך מהסבך, השופט קובע אני אכניס אותך לכלא, ועוד ועוד אך הם לא מודעים שיש בידם בסך הכל הגה צעצוע, זה לא באמת בידיים שלהם הם משחקים בכאילו ההגה האמיתי, ההגה האמיתי נמצא בידי הקב"ה בלבד הוא ורק הוא מרפא עוזר מגן והכל נמצא בידי הקב"ה.

מעשה עם הרב מברדיטשוב:

פעם ישבו לפני הצדיק רבי יצחק לוי מברדיטשוב שני בעלי בתים והתאוננו על מצבם. הצדיק שאלם כיצד הייתם נוהגים לו אתם הייתם מנהיגים את העולם? **האחד השיב** הייתי עושה שלא יהיה בעולם עניים ועשירים אלא היו חיים כולם בשווה, **השני השיב** הייתי משכין שלום בעולם ולא היו מלחמות והיו חיים בשלווה, **והרב מברדיטשוב אמר** להם אני הייתי עושה בדיוק מה שהשם יתברך עושה שזה השלמות והטוב ביותר לעולם והבעיה רק שלנו שחסר לנו ההבנה בחשבון השם יתברך כי אל אמונה ואין עול צדיק וישר הוא.

סיפור מדהים מהחיים:

קראתי סיפור מדהים מהחיים בשבועון משפחה על משפחה שעבר עליהם מצב קשה, **הראשון**. היו מתגוררים בשכירות ובכל שנה צריכים לחפש תחלופה והדבר היה מאוד קשה ולמרות שחסכו את הסכום הראשוני לקנות דירה אך לא מצאו כמה שחיפשו דירה אצל מתווכים לא מוצאים דירה שתתאים לכסף ולצרכים של המשפחה, **השני**. היה להם בן בחור ישיבה טוב אך סטנדרטי לא בולט במיוחד והגיע לפרקו ופנו לשדכנים ותמיד היו נענים בשלילה כי אין להם לא יחוס ולא כסף ולא עילוי והדבר העיב מאוד על הבית, **השלישי**. בעודם מתמודדים עם שני הדברים הופתעו לקבל את הבשורה צלצלו לאמא המפרנסת את הבית שעוד תקופה קצרה נסגר מקום העבודה לכן שתחפש מקום חלופי, אך כיון שכבר בגרה וגם היה מקצוע מיוחד לא הצליחו להשיג שום עבודה וכמה ששלחה קורות חיים לא נענתה, ולמרות כל התפילות הבכיות והקבלות שקיבלה על עצמה לא עזר דבר כאילו **בשפת העם הכל שחור ושום דבר לא הולך ותמיד היה תלונות וטרונות בפיה למה מגיע לה המצב הזה כמעט הגיעה ליאוש**, הלכה לאחת היועצות שהיית איתה בקשר לשתף אותה במצבה הקשה מה עושים, אותה יועצת האירה את עיניה ואמרה לה הרי **הכל תלוי ברצון השם יתברך ותשועת השם כהרף עין וכל התלונות שלך הן על בורא עולם** וכי הוא לא יודע ורואה את מצבך ואת כאילו נלחמת בבורא עולם, לכן הציעה לה שתשנה את כיוון החשיבה ותרגיל את עצמה להודות להשם יתברך מהמקום שהיא נמצאת בשמחה ותעשה רצון השם כי רצון השם יתברך שדווקא מהמקום הזה תראי גם את הטוב ולהודות ורק אז יפתחו לך השערים, ובאמת שינתה את דרכה והתחילה ללמוד להודות ולשמח במה שיש ופתאום התחולל מהפך קיצוני שמקבלת טלפון בערב ממתווך תבואי עכשיו מצאתי דירה ממש מתאימה לצרכים ולכסף שלכם לפני שיחטפו אותה כי המוכר נאלץ למכור בכדי לעבור להתגורר בסמוך להוריו ומתוך הכרח מוזיל את המחיר ותיכף הלכו ובאותו ערב סגרו על הדירה, ולאחר כמה ימים מצלצלים ממקום עבודה שהשאירה את הקורות חיים לפני כחודשיים וזה בדיוק המקום שמאוד רצתה ולא התייחסו ופתאום הם רוצים והתקבלה לעבודה בסוג עבודה שמתאים לה ומשכורת מכובדת, בעודם מעכלים את השפע שנפתח להם פתאום מקבלים טלפון משדכן להציע שידוך מעולה לבנם ואכן עלה יפה והתארס. רק אז הבינה שהיא היית מקור סתימת כל השפע כי לא ידעה שכל

האור שמסתתר אחרי החושך

מצב שהשם יתברך עושה עם האדם הוא רצונו והכל בכדי לנסותו וכאשר יודע לעמוד בניסיון זוכה ונפתחים לו כל השערים.

סיפור עם הרב גלינסקי ז"ל

הובא בספר להגיד דברים עמוד שנד כי בשנת תש"א בהיותי בליטא נתפסתי בשבת קודש פרשת בהעלותך על ידי המשטרה הרוסית, והעלו אותי יחד עם כמאה בחורי ישיבה על קרונות משא וטלטלו אותנו כארבע שבועות עד שהגענו לסביר, בדיעבד התברר שבגלל המעצר הזה ניצלו מהיטלר ימ"ש, ביום ראשון לפרשת מסעי שרפו את כל הספרים והתפילין והמגילות והשופורות שלקחנו איתנו, דבר זה גרם ליאוש וחולשת הדעת ולכן ארגנו התכנסות חיזוק שכל אחד ידבר קצת כדקה וחצי דברי חיזוק בשעה קשה כזו, אחד הבחורים דיבר והביא דברי הנביא ישעיהו פרק מ פסוק (כז) לְמָה תֹאמְרוּ יַעֲקֹב וַתִּדְבַר יִשְׂרָאֵל נִסְתָּרָה דְרָפְיוֹ מִיָּקוֹק וּמֵאֱלֹהֵי מְשַׁפְּטֵי יַעֲבֹר: (כח) הֲלוֹא יִדְעֶתָ אִם-לֹא שָׁמַעְתָּ אֱלֹהֵי עוֹלָם וַיִּקְוֶן בּוֹרְאֵי קְצוֹת הָאָרֶץ לֹא יִיעָף וְלֹא יִיגַע אֵין חֶקֶר לְתַבּוּנָתוֹ: ושאל מה תשובה משיב הנביא על השאלה שנסתרה דרכי השם ויש הסתר פנים, בזה שאלוקי עולם בורא קצות הארץ? והשיב כוונת הנביא לעודד אדם בכל מצב גם כאשר נמצא במצב שלא רואה את הסוף אל תתיאש כיון שהקב"ה ברא את הקצוות שהם בעצם הסיום לכל דבר המתחולל בארץ כך שלכל דבר יש גבול, אלא שהזמן לבצע את הגבול והסוף לכל דבר ביד השם וברגע כמימרא יכולה לבוא התשועה ויהיה סוף. ללמדנו שכל מצב שאדם נמצא בו הוא רצון השם והכל תלוי ברצונו ולכן אסור לאדם להישבר או להתייאש בשום מצב אלא ידע וישכיל שהכל תלוי ברצונו יתברך וכאשר האדם עושה רצון השם בשמחה הרי תשועת השם כהרף עין והכל יכול להשתנות ברגע.

סיפור לחיים:

מספורי החסידים מסופר על הבעל שם טוב שישב בשבת עם תלמידיו בסעודות השבת והנה ראו דבר שלא כמנהגו שפתאום צחק בסעודה כמובן שהבינו שמסתתר מאחרי הדבר איזה סוד אך לא העיזו לשאול עד שרבים יאמרו להם, והנה במוצאי שבת ביקש לקרוא לעגלון לרתום את העגלה ויצא לדרך עם תלמידיו ונסעו עד אשר הגיעו לאיזה ביקתה קטנה שכל מראיה צועק עוני ודפקו בדלת יוצא לקראתם בעל הביתקה ופונה אליו הבעל שם טוב שהוא מעוניין שיספר איך עבר עליו סעודות השבת, סיפר ואמר כי דרכו ומנהגו לקוצר יכולותיו הכלכליות הוא משתדל לחסוך ולהסתפק במועט במשך ימי השבוע בכדי שיוכל לכבד את השבת ולענגו בדגים ובשר בכדי לעשות רצון השם יתברך, ואכן בכל שבוע לאחר מאמצים מצליח לקנות את צרכי השבת ולשמוח בשבת עם אשתו, אולם השבת לאחר כל המאמצים שעשה לא עלה בידו להשיג צרכי שבת אלא מעט לחם, כאשר הגיע מתפילתו לשולחן השבת אשר היה ריק מלבד פת הלחם כאב לו איך יענג את השבת לעשות רצון השם יתברך, ופתאום עלה בדעתו והרים את ידיו כלפי השמים ואמר הרי כל מה שאני מתאמץ להשיג צרכי שבת בכדי לכבד את השבת ולעשות רצונך השם יתברך, והנני רואה כעת שרצונך שאני יכבד את השבת רק בלחם בכדי לבחון אותי וזה רצונך לא

האור שמסתתר אחרי החושך

פחות מאשר אני מכבד את השבת בבשר ודגים, ולכן קם עם אשתו ורקדו ושמחו שהם עושים את רצון השם במה שאין לו. פירושו של דבר כמו שאדם המהדר במצווה לקנות את הכי מהודר תפילין מהודרות ואתרוג מיוחד וכדומא, הרי גם מה שאין לי וחסר לי זה כרגע הוא רצון השם יתברך לא פחות ממה שיש לי ואני מהדר לכבד את השבת במה שאין לי לעשות רצון השם כיון ששני המצבים הם מאיתו יתברך ולא מאחר. אמר לו הבעל שם טוב שמעשיו עשו רעש בשמים וכמו שהוא ידע להשכיל ולהבין לראות את האור שיש בחושך, לכן בזכות מעשיו יזכו להיפקד בבן שיאיר את עיני ישראל מהחושך והוא המגיד מקוונין. ובוזה יובנו דברי חכמים על הפסוק ואהבת את השם אלוקיך בכל לבבך ובכל נפשך אפילו נוטל נפשך ובכל מאורך בכל ממונך. שפירושו אהבת השם בכל ליבו צריכה להיות שווה, בין במצב קשה שנוטלים נשמתו במה שחסר כל, ובן במאורך כאשר יש לך כל טוב כיון שהכל הוא רצון השם יתברך.

מוסר השכל דברי אליהו הנביא לריב"ל:

מסופר על רבי יהושע בן לוי שרצה שאליהו הנביא יראה לו מעשיו וראה שהכל הפוך מהבנתו ובפרידתו ממנו אליהו הנביא אמר לו דברי מוסר. וז"ל אם ראית רשע שהשעה משחקת לו אל יסיתך יצרך ואל תתמה עליו לפי שהוא לרעתו, ואם ראית צדיק מיצר ונצטער כל ימי חלדו ויגע ועמל ברעב ובצמא ובערום ובחוסר כל או יסורין באין עליו אל יחרה אפך ואל תכעס ברוחך, ואל יתעך יצרך ולבך לחשוב שום ספק ביוצרך, והיישר אותו בדעתך ובלבך כי צדיק הוא וצדיק דינו ועיניו על דרכי איש, ומי יאמר לו מה תעשה עכ"ל. ולזאת כל אדם צריך שיהיו חייו בנויים על האמונה ולדעת שמעשה אבות סימן לבנים ולכל אחד יש את הלך לך בסגנון שלו והם נסיונות ואתגרי החיים לבחון את האדם ולרומם אותו כמו אצל אברהם אבינו, והחכמה להמשיך בכל מצב לעשות רצון השם ולהודות לו ולראות את השם יתברך מהמקום שנמצאים ואז בסוף הכל יבוא, כי בכל חושך מסתתר אחריו אור גדול כי השם נמצא איתנו ושומר עלינו והוא יצילנו מכל אויבנו ויפיל אותם תחתנו ויגאלנו במהרה בחסד וברחמים רבים אמן.

מקורות:

1. דבר ראשון הרעב: הלך לארץ ישראל וכתוב שם פסוק (י) וַיְהִי רָעַב בְּאֶרֶץ וַיֵּרֶד אֲבָרָם מִצְרַיִם לָגוֹר שָׁם כִּי כָבֵד הָרָעַב בְּאֶרֶץ: ופרש"י על בראשית פרק יב פסוק י (י) רעב בארץ באותה הארץ לבדה לנסותו אם יהרהר אחר דבריו של הקב"ה שאמר לו ללכת אל ארץ כנען ועכשיו משיאו לצאת ממנה:

2. דבר שני לקחו את אשתו: כתוב שם פסוק (יא) וַיְהִי כַּאֲשֶׁר הִקְרִיב לְבֹאֵ מִצְרַיִם וַיֹּאמֶר אֶל שְׂרֵי אִשְׁתּוֹ הִנֵּה נָא יִדְעֹתִי כִּי אִשָּׁה יָפֶת מְרָאָה אֶת: (יב) וְהָיָה כִּי יֵרְאוּ אֶתְךָ הַמִּצְרַיִם וַאֲמָרוּ אִשְׁתּוֹ זֹאת וְהָרְגוּ אֶתִּי וְאֶתְךָ יַחֲיוּ: (יג) אֲמָרִי נָא אֶחָתִּי אֶתְ לְמַעַן יִיטֵב לִי בְּעִבּוֹרְךָ וְחִיתָה נַפְשִׁי בְּגִלְלֶךָ:

האור שמסתתר אחרי החושך

3. דבר שלישי מלחמה עם המלכים: כתוב בפרק יד פסוק (יד) וישמע אברם כי נשבה אחיו וירק את חניכיו ולידי ביתו שמנה עשר ושלוש מאות וירדה עד דן:

4. דבר רביעי שרה עקרה השפחה במקום האשה: כתוב בפרק טו פסוק (א) אחר הדברים האלה היה דבר יהוה אל אברם במחזה לאמר אל תירא אברם אנכי מגן לך שכרך הרבה מאד: (ב) ויאמר אברם אדני יהוה מה תתן לי ואנכי הולך עירי וכן משק ביתי הוא דמשק אליעזר: (ג) ויאמר אברם הן לי לא נתתה זרע והנה בן ביתי יורש אתי: פרק טז פסוק (ב) ותאמר שרי אל אברם הנה נא עצרני יהוה מלדת בא נא אל שפחתי אולי אבנה ממנה וישמע אברם לקול שרי: (ג) ותקח שרי אשת אברם את הגר המצרית שפחתה מקץ עשר שנים לשבת אברם בארץ כנען ותתן אתה לאברם אישה לו לאשה: (ד) ויבא אל הגר ותהר ותרא כי הרתה ותקל גברתה בעיניה:

5. דבר חמישי ברית מילה: כתוב בפרק יז פסוק (א) ויהי אברם בן תשעים שנה ותשע שנים וירא יהוה אל אברם ויאמר אליו אני אל שדי התהלך לפני והיה תמים: (ט) ויאמר אלהים אל אברהם ואתה את בריתי תשמר אתה וזרעך אחריך לדרתם: (י) זאת בריתי אשר תשמרו ביני וביניכם ובין זרעך אחריך המול לכם כל זכר:

החותם בברכת שבת שלום ומבורך.

הצב"י מרדכי מלכא עיה"ק אלעד

משאת משה / הרב מנחם ישראל חזן, מודיעין עילית

ברית מילה

וְאֶתְנֶה בְּרִיתִי בֵּינִי וּבֵינֶךָ (יז, ב)

ה' 'נותן' ברית בינו - לבין אברהם.

כעת הוא עדין 'אברם'; אבל עד מהרה הוא יהיה 'אברהם'. זה חלק מהברית הזו.

ברית, זה קשר חזק. קשר מחייב.

- את שני הצדדים.

וכך מלמד אותנו רבנו הגר"א (בביאורו לס"י פ"א מ"ח):

'אומר לך מהו ענין ברית. והוא אדם שיש לו אוהב כנפשו, ורוצה שלא יפרוש ממנו אבל א"א לו להיות אצלו, נותן לו דבר שכל מגמתו ותשוקתו אליו, והם נקשרים על ידי הדבר ההוא.

...ולשון ברית הוא הבטחה שע"י הדבר ההוא ודאי לא יתפרד ממנו. וזהו ענין לשון כריתה, שכורת ממנו דבר הדבוק לו ונותן לו.

ולפי זה:

ה', אוהב את אברהם אבינו - כנפשו. והוא גם רוצה שאברהם לא יפרוש ממנו. שהוא יהיה איתו תמיד.

וזה לא אפשרי. א"א לו להיות אצלו.

ולכן הוא נותן לו משהו - ש'כל מגמתו ותשוקתו אליו'.

- כל מגמתו ותשוקתו - של ה' יתברך, אל הדבר הזה. אל מה שהוא נתן כאן.

וכך אברהם, וה' יתברך, 'נקשרים'.

*

ברית בשר

וְאַתֶּם הַדְּבָקִים בַּה' אֱלֹהֵיכֶם, חַיִּים כֹּלֵם הַיּוֹם.

אנחנו 'דבקים' בה' יתברך.

נשאל:

- איזה חלק שבנו דבק בו יתברך?

אולי הנשמה הטהורה? אולי השכל, כשהוא חושב עליו יתברך, על תורתו, על המושכלות שלו (עי' מו"נ ח"ג פנ"א)?

אולי חלק ה'רוח' שלנו - ה'מידות', כשאנחנו מגבירים עליהן את ה'דעת' שלנו?
אולי אפילו ה'נפש', זו שבה שוכנים התאוות שלנו - כשאנחנו יודעים לווסת ולנהל אותן
כראוי?

ומצד שני, אם אנחנו לא מצליחים לשנות את החשיבה/מידות/תאוות - אז לא נהיה
דבקים בו בכלל?

אז חז"ל עונים לנו את התשובה:

'עלה אתמר ואתם הדבקים בה' אלוקיכם חיים כולם היום' (תיקו"ז דף מג ע"א).

- 'עלה אתמר'. עליה נאמר.

מדובר על מצות ברית המילה.

ובביאור הגר"א שם:

'שבכל המצות אינו דבק בשם, ובמילה דבק בשרו בשם'.

אז לא (רק) הנשמה, והרוח, והנפש - אלא הבשר שלנו ממש.

- הבשר שלנו!!

ולא רק כשאנחנו מתנהגים כראוי, אלא כל הזמן.

אתה מהול - אז אתה דבוק!

זה התחיל אצל אברהם אבינו. ה' יתברך נתן לו משהו ש'כל מגמתו ותשוקתו אליו, וכך
הם נקשרו.

- ואנחנו, כל זרעו, אחריו.

בכל אחד מאיתנו יש משהו, ש'כל מגמתו ותשוקתו' של ה' יתברך - אליו.

- שוב - זה בבשר שלנו!

וכך אנחנו קשורים ודבוקים - בו יתברך.

אין מילה שתוכל לתאר את האבסורד. את חוסר ההיתכנות. את התובנה הבלתי אפשרית
- שזה דוקא כן קיים. ואפשרי. ומציאותי.

אפילו בלעם בן בעור התפעל. הוא אמר - 'מי יוכל לעמוד בזכות ברית דם המילה' (פדר"א
פכט).

אנחנו לא מתפעלים - כי אנחנו רגילים לזה. 'גדלנו על זה'.

וכדאי לנו להתבונן. ולהפנים.

אחת מהדרכים להתפעל מדבר, היא לפרוט אותו לחלקים. אז ננסה:

בורא עולם. אין סוף.

והוא מתגלה, בשמו הגדול.

מצד שני - אנחנו. בשר ודם. קרוצי חומר. כלפיו יתברך - אנחנו התחתית שבתחתית.

ברית מילה

באופן 'טבעי', הוא בכלל לא 'רואה' אותנו. גם אם הוא ישתמש במקרוסקופ הכי משוכלל שיש.

והוא כן רואה אותנו.

והוא גם אוהב אותנו. מאוד מאוד. 'כנפשו'.

ויש לו איזה דבר, ש'כל מגמתו ותשוקתו אליו'.

והוא נתן לנו את הדבר הזה, בבשר שלנו.

וכך אנחנו - בבשר שלנו ממש - דבקים בו.

- אין מילה שתוכל לתאר.

*

ברית עם ה'

הברית הזו, של אברהם, נערכה כשהוא היה בן תשעים ותשע. לאחר שה' ציוה אותו במפורש.

את כל שאר המצוות, הוא עשה עוד קודם לכן. ובלי ציווי מפורש.

- 'מצינו שעשה אברהם אבינו את כל התורה כולה עד שלא ניתנה. שנאמר - עקב אשר שמע אברהם בקולי, וישמור משמרת, מצותי חוקותי ותורותי' (משנה סוף קידושין).

כל התורה כולה. אפילו ערובי תחומין (יומא כח:).

- אז למה הוא חיכה עם ברית המילה עד אז?

למה הוא לא כרת ברית עם ה' מיד כשהוא התחיל להכיר את בוראו?

שאלה ידועה.

ולכאורה - 'קושיא מעיקרא ליתא'.

כי את כל המצוות - אפשר לקיים. אם כדי לקבל עוה"ב; אם כדי לתקן את שורש העליון; אם כדי לעשות נחת רוח לה' יתברך.

אבל ברית מילה - זו ברית עם ה' יתברך. הוא, ואני, כורתים ברית בינינו.

ה' אוהב אותי, ורוצה שאני אתאחד בו.

ואז הוא נותן משהו 'ממנו', משהו ש'כל תשוקתו ומגמתו עליו', ואני מקבל את המשהו הזה אל הבשר שלי. וכך אנחנו קשורים. מאוחדים.

- ואם הוא עדין לא 'שם' - אז עם מי אעשה ברית? עם עצמי??

אם ה' לא ציווה על כך, אז הוא עדין לא עומד מולי. הוא עדין לא 'נתן' משהו ממנו. הוא עדין לא מחפש לכרות את הברית הזו.

- אז סתם לחתוך בשר? מה הטעם בזה?

ברית מילה

זה אולי דומה לכלה, עם שמלת כלה מפוארת, ואולם חתונות ענק, ותזמורת בת עשרה נגנים.

- אבל בלי חתן!

אברהם אבינו חיכה שה' יהיה שם. שהוא יעמוד מולו, ויכרות עימו ברית. שה' יצווה אותו. שהוא יגלה לו - שהוא אוהב אותו כנפשו. שהוא רוצה לתת לו משהו ש'כל מגמתו ותשוקתו אליו'.

*

ברית ישמעאל

ברית המילה אינה יחודית לעם ישראל.

- היא יחודית - לזרעו של אברהם אבינו; אבל לא כל זרעו משתייכים לעם אחד.

יש שם גם את בני ישמעאל. ובני קטורה.

כל אלו - נימולים. יש להם 'ברית'.

ברית עם ה' יתברך -

- האמנם???

ישמעאל - כורת ברית עם ה'??

אותו עם 'פרא', בעל צימאון כה עז לדם יהודי; שמה שעבור האדם ה'נורמלי' נחשב זוועה מפלצתית - אצלם זו גאווה לאומית; ש'חיים' אצלם זה אך ורק 'היכי תמצוי' למיתה משונה - לכל הפחות כשמדובר ביהודי חי (ולא רק) - האם יש להם 'חיבור' לה' יתברך? האם זה יתכן??

האם ה' נותן משהו ש'כל מגמתו ותשוקתו עליו' - בבשרם של אותם מרצחים ארורים? אברהם אבינו ביקש מה' - 'לו ישמעאל יחיה לפניך'.

וה' השיב:

'לישמעאל שמעתיך'.

- אז יש לו 'משהו' של 'יחיה לפניך'.

וכבר ביארנו בעבר. בשמו של ישמעאל, יש 'א-ל'. כמו בשמו של ישראל (עי' פדר"א פ"ל באריכות, דברים הנוגעים מאוד לזמננו). יש לנו משהו - 'שווה'.

- אבל זה רק 'משהו'.

ועל ה'משהו' הזה, אנחנו מצטערים עד היום.

'אוי מי יחיה משומו א-ל' (פדר"א שם). 'ווי על ההוא זימנא דאולידת הגר לישמעאל' (זוה"ק ח"ב לב ע"א).

ועם כל זה - זו אינה 'ברית' כמו שלנו. ממש לא.

- זה רחוק מאוד מהברית שלנו.

*

אהבת עצמו

בני ישמעאל - נימולים. אכן.

- אבל מה ה'תוכן' של המילה הזו?

התוכן של המילה שלנו, זה קשר. אחדות.

וכשאתה מאוחד עם מישהו באמת, אתה מוכן לעשות הכל למענו. להקריב את הכל. גם את החיים שלך.

- וכמו שבמשך כל הדורות מסרו יהודים את גופם ונפשם על הברית הזו. למען האחדות הזו.

זה, כשבאמת יש שם משהו 'בפנים'. כשבברית שלך - 'מתגלה' שמו יתברך.

גם 'הם' מוסרים את נפשם. מתאבדים. 'שאהידים'.

- אבל מה ה'תוכן' של ההתאבדות הזו??

נשאל כל מוסלמי. למה להתאבד. מה זה יתן לך.

התשובה תהיה - גן עדן!

- וה'גן עדן' הזה שלו, מלא בפנטזיות גשמיות לחלוטין. החל מבקבוקי יין משובח, וכלה בשאר מרעין בישיין - כיד דמיונם המפותח.

ננסה להקשות עליו עוד.

נלך צעד קדימה: נטלת חגורת נפץ, הפעלת - והתאבדת. כעת גופך מרוסק לחלוטין.

- כיצד תוכל ליהנות מכל התענוגים הגופניים הללו - בלי גוף?...

אז יש לו תשובה:

שם, בגן עדן, יבראו לו גוף חדש. והגוף הזה יהיה גדול וחזק הרבה יותר מזה הנוכחי, כדי שהוא יוכל ליהנות באמת מכל מה ש'מחכה' לו שם...

כך הוא 'קיבל' מ'רבותיו'.

- הדיאלוג הזה התרחש במציאות! כך נשאל מוסלמי אחד, וכך הוא השיב!...

גם אנחנו מסכימים. כדאי שיבראו לו שם גוף חזק, כדי שהוא יוכל ליהנות מכל מה שבאמת מחכה לו שם. שלא יפספס מאומה.

אז נשאל שוב:

- מה יש לישמעאלי בברית שלו? מה ה'תוכן' שלה?

והתשובה:

- כלום!

כי כל התפקיד של 'אלל-ה' שלו הוא - לסדר לו גן עדן משובח.

- הלזו ייקרא ברית??

האם יש לו קשר אליו? האם הוא אוהב אותו? האם הוא יהיה מוכן למסור משהו ממנו - למען שמו בלבד? בלי לקבל תמורה?

זה הרבה יותר גרוע מ'אהבה התלויה בדבר'!

- זו אינה 'אהבה' כלל וכלל!

זו אהבת עצמו. אהבת התענוגים שלו. זה רק ה'אני' שלו שם, בלי צד שני בכלל.

*

תודעה ריקה

גם ברית בלי שום תוכן, שווה משהו.

- אחרי הכל - הם מקיימים את הציווי. הם מלים את בניהם בהגיעם לגיל שלש עשרה. יש בזה 'משהו'.

וה'משהו' הזה, מעניק להם זכות - בארץ ישראל.

- ואבוי לזכות זו. יש לנו היכרות קשה עם ה'אבוי' הזה. בעיקר בזמן האחרון.

ארץ ישראל - זו ארץ הקודש. ארצו של ה' יתברך. ה'גוף' - של השכינה הקדושה (עי' אור עולם לרמ"ד וואלי פרי' ויצא ד"ה והנה ה' ניצב עליו. ובעוד מקומות רבים בספריו). המקום שלה.

ושם, ב'גוף' הזה, יש לו 'אחיזה'.

וכמו שהמילה שלו היא מילה 'ריקה', בלי תוכן, כך גם הזכות שלו כאן - היא בארץ 'ריקה'. בלי תוכן. בלי שמו הגדול יתברך, השוכן כאן. כלי - ריק (עי' זוה"ק ח"ב לב ע"א. וע"ע שם פו ע"א).

גוף - בלי נשמה. חיצוניות, בלי פנימיות.

לכאורה. כשיש 'א-ל', שמודים בקיומו, כשיש איזו 'מסגרת' של כח עליון ששולט, אבל אין 'בפנים' שום תוכן - אז זה כמו 'בור ריק, אין בו מים'.

- אבל נחשים ועקרבים, יש בו.

זהו חלל ריק, שאפשר 'להכניס' בו כל דבר. כל מה שעולה במוחם הקודח. כל זוועה שהיא.

והכל - בשם 'אלל-ה'. הלא זו המסגרת, זה ה'כלי'.

ועל כל הזוועות הללו - יהיה להם 'גן עדן'. מלא בגשמיות עד להתפקע.

- מאין להם 'רוחניות' בכלל. זה לא קיים בתודעה שלהם. זה חלק מה'ריק' הזה.

ברית מילה

אנחנו יודעים, ש'גרם' אחד של הנאה רוחנית אמיתית - שווה יותר מכל ההנאות הגשמיות שכאן; אבל זה רק אנחנו. בעלי תודעת 'ישראל'.
תודעת ישמעאל, אינה ברת קליטה לדברים מסוג זה.

*

פריעה

נשוב לעם 'ישראל'.

גם לנו יש 'א-ל' בשם. וגם אנחנו עורכים ברית מילה.

- וכאן מסתיימת ההשוואה.

אנחנו, עושים 'פריעה'. הם, לא (עי' אדיר במרום עמ' יא בהוצ' הר"י ספינר. וע"ע בשלה"ק פ' לך לך תורה אור אות ג' בהגה"ה).

פריעה - זה 'פרע י"ה'. 'פרע' - היינו גילוי. משהו מתגלה כאן: שם י"ה.

שמו יתברך, מתגלה בבשר שלנו.

- רק בבשר שלנו.

לכאורה - זה מה שהוא יתברך נתן לנו. משהו ש'כל מגמתו ותשוקתו עליו'.

ישמעאל, לא קיבל את זה. והוא גם לא יקבל. בברית שלו - אין כלום. רק חיתוך בשר בלבד. 'מילה' בלבד.

אנחנו - אחוזים בשמו הגדול יתברך.

ואם נשאל:

מה ההבדל בין יהודי - לבין גוי?

האם זה שאנחנו מקיימים מצוות והם לא? אולי זה שקיבלנו תורה והם לא?

אז לגבי המצוות - גם להם יש מצוות. שבע מצוות. ולגבי הקיום שלהם - הלואי ועם ישראל היה מקיים כראוי את תרי"ג המצוות שקיבל.

ולגבי התורה, אז קיבלנו ספר הוראות כיצד לחיות, כיצד לקבל גן עדן. הם לא קיבלו את השבע שלהם בספר, אלא בעל פה.

- זה כל ההבדל??

ממש לא.

ההבדל הוא - שאנחנו אחוזים בשמו הגדול, והם לא (עי' ביאורה"ג לזוה"ק פקודי רמ"ו ע"ב, היכלא תנינא).

- זה הכל!!

זו ברית המילה ה'מלאה' שלנו. האחיזה הזו - האחדות הזו - עד הבשר של היהודי.

זו גם כל התורה שקיבלנו. היחוד הזה, הקשר הזה. האהבה הזו. כמו קשר של איש ואשה. 'ישקני מנשיקות פיהו' (עי' באוה"ג לשיה"ש א, ב).

זה כל המציאות של עם ישראל. קשר ישיר לשמו הגדול יתברך. 'להכיל' את שמו יתברך - במציאות שלנו. בבשר שלנו.

- אלו ה'חיים' שלנו.

הלא כך נאמר לנו: 'כי הוא חייר' (דברים ל, כ).

- שמו יתברך - הוא 'חייר'.

ואת החיים האלו, הישמעאלים - מנסים לגדוע. אולי זה ה'מזל' חזי' שלהם. אולי בעומק הוויתם הם חשים שיש כאן משהו שאין להם. משהו שלעולם לא יהיה להם. משהו - שסופו להתגבר עליהם, ולהשמיד אותם מעל פני האדמה.

כי כש'אנחנו בשם הוי"ה אלוקנו נזכיר' - אז 'המה כרעו ונפלו'.

- בקרוב.

*

מלחמת הדעת

אז אנחנו במלחמת קיום.

מלחמה על החיים שלנו. על המציאות שלנו. על שמו יתברך הדבק בנו.

והנקודה העיקרית, לכאורה, היא הדעת שלנו.

כי בלי 'דעת', אין חיבור. בלי ש'נחיה' את התובנות הללו - לא נהיה מחוברים אליהם. הם עלולים חלילה שלא לפעול בנו.

אם גם אנחנו נהיה 'פועלים', העובדים למען 'משכורת' נצחית בגן עדן - אז זהו חיסרון גדול מאוד.

עלינו לדעת. מה 'מונח' בברית שלנו. במה היא 'מלאה'.

עלינו להפנים - ששמו יתברך, חקוק בבשר שלי. ממש.

הוא יתברך, אוהב אותי כנפשו. הוא נתן בי משהו - שכל מגמתו ותשוקתו אליו!

ועלי לשמור על הברית הזו. על השם הזה. ככל יכלתי.

עלי לעשות - לא רק למען השכר, אלא למען שמו יתברך.

אני מסוגל לזה. אני 'יהודי'. יש בי את ה'שבב' ההוא, שאפשר להפעיל אותו - ולעשות הכל למען שמו.

לישמעאלי - אין את זה. אין להם אפשרות כזו. הכל 'ריק' אצלם. הכל 'מלא' רק - בהם עצמם. אין מקום לעוד מישהו.

ברית מילה

אנחנו, עומדים מול ה' יתברך. יש לנו את הכח לאהוב אותו באמת. לפעול למען שמו. לא רק כדי לקבל שכר.

וגם אם אני עדיין לא בדרגה הזו; ה'שבב' הזה - קיים אצלי.

ואני יכול לומר לה' יתברך:

- אני רוצה לעשות - למען שמך. אני לפחות רוצה - לרצות.

גם זה נקרא בגדר 'רצון' (כך שמענו מפי גדול אחד שליט"א. הנוסח המדויק שלו הוא - 'אני עושה בשמחה ובאהבה למען שמך').

כך בכל המעשים שלנו. עלינו לעשות - ולהילחם - למען שמו הגדול יתברך. בכל דרכי המלחמה.

- חוץ מה'רכב והסוסים'. והטנקים. והמטוסים. והתותחים.

אלו אינם הכלים שלנו!!

שדה הקרב האמיתי, הוא הדעת שלנו.

כי אם נסתמך על 'כוחי ועוצם ידי' - אז גם לישמעאל יש 'ידו בכל'. וזה עלול להיות חזק יותר מה'ידי' של הערב רב. אותה יד שעליה נאמר 'נפץ יד עם קודש' (עי' סנהדרין צח. וברש"י שם. והארכנו על כך בגליון לפרשת בראשית).

[נדגיש: אין הכוונה לאותם תינוקות שנשבו, הנלחמים בתמימות למען עם ישראל, וחלקם אפילו למען אלוקי ישראל. הכוונה ל'רוח' הזו, הנושבת מכיוון הנהגת הערב רב. ועי' אדיר במרום שם.]

עלינו להתחמש, ולהתעצם, ולהתחזק - כנגד כוחו של ישמעאל. כנגד הברית שלו. כנגד האחיזה של בארעא קדישא.

להתחמש - בשמו הגדול יתברך. בברית שלנו איתנו. בכח האדיר הזה, שאין אדיר ממנו בתבל כולה.

- וכך ננצח.

כך שמו הגדול, ינצח. ויתגלה.

- ומלאה הארץ דעת את ה'. בקרוב.

לתגובות: 0533127133m@gmail.com

מתורתו של הצפנת פענח / הרב אברהם ישעיהו הכהן בירנהק, מו"ל 'צפנת פענח החדשות', מודיעין עילית

מטבע של אברהם - לחילול מעשר

וְאֶעֱשֶׂךָ לְגוֹי גָדוֹל וְאֶבְרַכְךָ וְאֶגְדְּלָה שְׁמֶךָ וְהָיָה בְרָכָה (יב, ב)

בראשית רבה לט יא. רַבִּי בְרַכְיָה בְּשֵׁם רַבִּי חֶלְבּוֹ אָמַר, שְׂיֻצָא מוֹנִיטִין שְׁלוֹ בְּעוֹלָם. אַרְבַּעָה הֵם שְׂיֻצָא לָהֶם מוֹנִיטִין בְּעוֹלָם, אֲבָרָהֶם, וְאֶעֱשֶׂךָ לְגוֹי גָדוֹל, יֻצָא לוֹ מוֹנִיטִין, וּמָהוּ מוֹנִיטִין שְׁלוֹ, זְקַן וְזִקְנָה מִפְּאֵן בְּחוֹר וּבְתוּלָה מִפְּאֵן.

איתא בבבא קמא דף צ"ז ע"ב, ת"ר איזהו מטבע של ירושלים דוד ושלמה מצד אחד וירושלים עיר הקודש מצד אחר ואיזהו מטבע של אברהם אבינו זקן וזקינה מצד אחד ובחור ובתולה מצד אחר. וברש"י, דוד ושלמה. כתוב מצד אחד ומצד שני כתוב ירושלים עיר הקדש: בחור ובתולה. יצחק ורבקה: זקן וזקינה. אברהם ושרה. ובתוס' ד"ה מטבע של אברהם אבינו זקן וזקינה מצד אחד. בבראשית רבה דריש ואגדלה שמך שיצא לו מוניטיין בעולם ומהו מוניטיין זקן וזקינה מכאן בחור ובחורה מכאן. ונראה לא שהיה בו צורת זקן וזקינה מכאן בחור ובחורה מכאן, דאסור לעשות צורת אדם, אלא כך היה כתוב מצד אחד זקן וזקינה ומצד אחר בחור ובתולה. וכן פירש בקונטרס גבי דוד ושלמה וירושלים עיר הקודש שכך היה כתוב במטבע.

מדייק רבינו הרוגצ'ובר זצ"ל, רק לגבי דוד ושלמה כתב רש"י שהיה כתוב כך על המטבע. ואילו לגבי אברהם ושרה יצחק ורבקה לא פירש רש"י שכך היה כתוב, משום שסובר שהיו הצורות של ממש, של זקן וזקינה בחור ובתולה דלא כתוס'. וסובר רש"י דאין בן נח מוזהר על כך, דלא כהרמב"ם ז"ל פ"ט ממלכים ה"ב הסובר דב"נ מוזהר [רק בלא חיוב מיתה] על עשיית הצורות ולא היו מניחין אותן לעשות כן. והטעם שעשה מטבע של צורה דהנה בתוס' ברכות דף ז' ע"ב (ד"ה לא) ושבת דף י' ע"ב (ד"ה ושל סדום) מבואר דבמלחמת המלכים היה אברהם אבינו בן ע"ג שנים ובסדר עולם שהובא בתוס' מבואר שהיה בן ע"ה שנים וכאן כתיב שהיה בן ע"ה, (ועיין תוס' ע"ז דף ט' ע"א ד"ה וגמירי ועיין נדרים דף ל"ב ע"א), מבואר דברית בין הבתרים היה אחרי מלחמת המלכים ואברהם אבינו אחרי מלחמת המלכים תיקן אז מעשר (לשיטת הראב"ד ז"ל פ"ט ממלכים ה"א ע"ש בכס"מ) וצריך מטבע של צורה לחילול המעשר שניסיב. [מקור: צ"פ עה"ת]

*

³⁰ ראה בסו"ד שרבינו כותב עוד עפ"י פסחים דף קי"ז ע"ב דאז תיקן מגן אברהם וזה מטבע שלו.

לתגובות ומסירה או הודעה על חומרים כתבים אגרות תולדות מסמכים ותמונות
הקשורים לרבינו יוסף ראזין - הרוגוצ'ובער זצ"ל: tp089744873@gmail.com

נגוהות בפרשה / הרב ישראל מאיר אסטריק, מח"ס יאמר ישראל (רחובות)

חששו של אברהם

וַיֹּאמֶר מֶלֶךְ סֹדֶם אֶל אַבְרָם תָּן לִי הַנֶּפֶשׁ וְהַרְכָּשׁ קַח לָךְ; וַיֹּאמֶר אַבְרָם אֶל מֶלֶךְ סֹדֶם הֲרִמְתִּי יָדִי אֶל ה' קָל עֲלִיּוֹן קָנָה שָׁמַיִם וְאָרֶץ: אִם מְחוּט וְעַד שְׂרוּךְ נֶעַל וְאִם אָקַח מִכָּל אֲשֶׁר לָךְ וְלֹא תֹאמַר אֲנִי הֶעֱשִׂרְתִּי אֶת אַבְרָם (יד, כא-כג)

תמיהות על הצעת מלך סדום ודחייתו של אברהם

אברהם אבינו יצא למלחמה עם ארבעת המלכים, נצחם בקרב ולקח מהם את השבויים ואת הרכוש שבזוו. בחזרתו פונה אליו מלך סדום "וַיֹּאמֶר מֶלֶךְ סֹדֶם אֶל אַבְרָם תָּן לִי הַנֶּפֶשׁ וְהַרְכָּשׁ קַח לָךְ" (פרק יד פס' כא), ואברהם עונה לו (פס' כב-כג) "הֲרִמְתִּי יָדִי אֶל ה' קָל עֲלִיּוֹן קָנָה שָׁמַיִם וְאָרֶץ: אִם מְחוּט וְעַד שְׂרוּךְ נֶעַל וְאִם אָקַח מִכָּל אֲשֶׁר לָךְ וְלֹא תֹאמַר אֲנִי הֶעֱשִׂרְתִּי אֶת אַבְרָם".

וידוע להקשות, שבתחילת הפרשה, כשהוכבד הרעב בארץ כנען וירד אברהם אבינו עם שרה למצרים, נטל אברהם מפרעה מתנות רבות בעבורה כמבואר בתורה "וּלְאַבְרָם הֵיטִיב בְּעִבּוּרָהּ וַיְהִי לוֹ צֹאן וּבָקָר וְחֲמֹרִים וְעֶבְדִּים וְשִׁפְחֹת וְאֶתְנֹת וְגַמְלִים" (יב טז), ושם אברהם מוכן היה לקבל את המתנות ולא חשש שפרעה יאמר אני העשרתי את אברהם. וכן אבימלך כשנתן לאברהם מתנות על לקיחת שרה - "וַיִּקַּח אֲבִימֶלֶךְ צֹאן וּבָקָר וְעֶבְדִּים וְשִׁפְחֹת וַיִּתֵּן לְאַבְרָהָם" (כ יד), לא נמנע אברהם מליטול את המתנות. ויש להבין מה בין ממון סדום לממונם של פרעה ואבימלך.

וביותר יש לתמוה, שאצל אבימלך ופרעה מצד הדין לא היה מגיע לאברהם מאומה, והכל היה כמתנה מהם, ושם לכאורה באמת יש מקום לבוא ולטעון שהם העשירו את אברהם. ואילו כאן במלחמת המלכים הלא מעיקר הדין הגיע לאברהם הכל, שהיה זה שֶׁלֵּל מלחמה, ומדוע דווקא כאן חשש אברהם שיאמר מלך סדום "אני העשרתי את אברהם".

ובישוב הדברים נקדים הערה נוספת. אנשי סדום שטופים היו בתאוות הממון, כפי שנאמר (יחזקאל טז מט) "הִנֵּה זֶה הָיָה עִוֵּן סֹדֶם וְגו' יָד עֲנִי וְאֶבְיוֹן לֹא הֶחֱזִיקָה" ויעויין בסנהדרין (קט א) כל תקנותיהם של אנשי סדום, שיטותיהם והנהגותיהם כיצד להרבות ממונם, וכיצד אפוא מלך סדום מוותר מיוזמתו על הרכוש ונותנו לאברהם. ואף אם נאמר שתאוות שלטונו של מלך סדום למלוך על אנשים גברה על תאוותו לממון ולכן ביקש מאברהם שישׁיב את האנשים וישאיר את הרכוש אצלו, מכל מקום היה לו לנסות לבקש שישׁיב את האנשים מבלי להזכיר במפורש שישאיר את הרכוש אצלו.

יסוד - האדם רואה את העולם דרך תפיסתו המצומצמת

ונראה לבאר, על פי יסוד גדול בנפש האדם. והוא, שכל אדם מביט על העולם וסביבתו כפי השקפתו ונטייתו. וכגון הלקוי בחמדת הממון, כאשר רואה את חברו פועל באיזה עניין,

מייד בוחן במחשבתו מהי התועלת הממונית שיש לעושה הפעולה. וכן אדם שישנן ידיעות הפשוטות לו, בטוח הוא שאף האנשים סביבו יודעים זאת, וכפי שמצינו ששאל זכריה את המלאך שיבאר לו עניין נבואי, וענה לו המלאך (זכריה ד ה) "וַיֹּאמֶר אֵלַי הֲלוֹא יָדַעְתָּ מָה הָמָּה אֵלֶּה וְאָמַר לֹא אֶדְבְּרֶנּוּ". שהמלאך מרוב בקיאותו בעניינים רוחניים אלו, פשוט היה לו שאף זכריה בקי בהם. ועל כן אמרו חז"ל (קידושין ע א) כל הפוסל במומו פוסל, שהמבייש את חברו בפסול משפחה משמע שסובר שהוא גנאי גדול. והטעם שחושב כך כי הוא בעצמו בא מפסול משפחה ומצטער וסובל מכך, לכן גם מבייש את חברו בזה. כללו של דבר, השגת האדם בחבריו הוא על פי תפיסתו ודרגתו שלו.

ביאור הצעת מלך סדום וסירובו של אברהם

ועל פי יסוד זה נראה לבאר את אמירתו של מלך סדום "ואת הרכוש קח לך" ואת התנגדותו של אברהם לקבל זאת. שמלך סדום כאמור, היה שטוף בתאוות הממון, ולכן היה בטוח שמטרתו של אברהם אבינו בכל לחימתו במלכים היא עבור השלל שרוצה לבזוז מהם, ועל כן היה פשוט לו שאברהם אבינו לא יוותר על הממון, ולכן ביקש שלפחות את הדבר המועט - הנפשות, ישיבם אליו.

ואברהם אבינו שידע גודל חמדת הממון של מלך סדום, הביין שאין הצעתו נובעת ממידת הנדיבות, אלא בגלל שבטוח שאברהם אבינו חושק בשלל ובוודאי לא יסכים לוותר עליו. וידע אברהם שמלך סדום יזכיר בכל הזדמנות את אותו הרכוש שהוא נתן, ובוודאי כשישמע על ריבוי הממון של אברהם [כפי שמצינו (יג ב) "וַיֹּאבְדֶם כָּבֵד מְאֹד בְּמִקְנֵה בְּכֹסֶף וּבְזָהָב"] ירגיש שכל רכושו של אברהם משלו הוא ויטען לכל "אני העשרתי את אברהם", ולכן נמנע אברהם מליקח ממנו את הרכוש.

אולם אצל פרעה ואבימלך שעיקר עניינם היה בלקיחת שרה, ועבור זה היו מוכנים להוציא ממון רב, אזי גם אם יהנה אברהם מן הממון לא יטענו שהם העשירוהו משום שגם אצלם אין לממון עדיפות עליונה, ולא הרגישו שהקריבו משהו מעצמיותם עבור זה, ולכן לקח אברהם את מתנותיהם. (שלמי שמחה)

נחשבה / הרב יחיאל הלוי נוביק, ראש כולל דעת יוסף - אשדוד, עורך ספרי מרן הגר"ש רוזובסקי זצ"ל

'הציץ עליו בעל הבירה' - כמה מרגש... הרבה יותר מ... אדם על הירח...

וַיֹּאמֶר ד' אֵל אַבְרָם לֵךְ לְךָ מֵאַרְצְךָ (יב, א)

מקובל לחשוב שאחד המאורעות הגדולים והמסעירים ביותר בתולדות האנושות, היה המאורע המפעים, של נחיתת האדם על הירח. זה אמנם נכון מאד, ואכן זו היתה התרחשות מדהימה ומפתיעה והביאה התרגשות גדולה להמון אנשים.

אולם מאורע אחר, מרגש בהרבה, התרחש שנים לפני כן, והשפעתו העצומה ממשיכה, למרות המרחק - הגדול בהרבה - מנחיתת האדם - על הירח. וזה דבר המאורע:

וַיֹּאמֶר ד' - אֵל - אַבְרָם...

כלומר, בורא העולם - בכבודו ובעצמו - דבר - עם - אדם.

והמשמעות של מאורע זה, שהאדם העפיל לפיסגה גבוהה בהרבה מאשר נחיתה על הירח...

והנה את הירח הכרנו גם קודם לכן, וגם אחר כך לא נוספו לנו ידיעות מיוחדות, כגון מי ברא את הירח, כי אותם בני אנוש שידעו קודם ידעו גם אחרי כן, ומי שלא רצה לדעת קודם לא הסכים להשתנות אחר כך.

אולם וַיֹּאמֶר ד' אֵל אַבְרָם... שינה באחת את הכל. כי הציץ עליו בעל הבירה ואמר לו אני הוא בעל הבירה.

וברשות מרנן ורבנן ורבותי. מאורע נוסף חשוב לא פחות צריך עדיין להתרחש אצל כל אחד ואחד מאתנו.

כי אף שאנחנו החרדים לדבר ד' ידוע נדע מי הוא בעל הבירה הדולקת, לא מספיקה ידיעה אלא נחוצה גם השבה אל הלב...

וכך אומר הנביא ישעיהו בדבר ד':

אַתֶּם עַדִּי נְאֻם ד' וְעַבְדֵי אֲשֶׁר בְּחַרְתִּי לְמַעַן תִּדְעוּ וְתִאֱמִינּוּ לִי וְתִבְיִנּוּ כִּי אֲנִי הוּא לְפָנַי לֹא נֹצֵר אֵל וְאַחֲרַי לֹא יִהְיֶה. ישעיה פרק מ"ג י'.

וחייב אדם לומר מתי יגיעו מעשי למעשה אבותי.

והנה במדרש רבה ריש פרשת לך לך כתוב כך:

ויאמר ה' אל אברהם לך מארצך וגו', ר' יצחק פתח (תהלים מה) "שמעי בת וראי והטי אזנך ושכחי עמך ובית אביך", אמר רבי יצחק משל לאחד שהיה עובר ממקום למקום, וראה בירה אחת דולקת אמר תאמר שהבירה זו בלא מנהיג, הציץ עליו בעל הבירה, אמר לו אני הוא בעל הבירה, כך לפי שהיה אבינו אברהם אומר תאמר שהעולם הזה בלא מנהיג, הציץ עליו הקדוש ברוך הוא ואמר לו אני הוא בעל העולם, "ויתאו המלך יפיך כי הוא אדוניך", ויתאו המלך יפיך ליפותיך בעולם "והשתחוי לו" הוי וַיֹּאמֶר ד' אֶל אַבְרָם.

וכל גדולי הדורות העמיקו לפרש את דברי המדרש הנ"ל ודקדקו בו הרבה עד שממש ספרו אותיותיו, וכמעט שלא ראיתי מרבתינו מי שלא הביא את דברי רבי יצחק הללו, ונראה שכולם כאחד עונים ואומרים ביראה שכאן ביארו חז"ל את יסוד אמונת אברהם אבינו ע"ח, שהיה בודאי ראש המאמינים כנודע, ואשר את כל זה למדו חז"ל מהמלים הראשונות של הפרשה - וַיֹּאמֶר ד' אֶל אַבְרָם - ומשל משלו וגזרו אומר - הציץ עליו בעל הבירה.

ובספר מעשה השם לרבי אליעזר אשכנזי. ביאר את דברי המדרש הללו באומרו, שאברהם אבינו זכה לכל מעלותיו, על ידי שהיה אומר, תאמר שהעולם הזה בלא מנהיג, והיינו שאברהם אבינו הפריך ושלל כל אפשרות אחרת להסביר את מציאות הבריאה, מלבד שהעולם הזה יש לו מנהיג, ולכן הגיע במחשבתו לדרגת נבואה, בלא שום הכנה נוספת, וזהו ענין הציץ עליו בעל הבירה.

ולפי זה ביאר בעל מעשה השם גם כן מדוע התורה לא הקדימה שום הקדמה לפסוק זה של וַיֹּאמֶר ד' אֶל אַבְרָם, ולמה לא כתבה קודם לכן, אברהם איש צדיק, כי זהו גופא ענין הציץ עליו בעל הבירה. שמתוך עומק מחשבותיו הגיע לדרגת וַיֹּאמֶר ד' אֶל אַבְרָם. וזה עצמו השבח הגדול ביותר שניתן להיכתב על אברהם אבינו.

והנה בעת הזאת כאשר מוסדי עולם ירגזון ויתגעשו כי חרה לו, ואסונות קשים ניתכו עלינו בחטף, ד' ישמרינו ויגאלינו מהרה... יש לנו לשאול שאלת אבינו אברהם לאמר: כלום יש בירה בלא מנהיג?

ומה גם שהרי כבר "הציץ" עלינו בעל הבירה הדולקת...

והנה יש להבין בדברי חז"ל הללו, מדוע באמת רצה אברהם אבינו עליו השלום לדעת מי הוא בעל הבירה, ולמה זה היה הדבר כל כך חשוב וגורלי עבורו?

אמנם הפשוט בזה הוא, שאברהם אבינו עליו השלום רצה בכל לבו לדעת ולהכיר את הבורא יתברך, כדי לדעת את מי עליו לעבוד, ולמי עליו להכיר תודה...

ואכן רואים שכאשר אברהם אבינו הכיר את בוראו, כל מטרתו בחיים היתה עבודת השם, הכנסת אורחים, קבלת פני השכינה, ועמידה בעשרה נסיונות, שהפסגה שלהם היתה עקידת יצחק. ועד כדי שמצינו שקיים אברהם אבינו כל התורה עד שלא ניתנה, ונעשו כליותיו כשני מעינות, וכל כך למה, מפני שמראש חפץ היה להכיר את בוראו כדי לעשות רצונו ולעובדו בלבב שלם. וכאשר חפץ כל כך הקדוש ברוך הצליח בידו, והציץ עליו בעל הבירה.

ונמצא שהשאלה אצל אברהם אבינו מי הוא בעל הבירה, לא היתה שאלה פילוסופית תיאורטית, כי אם שאלה מעשית לחיים, כיצד עליו לחיות, למי צריך הוא להודות, ולמי בעצם עליו להיות עבד עולם.

ואף אנו בדורינו יש לנו לשאול שאלה זו מתוך החיפוש למי עלינו להתפלל, ולמי עלינו לעבוד ולשמור מצוותיו, ולמי להודות ולהתחנן לישועה בקרוב...

והנה התורה מגלה לנו את תוצאת החיפוש - הבלתי מתפשר - של אבינו אברהם, לאמר: וַיֹּאמֶר ד' אֶל אַבְרָם לְךָ לְךָ מֵאֲרֻכָּךְ וּמִמּוֹלְדֹתֶךָ וּמִבֵּית אָבִיךָ אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר אֲרָאָךְ. העניק לו מצוות על כל פסיעה ופסיעה, ועל כל דיבור ודיבור. (עי' רש"י וגור אריה). וגם ברכות לו ולזרעו...

ומאותו רגע שהציץ עליו בעל הבירה, הפכו חיו של אברהם אבינו חיים חדשים, חיים של עבודת השם בכל פסיעה ופסיעה, ועמידה בנסיונות, אשר זו היתה בעצם שאיפת ומטרת חיו וכל אושרו...

*

תורה מגנא ומצלא

והנה שנינו, אין לך בן חורין אלא מי שעוסק בתורה... שאין לך בן חורין אלא מי שעושה את הראוי והנכון לעשות, ולא את מה שהוא נאלץ לעשות... וכאשר האדם זוכה לשעבד עצמו להתורה ועמלה, הרי זכות התורה גדולה להציל מכל צרה וצוקה.

ועי' נפש החיים שער ד' פט"ו שכתב:

והנה המברך מתברך, ומברכתם של העולמות יבורך גם האדם העוסק בה כראוי לאמיתה הגורם לכל זה, וכו' וכל הדינין בישינן מסתלקין מעליו ואין להם עליו שום שליטה ח"ו, בין בעודו בזה העולם, כמ"ש (בפ"ק דברכות ה), ארשב"ל כל העוסק בתורה יסורין בדלין הימנו.

ובתנא דבי אליהו (סא"ר פ"ה), "מקימי מעפר דל" כו', אדם שעבר עבירות הרבה וקנסו עליו מיתה כו', וחזר ועשה תשובה וקורא תורה נביאים וכתובים ושנה משנה מדרש הלכות והגדות ושימש חכמים, אפילו נגזרו עליו מאה גזירות הקב"ה מעבירן ממנו כו'.

ושם (רפ"ו), "הביאני המלך חדריו" כשם שיש להקב"ה חדרים בתורתו, כך יש להם לתלמידי חכמים לכל אחד ואחד חדרים בתורתו, ואם ראית שהיסורין ממשמשין ובאין עליך רוץ לחדרי תורה ומיד היסורין בורחין ממך שנאמר, "לך עמי בא בחדריך" וגו', "לכך נאמר הביאני המלך חדריו, נגילה ונשמחה בך" במה שגדלתנו ורוממתנו וקשרת לנו כתר גדול בד"ת מסוף העולם ועד סופו... עי' שם בכל דבריו.

והנה יש לבאר מה המה חדרים בתורה שיש להם לתלמידי חכמים. ונראה דהיינו חידושי התורה וגילוי מעמקיה, וכאשר מתעמקים יותר זוכים להגיע לעומק לפנים מעומק, והן הן החדרי חדרים של התלמידי חכמים. שסגולתם להגן מן היסורין.

הבה נא נרוץ לדברי תורה וניכנס לחדרי חדריה, ובעת הזאת נישא תפלה מעומקא דליבא לבורא כל עולמים שומר עמו ישראל לעד, לאמר:

שומר ישראל. שמר שארית ישראל. ואל ואבד ישראל. האומרים שמע ישראל.
כי אנו עמך ואתה אלקינו. אנו בניך ואתה אבינו. אנו עבדיך ואתה אדונינו. אנו צאנך ואתה
רוענו. אנו כרמך ואתה נוטרנו.
ויהי רצון מלפני אבינו שבשמים, לרחם עלינו ועל פליטתינו ולמנוע משחית ומגיפה
מעלינו ומעל כל עמו בית ישראל, ונאמר אמן...

עולמות / הרב זאב קופילוביץ

פרשת לך לך בראי הדורות

פרשת לך לך נפתחת בניסיון הראשון של אברהם אבינו: 'לך לך מארצך וממולדתך ומבית אביך אל הארץ אשר אראך' - להתנתק מכל המוכר והרגיל השגרתו והאהוב לטובת הליכה עמומה 'אל הארץ אשר אראך', אשר התגלתה למפרע כארץ ישראל-האבות המובטחת לזרעו של אברהם. כרגע לכל צאצאי אברהם ובני לוט יורשו, ורק 'לעתיד לבוא' אנו עתידים לזכות לנחלה המורחבת.

הרמב"ן בתחילת הפרשה מבאר על פי דרכו בקודש בפרשנות התורה בכלל, ובהבנת השגב של רום מעלת ארץ ישראל בפרט, שהברכה המובטחת לאברהם בפרשייתנו, איננה ברכה גשמית, אלא ברכה רוחנית, שמשאלת חייו לפרסם אלקותו ית' בעולם תתגשם בארץ ישראל, וגם רדיפות הגויים עובדי העבודה זרה על פרסום שם שמים בעולם יפסקו בארץ ישראל. [זאת בזעיר אנפין כקריאתו הנלהבת של רבי אהרל'ה רוט בעל שומרי אמונים לעבר בעל הבית אברהם בשפת האידיש: סלונימער רבי'ה אינני יכול להתאפק אתם הודעתם בירושלים שישנו בורא כל עולמים].

בהמשך ההיסטוריה היה זה בית המקדש, שכתפילת מייסדו שלמה המלך בשעת חנוכתו, הוא היה אור לגויים, כאשר שלמה המלך ביקש, שגם גוי שיבוא לבית המקדש יקלוט לפי כליו הגויים, שאכן ישנו אלוקים בישראל. כמבואר במשנה בכלים, הדרגה הראשונה בעשרת הקדושות היא ארץ ישראל והדרגות האחרונות הם דרגות שונות בתוך בית המקדש. קדושה השורה על מקום היא שהמקום מתבטל לבוראו, ומעיד על ידי תופעת ארץ הצבי הנמתחת לפי יושביה, או בתופעת המעולם לא אמר אדם לחברו צר לי המקום שאלין בשמים, עומדים צפופים ומשתחוים רווחים, ומקום ארון אינו מן המידה, שהוא מקומו של עולם ואין העולם מקומו, הרוחניות היא הטבעית, והגשמיות היא הדבר חידוש והיציאה מגדרו של עולם. [בכתבי רבי צדוק הכהן מלובלין מבואר, שהכה"ג בקודש הקדשים העפיל לשיא השגתו: 'הוא מקומו של עולם ואין העולם מקומו'].

לפי דרכנו נמצאנו למדים, שבארץ ישראל ישנו אקלים רוחני טבעי להשגות ומדרגות בגדלות ה' שלאנו כל מוחא סביל דא, ולא בכדי צדיקי הדורות שאפו תמיד לבוא לארץ ישראל, כדי לעלות ולהתעלות לרום המעלה. כמבואר בכתבי בעל נפש החיים, הקריאה האלוקית לעבר אברהם אבינו 'לך לך מארצך' הריהי קריאה נצחית לכל יהודי ויהודי פשוט ככל שיהיה, וזו הסיבה שבכל הדורות אפילו יהודים פשוטים עשו מסירות נפש לבוא לארץ ישראל, כאשר ליבם ניבא וידע מה שניבא שארץ ישראל הינה המקום הטבעי של הבנת היהדות - או בחיים, או לאחר מאה ועשרים.

"ולא תקיא הארץ אתכם בטמאכם אותה" יכול להתפרש לאור הנתבאר כמין חומר, שכשם שגוף בריא פולט באופן מאכל לא בריא, כך בארץ ישראל הרוחניות נקלטת באופן טבעי, וגם פולטת באופן טבעי כל נטע זר בתוכה. למעשה מבואר ברמב"ן, שקודם חטא

אדם הראשון הרוחניות נתפסה באופן טבעי, ולאחר החטא צריך את כוח הבחירה בטוב כדי לעורר זאת, וכל פתיחת התורה בבראשית היא להראות שהגן עדן מקדם וארץ ישראל כעת הם התכלית האידאלית של הבריאה. כפי המשתמע מדבריו, שם הרוחניות נקלטת באופן טבעי, כמבואר בכוזרי, ארץ ישראל היא כמו מקום המסוגל לכרמים, אך עדיין נדרשת השקעה מצד האדם להתאים את מעשיו לקדושת המקום. **כיום בגלות לא מתקיים בנו 'ולא תקיא הארץ אתכם' כחלק מכל ההסתר פנים.**

בנוהג שבעולם, אדם הנמצא בדרך לא מוכרת עושה לעצמו ציוני דרך כדי שלא ישכח את דרכו, אך אדם מהישוב לא טורח לסמן בביתו סימוני הליכה - זהו אולי הביאור בדברי הרמב"ן הידועים, שעיקר קיום התורה והמצוות הוא בארץ ישראל בזמן המקדש, ובגלות אנו מקיימים מצוות מצד 'הציבי לך ציונים' - עיקר קיום התורה והמצוות זה בצורה טבעית **קרוב ככל האפשר למה שהיה מצב העולם קודם החטא**, ובזמן הבית התורה והמצוות נקלטו אכן בצורה טבעית גם אצל הגויים וכנ"ל, אך כיום נזקקים אנו לשימוש בכוח הבחירה ועשיית ציוני דרך, שלא נתבלבל...

הגמרא בעירובין נד: מביאה מחלוקת בני בבל ובני מערבא, מהו המקור לעשות סימנים לזכירת הלימוד - או 'שימה בפיהם', או לבני מערבא 'הציבי לך ציונים'. מאחר שבא"י התורה והמצוות והשגת האלוקות נקלטים באופן טבעי, אין צורך **בשימה מיוחדת בפיהם**, אלא אדרבה: **התורה ונותנה הם חלק טבעי מהחיים, ונדרש ציונים שלא לשכוח את ההשגה.** כשתמצי לומר, **עשיית מצוות בגלות נחשבת ציון דרך ונדרש התבוננות כדי לא לשכוח את פנימיות המצוה, והשגת התורה במערבא היא טבעית, והציוני דרך הם כדי לא לשכוח,** בבחינת 'אשרי איש שלא ישכחך'.

פניני פז / הרב אברהם נח זלצמן, מח"ס 'אדני פז' על סוגיות הש"ס

העמידה בנסיונות

א.

לָךְ לְךָ מֵאַרְצֶךָ וְגו' וַיְהִי רָעַב בְּאַרְץ וְגו' (פרק יב)

בפרשה מצינו ג' נסיונות מתוך העשרה נסיונות שהתנסה בהם אברהם אבינו, וכמו בכל הנסיונות שהתנסה בהם אף בנסיונות אלו מצינו דבר ייחודי ומפליא אצל אברהם אבינו, שהוא לא התפלל עליהם שיחלפו ממנו אותם אתגרים וקשיים. ויש להבין מדוע, שהרי יצחק ויעקב התפללו בכל קושי שעברו. ומדוע אברהם אבינו לא התפלל.

ב.

אברהם אבינו היה במידת התמימות וקיבל ברצון את הנהגת הבורא

ואפשר לבאר זאת בשני אופנים: שמידתו של אברהם אבינו היתה תמימות, כמו שאמר לו הקב"ה 'התהלך לפני ואהיה תמים', ובדבר זה היו הנסיונות האם יהיה לו הרהור, ושאלה, על הנהגת הבורא.

ומאחר והשכיל אברהם להבין מה מטרת הנסיונות לא התפלל עליהם, אלא 'קיבל ברצון את הנהגת הבורא' כאשר אדם מתפלל לא ימלט שתעבור במוחו הרהור על כך שהוא נמצא במצב קשה שהוא לא מעוניין בו ולכן הוא מתפלל ע"ז, שאף אם אינו מהרהר על הקב"ה אך סוכ"ס אינו מרוצה מהמצב.

אך אברהם אבינו היות ומידתו היתה תמימות בה', הוא לא התפלל כלל שלא ישתמע שחלילה יש לו הרהור לא על ה' ולא על המצב שבו הוא נמצא, אלא האמין באמת ובתמים שכל מה שנעשה זה הכי טוב לו, שזה ההגדרה לקבלת ברצון את הנהגת הבורא.

ואכן כך כתב רש"י על הפסוק 'תמים תהיה עם ה' אלוקיך: 'התהלך עמו בתמימות ותצפה לו ולא תחקור אחר העתידות, אלא כל מה שיבא עליך קבל בתמימות ואז תהיה עמו ולחלקו', עכ"ל"ק.

מהות התמימות, זה לקבלת ברצון את הנהגת הבורא, וכלול בזה אמון מוחלט, וכמו בן שסומך על אביו, שאינו רוצה שהמצב ישתנה היות ומאמין שכל מה שאביו עושה הכל לטובתו, כן אברהם אבינו האמין בה' שהכל לטובתו ולטובת תיקון נשמתו, ולכן לא חפץ שמשוהו ישתנה, ולכן לא התפלל, כיון שלא רצה ששום דבר ישתנה מכפי שה' עשה.

ג.

אברהם האמין שאם הוא נבחר לניסיונות ה' נתן לו את היכולת להתמודד עימם

ובאופן דומה אפשר לבאר זאת, ע"ד סיפור ששמעתי, שהיה גדוד שנבחר למשימה מסוימת, ואמר המפקד לכל אחד מה תפקידו, ולאחד מהם ניתן תפקיד חשוב ביותר, אך

העמידה בנסיונות

בפועל הוא לא עשה זאת, ושאלו המפקד מדוע לא עשה זאת, ואמר 'שלא האמין שהוא מסוגל' אמר לו המפקד 'גם אם אינך מאמין בעצמך, תאמין בי שאני יודע מה המשמימה ומה הצרכים והכישורים שצריכים אליה, ואני יודע שאתה יכול, גם אם אתה לא מאמין בעצמך, תאמין בי שאני מאמין בך'.

סיפור זה משקף תובנה חשובה לכל החיים, יהודי אינו יכול להתייחס מנסיונות, גם אם לא נראה לו שהוא מסוגל, הוא צריך להאמין בכך שה' מאמין שיש בו את היכולת להצליח. כאשר נתמנו לאברהם הנסיונות הוא האמין בה' שאם הוא נבחר להתמודד בהם יש לו את היכולת להצליח אותם. ולכן לא בחר להתפלל שיוסרו אלא למלא את תפקידו שהועד עברו.

פרחים לתורה - כיצד מחנכין / הרב ישראל חיים בלומנטל, מג"ש בכולל תורת מרדכי

'לו ישמעאל יחיה לפניך' - יחס נכון לבן הטועה

וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אֶל הָאֱלֹקִים לֹא יִשְׁמַעְאֵל יַחְיֶה לְפָנֶיךָ (יז, יח)

נכתב בפרשת וירא וַיֹּאמֶר קַח נָא אֶת בְּנֶךָ אֶת יִחְיֵדֶךָ אֲשֶׁר אֶהְבֶּתְּ אֶת יִצְחָק וְלֶךָ לְךָ אֶל אֶרֶץ הַמִּרְיָה וְהַעֲלֵהוּ שָׁם לְעֹלָה.

רש"י במקום מסביר ע"פ הגמרא בסנהדרין (פט ב) וזו לשונו: **את בנך** - אמר לו שני בנים יש לי, אמר לו: **את יחידך** - אמר לו זה יחיד לאמו וזה יחיד לאמו, אמר לו: **אשר אהבת** - אמר לו שניהם אני אוהב, אמר לו: **את יצחק**. עכ"ל רש"י.

ולכאורה קשה, וכי אברהם לא הבין לאיזה בן מתכוון הקב"ה? ובמיוחד נראים הדברים מוזרים, על רקע אירוע שמוזכר גם הוא בפרשת וירא, בו אברהם שומע בקול שרה אשתו ומגרש את **ישמעאל בנו**, וא"כ די ברור לאיזה בן הקב"ה מכוון בעקידה!?

ונכון שקשה לאברהם, שהרי נאמר לו **'כי ביצחק יקרא לך זרע'** ולכן הוא לא מבין מה קורה, אבל אברהם לא עונה זאת בפועל לקב"ה, אלא יש כאן סוג מוזר של דו שיח שבעינינו נראה כהיתממות מעושה של אברהם כביכול, וא"כ יש להבין מה פשר הדו שיח ומה הוא המסר המועבר דרכו?

לענ"ד יש פה מסר חינוכי אדיר ויסודי, אך כדי להעצימו נקדים דבר נוסף. בפרשת חיי שרה נאמר: **'וַיִּקְבְּרוּ אֹתוֹ יִצְחָק וְיִשְׁמַעְאֵל בְּנָיו'**. כותב שם רש"י ע"פ המדרש רבה וזו לשונו: **'יצחק וישמעאל מכאן שעשה ישמעאל תשובה והולך את יצחק לפניו והיא שיבה טובה שנאמר באברהם עכ"ל'**.

ואני בעניות דעתי מנסה להבין איך בן **שגורש** עָי הוריו, בסופו של דבר חוזר בתשובה? אלא שהתשובה טמונה בהבנת הדו שיח שהזכרנו בתחילה, כי אין שם שום היתממות חלילה מצד אברהם, אלא כשהקב"ה מצווה אותו על העקידה, בעיני אברהם ישנם **שני בנים באמת** ולכן מנסה להבין ולדייק, איזה בן? וכשנענה 'יחידך' - עונה: **שניהם יחידים לאימם!**

וכשנענה 'אשר אהבת' - עונה בשיא הטבעיות והאמת הפנימית שלו: **'שניהם אני אוהב!'** זה לא משחק ולא היתממות אלא דרך חינוכית שמתנהל בה אברהם ורוצה התורה במדרש הנ"ל ללמדנו דרך שאומרת שגם אם יש לי בן מתוק מדבש שהולך בתלם וכו' וגם יש לי בן שנאלצתי לגרשו, הוא עדיין יחיד ומיוחד לאימו, כל אחד הוא עולם בפני עצמו מיוחד ממש, ועדיין אני אוהב אותו באותה מידה בדיוק!

אברהם לענ"ד, ממש זועק את זה, וכי יש הברל בעיניי? וגם אם היה צורך לעשות את מה שנעשה עם ישמעאל, הייתכן שזה מוריד ולו במשהו, ממה שאני חש כלפיו?! הלא הוא הבן שלי!!!

ישמעאל, כמו כל בן נוער, קולט היטב את המקור של פעולת המחנך, הוא יודע שאברהם עשה זאת רק ואך ורק מתוך אהבה גדולה אליו, שבאה לידי ביטוי בדו שיח המופלא שראינו כאן, עת במשיח לפי תומו איננו מוצא כל פער באהבתו לאחד מבניו על פני השני, דו שיח בו אברהם מלמדנו אהבה אמיתית לבנים/תלמידים מהי!

לענ"ד ניתן להסביר שזו הסיבה שישמעאל בסוף חוזר בתשובה, כי הרגשות האלו ליוו אותו כל חייו, עד הרגע שבו אור אומץ ועשה את השינוי! ולכן עניין חזרתו בתשובה מוזכר דווקא בקבורת אברהם בשיבה טובה!...

שנוכה בעז"ה, ללמוד ולהפנים את המסר הפשוט, היסודי והעצום הזה, כהורים ומחנכים, שגם אם נדרשות פעולות מסוימות של חינוך, כל עוד הבן/התלמיד ירגיש שזה לא גרע בכי הוא זה מאהבת אביו ואימו רבו/מחנכו, ומהבנת אביו ואימו רבו/מחנכו, את היחיד והמיוחד שבו הסיכוי לשינוי מתעצם לאין ערוך...

[מאמר ששלח לי הרב והמחנך האלוף, הרב חיים גוטסדינר שליט"א]

שבת שלום ומבורך!

לתגובות:

Blu.israel@gmail.com

פתגמי אורייתא / הרב יוסף חיים אלבוים, בעמ"ח

'אורייתא' ו'דעת חכמה'

מזבחות אברהם

במדרש (ב"ר לט, טז) "ויבן שם מזבח לה", אר"א ג' מזבחות בנה, אחד לבשורת א"י, וא' לקנינה, וא' שלא יפלו בניו, הה"ד (יהושע ז) ויקרע יהושע שמלותיו ויפול על פניו ארצה לפני ארון ה' עד הערב הוא וזקני ישראל ויעלו עפר על ראשם. אר"א בן שמוע התחילו מזכירים זכותו של אברהם אבינו, שנאמר (בראשית יח) ואנכי עפר ואפר, כלום בנה אברהם מזבח בעי אלא שלא יפלו בניו בעי".

והנה יל"ע בהאי מנינא שנקט המדרש, ששלושה מזבחות בנה. שלכאורה נסתרים מהמקראות.

שכך נאמר בענין המזבחות שבנה אברהם. א' (יב, ז) וַיֵּרָא יְהוָה אֶל אַבְרָם וַיֹּאמֶר לְזָרְעֶךָ אֲתָן אֶת הָאָרֶץ הַזֹּאת וַיִּבֶן שָׁם מִזְבֵּחַ לַיהוָה הִנְרָאָה אֵלָיו: ב' (שם ח) וַיֵּעֲתֶק מִשָּׁם הָהָרָה מִקְדָּם לְבֵית אֵל וַיֵּט אֶהְלֵה בֵּית אֵל מִיָּם וְהָעֵי מִקְדָּם וַיִּבֶן שָׁם מִזְבֵּחַ לַיהוָה וַיִּקְרָא בְּשֵׁם יְהוָה: ג' (יג, יח) וַיֵּאָהֵל אַבְרָם וַיָּבֵא וַיֵּשֶׁב בְּאֵלֵי מַמְרָא אֲשֶׁר בְּחֶבְרוֹן וַיִּבֶן שָׁם מִזְבֵּחַ לַיהוָה: ד' (כב, ט) וַיָּבֵאוּ אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אָמַר לוֹ הָאֱלֹהִים וַיִּבֶן שָׁם אַבְרָהָם אֶת הַמִּזְבֵּחַ וַיַּעֲרֹךְ אֶת הָעֵצִים וַיַּעֲקֹד אֶת יֶצְחָק בְּנוֹ וַיִּשֶׂם אֹתוֹ עַל הַמִּזְבֵּחַ מִמַּעַל לְעֵצִים:

הנה בפשטות, אברהם בנה ד' מזבחות, ולא שלושה.

אכן יש מקום לבאר, שלדעת ר"א אין המזבח של הר המוריה נחשב למזבח שבנה אברהם, כי כבר היה שם מזבח, אם מאדם הראשון, אם מנח או שם בנו, ואברהם רק החזיר עטרה ליושנה. שלכך כתיב 'את המזבח, המזבח הידוע, המזבח שהיה בנוי שם ונחרב, ועתה נבנה. [ושמא מה שנחרב ב' פעמים, שאדם הקריב עליו, ונח הקריב עליו, ועתה אברהם בנאו והחזירו. רמז לבתי מקדשות, שהראשונה והשנייה לא יתקיימו, והשלישי שנבנה על ידי אברהם, בנוי וקיים, אשר יאמר היום בהר ה' יראה, ומזבח של מעלה בנוי כנגדו, ומציאותו קיימת. ודוק].

אלא שעדיין קשה מצד אחר. שהנה לדעת ר"א המזבח הראשון בשביל בשורת הארץ, ואכן כך כתיב בלשון הפסוק שאחר שבשרו לזרעך אתן את הארץ, בנה מזבח לה' הנראה אליו. גם המזבח השני שנבנה בשביל קנין הארץ, נוכל לשמוע מלשון הפסוק ממה שבנאו לאחר 'ויט אהלו', ובמה שהצליח לתקוע יתד בארץ, ולהתיישב בה, בנה מזבח לקרוא בשם ה', שזה אכן מורה על קנין הארץ. אבל המזבח השלישי שנבנה שלא יפלו בניו, זה לא נודע ונשמע מהפסוק.

כי אם ננקוט שהמזבח השלישי הוא הנבנה בחברון, והנה המרגלים גם הם באו עד חברון, אם כן לכאורה מוכח מזה, שהנקודה שמגינה שלא יפלו בניו, נובעת מכח חברון, שמא זכות אדם וחיה ואחר כך האבות הק' שנקברו שם. אולם בימי אברהם וקודם מיתת שרה,

לכאורה עדיין לא היה מעלה בחברון להצילם מנפילה, ואם כן היכן שמענו שבנה מזבח בשלישית והוא בשביל שלא יפלו בניו.

עוד צ"ע בפסוקים. שהנה לפי מה שנקטנו עד הנה, נמצא שהמזבח הראשון נבנה על הבשורה היה בשכם, והשני בין בית אל לעי, והשלישי בחברון. אבל נאמר בא"א בשובו ממצרים (יג, ג) וַיֵּלֶךְ לְמִסְעָיו מִנֶּגֶב וְעַד בֵּית אֵל עַד הַמָּקוֹם אֲשֶׁר הָיָה שָׁם אֶהְלֶה בְּתַחֲלָה בֵּין בֵּית אֵל וּבֵין הָעֵי: (ד) אֶל מְקוֹם הַמִּזְבֵּחַ אֲשֶׁר עָשָׂה שָׁם בְּרֵאשִׁיטָה וַיִּקְרָא שָׁם אֶבְרָם בְּשֵׁם יְהוָה: והנה לא היה זה המזבח הראשון, שהרי המזבח הראשון נבנה ליד שכם, והמזבח השני נבנה ליד העי. ואין זה 'בראשונה'.

אולי יש מקום לומר, שהמזבח שבנה בין בית אל לעי, בנאו שוב שנית אחר שובו ממצרים. דהיינו, שבעת לכתו למצרים חרב המזבח, כי לכתו למצרים היה בבחינת סכנת מיתה, שהרי היה רעב בארץ, ובשובו הודה לה' שהצילו מסכנת מיתה, ובנאו שוב, ומכח זה נולד זכות הצלה לבניו, שבמקום זה דייקא יזכו לזכות לבל יפלו וימותו. לכן מודגש 'אשר עשה בראשונה', היינו שעתה נבנה שנית. לכן דייקא שם ליד העי התפללו ובקשו על זה, במקום המזבח שנבנה שנית בשביל הצלת נפשות.

ודמות ראייה לזה, כי הנה בסנהדרין (מד:): אמר ר"א שלעולם יקדים אדם תפילה לצרה, וראיה מא"א שהתפלל ליד העי, וכעין מאמר זה מובא בבן סירא אלא ששם מציין את הפסוק וילך למסעיו, היינו הפסוק המדבר בעת ששב ממצרים למזבח שבין בית אל לעי. מאחר שבעל המימרא כאן במדרש הוא ר"א ובגמ' הוא ר"א, ומעין מימרא זו גם בבן סירא על הפסוק של שובו ממצרים. נוכל לשמוע שאכן בשובו ממצרים בנה את המזבח והקדים תפילה, ובניה זו שנית בשביל שלא יפלו במלחמה.

כי אם ב' המימרות, המאמר בסנהדרין שהתפילה בעי בשביל להקדים תפילה לצרה, והמאמר של המדרש לפנינו שבנה ג' מזבחות, הם אותו בעל מימרא. לכאורה יש סתירה בין הדברים, כי כאן מבואר במדרש שבנה מזבח ליד העי על קנין הארץ, ובגמ' מבואר שהוא בשביל להקדים תפילה. אלא שאם נבנה המזבח ב' פעמים, אכן בראשונה נבנה על קנין הארץ, ובשנית בשביל להקדים תפילה לצרה.

אכן יש מקום לשוב ולהסביר כפירוש הראשון, דהיינו שהמזבח בהר המוריה אינו נחשב למזבח של אברהם, והמזבח בחברון הוא המזבח שנבנה בשביל שלא יפלו בניו. כי הנה בהמשך המדרש מוזכר ששמו עפר על ראשם להזכיר זכות אברהם שאמר ואנכי עפר ואפר, ודיבור זה אמרו אברהם במזבח בחברון, בעת שהתפלל על אנשי סדום. והנה מבואר בחז"ל שהתפילות שהתפלל אברהם על אנשי סדום לא שבו ריקם, והגם שלגבי סדום לא נענה, אבל היה זה טובה לבניו, שגם אם יחטאו ישא להם בעבור לימוד הזכות שלימד על החוטאים. נמצא שתפילת אברהם ודבריו ואנכי עפר ואפר, הם זכות שלא יפלו בניו, ולא יהיו עפר ואפר גם אם יחטאו חלילה. מכח זה ביאר ר"א שהמזבח השלישי היה בשביל שלא יפלו בניו.

מזבחות אברהם

ושמא, מזבח ראשון שבנה בשכם, הוא כנגד מעמד הר גריזים, שבזה זכו לבשורת הארץ. מזבח שני בין בית אל ובין העי, הוא כנגד משכן שילה. כי משכן שילה בסמיכות לבית אל. [כמבואר בספר שופטים כ, כא]. הוא כנגד קנין הארץ, כי שנות הכיבוש והשופטים שהיו מכח כיבוש זה, היה בעת המשכן בשילה. המזבח השלישי בחברון, הוא כנגד בחירת ירושלים, כי חברון וירושלים נחשבים למקום אחד, כאשר מחשבים את מקום המקדש י"ח מיל, ולכן קודם תמיד של שחר הכריזו 'עד שבחברון', כי הארת השחר בחברון הוא המכשיר את המזבח במקדש. המקדש בירושלים הוא בשביל שלא יפלו במלחמה, כי כבר ירשו את הארץ, ורק היה להם מלחמות מעמים סביב.

שבט מישראל / הרב ישראל פרידמן, רב קהילת טשארטקוב, מח"ס 'שבט מישראל', מאנשעסטער

להרגיש יסורי כלל ישראל ולא להתעלם מצרת הרבים

עת צרה היא ליעקב וכל הלבבות דוי וכל ראש לחלי מהשמועות הרעות ששמענו איך שנרצחו יהודים אנשים נשים טף הי"ד באכזריות גדולה שא"א להעלות על הדעת, על ידי רוצחים שפילים חיות טרף פרא אדם. ואנו מבקשים ומתחננים "הבט משמים וראה כי היינו לעג וקלם בגוים, נחשבנו כצאן לטבח יובל להרג ולאבד ולמכה ולחרפה. ובכל זאת שמך לא שכחנו נא אל תשכחנו".

ידועים דברי הרמב"ם ריש הלכות תעניות שכתב "מצות עשה מן התורה לזעוק ולהריע בחצוצרות על כל צרה שתבא על הצבור שנאמר (במדבר י') על הצר הצורר אתכם והרעותם בחצוצרות כלומר כל דבר שייצר לכם כגון בצורת ודבר וארבה וכיוצא בהן זעקו עליהן והריעו:

ודבר זה מדרכי התשובה הוא שבזמן שתבוא צרה ויזעקו עליה ויריעו ידעו הכל שבגלל מעשיהם הרעים הורע להן ככתוב (ירמיהו ה') עונותיכם הטו וגו' וזה הוא שיגרום להם להסיר הצרה מעליהם:

*

מי נקרא אכזרי

אבל אם לא יזעקו ולא יריעו אלא יאמרו דבר זה ממנהג העולם אירע לנו וצרה זו נקרה נקרית הרי זו דרך אכזריות וגורמת להם להדבק במעשיהם הרעים, ותוסיף הצרה צרות אחרות הוא שכתוב בתורה (ויקרא כ"ו) והלכתם עמי בקרי והלכתי עמכם בחמת קרי, כלומר כשאביא עליכם צרה כדי שתשובו אם תאמרו שהוא קרי אוסיף לכם חמת אותו קרי" עכ"ל הרמב"ם:

הרי שמי שאינו נותן אל לבו לפשפש במעשיו כאשר הציבור בצרה נחשב כאיש אכזרי, וראה עוד בגמ' תענית (יא.) "תנו רבנן בזמן שישראל שרויין בצער ופירש אחד מהן, באין שני מלאכי השרת שמלוין לו לאדם ומניחין לו ידיהן על ראשו ואומרים פלוני זה שפירש מן הצבור אל יראה בנחמת צבור, תניא אידך בזמן שהצבור שרוי בצער אל יאמר אדם אלך לביתי ואוכל ואשתה ושלום עליך נפשי וכו' אלא יצער אדם עם הצבור שכן מצינו במשה רבינו שציער עצמו עם הצבור שנאמר וידי משה כבדים ויקחו אבן וישימו תחתיו וישב עליה, וכי לא היה לו למשה כר אחת או כסת אחת לישב עליה, אלא כך אמר משה הואיל וישראל שרויין בצער אף אני אהיה עמהם בצער וכל המצער עצמו עם הצבור זוכה ורואה בנחמת צבור".

ויסוד זה שהמתעלם מצרה נחשב כאכזרי אמור לא רק בנוגע לצרת רבים וצרת הציבור, אלא גם נוגע אפילו בצרת עצמו של איש פרטי וכדכתב הרמב"ם בהלכות אבל (פר' יג, הל

"כל מי שאינו מתאבל כמו שצוו חכמים הרי זה אכזרי אלא יפחד וידאג ויפשפש במעשיו ויחזור בתשובה" והביא הטור את לשונו ביו"ד ס' שצ"ד. הרי שאם השי"ת שולח עונשים ויסורים על איש אחד ועושה עצמו כאילו אינו מרגיש אותם הרי זה אכזרי.

והנצי"ב בספרו העמק דבר (ויקרא פר' י, ג) ביאר יסוד זה וז"ל "בכיה על המת הוא באמת מצוה כדאיתא במו"ק שלשה לבכי. ומי שאינו בוכה על קרוביו הרי זה מגונה וכמו שהאריך הרמב"ן בהקדמה לס' תורת האדם. אבל הטעם לזה, הוא אם במיתת בנים קטנים ר"ל ובא לעונש. הרי התכלית שירגיש בעונשו והחי יתן אל לבו, אבל אם לא יבכה דומה להבן שאביו מייסרו והוא עומד ומצחק ומוסיף בזה צער לאביו. ואם בקרובים גדולים ואין בא לעונש החי מכ"מ הרי כבוד המת הוא, והרי כבוד המת הוא ענין גדול שדוחה לאו דטומאת כהנים כידוע".

וכבר קדמו בשו"ת הרדב"ז (ח"ג ס' תתקפ"ה) וז"ל: "שאלה על אחד מגדולי הדור שמת לו בן ולא הוריד עליו דמעה אחת אם זו מדה טובה או לא: תשובה זו מדה רעה מורה על קושי הלב ועל רוע תכונת הנפש והיא מדת אכזריות, והבוכה ומתאבל ומוריד דמעות על קרובים וכ"ש על אדם כשר מדת חסידים ונביאים ואנשי מעשה היא ומורה על טהרת נפשו והכנעת לבו לפני קונו ויתאונון על חטאיו ויתאבל על עוונותיו אשר היו לזה סבה ולא לחנם ארז"ל שלשה לבכי ז' להספד שלשים לגיהוץ ותספורת, ואם היה הדבר בלתי נאות לא היו מתקנין לו ג' ימים וכן אברהם אבינו ע"ה כתיב ביה לספוד לשרה ולבכותה וכן יעקב וכן דוד המלך ורבים כאלה אין מספר ועיין בהקדמת ספר תורת האדם להרמב"ן ז"ל ותמצא מה שיש בו די לשאלה זו. ומ"מ אין ראוי להתקשות על המת יותר מדאי והכי איתא בהדיא בגמרא". עכ"ל.

*

למה צריך האדם להרגיש יסורים

הרי שבשעה שהשי"ת שולח יסורים על כלל ישראל או על האדם פרטי רח"ל צריך להרגיש את היסורים ולא להתעלם מהם, וכלשון הנצי"ב הנ"ל "התכלית שירגיש בעונשו", ואם הוא מתעלם מהיסורים "דומה להבן שאביו מייסרו והוא עומד ומצחק ומוסיף בזה צער לאביו", וישלח לו השי"ת עוד יסורים רח"ל עד שהוא מתעורר.

*

בלע מרור לא יצא

ובזה יש להסביר המובא בספר דברי דוד מאדמו"ר הזקן מטשארטקוב זי"ע שהביא בשם אביו הס"ק מרוזין זי"ע שאמר "כשבאה ל"ע גזירה רעה עלי, אמרתי, אם זה רצונו של מקום מה לי להצטער מזה. אמנם התיישבתי בדעתי הלא אמרו ז"ל (פסחים קטו:): "בלע מרור לא יצא", כי צריך שירגיש טעם המרירות בפיו. והרגשתי יסורים והושיע לי השי"ת".

מימרא זו מובא ביתר הרחבה בספר בית היין (מער' יסורים) מהגה"ח ר' מאיר לייבוש זצ"ל אב"ד טורקא שהיה מגדולי חסידי אדמו"ר הזקן מסאדיגורא זי"ע וז"ל: "שמעתי ממרן

הק' זצ"ל (אדומה"ז מסאדיגורא, פר' וירא תרכ"ט) אמר בשם אביו הקדוש זצ"ל (הס"ק מרוזין) יש פעם שבא לאדם יסורים 'זאל ער זיין ניט אוועק מאכין נאר טאקע האבין יסורים'. [אין לו לבטל היסורים כאילו לא היו, אלא שירגיש בפועל היסורים], היינו שיש פעם היזק לאדם סך אלף רובל כסף, והוא מתחזק ואינו עושה לעצמו יסורים, ובאמת על השמים אינן מונים מעות, אך שנגזר כך וכך יסורים שיהיו לזה האדם, ונסבב הסיבה על ידי זה ההיזק, על כן כשהוא מתחזק אין לו סך היסורים כמו שנגזר עליו, ומההכרח על ידי זה ח"ו לבא לעוד יסורים, **על כן צריך האדם להתבונן בזה מאוד, וכן בכל דבר עכלה"ק**.

ובספר עירין קדישין (ח"ב עמ' תקי"א) מובא עוד בענין זה: "שמעתי מאדמו"ר הק' מרוזין כאשר יצא מהמאסר בקיוב שאמר בזה"ל "בתחלה עלה במחשבתי להיות יושב מוחלט בבית המאסר, וראיתי אשר רצון ומחשבה זו היא ח"ו כח מהסט"א, ובקשתי מהשי"ת להוציאני מהמאסר. ואמר: להיות לי יסורים מן היסורים בוודאי זאת לא מצד הקדושה, **ואם לא יהיה לי יסורים מן היסורים לא יהיה נחשב לי היסורים ליסורים, והלא השי"ת גזר עלי שיהיה לי יסורים**. וענין זה עמוק הוא מי ימצאנו עכ"ל הטהור".

הרי שאם האדם אינו מרגיש כלל את היסורים וממשיך את חייו כרגיל למרות יסוריו, לא יצא ידי חובתו, דהלא השי"ת שלח לו היסורים כדי שכן ירגיש אותם ויבין שנשלחו לו כדי לעורר אותו ושיהא יסוריו כפרה לו על מעשיו, ואם הוא אינו מרגיש אותם כלל ומתעלם מהם כאילו לא היו, לא יצא ידו חובתו.

ובספר מילי דאבות מביא מספר שבחי הבעש"ט (עמ' קיז) שפעם אחת באו אנשי הצבא של רוסלאנד אל ק"ק מעזבוז ורצו להעמיד אנשי חיל אצל יהודים שיתאכסנו בבית היהודים, וביקש הבעש"ט זי"ע מרבי נחמן מהורדענקא זי"ע להתפלל שלא יבואו החיילים. **ענה לו רבי נחמן שזה לטובה**. אבל הבעש"ט לא היה ניחא ליה מתשובה זאת ואמר לו: "כמה יפה שלא היית בדורו של המן שהיית אומר על הגזירה ההוא שגם היא לטובה. אבל באמת אין לך מעלה אלא מה שתלו את המן, שהוא טוב" עכ"ל.

*

עיקר הרצון בגלות להרגיש פנימיות העוני

ובשפת אמת כתב (פר' שמות תרמ"ח) דברים הנפלאים בענין זה וז"ל: "במדרש יודיע דרכיו למשה, לבניי עלילותיו כו'. כי לבני ישראל הי' הגלות בפועל גשמי ולמרע"ה גילה הקב"ה פנימיות של הגלות. כי בוודאי יש מכוון בכל השיעבודים וכל העינוים וכמ"ש 'מכות נאמנים' נאמנים בעדותן ע"ש. ובאמת עיקר הרצון בגלות הוא להרגיש פנימיות העוני כי לא היה עיקר הכוונה לענות בני אדם. וכשהגיע לאותו הדחק והמיצר שהיה עיקר המכוון מאתו ית' אז כתיב 'ראה את עניי'. כענין 'רואה אני את דבריו' שהוטב בעיניו שקיבלו בניי השיעבוד כמו שעלה לפניו ית' בתחילה, וז"ש ראה ראיתי דכ' וירא אלקים כו' כל אשר עשה כו' טוב מאוד. וזה כולל כל מה שעתידי להיות בכל גלות ג"כ. וכשזוכין לזה הוא סימן לגאולה.

*

וגם אנחנו בגלותינו צריכין מקודם לבקש לקבל הגלות כפי רצונו ית' אז ממילא יגאלנו הבורא ית"ש. וזה כענין שכתוב 'משיח בא בהיסח הדעת', כי אין לנו לבקש תמיד רק על הגאולה, רק להיות עבד משכיל כמו שפירש בו במדרש חיי שרה ע"ש. (וז"ל המדרש "כתיב (משלי יז) עבד משכיל ימשול בבן מביש ובתוך אחים יחלק נחלה עבד משכיל זה אליעזר ומה השכלתו אמר כבר קללתו של אותו האיש בידו שמא יבוא כושי אחד או ברבר אחד וישתעבד בי מוטב לי להשתעבד בבית הזה ולא בבית אחר"). כמו כן בהיותינו נגרשין משלחן אבינו צריכין לצפות לקבל העבודות והגלות בשלימות עכ"פ להיות עבד משכיל. וממילא נזכה ג"כ לגאולה ולחזור לבחי' בנים כי תכלית הגלות הוא מפתח של הגאולה."

ובתפארת שלמה (פר וארא ד.ה. והוצאתי) כתב "ויצא משה אל אחיו וירא בסבלותם וכי הוא לבדו ראה. אך הכוונה בזה כי משרע"ה ראה ברוה"ק מדת הסבלנות של בני" כי נתנו שכמם לקבל הכל באהבה בגזירת הש"י וזה וירא, הסתכל היטב בסבלותם כי לא הוקשה בעיניהם כלום על הש"י ולכך זכו לגאולה כי כן נכון להיות האדם מאמין בה' בכל דרכיו ומקרינו. וכשם שמברכין על הטובה וכו' (ברכות מח:): אף אם ישיגוהו פגעי הזמן חלילה ורבו עליו המטרידים ומבטלין אותו מעבודתו ולימודו ולחבירו הגרוע ממנו לו עושר ונכסים ומנוחה. אולי ירע לבבי לאמר למה זה ה' תרדפני באפך חנם ולרעי הפחות ממני נתת כל טוב הלא טוב היה לך להעניקו מטובך כאשר כל כוונתי לשבת בבית ה' באהלי תורה ואלה הסיבות מבטלים אותי חנם. כי לא כן הדבר. כי עמקו מחשבות ה' לא יבינם כל יושבי תבל. כי אולי רצון הש"י לנסותו אם ירהר אחריו."

*

ביאור כל מה דעביד רחמנא לטב עביד

ודברי הס"ק מרוזין והשפת והתפארת שלמה הם חוט המשולש, שכולם העמידו יסוד גדול, שעל ידי שהאדם מרגיש יסוריו ואינו מתרעם על השי"ת זהו גופא הוי המפתח לגאולתו.

אמנם הדבר טעון ביאור, דהלא כולנו נתחנכו תמיד לומר "כל מה דעביד רחמנא לטב עביד" שציוו חז"ל (ברכות ס:): "אמר רב הונא אמר רב משום רבי מאיר וכן תנא משמיה דרבי עקיבא לעולם יהא אדם רגיל לומר כל דעביד רחמנא לטב עביד" וכן נפסק להלכה בשו"ע (ס' ר"ל ס"ג), וצריך לקבל יסוריו באהבה ולהאמין שהכל היא חסד ורחמים וכל דבר היא רק לטוב, ואיך זה מתאים עם כל הנ"ל.

ונראה לומר שאין בזה שום סתירה שבודאי צריך האדם לקבל יסוריו באהבה ולומר שכל מה דעביד רחמנא לטב עביד, ועכ"ז צריך גם להרגיש את יסוריו ולא לעשות עצמו כאילו אין לו צער כלל ואינו כואב לו כלל מצבו והצרה שהוא נמצא בו.

וכך איתא במסילת ישרים (פר' י) וז"ל "כל מאי דעבדין מן שמיא לטב (ברכות ס:), וזה כי אפילו הצער ההוא הדוחק הנראה בעיניו רעה איננו באמת אלא טובה אמתית, וכמשל הרופא החותך את הבשר או את האבר שנפסד כדי שיבריא שאר הגוף ולא ימות, שאף על פי שהמעשה אכזרי לכאורה, אינו אלא רחמנות באמת להטיבו באחריתו, ולא יסיר החולה

אהבתו מהרופא בעבור זה המעשה, אלא אדרבא יוסיף לאהבה אותו, כן הדבר הזה, כשיחשוב האדם שכל מה שהקב"ה עושה עמו לטובתו הוא עושה, בין שיהיה בגופו, בין שיהיה בממונו, ואף על פי שהוא אינו רואה ואינו מבין איך זה הוא טובתו, ודאי טובתו הוא, הנה לא תחלש אהבתו מפני כל דוחק או כל צער אלא אדרבא תגבר ונוספה בו תמיד". (וע"ע במשנת ר' אהרן ח"א עמ' קמד).

*

בשעת צער כואב לו טובא אע"ג דיודע שהוא לטוב

הרי שזה שאומרים שהכל לטובה אין הכוונה שאין לו צער וכאב מעצם המעשה, שבודאי בשעת מעשה יש לו צער וכאב גדול וכמשל מי שנחתכה לו רגלו רח"ל על ידי הרופא, אבל הוא מבין שיש בזה חסד ובסופו של דבר יתגלה ש"אינו אלא רחמנות באמת להטיבו באחריתו".

ועל דרך זה כתב בספר מצמיח ישועות (שנת תר"ע עמ' יח) מהגה"ח ר' מענדל ראויצקי ז"ל וז"ל: אמרתי בעזרת השי"ת פשט המשנה 'חייב אדם לברך על הרעה כשם שמברך על הטובה', היינו על הרעה שכבר היה לו ועתה עזר לו השי"ת שכבר נמלט ונחלץ מהצרה אזי חייב לברך על הרעה שעברו עליו, ואנחנו רואים בחוש כי אדם כשר משמח עצמו עם היסורים אשר כבר עברו עליו, ובכל פעם שזוכר את היסורים יש לו שמחה מזה, אבל גוי או רשע חלילה, אם הוא מדוכא ביסורים איזה זמן, אפילו אחרי כן כשכבר נפטר ונחלץ מהם, הוא גם כן מתרעם אשר היה לו עת שלא היה לו נחת ותענוג בעולם.

ואמרתי דברים האלה לפני כ"ק אדמו"ר ציס"ע שליט"א מטשארטקאוו ואמר לי בפה קדשו על "כל דעביד רחמנא לטב עביד" (ברכות ס:): גם כן משמע לשון עבר היינו שכבר עברו עלינו היסורים היא לטב, אבל מהיום והלאה יעשה עמנו רק חסדים טובים אשר גם בעצמינו נראה כי טובים המה".

ובגמ' ברכות (נד:): אמרו "ארבעה צריכין להודות יורדי הים והולכי מדבריות, מי שהיה חולה ונתרפא ומי שהיה חבוש בבית האסורים ויצא", וביאר הרה"ק ר' פנחס מקאריץ זי"ע (אמרי פנחס ח"ב עמ' סח) "עיקר הודאתם היא על היסורים שהיה להם, ועל ידי מעט יסורים בעולם הזה ניצל מחבילות חבילות של יסורין בעולם הבא. אמנם לכתחלה אין אדם רוצה ביסורין מפני כמה טעמים אבל על יסורין שעברו בודאי שצריך להודות להשי"ת עליהם".

וכן איתא בקריינתא דאגרתא (ח"א מכתב צא) "חז"ל אמרו חביבים יסורים, ולכן מהיסורים שכבר עברו יש לשמוח מאד, כי הוא ריוח לאין שיעור, והוא מחסדי ה', אכן אודות להבא צריכין להתפלל להנצל מן היסורין שהרי אמרו לא הן ולא שכן לפי שגורמים ביטול תורה ומצוות".

ובגמ' שבת (יג:): איתא "מי כתב מגילת תענית חנניא בן חזקיא בן גרון וסייעתו שהיו מחבבין את הצרות" ופירש רש"י "מחבבין את הצרות שנגאלין, והנס חביב עליהם להזכירו לשבחו של הקב"ה וכותבין ימי הנס לעשותו יו"ט".

הרי שההודאה על יסורין היא רק אחרי שעברו ממנו, אבל בעת שיש לו יסורים צריך להרגיש היסורים ולקבלם באהבה ולהתפלל שהשי"ת ירחם עליו ויסר ממנו היסורים, וזה גופא גורם שיסתלקו ויכפרו עליו. וכן הובא בעירין קדישין (ח"א עמ' קלז) בשם הס"ק מרוזין שאמר "אם ח"ו יש לאדם איזה צרה, אע"פ שיש לו אמונה ובטחון שבודאי הוא טובה גדולה וחסד מאתו ית' אע"פ כן צריך להתפלל להשי"ת לבטל הצרה ההיא, כי הוא צורך גבוה להעלות נפשו בעת צרה ההיא".

*

החילוק בין לטב עביד ובין גם זו לטובה

והנה בגמ' תענית (כא.) מסופר נפלאות מנחום איש גם זו, שהיה אומר על כל דבר "גם זו לטובה", ומדברי ארחות צדיקים (שער השמחה ד.ה. כל השמח) נראה שנקט שהכלל "כל מה דעביד רחמנא לטב עביד" והכלל "גם זו לטובה" היינו הך עיי"ש, אבל בספר בענף יוסף (תענית כא. הובא בעין יעקב) הקשה בשם "הרב המאור הגדול מו"ה אליה זצ"ל האב"ד דק"ק לידא" דהא כל אדם מחויב לומר "כל מה דעבד רחמנא לטב הוא דעביד" ואם כן מה המעליותא של נחום איש גם זו. וי"ל דכל אדם אומר לטב הוא דעבד ר"ל שמזה הרעה תצמח טובה אבל לעת עתה היא רעה, אבל נחום איש גם זו היה אומר שזה גופא טובה היא ולא רעה עכ"ל.

ויסוד זה כבר הובא בשם הבעש"ט זי"ע בספר גאולת ישראל (אות ג) ובספר נפלאות הצדיקים (עמ' א) שכתבו בשם הבעש"ט שהחילוק בין נחום איש גם זו לר' עקיבא, כי ר' עקיבא אמר כל מה דעביד רחמנא לטב עביד, היינו שהדבר בעצם היא רעה כמו שקרה לו עם חמורו ותרנגולו, אך מזה נצמח לו אח"כ טובה. אבל נחום איש גם זו אמר גם זו לטובה, וזה מדריגה יותר גדולה, היינו שהדבר בעצמו הוא טובה ואין בו שום רעה, כמו שקרה לו עם תיבתו מאבנים טובות. ומסיים שם "וזהו החילוק בין דרך מה דעביד רחמנא לטב עביד ובין דרך גם זו לטובה והבן כי עמוק עמוק הוא".

ומעכשיו מבואר למה השו"ע (ס' ר"ל ס' ג) פסק "לעולם יהא אדם רגיל לומר כל מה דעביד רחמנא, לטב עביד" ולא הזכיר כלל שיהא רגיל לומר "גם זו לטובה", שמדריגה זו שיאמר כל מה דעביד רחמנא לטב עביד יכולים לדרוש מכל יהודי, והיינו הגם שעכשיו הוא רואה ומרגיש רק הצער והכאב וכואב לו טובא, צריך הוא להאמין בלבו שהכל לטובה, ולבסוף יצא מזה טובה וזהו כוונת כל מה דעביד רחמנא לטב עביד ויקבל היסורים באהבה, משא"כ המדריגה של "גם זו לטובה" שגם בעת צער והיגון ירגיש שזה כולו רחמים וחסדים ואין לו להצטער כלל, זהו מדריגת נחום איש גם זו דגם בשעה שכלתה אליו הרעה לנגד עיניו עכ"ז היה יכול לומר גם זו לטובה ולא הצטער כלל.

יהי רצון שימים אלו יתהפכו לימי ששון ושמחה בביאת גואל צדק בב"א.

שלהבת התורה / הרב שלמה משי זהב, מח"ס מחשבת שלמה, מחיית עמלק

**לא מל עצמו לפי הראב"ד חייב כרת בכל יום, האם יכול
לפטור עצמו מחיובי ממון משום קלב"**

וְעָרַל זָכָר אֲשֶׁר לֹא יְמוּל אֶת בְּשָׁר עֶרְלָתוֹ וּנְכַרְתָּהּ הַנֶּפֶשׁ הַהוּא מֵעַמִּיּוֹ אֶת פְּרִיטֵי הַפֶּר (יו,
יד)

מחלוקת הרמב"ם והראב"ד מי שלא מל עצמו האם בכל יום שעובר איכא חיוב כרת.

כתב הרמב"ם (פ"א הל' מילה ה"ב) וכל יום ויום שיעבור עליו משיגדל ולא ימול את עצמו
הרי הוא מבטל מצות עשה, אבל אינו חייב כרת עד שימות והוא ערל במזיד, הראב"ד השיג
על הרמב"ם וכתב, אין בזה תבלין וכי משום התראת ספק פוטרין אותו מן השמים וכל יום
עומד באיסור כרת עכ"ל.

הראב"ד הביין בדברי הרמב"ם דלעולם יש ביטול עשה בכל יום שלא מל עצמו כמו שכתב
הרמב"ם בעצמו, והא דלפי הרמב"ם אין כרת כל יום, משום התראת ספק, דכיון שעדיין
יכול לתקן העבירה אם ימול למחר, ועל ידי מילתו למחר יציל עצמו מכרת למפרע, ע"כ
גם לתכחילה אי אפשר לענשו בכרת מטעם התראת ספק, כי אולי למחר יתקן עצמו, ועל
זה תמה הראב"ד, דכלפי שמים לא שייך התראת ספק, וע"כ פסק הראב"ד שבכל יום שלא
מל עצמו עובר באיסור כרת.

לפי הראב"ד דאיכא כרת יפטר מכל חיובי ממון, משום קלב"מ.

בס' חבצלת השרון (פ' לך לך) הביא מקשים העולם לפי שי' הראב"ד דאיכא חיוב כרת
בכל יום שלא מל עצמו, הרי שי' ר' נחוניא בן הקנה (כתובות ל ע"א) דבכרת וממון יש דין
קם ליה בדרבה מיניה, ולפי"ז נמצא דכל מי שאינו מל עצמו יפטר מכל חיובי ממון כל ימיו,
שהרי כל ימיו בחיוב כרת קאי, וחיוב כרת פוטר מכל חיובי ממון, ואף שחיוב כרת וחיוב
ממון לא בא לו במעשה אחד, מ"מ הלא מבואר (שם) דאף כשאינו בא במעשה אחד אמרינן
קם ליה בדרבה מיניה כל ששני החיובים באין עליו כאחת, עיי"ש מה שכתב לתרץ.

האם להלכה קיי"ל כרבי נחוניא בן הקנה.

הנה להלכה פסקו רוב הפוסקים (טור ושו"ע חו"מ סי' תכד ס"ב) שאין הלכה כרבי נחוניא,
וממילא אינו קשה קושיא הנ"ל, כיון דלא קיי"ל כרבי נחוניא בן הקנה, אמנם יש
מהראשונים (ספר המקצועות, הו"ד בהגהת אשר"י ב"ק פ' שמיני סי' ב') שפסק כרבי נחוניא
בן הקנה, וא"כ הדרא קושיא לדוכתא.

להראב"ד אינו מתחייב כרת לגמרי, אלא עומד באיסור כרת.

ונראה ליישב עפ"י מה שכתב הבית יוסף (יור"ד סי' רס"א סק"א) בדעת הראב"ד שאם בסוף מל נפטר מהחיוב ההוא, וזהו שכתב ובכל יום עומד באיסור כרת, כלומר ראוי הוא בכל יום ליכרת ולמות בקיצור שנים, דאף על גב דדמי לעושה דבר שאפשר שיבא לידי חיוב, ועדיין לא בא לידי חיוב, שאני זה שבכל יום עובר הוא בודאי על מצותו של מקום, ואע"פ שאינו מתחייב כרת לגמרי, מ"מ באיסור כרת הוא עומד בכל יום ויום וראוי ליכרת עכ"ד.

ומבואר דברי הב"י בשי' הראב"ד דאינו מתחייב כרת לגמרי, אלא באיסור כרת הוא עומד בכל יום ויום וראוי ליכרת, וממילא מיושב דלא שייך לומר קם ליה בדרבה מיניה מי שלא מל עצמו דחייב כרת לפי הראב"ד ויפטר עצמו מכל חיובי ממון, דהא דאמר ר' נחוניא בן הקנה דמי שחייב כרת פטור מחיובי ממון, זהו רק מי שחייב כרת לגמרי, ולא מי שרק עומד באיסור כרת.

והדברים יתבארו ביתר ביאור עפ"י מה שכתב הרמב"ן (מכות ב ע"א) שגדר קם ליה בדרבה מיניה הוא שעל ידי העונש מיתה נחשב כאילו נענש גם את הממון דיש בכלל מאתים מנה עכ"ד, כל זה שייך לומר רק אם יש עליו עונש כרת לגמרי, אז שייך לומר בכלל מאתיים מנה, ונחשב שנענש גם על הממון, משא"כ אם רק עומד באיסור כרת לא שייך לומר בכלל מאתיים מנה ולפטור אותו מחיובי ממון.

לפי הראב"ד אם בסוף מל עצמו האם נעקר העונש כרת מעיקרא.

ובזה יש לבאר עוד בדעת הראב"ד מה הדין אם בסוף מל עצמו האם נעקר העונש כרת שהיה מוטל עליו, הגר"ד קצנלבוגן ז"ל (הובא דבריו באריכות בס' הדרת קודש סי' נ"א) נקט בדעת הראב"ד דכיון דבכל יום שעובר ולא מל עצמו מוטל עליו עונש כרת, גם אם בסוף ימול את עצמו לא נעתק למפרע חיוב כרת ממנו, שהרי על כל יום שהיה ערל חייב כרת.

אמנם ממה שכתב הראב"ד 'וכי משום התראת ספק פוטרין אותו', משמע דאילו היה הדין בדיני שמים התראת ספק לאו שמיה התראה, לא היה עליו חיוב כרת, ואם כן מוכח בדברי הראב"ד דליכא כרת על ביטול מילה של יום אחד, דאילו היה חייב על כל יום, אם כן הוי התראת ודאי ולא התראת ספק, אלא על כרחך אם מל עצמו בסוף, איגלאי מילתא דליכא כרת, וע"כ כתב הראב"ד דכהאי גונא חשוב התראת ספק, ובדיני שמים התראת ספק שמה התראה, וכך כתב הכסף משנה בדעת הראב"ד דאם בסוף מל איגלאי מילתא למפרע שלא התחייב כרת מעולם.

וצ"ב איך נעקר למפרע האיסור כרת, אטו מי שחילל שבת, האם נאמר שאם לא יחלל עוד פעם את השבת יהיה נעקר האיסור שעשה אתמהה.

ולפי ביאור הבית יוסף בדעת הראב"ד אתי שפיר, כיוון דאינו מחויב כרת לגמרי, אלא רק עומד באיסור כרת, א"כ שפיר יכול לעקור את האיסור מעיקרא.

מי שלא מל עצמו יש עליו רק ספק כרת וליכא דינא דקלב"מ.

ועוד יש ליישב הקושיא דמי שאינו מל עצמו לכאורה יכול לפטור עצמו מכל חיובי ממון כל ימיו, שהרי כל ימיו בחיוב כרת קאי, וחיוב כרת פוטרו מכל חיובי ממון דקם ליה בדרבה מיניה, וי"ל עפ"י מה שכתב הפרי מגדים (פתיחה כוללת) האם ספק מיתה פוטרת מממון, והביא ראיות שאינו פוטר, וא"כ מי שלא מל עצמו הגם דלפי הראב"ד יש עליו חיוב כרת, מ"מ החיוב הוא רק מספק, דהרי יכול לתקן שימול עצמו דאז נפקע חיוב כרת שהיה מוטל עליו כנ"ל, וממילא לא שייך לומר קם ליה בדרבה מיניה שיפטר מחיובי ממון.

ודוגמא לדבר מצינו בגמ' (מכות ט"ו ע"ב - לפי גירס' הריטב"א בשם הרמ"ה, וכן למדו שם הרמב"ם הר"ח הרי"ף הרו"ה והמאירי) לגבי מצות שילוח הקן שאמרה תורה לא תקח האם על הבנים שלח תשלח את האם ואת הבנים תקח לך, ר' יוחנן ס"ל קיימו ולא קיימו, דהיינו שאם מקיים העשה פטור, ואם לא מקיים את העשה חייב, שהעבירה נגמרה בשילוח האם, אלא שיש עשה לתקן הלאו, ואם עבר על הלאו ועדיין לא קיים העשה לוקה, ואמרינן שם בגמ' ש"מ דר' יוחנן ס"ל התראת ספק שמה התראה עיי"ש, הרי מבואר דכהאי גוונא מקרי התראת ספק.

וכמו כן לגבי מילה אע"ג דלפי הראב"ד בכל יום שאינו מל עצמו עובר עבירה ואיכא חיוב כרת, מ"מ היות והתורה נתנה לו אפשרות לתקן את האיסור וכמ"ש בתורה "וערל זכר אשר לא ימול בשר ערלתו", משמע הא מל אינו חייב כרת ועוקר את הכרת שהיה עליו עד עכשיו כמבואר לעיל, ומה שכתב הראב"ד דלא שייך לפוטרו משום התראת ספק זהו רק כלפי שמיא, וכמו שכתב הראב"ד בעצמו "וכי משום התראת ספק פוטרינן אותו מן השמים וכל יום עומד באיסור כרת", דכלפי שמיא ליכא ספיקא, אבל כלפי בית דין של מטה הוזה התראת ספק דאולי בסוף כן ימול עצמו, וממילא היכא דהוזה ספק כרת הרי כתב הפרי מגדים דליכא דינא דקם ליה בדרבה מיניה, ואינו יכול לפטור עצמו מחיובי ממון.

חידוש הקצות דחיוב מיתה שחל עליו פוטרו מממון הגם שלא נהרג בסוף.

ועדיין יש לעיין לפי דברי הקצות החושן (כח ס"ק א) שחידש שבבא במחתרת אע"פ שבסופו של דבר לא נהרג, כיון שנחשב שבשעה שהיה במחתרת חל עליו חיוב המיתה והותר דמו למיתה בפועל, הרי זה כמי שנתחייב מיתה בבית דין וברח שבודאי אינו חייב ממון כיון שחל עליו הדין מיתה.

ומוכח מדברי הקצות החושן שלדעתו אין הדבר תלוי אם נענש בפועל, אלא תלוי אם עונש המיתה חל עליו ודי בכך לפוטרו לגמרי אפילו בדיני שמים, וכל שעונש המיתה חל עליו בפועל, על ידי זה נפטר מהממון לגמרי, וא"כ במילה דלפי הראב"ד דחיוב כרת כל יום שאינו מל עצמו, הגם דיכול לפטור עצמו ע"י שבסוף ימול עצמו, אבל הרי כבר חל עליו עונש מיתה ויפטר מחיובי ממון.

אמנם לפי הנתבאר דע"י שמל עצמו בסוף נעקר לגמרי העונש כרת שהיה מוטל עליו גם לפי הראב"ד, והוזה כמי שלא התחייב מעולם בכרת א"ש, דהא דכתב הקצות דעצם עונש

מיתה שחל עליו פוטרו לגמרי ממון, הגם שאינו נענש בפועל, זהו היכא דאין אפשרות
שיהיה פטור מעונש המיתה, ועדיין חל עליו עונש המיתה, משא"כ היכא שמל עצמו בסוף
והכרת נעקר מעיקרא הרי מתבטל העונש כרת, וממילא חייב בכל חיובי ממון, הרי דגם
לפי הקצות העונש כרת במילה כל זמן שאינו מל עצמו הוזה רק ספק כרת שאינו פוטר
מחיובי ממון.

להצלחת נישואי בתי עב"ג הרב המופלג יצחק אהרן ברנשטיין נ"ו שהזיווג יעלה יפה
ובניין עדי עד, דורות ישרים מבורכים.

להצלחת אירוסי בתי עב"ג הרב המופלג צדוק ענגל נ"ו שהזיווג יעלה יפה ובניין עדי עד,
דורות ישרים מבורכים.

לע"נ אבי ר' משה בן הר"ר מנחם מנדל ז"ל : לע"נ ר' אברהם בן הר"ר בן ציון ז"ל

לע"נ מנחם מנדל בן הר"ר חיים דוד ז"ל : לע"נ שרה זיסל בת הר"ר יוסף ז"ל

תאיר נרי / הרב חיים מאיר נריה

תיקון היו"ד של שרי כשניתנה ליהושע

וַיֹּאמֶר אֱלֹקִים אֶל אַבְרָהָם שְׂרִי אֲשַׁתְּךָ לֹא תִקְרָא אֶת שְׁמָהּ שְׂרִי כִּי שְׂרָה שְׁמָהּ (יז, טו)
כתב רש"י (לעיל, פ"ה) שיו"ד של שרי נתרעמה על השכינה עד שניתוספה ליהושע,
כשקרא משה לו "יהושע", בשעת שילוח המרגלים. וצריך ביאור להבין עומק דברי חכמים
וחידותם, מה השייכות בין היו"דין.

ואולי יש לבאר הענין ע"פ מש"כ רש"י בבראשית (על פסוק זה) שלשון "שרי" משמעותו
היא שהיא שרה לאברהם בלבד ולא לאחרים, ומשא"כ הלשון "שרה" משמעותו היא
שהיא שרה על הכל.

והנה למרות השבח שיש בכך ששרה תהיה מכאן ואילך שרה על הכל יש כאן גם מיעוט
מסוים, כיון שעד כה אברהם היה עומד בעבר אחד וכל העולם בעבר השני, ושרה אשתו
הייתה יחד עימו, וגם היא עמדה כנגד כל העולם. אך כעת בישר הקב"ה לאברהם שמעלה
זו תבטל, והוא יזכה להיות מורה ומנהיג לגויים. כמבואר במלבי"ם (לעיל, פרק יז פסוק
ד') "והייתה לאב המון גויים, ר"ל בל תחשוב שע"י המילה יתרחקו בני אדם ממך, אחר
שאתה נבדל מהם באות בשר, ומי יקבל עליו להיות כמוך לכרות ערלת בשרו, כי בהפך,
תהיה אב ומורה ומנהיג להמון גוים רבים".

ועוד יש להוסיף שטעם הדבר שאברהם היה בעברו השני של העולם לא היה רק משום
שהאמין באמונת ה', ולא ככל העולם שהאמין בעבודת אלילים, אלא גם משום שמעקרותם
של אברהם ושרה היה נראה שח"ו אין אמונתו של אברהם האמונה האמיתית. כיון שאם
אמונתו של אברהם היא האמת, הרי אברהם הוא היחיד שעובדו בפרהסיא ומפרסם את
אמונתו לכלסג, ובשבילו נברא העולם, ואיך יתכן שדווקא הוא יהיה עקר וערירי.

ובשינוי השם של אברהם ושרה נשתנה גם מזלם להיות ברי הולדה (כמבואר ברש"י לעיל
פט"ו, פ"ה "ויוצא אותו החוצה - צא מאצטגנינות שלך וכו' אברם אין לו בן אבל אברהם
יש לו בן, שרי לא תלד אבל שרה תלד"). וכאשר נפקדה שרה בנס בגיל תשעים הוסרה
התמיהה כיצד דווקא הוא אינו זוכה לבן, ואדרבה, מנס זה הייתה ראייה עצומה לדרכו
האמתית של אברהם.

ונמצא שכאשר נשתנה שמה של שרי לשרה, איבדה גם מעלה מסויימת, מעלת היחידות
והעמידה כנגד כל העולם.

³⁰ חוץ משם ועבר וכדו', ועי' רמב"ם הל' ע"ז פ"א ה"ב "אבל צור העולמים לא היה שם מכירו ולא יודעו אלא יחידים
בעולם כגון חנוך ומתושלח ונח ושם ועבר", וע"ע בראב"ד (שם ה"ג) שהקשה איך שם ועבר לא היו מוחים בעובדי
הע"ז, והכס"מ שם כתב "שם ועבר היו מודיעים דרך ה' לתלמידיהם, אבל לא נתעוררו לקרוא ולהכריז כמו אברהם,
ועל כן גדלה מעלתו ביותר".

ויש לומר שענין זה תוקן ע"י נתינת היו"ד ליהושע, שניתן לו כח עמידה כנגד עצת המרגלים.

והנה כתב התרגום יונתן עה"פ (במדבר פי"ג, פט"ז) "ויקרא משה להושע בן נון יהושע" - "וכדי חמא משה ענוותנותיה קרא משה להושע בר נון יהושע". והביאור בפשטות הוא שלמרות מעלתה הגדולה של הענווה, יש בה גם סכנה גדולה, שהאדם יתבטל לדעותיהם של הסובבים אותו, מתוך מחשבה שוודאי הם גדולים ממנו, ועליו לבטל את דעתו לדעתם, ולכן דווקא יהושע היה בסכנה גדולה להמשך אחר עצת המרגלים, וניתנה בשמו היו"ד לומר ששם י-ה יושיע אותו מעצת המרגלים, שלא יימשך אחריהם.

ויתכן מאד, שזהו הקשר בין יו"ד דשרי ליו"ד של יהושע. אמנם שרה איבדה את מעלת היחידות והעמידה כנגד כל העולם, אבל מעלה זו לא אבדה, וניתנה ליהושע, שיזכה לעמוד בעוז ובתוקף באמונתו, כנגד עצת המרגלים, ואף אם כולם יטעו, ישאר הוא בעבר השני.

לתגובות: c053312259@gmail.com

תבונות שורש - הארות בפרשה על פי שורשי התיבות / הרב אשר זאב שרייבר, מח"ס תבונות

כפיו, תבונות מועד

וצדקה תהיה לנו...

מה בין הצדקות של נח לצדקה של אברהם | מהו חידוש הצדקה של משיח צדקנו | מה
מקשר בין אמונה לצדקה | מי הוא הלוחם במלחמה האחרונה

וְהָאֱמִן בְּה' וַיַּחֲשְׁבֶהָ לוֹ צְדָקָה (טו, ו). מִי הָעִיר מִמְזִרְחַ צְדָק יִקְרָאֵהוּ לְרַגְלוֹ (הפטורת הפרשה
ישעיהו מא, ב).

בגליון הקודם דברנו על הענין של 'צדק-צדקה-צדיק', עסקנו בביאור ענינו של 'נח איש
צדיק', ואמרנו שבעז"ה נמשיך השבוע לברר את 'חידוש' הצדקה של אברהם אבינו ע"ה,
שה' אוהב אותו כי הוא המצוה ומורה את 'דרך ה' לעשות צדקה ומשפט' -

והנה יודעים אנו שאברהם אבינו הינו ראש למאמינים, כל האמונה שלנו מתחילה
מהאמונה שלו, וכלשון הרמב"ם ז"ל (ע"ז א, ג) זהו העיקר הגדול ששתל אברהם אבינו,
ואשר בגלות מצרים כמעט ונשכח העיקר הגדול הזה, ואז זכינו לאור גדול של גילוי שכינה
אשר האירה שוב את אמונתו של אברהם אבינו ע"ה -

ואם כן לכאורה לא מובן למה התורה מגדירה את המעלה של אברהם אבינו בזה שהוא
מורה את 'דרך ה' לעשות צדקה ומשפט', ולא בזה שהוא המאיר את ענין האמונה?

ולכאורה התשובה לכך מאירה מתוך הפסוק 'והאמין בה' ויחשבה לו צדקה', שמבואר
שכח האמונה שלו היה מכח מדת הצדקה שהיתה לו, כביכול ה' העריך את אמונתו מחמת
שהיה זה מכח מדת ה'צדקה' שלו.

ואכן הפסוק בהפטורה (ישעיה מא, ב) אומר: "מִי הָעִיר מִמְזִרְחַ צְדָק יִקְרָאֵהוּ לְרַגְלוֹ..."
ומפרש הרד"ק: שמדובר באברהם אבינו שהעיר אותו ה' לצאת מארץ מזרח ומבית עובדי
פסילים, ובכל מקום שהיתה רגלו דורכת שם היה קורא צדק ואמת כמו שאמר ויקרא שם
אברם בשם ה', היה אומר להם עזבו העכו"ם כי אין בהם ממש ועבדו מי שברא העולם
והיה מלמד אותם דרכי האמונה, עד כאן תורף דבריו.

ובעזרת ה' בהמשך נסביר יותר את הפסוק, אולם זאת למדנו מדבריו שהאמונה והצדק
הם דבר אחד, כי הצדק של העולם הוא להכיר את האמונה ולחיות עמה.

ולכאורה לפי זה מיושבים כל הפסוקים, כי הצדק הוא להאמין, והאמונה של אברהם
התעוררה מכח הרגשת הצדק הזה, ואת צדק האמונה הזו לימד את כל העמים, וזה מה
שהנחיל לביתו אחריו, להכיר שזהו דרך ה' - לעשות צדקה ומשפט, כי מי שאינו עושה
צדק ממילא יכול להתכחש לאמונה, אבל מי שמרגיש את הצדק ופועל עם הרגש הזה, אינו
יכול להתכחש לאמונה, ונמצא שהצדק מביא את האמונה והאמונה מפעילה את הצדק!

את הקשר בין הצדק והאמונה מצאנו גם בפסוק הידוע של 'וצדיק באמונתו יחיה', וצריך להבין היטב כיצד האמונה והצדק מתקשרים יחד ותומכים זה בזה, ובפרט שהרי רואים שלמרות שנח היה 'איש צדיק' בכל זאת אומר רש"י שהיה 'מקטני אמנה'... גם לא מצינו שהוא או בנו 'מלכי צדק מלך שלם' המשיכו לעולם את הכרת דרך ה' לעשות צדקה ומשפט, ובהכרח צריך לומר שאברהם אבינו חידש איזה הרגש בענין של 'צדק', הרגש והתעוררות המתקשרים עם האמונה!

ה'צדק והאמונה'

והנה בפשטות הקשר בין אמונה לצדק הוא כמו שכתבנו בשבוע שעבר שהנקודה העיקרית של 'צדק' הוא להתחשב בצד שני, כי המשפט יש לו כללים קבועים עם עונשים קבועים, אך לפעמים אפשר לראות את המצב הנפשי והקושי של החוטא, ולדון אותו לכף זכות, וזהו הענין של 'צדק', שהוא גם הענין של 'פשרה' שבו מתייחסים לשני הצדדים המתווכחים ביניהם -

ולפי זה מובן שאדם בטבעו הוא אנוכי, רואה רק את עצמו, יצר לב האדם רע מנעוריו, ומבואר בפרשה [פרש"י על 'ברע מלך סדום'] שיש רע לשמים ויש רע לבריות, ובין כך ובין כך זהו מצב שאדם לא חושב על היושב בשמים, ולא על שאר יושבי הארץ... וממילא כאשר מישהו כן חושב על היושב בשמים, הרי זה אדם החושב על צד שני, מתחשב בצד שני, וממילא מבין שהיושב בשמים הוא אשר ברא גם את שאר האנשים וממילא גם להם יש מקום בעולם, ומובן הקשר בין האמונה והצדק בפשטות.

ה'צדק והאימון'

אולם יש עוד עומק בקשר בין צדק לאמונה, ובהקדים שאמונה הוא מלשון 'אימון' כמו זיהי אומן את הדסה', וביארנו בעבר (האזינו תשפ"ב) שאדם פועל לפי השכל והרגש שלו, אך כאשר מתחנך על ידי הוריו, הם מרגילים אותו להתנהג לפי השכל והרגש שלהם, הוא סומך עליהם שהם יודעים מה טוב בעבורו, ונמצא שהאמונה בהוריו היא המלמדת אותו אורחות חיים, האמונה אומנת אותו -

והנה בשבוע שעבר הסברנו שאדם שומע במצפונו קולות המציעים לו לעסוק בכל מיני ענינים טובים, אבל הגוף העצלן מנסה להתחמק מההצעה, נראה לו שתטריד את מנוחתו, במקום להבין שכאשר יפעל ויעשה דברים טובים ומוצלחים בעולם ירגיש טעם חיים, ועצמותו ידושנו ויהנו - רואה את עצמו טורח ויגע ללא הנאה, ובפרט אם צריך להקדים כמה השתדלויות אשר לא כל כך נעים לו לעשותם, אך הצדק טוען שהנה יש לך רצון לכך, ויש לך כשרונות לכך, אם כן זהו תפקידך בתיקון העולם, זה מה שה' שואל מאתך, ואין ברירה מוכרח אתה לזרוק עצמך לענין הזה... ואז, כאשר אכן מעיז להתחיל בעיסוק המבוקש, הנה הנה מתחיל להרגיש את טעם החיים, מבין שלא היה סיבה להתעצל ולהתחמק, וכתבנו ש'צדיק' הוא אדם כזה המקשיב לקול המצפון הזה, ומיד שומע בקולו, אינו נבהל מלהתחיל לבצע מעשים טובים, הן כאשר עליו להפעיל אנשים אחרים למען הנאתם וטובתם, והן כאשר עליו להפעיל את עצמו.

ומעתה כאשר אדם מקשיב לקול הצדק הפועם בקרבו, מבין שזהו קול ה' התובע אותו ומעורר אותו, וסומך על ה' שאכן הענין הזה יתן לו את טעם חייו, זהו מצב של אמונה המאמנת אותו, נותנת לו את הכח להיות צדיק המבצע את רעיונות הצדק הרוחשים בקרבו.

צדק מתוך התחזקות באמונה

ישנה עוד התקשרות בין הצדק והאמונה -

כי הנה המציאות היא שיש בעולם שני סוגי השגות, יש 'רווח והפסד', ויש 'חסרון ושלמות', דהיינו, לפעמים אדם רואה שמזומן לפניו 'להרוויח' משהו, ואז, מבין שאם לא ירוויח הרי זה כאילו ש'הפסיד', ולכן לא מוותר על הרווח, או להיפך שיש לו כבר איזה קנין מסוים ויש חשש שהחפץ יפסד, ואז טורח להציל את החפץ, ולאחר מכן מרגיש כאילו 'הרוויח' שוב את החפץ. אך לפעמים מרגיש אדם שיש לו איזה 'חסרון' ומחפש משהו ש'ישלים' את החסרון -

והנה ה'צדק והצדקה' הוא להקשיב תמיד לחסרון המחפש שלמות, להשקיע רק בענינים אלו, לא להעביר את החיים בנהירה אחר הצעות המופיעות בתביעה של 'רווח והפסד', וזה מה שעשה נח, כל אנשי דורו לא התעסקו עם חסרונם, אלא ביקשו להרוויח כל מיני קנינים של אחרים, ענינים שלא משלימים את חסרונם, אלא רק נותנים מהצד הנאה של משהו מיוחד, משהו הגזול מאחרים, אולם נח לא ביקש אלא למלאות את החסרונות המורגשים בגופו ונפשו, וכנראה זה היה גם ענינו של 'מלכי צדק מלך שלם' שהיה מלך המלמד שצריך לבקש 'שלמות', ולא לבקש להרוויח....

אלא שלפעמים צריך אדם להתאמן ולעמול כדי להכשיר את עצמו להשיג את השלמות שלו, ולמשל, אדם שרוצה להיות סופר סת"ם כדי לעסוק במלאכת קודש וגם להתפרנס - צריך בתחילה להתלמד ולהתאמן וגם להוציא הוצאות, ולא נראה לו שמשיג כעת את השלמות, אדרבא, מחסר מעצמו כסף ומנוחה והתעסקות במה שעסק עד היום... ואם יחשוש שלבסוף לא יצליח להיות סופר סת"ם, לא יעיז להשקיע את כל ההשקעה הזו, ולכן צריך אמונה לכך, והצדק של אברהם אבינו דורש להעיז לעסוק גם במה שנראה הפסד וכיוצא בזה, כי ברור שכל אחד יש לו את השלמות שלו, והשלמות הזו היא התפקיד שלו, ובודאי שה' יזמין לכל אחד את השלמות שלו כאשר יבקש אותה ויחזר אחריה, ולכן הצדק דורש לעסוק גם בדברים הנראים כהיפך הצדק, דורש להאמין -

ומובן הקשר בין הצדק והאמונה, כי הצדק טוען שצריך להאמין, והאמונה אומרת שכל פעולה של צדק עוד תביא צדקה ותועלת.

ואפשר לומר שזהו החידוש של אברהם אבינו, שהחל להשקיע שעות של מחשבה להבין מה מסתתר אחר כל העולם הזה, מי ברא אותו ומה תכליתו, הצדק דרש ממנו את הביקוש הזה, ואף הטעין אותו באמונה שהדרישה לא תהא לבטלה, וכך גם בהמשך כל הנסיונות היו תרגילים של אמונה, לעשות ולהשתדל בדברים קשים שאינו יודע מה תכליתם וטובתם.

עֲנוֹת צדק

עוד נקודה המאחדת את הצדק והאמונה:

הפסוק בתהלים (מה, ה) אומר: 'צלח רכב על דבר אמת ועֲנָה צדק...' ומכאן מגיע המונח 'עֲנוֹת צדק', והיינו שהצדק מביא את האדם לענוה, והענוה גורמת לאדם להתנהג בצדק... והיסוד הזה מובן בפשטות לפי המבואר שעיקר נקודת הצדק הוא להתחשב בצד שני, לא להיות אנוכי ועקשן, והנה אדם המתחשב באחרים ממילא מתנהג בהכנעה וענוה, ומי שיש לו הכנעה וענוה ממילא מתנהג בצדק!

אולם יתכן לפעמים שאדם מחפש להיות גדול וחשוב, ולכן מחליט שאם יתנהג כצדיק, יזכה להיות 'צדיק מפורסם', וכך ישיג את גדלותו, וכמובן צדיק שכזה אין לו קשר עם ענוה... גם ההתחשבות שלו עם אחרים היא למען עצמו ואנוכיותו...

ה'צדק' האמתי, הוא התייחסות לקול מצפוני, לקול האמונה, להרגיש את הצד של ה', להרגיש את עולמו של ה' ובריותיו, להרגיש שהכל אחדות אחת ותיקון אחד, להרגיש שכל הבריאה היא שלמות אחת, וממילא קשה לסבול את חסרון השלמות, יש התעוררות להביא שלמות לעולם, והאמונה הזו מרככת את האדם, מלבישה אותו בענוה, אינו רואה מעלה לעצמו יותר מאחרים, שהרי התכלית היא שלמות הבריאה, וכל אחד יש לו את המקום המשלים שלו...

ה'עור' וה'התעוררות'

והנה את השורשים 'צדק' ו'אמן' כבר ביארנו בעבר, וכדי להוסיף חידוש בביאור שורשים, נעמוד על שורש 'עור' שממנו יוצא הענין של התעוררות המוזכר בפסוק 'מי העיר ממזרח', ובעזרת ה' על ידי זה נבין יותר את 'הצדקה' של אברהם אבינו.

השורש 'עור' מתייחס ליכולת ההתקשרות של האדם עם מה שסביבו, כי העור של האדם הוא הנוגע בעולם שסביבו, על ידו מרגיש וחש את כל מה שסובב אותו, וכאשר אדם שקוע בתוך עצמו, כגון שהוא ישן, או שמאובן או שקוע בהרהוריו כמו ישן - צריך לגעת בעורו, והנגיעה הזו מעוררת אותו, אפשר גם להריע בקול, אולם גם הקול הזה נוגע בעור, נוגע בעור התוף שלון, גם אם יטלטלו בבגדו, סוף סוף הבגד יגע בעורו, וגם כאשר אדם זקוק להתעוררות של תשובה יש בחינת 'נגע צרעת' שהיא כביכול נגיעה של ה' בעורו של אדם, בנגיעה הזו מעוררו לתשובה.

ובזה מובן הענין של 'עיוור' שהוא אדם שאינו רואה את העולם, כל ההתקשרות שלו עם הסביבה הוא על ידי מישוש ותחושה, על ידי ה'עור'.

והנה המציאות היא שאת קשר המגע הזה עם העולם שמסביב, מרגישים במגע קל ביותר, כל נגיעה קלה ביותר מורגשת בעור, כל רוח קלה המנשבת מורגשת בעור, כך היא המציאות, אלא שכאשר אדם שקוע בשינה עמוקה, זקוק הוא למגע חזק ומטלטל, אבל אדם 'ניעור', אינו זקוק לכך, עורו מקשיב לכל הרוחש סביבו.

וידוע מה שכתב הרמב"ם שהשופר רומז ל'עורו ישנים משנתכם', ובכל זאת לפי ההלכה יוצאים גם כאשר השופר משמיע 'קול דממה דקה', כי גם קול דק שכזה 'מעורר', אלא שיתכן שאדם מצוי בשינה מאד עמוקה, ואז צריך משהו יותר חזק, צריך התעוררות כמו במתן תורה שהיה קול שופר חזק מאד, ואולי זוהי הסיבה של 'ביום ההוא יתקע בשופר גדול', כי יצטרכו לעורר את האובדים בארץ אשור והנדחים בארץ מצרים, ולכך יצטרכו התעוררות חזקה יותר מהרגיל, אך כמובן מיד אחר ההתעוררות הגדולה הזו, יהיה מצב של אנשים 'נעורים', והם כבר יכולים להתעורר מכל נגיעה קלה...

והכשרון המיוחד של 'צדיק' הוא ששומע את הקול המצפוני השקט והזועק מתוך פנימיותו של עולם, חש בכל רחש שכזה, כל קול מעורר - מקימו משנתו ומפעילו, והפעולות עצמם יכולות להיות גדולות מאד, יכולות להיות תמידיות ומתרחבות, והכל מגיע מהתעוררות קלה ביותר, הרגש דק.

וזה הכח המיוחד והנפלא של 'צדק', כי ה'משפט' המגיע בקול כופה ומחייב, ונוקק הוא גם לאיים בעונש וכו', מגיע עם איום גדול הדורש לבצע משהו קל, ואם דורש לבצע משהו קשה, נזקק הוא גם לאיום גדול מאד, ולכן כל הפעולות הנעשות מכח המשפט, הן כמו בריחה מעונש, אדם שוקל את שכר עבירה כנגד הפסידה, או הפסד מצוה כנגד שכרה [שבעצם הוא פחד להפסיד את השכר] כל המהלך הזה מתבצע מתוך חישובים של הפסד ורווח, שכתבנו לעיל שאין לזה שייכות עם הענין של 'צדק' -

כי אכן ה'צדק' אינו מגיע מתוך חישובים של משקל, אלא מתוך אור של האמונה המאמן ומסגל את האדם, המגע המעורר של תחושת הצדק רק נתפס בלבו של אדם, ומיד גופו מתאמן, מרגיש שייך לענין הנדרש ממנו, כל גופו מלא בחיונות וזרירות וגמישות לקראת אותו ענין, כאילו שזה הטבע שלו...

אפשר לתת דוגמה מהטבע ליסוד הזה, והוא מהענין של 'קידושי אשה', הדין הוא שאשה מתקדשת בשווה פרוטה, מישהו התייחס אליה ונתן לה פרוטה אחת, היא כל כך מתפעלת ממנו, מוכנה לאסור עצמה על כל העולם, ולהיות שייכת רק לו, מוכנה להתחייב בעונשי סקילה או חנק אם תתקשר עם אחר... ומה פשר הדבר?

אלא זהו הטבע שיסד ה' בארץ, יש בחינת משפיע ויש בחינת מקבל [צדק וצדקה, כמבואר בגליון הקודם], כאשר ה'מקבל' מרגיש התייחסות של השפעה, התייחסות שרואים את מעלותיו וחפצים בו, ויש מוכנות לתת לו משהו משלי, זה מעורר את הצד המקבל בצורה חזקה מאד, הצד המקבל מתעורר ברגש עז הרבה יותר מהרגש של הנותן, הלה נתן פרוטה, והצד השני נותן את כל כולו...

ולכן כאשר ה' שולח למצפוננו של יהודי איזה קול מעורר המציע לו לתת משלו משהו שיביא שלמות לעולם, משהו שימלא מחסור המצוי בעולם, הקול הזה יכול להיות כמו קול האומר לאשה הרי את מקודשת לי, ויש בכח הקול הזה לעורר בגוף הגשמי של האדם התעוררות חזקה מאד, התעוררות בלתי נשלטת, מסירות אין סופית...

אולם יצר לב האדם רע מנעוריו מצליח להשקיע את האדם כל כך חזק בחלומותיו האנוכיים, עד שאינו שומע את ה'קול דממה דקה' הזו, את הקול שה' מבקש מירמיהו הנביא להשמיע 'באזני ירושלם' - 'זכרתי לך חסד נעוריך אהבת כלולותיך... קדש ישראל לה', וכך אנו יכולים להיות אובדים בארץ אשור ונדחים בארץ מצרים, מחכים לקול של ה'שופר גדול'.

ועל זה אומר הפסוק 'מי העיר ממזרח' - מי נתן לאברהם אבינו את ההתעוררות הגדולה לשמור דרך ה' ? ההתעוררות הזו לא הגיעה מכוחו, ה' העיר אותה במצפוננו, אלא שאברהם אבינו קיבל את ההתעוררות הזו, מיד מסר עצמו והפקיר את עצמו לה', אך מה היה אותו קול ששמע - 'צדק יקראהו לרגלו', זה היה קול של 'צדק', לא רק להתנהג ב'צדק', אלא להשמיע את קול הצדק, להשמיע את האמונה הזו הנשמעת בצדק ומעוררת צדק, היכן שהופיע לפניו איזה יכולת לעשות צדק, או להודיע את הצדק - הגוף שלו היה כלא נשלט, הרגליים שלו נמשכו מאליהם לקראת אותה פעולת צדק - צדק יקראהו לרגלו, הצדק קרא לרגליו, משך אותם אחריו...

והנה כתוב 'צדיק ה' בכל דרכיו', רואים שיש לה' דרכים, ולכאורה הרי מלכותו בכל משלה, מהו צריך דרכים, אלא שהם דרכים שבם מוביל את כל אחד מבריותיו, כאשר כביכול ה' מזמין את האדם להתקדם באחד הדרכים הללו, הרי זה מתוך צדק, כי ה' יודע שזוהי שלמותו של אדם זה, בדרך זו יביא את השלמות לאחרים שהיא בעצם השלמות שלו, וממילא הקול האלוקי המזמין את האדם לפנות אל הדרך, הוא קול המעורר לעשות צדק, ויהודי צריך לקבל את הקול הזה באופן שהגוף שלו יקבל את הצדק, ירגיש טעם חיים והתפעלות כמו מישהו המקבל צדקה [כמבואר בגליון הקודם], ירגיש אחדות עם הפעולה הזו, וזה מה שלימד אברהם אבינו - ושמרו דרך ה' לעשות צדקה ומשפט, לימד שהקול הדורש צדק, זהו קול המזמין לפנות ל'דרך ה', להתחיל להתקדם בחיים את ההתקדמות הנכונה והמוצלחת, ההתקדמות של 'יודע ה' דרך צדיקים'.

ולאור כל זאת אפשר אולי להבין את החילוק בין נח לאברהם, כי אצל נח הצדק היה עבודה [וכמו שמצינו גם כן אצל שם בן נח [שהוא מלכי צדק] שהתאמץ במצוה לכסות את אביו, משמע שכל פעולה של צדק היתה במאמץ, הרגיש מחוייב ומשועבד להתנהג בצדק, וכמו שכתב רש"י בתחילת פרשת נח: "...נח היה צריך סעד לתומכו, אבל אברהם היה מתחזק ומהלך בצדקו מאליו", מבואר שזהו החידוש של אברהם שתחושת הצדק והפעלתה נעשית כאילו מאיליו, והנה ההתעוררות הזו מגיעה מכח האמונה הגדולה והבהירה שהיתה לו, הגוף האמין שמה שמוטל עליו לעשות הריהו בודאי מאומן לכך, והגוף מעצמו נמשך אחר הצדק -

ואת הכח הזה הוריש לנו אברהם אבינו, כאשר צוה את בניו אחריו ללכת בדרך ה', צריכים אנו להאמין בכך, לתת לגוף את העוז להצטרף לקול הצדק, והנה ירגיש כי אכן 'עמך כולם צדיקים'!

משיח צדקנו

כך אנו מתארים את מלך המשיח, משיח צדקנו, גואל צדק, יש לזה הרבה מקורות בפסוקים ובדברי נביאים - נביאי אמת וצדק, וכגון, "הִנֵּה יָמִים בָּאִים נְאֻם ה' וְהִקְמַתִּי לְדָוִד צֶמַח צְדִיק וּמֶלֶךְ מֶלֶךְ וְהִשְׁכִּיל וְעָשָׂה מִשְׁפֵּט וְצִדְקָה בְּאֶרֶץ, בְּיָמָיו תִּנְשָׁע יְהוּדָה וַיִּשְׂרָאֵל יִשְׁכַּן לְבֶטֶח וְזֶה שְׁמוֹ אֲשֶׁר יִקְרָאוּ ה' צְדִקְנוּ" (ירמיהו כג, ה - ו. וכעין זה שם לג, טז. ועיין ב"ב עה, ב), גם את הנבואה של 'מי העיר ממזרח...' מפרש המלבי"ם על מלך המשיח, וכנראה המלך המשיח ממשיך את האור של אברהם אבינו, וכפי המליצה ש'בך חותמין'...

וכן כתוב: גִּילִי מְאֹד בְּתַּ צִיּוֹן הָרִיעִי בֵּת יְרוּשָׁלַם הִנֵּה מִלְכֶךָ יָבֹא לְךָ צְדִיק וְנִשְׁע הוּא עֲנִי וְרִכֵּב עַל חֲמֹר וְעַל עֵיר בֶּן אֲתָנוֹת: (זכריה ט, ט), וְהָיָה צְדִק אֲזוֹר מִתְּנִיּוֹ וְהֶאֱמוּנָה אֲזוֹר חֲלָצִיו (ישעיה יא, ה), כלומר, 'אזור מתנים' זהו אזור הקושר את תחתית הבגדים העליונים, ו'אזור חלצים' הוא קושר את הצד העליון של הבגדים הפונים לצד מטה [כמו מכנסיים], והנה הבגדים העליונים הם במקום הלב והרגשות היכן שה'צדק' מתעורר, והרגלים שלמטה הם כלי המעשה והפעולה היכן שה'צדקה' מתבצעת, וצריך לאזור את ה'צדק' לא לתת לו להתרחב הרבה, כי כאשר הצדק אינו בענוה אלא מתוך רצון לנצח ולהעצים את הרגשת אנוכיותו, אין זה 'אמת וצדק', ובהכרח שינסה להעצים את כוחותיו, ויצטרך סעד לתומכו, ומי יודע אם אכן יהיה ה' בעזרו, אבל כאשר יש אזור הסוגר את רגש הצדק, מותיר אותו בקול הפשוט של ה' המעורר אותו, אז מרגישים את האמונה בטהרתה ללא בלבולי המותרות, וכלי הפעולה מקבלים את עוז האמונה, פועלים כאילו מאליהם, כנראה ה'שופר גדול' הנעשה מאילו של אברהם, יעיר בנו את ההתעוררות של אברהם אבינו...

והנה כמדומני שמדברי נביאי האמת וצדק נראה, שהמלחמה שתהא לעתיד, תהא מלחמה רק של צד אחד הנלחם עם ישראל, לא נזכר שישראל ילחמו, אלא ה' ילחם לכם ואתם תחרישון, וככתוב: אשכיר חצי מדם וחרבי תאכל בשר... כי דם עבדיו יקום... וזאת תהיה המגפה אשר יגף ה' את כל העמים אשר צבאו על ירושלים המק בשרו... (זכריה יד, יב). מי זה בא מאדום חמוץ בגדים מבצרה... אני מדבר בצדקה רב להושיע (ישעיהו סג, א), כנראה העבודה שלנו היא לעסוק בצדקה, להרגיש ולהתייחס לכל רצון טוב, לא להעצים אותו, אלא לתת לו לרכך את הגוף, למשוך את הגוף אחריו, לשמור דרך ה' לעשות צדקה ומשפט.

תשובות הגר"ח - פנינים מתורת רבינו מרן שר התורה הגר"ח קניבסקי זיע"א (חלקם טרם נדפסו) / הרב אהרן הלוי גרנדש מח"ס תשובות הגר"ח

שו"ת בפרשיות נח, לך לך

א [ש. סד סה נח ו' ט'. פרש"י וז"ל, אלה תולדת נח נח איש צדיק. הואיל והזכירו ספר בשבחו שנאמר זכר צדיק לברכה עכ"ל, לכאוי יש לשאול למה הוצרכו לומר דספר בשבחו מאחר שהזכירו, והרי בעל כרחך הוכרח לספר בשבחו והיינו לומר למה דוקא הוא ניצול מהמבול. ולכאוי צ"ב.

ת. לא כאן. סו

*

ב [ש. נח ו' כ'. מהעוף וגו' מכל רמש האדמה למינהו וגו'. סו בפסוק מפורש שנח הכניס לתיבה גם רמשים על מנת להצילם, א"כ תמוה, מדוע האכיל נח לזיקות תולעים [סנהדרין ק"ח ב'] בעוד שלשאר בע"ח האכיל אוכל צמחי ולא האכילם בע"ח כהרגלם. (מחכ"א).

ת. היכא דאפשר אפשר.

*

ג [ש. נח ז' א'. פרש"י וז"ל, ראיתי צדיק. ולא נאמר צדיק תמים מכאן שאומרים מקצת שבחו של אדם בפניו וכולו שלא בפניו עכ"ל, הנה מבואר בזה ד'צדיק תמים' דאמר לעיל הרי זה 'כל שבחו', וקצת יש לשאול דהא כתיב נמי לעיל סוף פרשת בראשית ונח מצא חן בעיני ה' וא"כ איכא שבח נוסף.

ת. זה כולל הכל. סח

*

ד [ש. נח ח' ט'. ולא מצאה היונה מנוח לכף רגלה וגו'. יש לשאול למה לא כתיב לכפי רגליה, שהרי היו לה ב' רגליים.

ת. הי' יונה אחת, רגלה, יונה אחת. טט

סד ע"ע עשרות תשובות לפרשת נח, בספרנו תשובות הגר"ח [מהדורת תשפ"ג] תשובות למדרשי חז"ל, בשו"ת על פירוש מרן זצ"ל תיבת נח על מדרש נח, יעו"ש.

סה ע"ע תשובות נפלאים לפרשת נח, בתשובות להלן פ' שלח יעו"ש.

סו שו"ת זה הביאודו בספר דעת נוטה פרשת נח תשובה ב', וע"ש הערה 4 מה שביארו בזה בתשובת מרן זצ"ל.

סז וכן הוא להלן ז' ח' דכתיב וכל אשר רמש על האדמה.

סח שו"ת זה הביאודו בספר דעת נוטה פרשת נח תשובה פ"ח, וע"ש הערה 166 מה שביארו בזה בתשובת מרן זצ"ל.

סט התשובה היתה בעל פה.

*

ה [ש. נח ח' ט'. ולא מצאה היונה מנוח לכף רגלה ותשב אליו אל התבה כי מים על פני כל הארץ וגו'. צ"ב למה לא נחה ע"ג התיבה עצמה (ומש"כ להלן י"א והנה עלה זית טרף בפיה מסתמא נחה על העץ וא"כ גם שם צ"ב מנין לנח שכלו המים מעל הארץ כמש"כ שם) ואין ליישב שלא נחה ע"ג התיבה משום הזפת שהרי גם בפנים היתה התיבה מזפת כדפרש"י שם ו' י"ד.ע

ת. הוא לא שלחה אלא לראות ביבשה אם יש מנוח.ע"א

*

ו [ש. נח ח' כ"א. כתב הרמב"ן, וז"ל וטעם בעבור האדם כי בעבורו נענשו ואם אדם לא חטא היו הם ניצולין אע"פ שהשחיתו גם הם דרכם עכ"ל, וק' מדאי' בתנחומא שכשאדם מגיע לעולם האמת בא אצל אדה"ר ואומר לו שמשום שחטא התחייב מיתה, ואומר לו אדה"ר כמה חטאים אתה עשית ע"כ, ומבואר דאם חוטאים נענשים אף אם לא היה חטא אדה"ר.

ת. הרמב"ן כ' זה על בהמות וחיות שאין להם בחירה.

*

ז [ש. נח ט' כ'. ויחל נח איש האדמה ויטע כרם. בפשטות ויחל נח איש האדמה ויטע כרם' - התביעה עליו על שדבר ראשון שפעל היה לנטוע כרם, ובו ביום השתכר והתגלה וכו', ותמוה הרי כנען בן רביעי לחם, ולכל בני נח לא היו ילדים בכניסה לתיבה, כיצד נולד כנען מיידית כבן רביעי, וגם למ"ד שכנען בן ראשון ועיבורו בתיבה, וגם אם נניח נולד מיד לאחר היציאה מהתיבה, וכי בו ביום סרסו/רבעו הלא לאחר המבול כבר לא היו הנולדים מפותחים כמו לפני המבול, ואם סיפור דנח והכרם היה לאחר כמה שנים מהיציאה, ודאי נח פעל רבות לפני הכרם. (מחכ"א).

ת. מנ"ל שלא היו להם ילדים.ע"ב

*

ח [ש. יומא י' א'. היא העיר הגדולה איני יודע אם נינוה העיר הגדולה אם רסן העיר הגדולה כשהוא אומר ונינוה היתה עיר גדולה לאלקים מהלך שלשת ימים הוי אומר נינוה היא העיר הגדולה. הקשו בתוס' (ד"ה איני) למה הגמ' לא נסתפקה גם לענין כלח אם היא העיר הגדולה, וזה לשונם, ותימה לי אמאי לא קאמר נמי איני יודע אם כלח העיר הגדולה

ע חז"ל רש"י שם, בכופר. זפת בלשון ארמי, ומצינו בגמרא (שבת ס"ז א') כופרא, בתיבתו של משה על ידי שהיו המים תשים דיה בחומר מבפנים וזפת מבחוץ ועוד כדי שלא יריח אותו צדיק ריח רע של זפת אבל כאן מפני חוזק המים זיפתה מבית ומבחוץ עכ"ל.

ע"א חכ"א העיר דאולי י"ל דמש"כ הרמב"ן 'האדם' אין הכונה דוקא לאדם הראשון.

ע"ב שו"ת זה הביא והו בספר דעת נוטה פרשת נח תשובה רנ"ה, וע"ש הערה 479 מה שביארו בזה בתשובת מרן זצ"ל.

כיון דמספקא ליה ברסן ונינוה שלפני פניו אם העיר הגדולה עליהו קאי כ"ש דאיכא לספוקי בכלח דמינה קא סליק וי"ל דאדרבא משום דמיניה קא סליק אם איתא דעלה קאי לא הוה ליה למימר היא העיר הגדולה אלא העיר הגדולה עכ"ל, והיינו דכיון דלא כתיב כלח העיר הגדולה לכן פשיטא דמה דכתיב היא העיר הגדולה אי"ז קאי על כלח. והנה לכאורה עדיין יש להבין מאי מספקא לגמ' אם העיר הגדולה קאי על רסן או על נינוה, דלכאו' פשוטו של מקרא מיירי על רסן כדכתיב ואת רסן וגו' וכיון דקאי על רסן לכאו' על כרחך דמאי דכתיב העיר הגדולה קאי על רסן. ולכאו' צ"ב.

ת. על שניהם. ע"ג

*

טן ש. בהנ"ל. האם אפשר ליישב כך, דמספקא לגמ' אם זה קאי על רסן מהטעם שכתבנו עתה בשאלה והיינו משום דקרא מיירי לענין רסן, או"ד דזה קאי על נינוה ומטעם דאם זה היה קאי על רסן א"כ הו"ל לכתוב ולמימר ואת רסן העיר הגדולה, ולכך מספקא לגמ' טובא אם העיר הגדולה קאי על רסן או על נינוה. ומשני שפיר מקרא דיונה וכו"ל בגמ'.

ת. אוליו. ע"ד

*

י[ש. יומא שם. כי סליק רב חביבא בר סורמקי אמרה קמיה דההוא מרבנן אמר ליה מאן דלא ידע פרושי קראי מותיב תיובתא לרבי מאי צעירי הצאן זוטרא דאחוהי דתני רב יוסף תירס זה פרס. לכאו' צ"ב, דהא כתיב צעירי לשון רבים ואילו לפירושיה דההוא מרבנן הו"ל צעיר ל' יחיד כי מיירי על יחיד והיינו זוטרא דאחוהי (ושמא לכן רבה בר עולא הקשה לרבי ולא אמר כההוא מרבנן). ע"ה וצ"ב.

ת. א. הוא ואחיו. ע"ד

ע"ג היינו דכשהגמ' הסתפקה איני יודע אם נינוה העיר הגדולה פירושו אם 'גם' נינוה העיר הגדולה או רק רסן העיר הגדולה, והיינו כי זה שרסן היא עיר גדולה זה פשוט מהפסוק כי הרי הפסוק מיירי ברסן, ורק מה שיש להסתפק בכונת הפסוק הוא לענין נינוה אם 'גם' נינוה היא עיר גדולה מלבד רסן.

ע"ד לכאו' הכוונה, דאם כמו שכתבנו כאן ליישב, כמו שלא הסתפקו על כלח [כמ"ש התוס' שזה הטעם שלא הסתפקו על כלח], כמו כן לא היה להסתפק על רסן אלא צריך היה להיות פשיטא לגמ' דזה קאי על נינוה [וכהמסקנא דגמ'] ולא היה צריך להסתפק כלל. ואמנם יש חילוק, כי הוכחת התוס' ש'העיר הגדולה' לא קאי על כלח הוא ממה שכתב הפסוק 'היא', ואילו ההוכחה הנ"ל שכתבנו אינה הוכחה מספקת כי נהי שהיה יכול הפסוק לוותר על התיבה 'היא' ולומר רק 'העיר הגדולה' אילו היה אומר זאת אחר 'רסן' מ"מ י"ל שהתורה קודם רצתה לומר היכן היתה רסן ואח"כ לומר את גודלה, ולכן אף שהעיר הגדולה היה קאי על רסן היה יכול הפסוק לומר 'היא העיר הגדולה' בסוף הפסוק אף שהיה צריך להוסיף ולומר 'היא', וממילא מה שלא כתב הפסוק 'רסן העיר הגדולה' [כפי שכתבנו בשאלה להוכיח] אי"ז ראייה מוכרחת, ולכן כתב מרן שליט"א 'אוליו'.

ע"ד ולרבי דאמר עתידה רומי שתפול ביד פרס לא קשיא דהא צעירי הוא לשון רבים ואילו רבי קאי רק על פרס, כי פרס דקאמר רבי היינו נמי מדי וכדאמר רבה בר עולא מאי משמע דהאי צעירי הצאן פרס דכתיב כו' מלכי פרס ומדי כו'. ע"ד לכאו' כוונת מרן שליט"א, 'הוא' היינו 'יון' ו'אחיו' היינו 'פרס', וכדלעיל מקרא דשניהם [יון ופרס] בני יפת, ורבה בר עולא שהקשה ו'אימא יון' לא נתכוין ואימא רק יון אלא נתכוין ואימא גם יון נוסף על פרס, כי שניהם נקראו צאן, 'פרס' נקרא צאן בהפסוק שרבי הביא, ו'יון' נקרא צאן בהפסוק שרבה בר עולא הביא, ולכן לפי רבה בר עולא גם

ב. עבור תאומים. ע"ז

*

יא] ש. בהנ"ל. יש לשאול מנ"ל לההוא מרבנן דרבי ס"ל כרב יוסף דתירס זה פרס, דדילמא רבי ס"ל כמ"ד זו בית תרייקי, דהא פלוגתא היא לעיל כאן בגמ', ולכאו' צ"ב.

ת. לא ידע רק דעה זו. ע"ח

*

*

לך לך

*

יב] ש. לך לך י"ב י"א. כתב בשערי תשובה (שע"ר אות ל"ד) וז"ל, כמו שמצינו שאמר אברהם הנה נא ידעתי כי אשה יפת מראה את כי לא נסתכל בה עד היום ההוא להתבונן בה על תכונת יפיה עכ"ל. מ' מלשונו דהר"י דעד היום ההוא הסתכל בה אבל לא הסתכלות של התבוננות בתכונת יפיה, וקצת צ"ב דברש"י פ' לך לך י"ב י"א וכן בתנחומא סי' ה' [לכאו'] לא מבו' כן, ועוד למה דוקא מהיום ההוא והלאה כן התבונן בתכונת יפיה. וצ"ב כונת הרבינו יונה ז"ל.

ת. עברו בים וראה צורתה. ע"ט פ

*

יג] ש. לך לך י"ג ה'. פרש"י וז"ל, ההולך את אברם. מי גרם שהיה לו זאת הליכתו עם אברם עכ"ל, חשבתי בעזה"י לבאר דברי רש"י כך, כי לולי שהלך עם אברם, הרי לא הי' לו כלום, שהרי ירדו מא"י למצרים ריקים ורק במצרים קבל אברם ועי"ז גם לוט וכמבואר

מבואר מה שהפסוק אומר 'צעירי' לשון רבים. ואולי כוונת מרן שליט"א שיש לומר שהיה לו ליון' אח תאום ושניהם ביחד הקימו אומה שנקראה 'יון' שאותו אח תאום היה כלול גם בשם 'יון' ולכן הכתוב קראו 'צעירי' לשון רבים, וכפי הנראה זה הוא כונת מרן שליט"א בתשובה הבאה.

ע"ז נתבאר בהערה קודמת.

ע"ח היינו שההוא מרבנן לא ידע אלא את מה שתני רב יוסף שתירס זה פרס ולכן אמר את דבריו, מיהו לכאו' זה צריך ביאור, כי הרי גם אם ידע שיש דיעה אחרת הרי כדי ליישב את רבי בהכרח צריך לומר שרבי סבר שתירס זה פרס, כי אם לא כן מנין לרבי לומר שצעירי הצאן זה פרס והרי אין מקור לומר שפרס היה זוטר דאחוהי, וכיון שכן צ"ב למה כתב מרן שליט"א שההוא מרבנן לא ידע רק דיעה זו שתירס זה פרס, מיהו כד דייקת, אתי שפיר, כי הרי בשביל ליישב את דברי רבי היה יכול ההוא מרבנן לומר רק זאת שרבי סבר שתירס זה פרס וממילא היה לו מקור שפרס הוא זוטר דאחוהי וממילא לידי שצעירי הצאן זה פרס, ולמה קאמר מאן דלא ידע לפרושי קראי מותיב תיובתא לרבי, וכי משום שיש דעה שמבארת את רבי, מי שלמד אחרת מדיעה זו, הוא לא יודע לפרש מקראות, והרי רבה בר עולא יכול לומר שהוא סבר שתירס זה בית תרייקי ולא פרס, ועל כן כתב מרן שליט"א שההוא מרבנן לא ידע שיש פירוש אחר שלא מפרש כרב יוסף שתירס זה פרס, ולכן אמר מאן דלא ידע כו', [ואליבא דרבה בר עולא יש לומר שהוא סבר שתירס זה בית תרייקי ועל כן שפיר קא מותיב לרבי לפי שיטתו].

ע"ט לכאו' תשו' מרן שליט"א רק על שאלה בתרא ועוד למה דוקא כו'.

פ פשוט שגם לרש"י ראה אותה דאסור לקדש האשה עד שיראנה אלא לא הכיר בה היינו כדברי הר"י. הגראי"ש קניבסקי שליט"א.

שו"ת בפרשיות נח, לך לך

ברש"י לעיל פסוק ג' שהי' צריך ליקח בהקפה כשירד מא"י למצרים, ועל כרחך דמה שיש ללוט עתה זהו ע"י הליכתו עם אברם למצרים דלולי זה לא הי' לו כלום כבתחילה.

ת. נכון. פא

*

ידן ש. לך לך י"ג ח'. פרש"י וז"ל, אנשים אחים כו' ומדרש אגדה דומין בקלסתר פניהם עכ"ל, יש לשאול הביאור בזה, והיינו דלמה זה שהם דומין בקלסתר פנים היא סיבה לבקשה אל נא תהי מריבה ביני ובינך ובין רעי ובין רעיך.

ת. א. שלא יחשוד את אברהם אבינו.

ב. שיחשדוני. פב

*

טון ש. לך לך י"ג י'. וישא לוט את עיניו וירא את כל ככר הירדן וגו'. יש לשאול איך הי' יכול לראות בראיה אחת שטחית כ"כ הרבה והיינו את כל ככר הירדן, והי' מקום גדול כמבואר מדכתיב כי כלה משקה וגו' שהי' בו ארץ נחלי מים ומישור דסדום ועמורה ומקום אילנות ומקום זרעים כדפרש"י הכא. (ובאע"ה מצינו שהי' לו ראייה מיוחדת כדכתיב להלן פסוק ט"ו כי את כל הארץ אשר אתה ראה וגו'. וכן להלן וירא כ"ב ד' כתיב ביום השלישי וישא אברהם את עיניו וירא את המקום מרחק).

ת. א. לכל מראיו כשהסתובב.

ב. נתן לו הקב"ה ראי' מיוחדת.

*

טז ש. לך לך י"ד י"ב. ויקחו את לוט ואת רכשו בן אחי אברם וילכו וגו'. איתא במסכת סופרים (סוף פכ"א) האדם הגדול בענקים, בענקים זה אברהם אבינו שהיה גבוה קומתו כנגד שבעים וארבעה אנשים כו', ויש לשאול כך, דהנה איתא בחז"ל (וכמדומה שכן הוא בווה"ק פ' לך לך דפ"ו ע"ב) דהמלכים תפסו את לוט משום שהיה דומה לאברהם (וכן פרש"י בפ' לך לך י"ג ח') ורצו להתגרות באברהם שיאמרו שתפסו את אברהם ובאמת היה זה לוט. והשתא לכאן ק' ממ"נ, דאם לוט הי' גבוה ג"כ כמו הגובה של אברהם אבינו א"כ ניחא שתפסו את לוט ואמרו שזה אברהם אבל א"כ מה הרבותא במסכת סופרים שאע"ה היה גובה כנגד ע"ד איש והרי גם לוט היה כן. ואם לוט לא היה גבוה כאברהם אע"ה מה הועילו המלכים כי אף שלוט היה דומה לאברהם מ"מ הגובה היה שונה לגמרי וודאי היו יכולים להבחין שאי"ז אברהם מאחר שהיה גבוה במיוחד, וצ"ב ממ"נ.

פא עי' בספר דעת נוטה פרשת לך לך תשובה פ"ח, ובהערה 140 שם, יעו"ש.

פב שו"ת זה הביאורו בספר דעת נוטה פרשת לך לך תשובה ק', וע"ש הערה 162 מה שביארו בזה בתשובת מרן זצ"ל.

ת. אברהם היו רגליו שוקעות בארץ ומוציאם בנס מן השמים בלי טורח וזה לא הי' בלוט. פג

*

יז] ש. לך לך י"ד י"ח. פרש"י וז"ל ומלכי צדק. מ"א הוא שם בן נח עכ"ל. הנה נמצא דבזמן מלחמת המלכים כאן שם בן נח עדיין הי' חי, והנה לעיל ס"פ נח (י"א, י' י"א) כתיב, אלה תולדת שם שם בן מאת שנה ויולד את ארפכשד שנתים אחר המבול, ויחי שם אחרי הולידו את ארפכשד חמש מאות שנה ויולד בנים ובנות, ולפי"ז נמצא דמלחמת המלכים הי' בתוך החמש מאות ושתיים שנה שאחר המבול. האם זהו חשבון נכון. פד

ת. נכון. פה פו

*

יח] ש. לך לך ט"ו ד'. והנה דבר ה' אליו לאמר לא יירשך זה כי אם אשר יצא ממעיך הוא יירשך. לכאו' צ"ב מהו 'ממעריך' והלא אין הולד יוצא אלא ממעי אמו.

ת. א. לאפוקי אם אשתו תנשא לאיש אחר.

ב. ע"י מיעויו.

*

פג והיינו דכיון דרגלי אברהם אבינו היו שוקעות בארץ, לכן נהי' כגובהו של לוט (וכשל כל אדם), וממילא יכלו המלכים להתגרות וכנ"ל בשאלה. ובזה ניחא נמי הא דאיתא בתנחומא חיי שרה סי' א' שאברהם ויצחק נכנסו לעיר ולא היה ניתן להבחין ביניהם עד שהקב"ה הלבין שער ראשו וזקנו של אברהם יעו"ש היטב, והיינו דקשה למה לא היה אפשר להבחין ביניהם והלא אברהם היה גובהו מיוחד ביותר, ולדברי מרן שליט"א גם פה ניחא ודו"ק.

פד בדרך אגב נביא בכאן מה דאיתא בתדא"ר (פ"כ) מאי ולא יבשו עמי לעולם לפי שכל אחד ואחד לפי שכרו של אדם אחר בא לעולם, לא גלגל הקב"ה להביא אברהם לעולם אלא בשכרו של שם שנתנבא ארבע מאות שנה על כל הארצות שבעולם ולא קבלו ממנו כו' יעו"ש דברים נפלאים. ולהלן מיניה (פכ"ח) איתא, כיון שבאו נח ובניו לעולם אמר לו הקב"ה לשם בן נח שם אוהבי כו' עכשיו שנבראו כל הגוים אראה אם יקבלו תורתי עליהם לך והתנבא עליהם ואז היה שם בן נח מתנבא לגוים ארבע מאות שנה ולא קבלו הגוים ממנו מכאן ואילך התנבאו לגוים אליפו התימני ובלדד השוחי וצופר הנעמתי ואליהוא בן ברכאל הבוזי ואיוב מארץ עוץ ובעור אבי בלעם ובלעם והוא האחרון שבכולם ומפני מה מפני שגלוי וידוע לפניו יתברך שמו שעתידין כל הגוים מכחישי התורה לומר לפניו יתברך שמו ליום הדין רבונו של עולם אילו נתת לנו נביא כמשה היינו מקבלים תורתך לפיכך נתן להם הקב"ה את בלעם כו' יעו"ש. [ועי' אבות דרבי נתן פ"ב אות ה' שם איתא כל מי שנולד מהול ואי' שם גם בלעם הרשע יעו"ש]. ומה דקאמר התד"א 'ארבע מאות שנה' יתכן הכונה להא דכתיב (נח י"א, י' י"א) אלה תולדת שם שם בן מאת שנה ויולד את ארפכשד שנתים אחר המבול, ויחי שם אחרי הולידו את ארפכשד חמש מאות שנה ויולד בנים ובנות, ופרש"י וז"ל שם בן מאת שנה כשהוליד את ארפכשד שנתים אחר המבול עכ"ל, [ולפי"ז במבול הי' בן צ"ח], והיינו דשם חי בסה"כ חמש מאות שנה וחי אחר המבול ארבע מאות ושנתים שנה, ומאז לידת ארפכשד חי ארבע מאות שנה, ויתכן דעל ארבע מאות שנה אלו קאמר התד"א ששם נתנבא, וכך גם מסתבר כי אי אפשר לומר שנתנבא ארבע מאות שנה אל אלו שחיו לפני המבול וע"כ דנתנבא אחר המבול וארבע מאות שנה הם שנות חייו מאז לידת ארפכשד שנתים אחר המבול עד פטירתו.

פה כמור"כ יש לחשב הנ"ל כך, שהרי אברהם אבינו ע"ה נולד באלף תתקמ"ח, ויצחק בב' אלפים מ"ח, ושם נפטר בב' אלפים קנ"ח ומלחמת המלכים היתה הרי קודם לידת יצחק שהיה אאע"ה או בן ע"ג או ע"ה [והיינו ב' אלפים כ"א או כ"ג] עי' תוס' שבת י' ב' בד"ה ושל' סדום. מגיסי הרה"ג ר' אהרן יוסף אויערבאך שליט"א.

פז חכ"א העיר דהא אמרי' בב"ב קכ"א א' יעקב ראה שם יעו"ש, וא"כ ודאי דבזמן מלחמת המלכים שהי' שנים הרבה לפני יעקב הי' שם אז בחיים.

שו"ת בפרשיות נח, לך לך

יט] ש. בהנ"ל. עוד יש לשאול למה ישמעאל לא נחשב 'ממעיק' וא"כ מהו כי אם אשר יצא ממעיק הוא יירשך.

ת. כמו בהמתו.

*

כ] ש. לך לך ט"ו ט"ו. פרש"י וז"ל, אל אבותיך. אביו עובד כוכבים והוא מבשרו שיבא אליו ללמדך שעשה תרח תשובה עכ"ל, לכאן צ"ב דכיון ד'אבותיך' הכונה לתרח א"כ למה כתיב אבותיך לשון רבים.

ועוד דמאחר דאע"פ שהכונה לאדם יחיד עם כל זה כתיב אבותיך לשון רבים, אמאי לא פרש"י דהכונה לאדה"ר שנקבר מקודם לאאע"ה במערת המכפלה.

ת. גם אשתו.

*

כא] ש. לך לך ט"ז ב'. ותאמר שרי אל אברם הנה נא עצרני ה' מלדת בא נא אל שפחתי וגו'. יש לשאול מהו הנה נא, דבשלמא בא נא ניהא שמבקשת ממנו דאין נא אלא לשון בקשה, אבל הנה נא מה הכונה. ולכאן אין לומר דהכונה 'עתה' כי לא רק עתה עצר ה' אותה מלדת, דכבר עשר שנים הוא כן.

ת. מבקשת.

*

כב] ש. בהנ"ל. עוד יש לשאול מהו 'עצרני' דזה משמע שכבר ילדה ועצר ה' אותה מלדת עוד (וגבי לאה כתיב להלן ויצא כ"ט ל"ה 'ותעמד' מלדת ושם פסו' ט' כי עמדה מלדת) והרי עדיין לא ילדה אז כלל.

ת. היינו הך.

*

כג] ש. לך לך ט"ז י"א. פרש"י וז"ל, הנך הרה. כשתשובי תהרי כו' עכ"ל, צ"ב דהרי כבר הרתה מקודם כדכתיב לעיל פסו' ד' ויבא אל הגר ותהר וגו'.

ת. יתקיים ההריון.

*

כד] ש. לך לך י"ז א'. ויהי אברם וגו' אני א-ל-ש-ד-י וגו'. לכאורה סתירה בין משמעות השם ש-ד-י [חגיגה י"ב] 'שאמרתי לעולם די' כלומר לשון עצירה, גבול, סוף. ובין פירוש

שו"ת בפרשיות נח, לך לך

הרמב"ן (וכן פירש הנצי"ב בכ"מ) [לך לך י"ז א'] שהשם ש-ד-יפ¹⁹ משדד מערכות הטבע, מבטל כח המזל, כלומר פורץ גבולות הטבע, היפך העצירה. (מחכ"א).

ת. א. רמב"ן כתב כפשוטו, אבל יש דרשא.

ב. שתיהן במשמעות.

*

כה] ש. לך לך י"ז א'. ויהי אברם וגו' התהלך לפני והיה תמים. הנה לישנא דקרא משמע דעד עתה לא הי' תמים' ולכך אומר לו התהלך לפני והיה תמים, וכיון שכן, לכאו' קצת צ"ב דגבי נח כתיב לעיל (נח ו' ט') אלה תולדת נח נח איש צדיק תמים היה בדרתיו וגו' ופרש"י וז"ל בדרתיו יש מרבותינו כו' ויש שדורשים אותו לגנאי לפי דורו היה צדיק ואילו היה בדורו של אברהם לא היה נחשב לכלום עכ"ל, והנה מצינו בזה דנח נקרא 'תמים' ואעפ"כ אמרו שאילו היה בדורו של אברהם לא היה נחשב לכלום, ואמאי הא נח נקרא 'תמים' ואע"ה א"ל הקב"ה התהלך לפני והיה תמים ומ' דעדיין לא הי' תמים, ולמה נח לא הי' נחשב לכלום.

ת. כל א' לפי מדרגתו.^{פח}

*

כו] ש. לך לך י"ז י"ז. ויפל אברהם על פניו ויצחק ויאמר בלבו הלבן מאה שנה יולד ואם שרה הבת תשעים שנה תלד. הנה כשישמעאל נולד היה אברהם בן שמונים ושש ולא נזכר שאברהם התפלל על זה שנולד לו בן כשהוא בן שמונים ושש, ולכאו' כמו שהתפלל על גיל מאה כמו כן היה לו להתפלל על גיל שמונים ושש, ולא מצינו, ומה ההבדל.

ת. עד מאה שנה זה לא נורא.^{פט}

*

כז] ש. לך לך י"ז י"ח. ויאמר אברהם אל האלקים לו ישמעאל יחיה לפניך. פרש"י וז"ל, לו ישמעאל יחיה. הלואי שיחיה ישמעאל איני כדאי לקבל מתן שכר כזה. יחיה לפניך. יחיה ביראתך כו' עכ"ל. יש לשאול, דכיון שביקש על ה'רוחניות' של ישמעאל למה יאמר איני כדאי לקבל מתן שכר כזה.

ת. ענוה.

*

¹⁹ כתב בשערי תשובה (או"ח סי' קי"ח) וז"ל, בברכת ולמלשינים אין לחתום רק שובר אויבים ומכניע זדים שכן כתבו המקובלים הקדמונים שהוא ראשי תיבות (גימטריא) שם שדי ששם זה הוא המכניע, עכ"ל. ודו"ק.

^{פח} לכאו' היינו דה'תמים' שנאמר אצל נח ואצל אברהם אי"ז דרגה שווה אלא אצל כל א' ה'תמים' הוא לפי המדרגה שלו.

^{פט} התשובה היתה בעל פה. ועי' בתשובה להלן חיי שרה כ"ד ב' ובהערה שם.

שו"ת בפרשיות נח, לך לך

כחן ש. בהנ"ל. עוד יש לשאול, דלהלן פסו' כ' כתיב ולישמעאל שמעתוך הנה ברכתי אותו והפרתי אתו וגו' ולכאו' צ"ב מהו שמעתוך והרי אאע"ה ביקש על הרוחניות של ישמעאל ואילו הקב"ה ענהו על ענינים גשמיים. (וחשבתי כעת ליישב בעזה"י דאאע"ה אמר איני כדאי לקבל מתן שכר כזה משום שארו"ל הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים, ולכן הקב"ה ענה ובירך את ישמעאל בדברים גשמיים ולא על הרוחניות, ומה שאמר לו השי"ת שמעתוך היינו ששמעתי תפלתך אבל תיענה לדברים אחרים כי סוף סוף אין התפילה חוזרת ריקם. ואף דמצינו שישמעאל עצמו עשה תשובה מ"מ לכאו' לא נתברך ע"ז רק על גשמיות כמ"ש הפרתי אתו וגו' וצ"ב אם זה נכון).

ת. נכון.

*

לתגובות: A0548408381@gmail.com

בעזה"י, ניתן להשיג ספרי תשובות הגר"ח בכתובת הנ"ל.

שירה

שירה / הרב יצחק קלונימוס פריד, קריית גת

איכה - פרעות תשפ"ד

איכה קריה עליזה

לשמה ולעיזה

פשטה עזה

על נגב עוזה

*

איכה עיר תשואות

לגבעת משואות

יקד יקוד כשואות

עד גויעת השוועות

*

איכה עיר הומיה

תאניה עניה אניה

שממה חרבה וציה

נדמה תהום נשיה

*

איכה הבקיעו חומות

גבוהות רמות חכמות

תניני אדם בערמות

חמורים להחרם חרמות

*

איכה שורף ונחרך

הכפר והבית בכרך

בכל בן בשר לב הרך

על עולל לעולל נשרך

*

איכה נשבו נחטפו

נשאבו נשאפו נטרפו

נבלו נשדפו נקטפו

נוולו נסחפו נשטפו

*

איכה שאלו את מותם

טפים אלי אמותם

רגנו איה אבותם

לעיניהם כסוחה נבלתם

*

איכה משענות גאוה

רוצצו בחמת תועבה

רוצחו בבשר תאוה

בני הגר מרדות נעוה

*

איכה נידושו בסבל

אין פה לתאר והבל

בלי מדה למדדם בחבל

כילו שנותם וימיהם באבל

*

כי אם מאוס מאסתנו קצפת עלינו עד מאוד

השיבנו ה' אליך ונשובה חדש ימינו כקדם

חינוך

חינוך בפרשה / הרב יחיאל מיכל מונדרוביץ, מפקח בתלמודי תורה ומרצה חינוכי

יש לנו DNA מיוחד!

כתיבת 'מאמר שבועי' קשה בעת הזאת, 'כי לא תדע מה ילד יום' (משלי כ"ז). מתוך אמונה ותקווה שאך טוב וחסד ירדפוננו, נחدد תובנה חשובה שיש לעבדה בקרבנו. אנו בשליחות קודש - והיא - הנחלת יסודות אלה לבנינו ולתלמידינו!

במשך הדורות, מיליונים מאחב"י מסרו נפשם על קידוש ה'. מעבר להרוגים בידי מרצחים ימ"ש רק בהיותם יהודים, ניצבו רבים בפני בחירה: "השלך אמונת אבותיך וְחַיָּה - או מות תמות". דבקו בה' ומתו כיהודים. בחורים גם בתולדות זקנים עם נערים, הללו שם ה' במותם. אם כן אפוא, מהי גדלותו של אברהם אבינו שעמד בעשרה ניסיונות? וכי רק הוא קיים לך לך מארצך...? המונים גלו! רבים עקרו ילדיהם לשם השם, ולא זכו לשמוע 'אל תשלח ידך אל הנער'!...

להלן תיאור מרומם כפי ששמעתיו מפי רבה של צפת הג"ר שמואל אליהו. לאחר מלחמת 'ששת הימים', עם שחרור חבלי ארה"ק, ערך אביו ה'ראשון לציון' הג"ר מרדכי אליהו נסיעה ראשונה למקומות הק', ושני בניו אתו. שפכו לב כמים מול הכותל המערבי, התפללו ברגש בקבר רחל, והמשיכו למערת המכפלה. הרב הרגיש שבניו הילדים 'התעייפו' והתרגשותם כהתה. טיילו ב'תל חברון', וירדו למעין המפכה בין ה'חירבות' העתיקות. סביב למעין גדלים עצי זית, שחזותם מעידה כי עתיקי יומין המה. הודם וצמרתם רחב, גזעיהם פרוצים ומעוקשים. הרב הסביר לבניו שהעצים בני אלפי שנים. יתכן שמעץ זה ממש כתת אברהם אבינו שמן, ובו הדליקה שרה אמנו נרותיה, שדלקו משבת לשבת...

הצביע הרב על ענף היוצא מהגזע המרכזי ושואל "לדעתכם, בן כמה ענף זה?". "אולי אלף, אלפיים...". "והענף הדק?" שאל כשמבציע על חוטר צעיר, "משהו כמו עשר שנים?...". "והענף?" - "כנראה בן שנה, שנתיים". הרב הצביע על ניצן של פרי המתפתח על הענף הרך, "ובן כמה הזית הזה?" הילדים מיהרו להשיב "זה רק עכשיו נולד!". הרב המשיך וחקר "אם כן, מדוע אין הפירות ערלה, הרי 'נולדים' רק עכשיו?". הילדים נשתתקו. הרב הסביר לבניו "אמנם הפרי חדש, אך הוא שייך לענף הבוגר היוצא מהגזע הוותיק, בעץ בן אלפי שנים! הפרי אינו דבר נפרד, אלא 'חלק' ממהו עתיק!".

הרב המשיך: "אבותינו הק' נטעו 'עץ', ממנו התפשטו ענפים, שבטי י-ה. מהם התרחב העץ, התפתח והתבסס. מיליוני 'זיתים' נולדו על עץ קדוש זה. העץ עצמו חוה תקופות קשות, רוחות סער, שיטפונות ושריפות, ודווקא הקשיים גרמו לעץ להכות שורש ולהתחזק עוד. אנו 'שייכים' לאבותינו, דמם זורם בעורקינו! איננו חדשים, ערלה, אלא 'עתיקים'!"

רבה של צפת משתף כי מסר זה נקבע בו לנצח. הוא מרגיש עצמו מאז 'קשור' לדוד המלך וירמיהו הנביא, 'בן משפחה' של רבי עקיבא ורשב"י... אנו שואבים כוחנו מגזע אבותינו ושורשיהם, נראים 'נולדים עכשיו', אך בעצם עתיקי יומין.

אכן, יהודים רבים מסרו נפשם על קדושת ה', אך זה בא לנו בתורשה מאברהם אבינו! רבינו הרמב"ם מרחיב יסוד זה ב'אגרת תימן', בה מחזקם בעת ניסיונם. כך מבארים צדיקי הדורות, בעל 'התניא' והג"ר חיים מוולוז'ין, ועוד. כך דרשו את הפסוק **מִתְהַלֵּךְ בְּתַמּוֹ צְדִיק** - **אֲשֶׁרֵי בָנָיו אַחֲרָיו** (משלי כ' ז') שאאע"ה התהלך לפני ה' בתמימות, ולכן זרעו לברכה...

כוח מקודש זה לוהט ביהודים, בפרט כשזוכרים כי פָּלְנוּ בְּנֵי אִישׁ אֶחָד נָחֲנוּ. יודעים שכולנו, למרות השוני בין השבטים, פירות מאותו עץ עתיק. אחים אנחנו, קרובי משפחה, אותו דם בעורקינו, DNA של אהבת ה' ומסירות נפש. הניצוץ הרוחני קבוע בנו בתורשה מהאבות הק', שזור ברקמותינו הפנימיות, ומאחד בין כל חלקי 'משפחתנו' הרחבה והענפה.

"עשרה ניסיונות נתנסה אברהם אבינו ועמד בכולם" (אבות פ"ה) אי' בקדמונים שלא בכדי כתבו חכמינו במשנה זו 'אבינו' [בשונה מהמשנה שלפניה 'עשרה דורות מנח ועד אברהם'] , כי ביקשו להדגיש שהוא אבינו, וכבניו יונקים ממנו כח העמידה. ומהי עמידה? 'אין עמידה אלא תפילה!' בכל צר וצר, מול גלי הניסיונות, נושאים לה' רינה ותפילה! זאת ועוד, ללמד שאאע"ה לא עבר את הניסיונות שפוף ועצוב, מדוכא ועצוב, הוא עמד בכולם! זקוף קומה! בשמחה ומחוזק באמונתו!

חשוב שנעורר תובנות אלה עם ילדינו יקירנו בשיח נעים, לחשוף בפניהם את הכוחות הטמונים בנו, הבאים בתורשה. ה'חיבור' ותחושת ה'קירבה משפחתית' לקדושי וגיבורי עמנו, יעוררו בקרבם אומץ לב מתוך ביטחון בה', "עם ישראל" שעמד בכל הקשיים זה לא 'מושג' מופטש ומרוחק, זה אקטואלי, חי וקים! יש בנו כוחות, בנו ובאחינו לשבטיהם!

בפרשתנו, יוצא אברהם אבינו להילחם במלכים איתנים, כשהוא נשען על אמונה וביטחון בהקב"ה. נסים גלויים לוו את ניצחונו, כפי שנדרש בנבואת ישעיה, כפי שנקרא בהפטרות השבוע, 'מי העיר ממזרח צדק... יתן לפָּנָיו גוֹיִם וּמַלְכִים יִרְדֶּה, יִתֵּן פֶּעֶפֶר חֲרָבוֹ פֶּקֶשׁ נִדְּף קִשְׁתּוֹ... יִרְדְּפֵם יַעֲבוֹר שְׁלוֹם! וּכְבָנָיו נֶאֱזִין לַפְּסוּקֵי הַמֶּשֶׁךְ וְאַתָּה יִשְׂרָאֵל, עֲבָדֵי יַעֲקֹב, אֲשֶׁר בְּחַרְתִּיךָ, זֵרַע אַבְרָהָם אֶהְיֶינָה... אֵל תִּירָא כִּי עִמָּךְ אָנִי...

בשורות טובות, ישועות ונחמות!

לתגובות: 123ymm@gmail.com

חידות

פתשגן הכתב - חידה בפרשת השבוע / מבית 'לא יסור שבט מיהודה'

חידה בפרשת השבוע!

להזמנת ברכות מחורזות ניתן לפנות דרך מערכת אספקלריא (לבקש עריכת 'פתשגן
הכתב')

כבר לפני המילה

המילה הטובה נאמרה

אבל הוא לא גילה

אפילו בבית מהבשורה

*

פתרון חידת 'פתשגן הכתב'

הפתרון: הבשורה על לידת יצחק

יז, טז- יט ורש"י- כבר לפני ברית המילה, שמע אברהם אבינו את הבשורה שיוולד לו בן בשנה הבאה בזמן הזה ויקראו לו יצחק, אלא שלא גילה לשרה אמנו על בשורה זאת כמפורש בתחילת פרשת וירא.

אספקלריא לדף היומי

אספקלריא לדף היומי - הארות במסכת הנלמדת

הרב יוסף דב הרצוג, ארה"ב

דף עה: גמ' ור' ישמעאל סבר כר' עקיבא שהולד ממזר. ופרש"י שסבר שחייבי לאוין היו ממזר, ומשמע שהיו ממזר מצד חייבי לאוין, ולא כמ"ש התוספות משום שאין קידושין תופסין בה, והתוספות הקשו איזה לאו יש בעכו"ם, ורש"י ביבמות (ע. ד"ה משום) כתב שבעכו"ם יש לאו דלא תתחתן, והיינו לכאורה לשיטת ר"ש, ורק שעדיין צ"ע קושית התוספות שלא יהיה ממזר אלא במי שתופס בו קידושין לאחרים, אבל בעכו"ם הולד לא יהיה ממזר כיון שאין בו תפיסת קידושין גם לאחרים, וביותר שאולי סובר כהך מ"ד שהוא כשר והוא גוי, וממילא לא הוי ממזר שאין ממזרות בעכו"ם, ויש שכתבו דמלשונו של ר"ע כל שאין ביאה בישראל, משמע שקאי על כל מי שאין לו ביאה ונכלל בזה גם עכו"ם ועבד, וביותר דלשיטת רש"י (לעיל סח: ד"ה לימא והתוספות לשיטתם לעיל) לר"ע אין ממזרות תלוי בכלל באי תפיסת קידושין, ורק מצד האיסור שאין לו ביאה, וע"ע בחידושי ר' נחום ביבמות (טז:): שכתב שכיון שלשיטת ר"ע יש איסור בביאתו, א"כ לא מהני מה שאין לו תפיסת קידושין לאחריני, שזהו רק סברא להוכיח שאינו מצד האיסור וממילא לא הוי ממזר, שמה שממזר תלוי בתפיסת קידושין זהו רק לסימן, אבל לר"ע יש עוד סיבה לעשותו ממזר מצד האיסור שבו דהא לדבריו האיסור לאו הוי סיבה לממזרות ועי' בתוספות הרא"ש.

דף עה: גמ' השתא ממזר. התוספות רבינו פרץ כתב, שהקושיא היא שיהיה נכלל בפסוק כי תהיה לאיש זר, והגם שאין בהם הויה דלשי' הכוונה כי תבעל, ואפשר גם לומר שמסברא יהיה פסול, ואולי שכיון שביאה זה עושה ממזרות, א"כ מיקרי ביאת זנות וממילא האשה פסולה מצד זונה, ועי' בתוספות ביבמות (מד: ד"ה הכא) וכן למדו התוס' כאן במהלך א'.

דף עו. גמ' ר"א אוסר לפי שאין בקיאים ויש ג' מהלכים איזה פסול יצא מזה. והנה לעיל איתא שלש מחלוקות בדבר והריטב"א כתב שהשלש מחלוקות קאי למה אסור לכותי לישא כותית, ולשיטת ר"י האיסור הוא מצד גוי לישראל, ולפ"ז הכהנים פסולים אפשר לומר דהיינו פסול חללות, ולפ"ז אם יגיירו את עצמם יהיו מותרים זה בזה, ולשיטת ר"ע האיסור הוא מצד ממזר לישראל (ובאמת היה אפשר לומר מצד כהן לגיורת, וצ"ב למה מיאנו הראשונים בזה) אבל יש מפרשים ששלוש מחלוקות קאי למה אסור לישראל לישא כותית, וע"ז מביא ג' טעמים, ואח"כ מביא את שיטת ר"א שאוסר משום שאין בקיאים, וע"ז איכא ג' מהלכים מהו החסרון של אין בקיאים, אלא שממילא מיושב גם הקושיא למה אסור לכותי לישא כותית, שכיון שנתערבו כהנים כשרים וגם יש ממזרים (וסובר גירי אמת להך צד דאל"כ מאי איכפת לן דאינן בקיאים בגיטין וקידושין) וממילא יש חשש שכשר נושא ממזרת, וכן מבואר בתוס' הרא"ש ובמהרש"א וזהו ר"א לשי' שספיקן בספיקן אסור, ולפי רבא שאומר שעבד ושפחה נתערבו לא צריכים לזה, שגם גר אסור בשפחה, ועי' ברמב"ן במלחמות ובבעל המאור שכתבו שלמסקנת הגמרא אסור, או משום שסובר קהל גרים איקרי קהל, או משום שלאחר י' דורות יש לו דין ישראל, ולכאורה צ"ב להך מ"ד שכותי

הוי ספק מצד ספק עבדות, א"כ לת"ק למה יהא מותר בכל פסולי קהל ונתין בכלל, הרי התוספות בגיטין (מא. ד"ה לישא) כתבו שנתין אסור בשפחה, ואין לומר שספק שפחה מותר, דהא הראשונים לעיל כתבו, שעל ספק שפחות וחללות אין את ההיתר של ספק ממזר ואולי זהו באמת מ"ח ר"א ות"ק שרבא אמר כן רק בשי' ר"א וצ"ע.

דף עו: גמ' מסתפרים קומי ומגדלים. ומדברי רש"י דמה שעשו כן היינו משום שהיו בני יפת תואר ולא הקפידו על המצוות, אבל התוספות הרא"ש כתב שני מהלכים למה הלכו בחוקות הגוי, אם היו גוים מבני יפת תואר, או שהיו יהודים והיו להם היתר מיוחד, והגם שיש איסור של חוקות הגוים, עי' ברמ"א (יו"ד סי' קעח סעי' א) שדבר שהגויים עושים את זה בשביל איזה תועלת אין איסור [ועי' ברש"י סנהדרין (מט. ד"ה ומגדלי) ובמנ"ח (מצוה רסב אות ב) בענין זה, והנה מדברי התוספות הרא"ש משמע שזה היתר מיוחד וכן משמע מדברי הבית יוסף (יו"ד סי' קעח) ובאמת צ"ע לפמ"ש המנ"ח שם שאינו עובר אלא אם עושה כן כדי להדמות לגויים, א"כ לבני דוד היה מותר מעיקר הדין כיון שעשו רק לבעותי בעלמא וצ"ב, וכן צ"ב לענין תחפושת של פורים אם עובר על כך איסור ותלוי במ"ש ועי' בהלכות מגילה (סי' תרצו סעי' ח) לענין לבישת בגדי נשים.

דף עז. מתני' בת חלל זכר פסולה לכהונה. והנה מבואר שבפסולי כהונה אין נוהג הדין שהולך אחר הפגום (ואולי ידעיןן זה מהדרשא שהגמרא מביאה) ועי' בחידושי רבינו חיים הלוי (איסורי ביאה פי"ז ה"ב) שכתב, שעל ישראל לא שייך פסול חללות, ומשו"ה הולד כשר כשהאם הוי חללה, ואפשר עוד לומר שכל פסולי כהונה אינם פסולים בעצם אלא שחסר להם קדושת כהונה כדי להינשא לקהל כהונה, ואין זה פסול אלא העדר, וממילא לא שייך בזה הולך אחר הפגום, ועי' לעיל (סו:) שהמשנה מונה אלמנה לכה"ג שהולד פסול מצד הולך אחר הפגום ועיי"ש ברש"ש, הנה בגיורת לכו"ע יותר מג' שנים פסולה מדין זונה, ושיטת רש"י ביבמות (סא. ד"ה אלא) שהיא בחזקת זונה, וצ"ב אם בעינן שבאמת זינתה או שכיון שסתם גוים הם בחזקת זונות מה"ט מקבלים שם זונה אפילו אם למעשה לא זינתה ורק בפחות מבת ג' לא שייך שם זונה עלה, והתוספות (שם ד"ה אין) כתבו שנקראת זונה כיון שהיא נוצרה מביאת זנות, ובפחות מג' לרבנן שפסולה, לשיטת רש"י צ"ל שפסולה מדין בתולות מזרע בית ישראל, וכן מבואר ברש"י לעיל (עד:) ולשיטת התוספות אפשר לומר מצד זונה, וטעמא דרשב"י הוא שלא שייך שם זונה בפחותה מג', מכיון שלא שייך אצלה ביאה בכלל, והמחלוקת במשנתנו הוא אם גר פוסל גם זרעו, או מהצד השוה לשיטת ר' יהודה כמבואר לקמן, או מבתולות זרע ישראל לשיטת ראב"י וכמבואר ברש"י (ונ"מ אם פסולה גם לתרומה או רק לענין נישואין עיי"ש בתוספות) ובאמת צ"ב אם כל הפסול של גיורת הוא מצד זונה, א"כ מה שייך בגר שאין לו שם זונה שיהיה פוסל זרעו, ואולי מצד הצד שוה ילפינן שכיון שאינו ברוב קהל, א"כ נכלל בהפסוק של כי תהיה לאיש זר, וכיון שאיקרי זר פוסל כמו חלל (והגם שהגמרא ביבמות (סט.) מביאה דרשה מיוחדת לחלל, אבל אולי זה רק גילוי שגם זה נכלל באיש זר) והגם שאין ביאתו בעבירה, וכמו כן זרעו פסול כמו זרעו של חלל ויהא הבת חללה ועי' בריטב"א לקמן שהביא שני צדדים אם בת הגר הוי חללה או זונה.

דף עח. גמ' בשלא גמר ביאתו. התוספות הרא"ש והתוספות רי"ד כתבו, שאם גמר ביאתו אפילו אם לא היה לו זרע, אבל מכיון שמעשה זה הווי מעשה חילול של זרע חייב, ואין האיסור חילול זרע אלא דבר שבכוחו לחלל, ובזה מובן גם הא דאיתא לקמן דלוקה שני שמות על זה ושני שמות על זה, ולכאורה משמע שאפילו אם כבר נתחללה, עובר עוד פעם על הלאו של לא יחלל, והיינו שהאיסור הוא לעשות מעשה שמחלל, וכן משמע מרש"י (ד"ה כ"ג) שכתב וה"ה כהן הדיוט בגרושה וחללה, ולכאורה בחללה מה שייך לא יחלל, ולפמ"ש ניחא שהאיסור הוא לעשות מעשה שמחללה [ועי' בחזו"א (סי' יד) שמסתפק בשיטת רש"י אם חייב גם על חללה ועי' מהרי"ט] ובפשטות מוכרח כן מהא דלעיל בבא על אלמנה אחת ג' ביאות אם היה התראות מחלקות מחייב על כל אחת ובפשטות היינו לא יחלל והגם שכבר נתחללה ועי' במקנה וברעק"א מהדו"ק סי' רכא', ובזה אולי אפשר לבאר דברי רש"י בד"ה שני שמות על זה שכתב ומיהו על כל אחת לוקה שנים ועי' בחזו"א שהקשה דלכאורה למה ילקה שני מלקות מצד לא יחלל דהא הווי שם אחד, ואולי אפשר היה לומר שהאיסור הוא שלא יעשה ביאה שמחלל אותה מצד גרושה וכן מצד אלמנה ואז נחשב לשני שמות, והחזו"א רצה לומר שאה"נ אלא כוונת הגמ' או או ובכל אחד מדינא לוקה שנים ולפ"ז ניחא שהגמ' הוצרך לומר שחלוצה דרבנן דהא היה יכול לומר שאינו לוקה עוד פעם על חלוצה מכיון שהם שם אחד.

דף עט. גמ' הרי חסר לפניך. היינו שיש ריעותא בחזקת מקוה ולכן אפשר להכריע ע"י חזקה דהשתא, והגמרא מקשה שא"כ גם בבוגרת נימא הכי, וע"ז תירצו התם תרתי לריעותא, והנה רעק"א ביאר שכוונת הגמרא ששמואל מודה באופן שיש חזקה דהשתא עם חזקה דמעיקרא, שמועיל חזקה דהשתא, אבל החזו"א (סי' פ אות כו) כתב שכוונת הגמרא שהריעותא שחסר לפניך מסלק את החזקת מקוה, וממילא אפשר לטמאות מצד חזקת טמא ועי' בש"ש שמעתתא ג' פט"ז בשני הצדדים, ואפשר לומר גם באופן אחר, שכיון שהמקוה חסר א"כ אין הספק נוגע עוד למקוה, וממילא מכיון שאינו נוגע לנו, לא שייך להתיירו מצד חזקת מקוה, וממילא נשאר רק החזקת טמא ומשו"ה טמא, הריטב"א הקשה, למה לא מצרפים את החזקה של הטהרות, וכתב שכיון שודאי נגע בטהרות, א"כ הספק הוא על הגברא שהוא מקור הספק ולא על הטהרות, ואי אפשר להשתמש עם החזקה של הטהרות, אבל מדברי רש"י לקמן גבי רוב מטפחים, מוכח שאפילו אם ודאי נגע מהני החזקה של הטהרות, ועיי"ש בריטב"א שהקשה כן על שיטת רש"י, ועי' ברעק"א שכתב שכיון שכבר נפסק על הגברא או על הכלי שהוא טמא אז אין כאן עוד ספק וא"א להעמידו על חזקת טהרות ועי' בתוס' ריד מ"ש על זה אבל כאן הספק במקוה אינו נוגע רק לענין הטובל בו.

דף פ. גמ' סולקים ושורפים על החזקות. היינו מוחזקות, ואין לו שום שייכות לדין חזקות, ועי' בחמדת שלמה לעיל (עג:) שזה מדין רוב, והיינו שעל ידי הרוב נעשה מוחזק אצלינו כך, וכן משמע מסוגית הגמרא שמדמה רוב וקוראו חזקה, ועיי"ש שמיישב דברי הרמב"ם (איסורי ביאה פ"א ה"כ) שהביא ראיה לדין מוחזקות ממכה אביו, הגם שלא ידעינן שזהו אביו, והקשו על הרמב"ם שהחיוב במכה אביו הוא משום רוב ולפי דבריו מיושב.

גמ' אין זו חזקה ששורפין עליה תרומה. והיינו שאפילו שרבנן מטמאים מצד רוב תינוקות מטפחים ורובא וחזקה רובא עדיף אעפ"כ אין שורפים. והנה לקמן מבואר שמעיקר הדין היה צריך להיות טהור, מכיון שאין בו דעת לישראל, אבל עשאוהו כמי שיש בו דעת לישראל, וצ"ב שכיון שיש רוב א"כ הוי ודאי טמא, וזה בעצם קושית התוספות, ומדברי רש"י נראה שכיון שהוי רובא דליתיה קמן, אז אפילו לרבנן הוי אמרינן סמוך מיעוטא לחזקת טהרה (עי' ברש"י ד"ה ואין שורפין) והוי ספק השקול וצריך להיות טהור כיון שאין בו דעת לישראל, אלא מכיון שלרבנן אזלינן בכל התורה כולה בתר הרוב והיינו לכאורה ברובא דאיתיה קמן, עשאוהו חכמים כאן כמי שיש בו דעת לישראל, אבל לר"מ שחייש למיעוטא בכל מקום, לא עשאוהו כמי שיש בו דעת לישראל ולכן הוי טהור, וכן מבואר בתוספות בנדה (דף יח:): ולפ"ז צ"ל שר"מ סובר שאמרינן סמוך אפילו ברובא דאיתיה קמן ועי' ברעק"א, וצריך ליישב לפ"ז למה בבב"ד הולכים בתר הרוב לשי' ר"מ ואם נימא כמו שמבואר בתוס' בב"ק דף כז: דהמיעוט דיינים כמי שאינו ניחא עיי"ש בדבריהם.

דף פא. גמ' בעלה בעיר אין חוששין. וכתב רש"י דמסתפי מהבעל, ומשמע שקאי על הבעל אבל הרמ"ה כתב, שהאשה מירתתא, וכן נקטו כל הפוסקים ועי' בבינת אדם (כלל קכו ס"ק יז) ועיי"ש עוד שחידש שזה דוקא אם בעלה יכול להגיע אבל בלא"ה אסור, אבל הדבר הלכה (סי' ז סעי' ד) הביא בשם החזו"א, שזהו פחד שיש לאשה כשבעלה בעיר ולכן מותר אפילו הוא אם לא יכול להגיע לשם, אבל בודאי גם לדבריו הפחד נלקח מכח שמא יתפוס אותה הבעל. והנה לשיטת רש"י שבעלה בעיר לא מהני רק לענין מלקות, אבל איסור מיהא איכא, והנה התוספות הקשו על רש"י מהסוגיא לקמן שמבואר שבעלה בעיר מותר לכתחלה והאבי עזרי (איסורי ביאה פכ"ב הי"ב) כתב לחדש שיש שני איסורים ביחוד אחד עצם היחוד שזה אסור אף בלא הגזירה שמא יבוא עליה, אלא האיסור הוא כמו בכל קרבות של עריות שגם זה מעשה קירבה, ועוד יש גזירה שמא יבא עליה, והא שלוקים היינו מצד הגזירה דרבנן עיי"ש, וממילא כשבעלה בעיר אה"נ שגזירה אין כאן ומה"ט אין כאן מלקות, אבל האיסור בעצמותו עדיין יש כאן, ומשו"ה סובר רש"י שאסור, אבל לקמן שלא היה שם יחוד בעצמותו דהא היו למעלה בעלייה, ולא היה אלא חשש שיבא לידי יחוד, ע"ז ודאי מהני בעלה בעיר ומותר לכתחלה, וכעין זה כתב הבינת אדם ליישב את שיטת רש"י. והרד"ל כתב לתרץ שהיכא שבעלה עמה ממש, אז הוי כמו אשתו עמו שמותר אפילו לכתחלה, ורש"י לא אסר אלא בבעלה בעיר ומה שאמר שקולו דרגא היינו משום שהיה חושש שמא יצא.

גמ' אביי דייר גולפי. ופרש"י בחופה ובדרשה ומשמע שאין זה מצד יחוד אלא מצד שלא יהא מתערבים אבל מהמשך הסוגיא משמע שזהו מצד חשש יחוד, וצ"ב על מה סמכו העולם לעשות חופה בלי שום דבר המפסיק.

גמ' אשבעיה דינפק מיניה. והיינו דכמו שמצינו אצל פרעה דאיתא בר"מ שאם חטא הרבה אז מענישים אותו שלוקחים ממנו הבחירה, מדה טובה מרובה שאם זכה הרבה יכול לבקש שיטלו ממנו הבחירה [ואין זה נהמא דכיסופא מכאן ולהבא דעצם הדבר שמוכן לוותר על אותו שכר ובלבד שלא יחטא דבר זה חשוב יותר מהכל].

גמ' הזהירו בר' מאיר ותורתו. והיינו שכיון שעשה כל מה שביכלתו ויותר מזה באמת אין כח לאדם לעמוד, לולי שהקב"ה עוזרו, משו"ה הוצרך להפסיק, וזהו פשט גם ביוסף הצדיק שנראה לו דמות דיוקנו של אביו, שמכיון שעשה כל מה שביכולתו, ובאמת רואים יותר מזה אצל רב עמרם חסידא שלאחר שעמד בנסיון גדול כזה, אז באמת נעקר היצה"ר ממנו, וזהו מה שאמר דוד המלך ע"ה 'ולבי חלל בקרבי'.

סקבא דשתא. עי' בתוס' המקור לתענית בה"ב, ומשמע שבשבועות ליכא חיוב של בה"ב ויש שכתבו מכיון שהוי רק יום אחד ויש שכתבו שזכות התורה מגין, כמו דאיתא הכל מודים בעצרת דבעינן לכם יום שניתנה בו תורה ועי' ברמ"ה וביעב"ץ.

דף פא: גמ' הרחמן הוא יצילנו. ועי' במהרש"א שהעיר שהגם שהכל בידי שמים חוץ מיראת שמים, אבל בתפלה הוי בידו, שאם מתפלל בכל לבו אז עוזרים לו מן השמים.

דף פב. מתני' לא ילמד אדם רווק סופרים. ולא תלמד אשה. הפרישה (אהע"ז סי' כב ס"ק כד) שכתב שאין שום חילוק אם ילדים או ילדות וע"ע במקנה, והנה באשה גם בנשואה אסורה, מדלא כתב רווקת (אמנם בפסקי הרא"ש כתב אות כו דוקא פנויה) וצ"ב מהו החילוק ועי' בכסף משנה (ת"ת פ"ב ה"ד) שכתב שהחילוק הוא שבבעל יש היתר של אשתו משמרתו, מכיון שבדרך כלל היא נמצאת בעיר, אבל באשה א"א לסמוך על ההיתר שבעלה בעיר, מכיון שדרך של הבעל הוא לנסוע למקום אחר, ולכאורה מהגמרא כאן שדנו שדן אם בעינן שרויה אצלו או שסגי שהיה לו אשה, משמע שאינו תלוי בזה אלא אם מיקרי שיש לו פת בסלו, ובט"ז יו"ד סי' רמו' כתב שאין כאן היתר של בעלה בעיר מכיון דגייסי בה, ולפ"ז אין לה לעשות בבית גן ילדים אפילו אם בעלה בעיר והפוסקים האריכו בזה. והנה הרמב"ם כתב (איסורי ביאה פכ"ב הי"ג) שהאיסור לרווק ללמד תינוקות הוא משום שמתגרה בנשים, ואילו באיסור של אשה ללמד קטנים כתב הרמב"ם שם, שהוא משום שמתייחדת עם האנשים וכן הוא בשו"ע, והאחרונים תמהו מדוע שינה הרמב"ם, ובבית שמואל (סי' כב ס"ק כא) כתב, שברווק האיסור הוא אפילו אם אין חשש יחוד ומשום שמתגרה, אבל בנשים אינו אסור אלא מצד חשש יחוד ולפ"ז אלו שעושים גן בבית אם יהא היתר של פתח פתוח אז יהא מותר, ולפ"ז מה שנחלקו רבי אלעזר ורבנן האם יש איסור לאיש שאשתו אינה שרויה אצלו ללמד סופרים, הוא האם יש חשש שמתגרה בנשים, ומצד יחוד לכו"ע צריך שיהיה באופן שלא יהיה חשש יחוד וצ"ב, ועי' ברד"ל שכתב שהא שאין הילדים נעשים שומרים, או משום שאימת רבם עליהם, או משום שגייסי בהדדי לא מהני שומר (וזהו חידוש להלכה) וצ"ב.

מתני' ויתפלל. ואח"כ אמר שהכל לפי זכותו, וכתבו התוספות לפי מזלו, ובפשטות אפילו אם נגזר עליו לא יקבל בלי תפלה וכמו שאיתא ברש"י על הפסוק ואדם אין לעבוד את האדמה [בראשית ב' ה'] ועי' ברש"י בשבת (קנו. ד"ה אין) שאפשר לשנות את המזל ע"י זכותים ותפילה, והתוספות כתבו על ידי זכות גדול, ועי' במהרש"א בנדה דף ע. דגם אם נגזר עליו בשעת לידה טפש או עני אפשר לשנותו עם תפלה.

מתני' רבי נהוראי. הגליון הש"ס ציין לדברי רש"י בקינים שכתב שאין זה חלק מן המשנה, אלא ברייתא שהוסיפו למשנה. ועי' במקנה ובחי' מרן רי"ז הלוי פ' חיי שרה שאין כאן מחלוקת אלא תלוי אם הוא במדריגתו של רשב"י וחבריו, או כמו שכתב הרמב"ם (שמיטה ויובל פי"ד הי"ג) שכל אחד יכול היות כשבת לוי, ואז באמת אינו צריך לדאוג לפרנסה, ואדרבה יהיה בטוח גם בשעת זקנה אבל מדברי רש"י בסוף העמוד שכתב שאוכל מן הראשונות, משמע שעסק באומנות באופן עראי, וכמ"ש מהרש"א או אולי כוונתו מזכיות הראשונות שלמד.

מתני שותפו של עמלק. ופרש"י ספק טריפות ושמעתי בשם הגאון מטשובין זצ"ל שזהו דרכו של היצר במקום שיש ספק פתח להקל עי' בגר"א לפתח חטאת רובץ וזהו כוחו של עמלק שבגמי' ספק שעושה ספיקות ועי"ז מכשילו וע"ע בברכת פרץ פ' מטות דברים נפלאים בזה.

דף פב: גמ' למי שבניו נקבות. ובפשטות מצד שבנים מצווים במצות וביותר שיש מצוה גם לאב של ושננתם אבל בגמ' בסנהדרין דף ק: מבואר שדואג בשביל בנותיו עיי"ש, וי"א שהכוונה שהבנים נוהגים כנקבות ואז אוי להם .

גמ' עוד ינובון בשיבה. וזקני ת"ח כל זמן שמזקינים דעתן מתיישבת, הרמב"ם בפירוש המשניות (קינים פ"ג מ"ה) ביאר שכיון שנחלש כח הגשמי אז מתרבה הכח הרוחני, וזהו הפירוש יחליפו כח, שמחליפים את הכח הגשמי לכח רוחני, וכדברי החת"ס הידועים שיש לאדם עין גשמי ועין רוחני וכפי כמה שסותם העין הגשמי נפתח העינו הרוחני, וזה כי עין בעין יראו בשוב ה' ציון והיינו כפי שסתם העין הגשמי שלו יזכה לראות בעין רוחני שלו בשוב ה' מציון אכי"ר .

ברוך רחמנא דסייען

סיפור

בומרנג - דרמה סוחפת בהמשכים בעלת מסר חד ביותר / הרב חנוך חיים וינשטוק

פרק ל' "יסודות איתנים"

סגירת המעגל:

בפרק זה אנו מגיעים לאחד החלקים המיוחדים של הסיפור, לאחר גלגולים קשים אותם חווים שני הצדדים, אנו מגיעים אל סגירת המעגל, אבל בזה אנו מתחילים את תחילת דרמת החיים, כאשר ההמשך יחבר בין יבשות והגלובוס הוא כפר קטן, אנו לא שוכחים לרגע את גיבורי העלילה של בית הכנסת "נר תמיד" שכרגע נחים לפני פתיחת הדרמה שבשלה נקרא הסיפור בשני שמות בומרנג (חץ שחוזר אל האדם שמשליך אותו ופוגע בו חזרה) ובעין הסערה כאשר דודי שלנו ימצא את עצמו בעין הסערה בלי לדעת על מה ולמה הכל קורה לו.

לא נגלה לקוראים אנו לא ספוילרים רק נאמר דבר אחד, שהעלילה שנמסרה לי במקור מאת אחי הסופר הידוע הרב רבי יאיר וינשטוק שליט"א עוד לא התחילה, נבקש את הקהל להתאזר בסבלנות שתמיד משתלמת.

*

דודי נטל את המשימה ברצינות רבה, הוא עיין הרבה ב'דרך ה' בנושאים שנראו לו מתאימים לדבר, הוא גם עיין בהרבה מספרי המהר"ל וגם חזר על הספר "מכתב מאליהו" עד שכמעט ידעו בעל פה, לפתע גילה שיש לו המון נושאים שיכול לדבר עליהם, ההכנה הייתה מאד חשובה, כי הוא התעסק עם עולם המחשבה פחות מהעיון בסוגיות הש"ס, אם היה מתעמק באגדות היה בעיקר לומד את דברי המהרש"א ובן יהודע, הפעם גלש כולו לעולם המחשבה, הוא גילה שם עולם ומלואו, הסתכלות עמוקה על כל דבר בדברי חז"ל, אין דבר שלא נעמדים עליו בעלי המחשבה, אות אחת אינה נכתבת בחינם.

הוא החליט לא להסתפק בשלושה ימי הכנה כפי הצעת רב שלמה, אלא לעשות עבודה יסודית ביותר, שבועיים לקח לעצמו, כדי להתכונן למבחן שאמורה צילה לנהל עמו, הוא עשה לעצמו מבחן עצמי כשהוא משרטט לעצמו נקודות שונות על מה היא יכולה לנהל עמו בעת המפגש.

לאחר שבועיים יצר קשר עם רב שלמה ואמר לו שהוא מרגיש את עצמו מוכן למפגש, רב שלמה השיב לו שעליו לדבר עם צילה כדי לתאם, הוא סיכם עמו שבעוד יומיים יתקשר שוב.

לאחר יומיים תואמה הפגישה, דודי חש מתח עצום, כבר זמן רב לא נפגש, הוא כמעט שכח איך זה נראה, כל הזמן שמע רק הצעות סרק וחי כמעט בבועה, עתה עליו לחזור שוב אל הנושא, להיפגש עם מי שיכולה להיות הצלע שנבראה עבורו.

כל הדרך לבני ברק, היה שקוד על ספר תהילים, הוא אמר כל פרק בכוונה עצומה, מתפלל לבורא יתברך שיאיר את עיניו שלא ידבר דיבור לא נכון ושיפשוט את הספק הנורא בו הוא שרוי מספר שנים.

חודשים רבים עברו מאז שדיבר עם הצדיק מבנימינה, בתמימותו חשב שכבר נושע מיידית, אבל לאחר סבל רב של תוחלת ממושכת שעוד לא התגשמה, הבין שעדיין ישנם מסכים רבים שחוצצים ומונעים את הישועה מלהגיע, עתה הרבה להתפלל שהמסכים יסורו ובקרוב יוכל לבנות את הבית אליו הוא כה מייחל.

למרות היותו מפוכח שאין כל ערובה שהשידוך יסגר, אולי שוב ינחל אכזבה, הפעם סגר את דלתי המחשבה, הוא לא חשב על דרך נוספת שאולי שוב יצטרך לשוב כלעומת שבא. אביו אמר לו פעם אמרה חב"דית מפורסמת "טראכט גוט וועט זיין גוט" אם תמיד תחשוב חיובית יהיה כך במציאות, הוא לא יכול לסבול עוד פרק נוסף של המתנה.

כשהגיע לביתו של רב שלמה, גילה בית פשוט בתכלית, הוא היה חף מכל המושגים של בית מאובזר, רק הצרכים היסודיים ביותר היו בו וגם הם המינימום ההכרחי ביותר.

רב שלמה חינך את ביתו להסתפקות במועט, מלבד הבגדים אותם עטה, בהם לא חסך, גם רכב נאה היה לו, בו הרבה לנוע בדרכים, בדברים הללו לא קימץ כנראה בשל התפקיד הציבורי החשוב שחייב אותו להיראות בצורה מצודדת עין, לאנשים שבאים ממרחק קשה להסתגל למחשבה שהחיצונית היא כלום, להם צריכים להראות את האמונה גם במשקפיים שלהם.

צילה המתינה לו בסלון, הוא ישבה בצד השולחן הגדול כשידיה נחות על השולחן. דודי השפיל את עיניו, עדיין אינו יודע אם הגיע הרגע עליו נאמר בגמ' שאסור לקדש עד שיראנה. לאחר כמה רגעים של מתח שתיקה, פתח בנושא אותו ראה ב"מכתב מאליהו" שנראה לו יסודי ביותר, בו יוכל להתחיל את השיחה.

עיניה של צילה אורו, הבחור יודע מה הוא רוצה, היא נכנסה לתוך העניין והעירה והאירה מספר נקודות בשפה קולחת ביותר, הייתה לה שפה עשירה ביותר, מלאת דימויים ומשלים שהמחישו כל דבר בצורה הכי מובנת.

דודי נתן לה בעת שדיברה את כל הבמה, מעוניין לשמוע את דבריה עד הסוף.

כשסיימה לדבר, היה המום מכושר הניתוח המעולה שהראתה באותן דקות, אם הייתה לו כזו חברותא בלימוד, הרי היה יושב עם חשקת התורה הגדולה ביותר שיש, אמנם אהרן החברותא שלו במיר למדן עצום ויש הרבה מה לפלפל עמו, אבל אין לו כזה כושר ניתוח להוריד כל דבר לפרטי פרטים עד לליבה (ההגעה אל השורש).

לאחר שסיימה לדבר לא טמן דודי את ידיו בצלחת, הוא השיב על כל פרט בו העירה, הוא חשף את הגאונות שלו להעמיד כל דבר על בוריו.

אבל צילה לא נותרה חייבת, אף היא נהגה בנימוס, נותנת לו לדבר עד תום. אבל לא שכחה לציין לעצמה על מה עליה להגיב.

וכך הייתה אומרת לו, על נקודה א', ניתן לומר כך וכך. נקודה ב', נראה לומר בדיוק ההיפך. וכן הלאה, היא לא נותרה חייבת לו דבר, עד שנראה שהפכה את כל הקערה על פניה.

היא גילתה בקיאות נדירה בדברי ה"מכתב מאליהו" מביאה הבהרות ממקומות רחוקים ומחברת ביניהם. היא גם שלפה מקבילות מדברי המהר"ל, עד שנראה היה שהיא מרצה ותיקה ביותר בתחום המחשבה.

דודי הבין שיש לו עסק עם קליבר חזק ביותר, שעלול להעמיד אותו בצד.

לא אחת עברה בו מחשבה נחיתית, האם אני מתאים לה? אם היא הצליחה במספר שנים להגיע לרמה כה גבוהה במחשבת ישראל ובידיעת ההלכה, מה אני לעומתה? אבל רגע לאחר מיכן גנו את התסכול עמוק בלב.

יש אתגר עצום להתמודד עמו ואדרבה אם ילמד לעומק יגיע אף הוא לרמות כאלו. יש לו את כל הכלים רק שעד עתה לא חתר אל עולם המחשבה בעומק, אבל אם יתמיד בזה אף הוא יגיע רחוק מאד.

מחשבה שובבה עברה במוחו. אולי עלי לשלוף איזה קצות החושן עמוק ולהוכיח לה עליונות בשטח הלומדות, עליה לראות כי עולם המחשבה הוא רק חלק מהתורה, יש בה עוד חלקים רבים שבהם אין לה מושג קל שבקלים, כך יהיה מאזן שקול.

אך תיכף הבין שזה מהלך מטופש, אין עניין להפגין עליונות, כל המטרה נועדה לברר אם מתאימה להיות בת זוג וזה הכי חשוב.

השיחה שהייתה אמורה להיות שעה פלוס, נמשכה כארבע שעות, אלמלא שרב שלמה נכנס ועצר את השיחה יתכן שהייתה נמשכת עוד ועוד.

שניהם לא האמינו כי השעון רץ כה מהר, רב שלמה שהיה מאחורי הדלת שמע את כל פרטי הויכוח ושמח מאד על זה שהכין את דודי, הוא הכיר את כל הנושאים שליבנו וראה שדודי הוא כלי מחזיק ברכה, הוא מבין דבר מתוך דבר ומתמודד היטב עם צילה החקרנית.

לאחר שדודי יצא מהבית נותר רב שלמה לשוחח עם צילה, על פניה ניכר היה שהיא מרוצה מאד, לילד הזה היא התפללה, אמנם עדיין לא בדקה אותו במהות הפנימית, דבר זה אי אפשר לדעת משיחה אחת, היא תצטרך להעמיד אותו במבחר נושאים שיחשפו את האמת הפנימית, אבל נראה שזה הכיוון.

גם דודי לא ידע את נפשו הוא לא הכיר עד כה בעלת רמה מחשבתית כה גבוהה, לרגע עלתה במוחו המחשבה כי לפיכך נקראה בשם "צילה" משום שהיא מעמידה בצילה את כל אלו שעומדים מולה, היפך המשמעות הפשוטה שהיא שרויה בצל.

הוא נזכר ברש"י בפרשת בראשית שמבאר את השמות עדה וצילה, כי צילה הייתה עשויה להיות עיקר הבית ושימשה לנוי ואילו עדה הייתה השפחה של הבית. אבל במקרה שלנו, צילה היא אכן עיקר הבית בשל ראשה הגדול שמכיל כל כך הרבה תובנות.

כל שבועיים נערכה פגישה, דודי הכין את עצמו בכל ספרי המחשבה שרק ניתן להשיג, הוא גם הכין את עצמו לכל מיני שאלות שעלולות לצוץ.

צילה לא הייתה קטלא קניא (קוטלת קנים מושג לאדם רדוד) היא עשתה לו בית ספר של החיים, היא שאלה אותו שאלות מהותיות ביותר, מה עושים במקרה כזה וכזה? ואיך במקרה זה וזה? השאלות היו לא אחת מביכות ביותר, אבל הן חדרו לעומק הרבדים של האדם.

נראה היה שיש לה כושר חשיבה אנליטי ויש לה אזמל דק של מנתחים בהן היא מנתחת כל נושא ומגיעה עד לשורש, היא נכנסה לרבדים הכי נסתרים שבו, דרכם רצתה לדעת, האם תוכו כברו או שהוא עוף יפהפה כטווס עם נוצות ססגוניות, הכל חיצוניות בלבד.

דודי נזהר מאד, הוא ידע שאינו יכול לספר את כל מחשבותיו, הוא שמר על פתחי שפתיו ולא הדליף דברים שיתכן שלא היו מוצאים חן בעיני צילה.

אך את צילה החכמה המופלגת אי אפשר לרמות בכי הוא זה, היא קלטה היטב את מהותו של דודי והבינה שהוא רחוק מאד מלהיות מושלם, אך קלטה דבר נוסף, שהוא ילך אחריה באש ובמים, היא תדריך אותו היטב, איך להיות ירא שמים בתכלית ואין ספק שיגיע לכך, כי הוא כלי גדול בעל מידות מעולות שצריכות עדיין שיוף, אי אפשר לדרוש את הכל, כי אין מושלם בעולם, אבל צריכה תמיד להיות חתירה לשלמות ולזה שאפה בכל מאודה.

לאחר עשר פגישות ארוכות ביותר, עם הפסקה של חודשיים תמימים בין הפגישה התשיעית עד לעשירית, לצורך שידוד המחשבות, כשהיא מותירה את דודי במתח אדיר שניתן היה לחוש אותו באויר.

דודי גמר בלבו להינשא כבר בפגישה הרביעית, אם הייתה אומרת את הכן, היה משיב במקום, אבל שלט בעצמו ולא רמוז, רמזו כל שהוא, כי קצרה נפשו והוא רוצה לדעת אם היא מסכימה. בשכלו קלט שצילה עושה לו את הבית ספר של החיים. היא לא תוותר לו עד הבירור האחרון שניתן להשיג עליו לפני סגירת השידוך.

הוא נאלץ ללכת בעקבותיה ולא לשאול עד מתי?? הוא הבין שבשביל לקבל את היהלום בעל אלף קרט עליו לכרותו במכרה העמוק ביותר אי שם באמזונס. אין ברירה, אתה צריך להתאים את עצמך לחברותא, אם אתה רוצה לקבל אותו.

בסתר לבו חשש מאד בכל אותם ימים מה"לא" שיבוא לבסוף, הוא פקד את הכותל המערבי מערת המכפלה ומירון מספר פעמים כשהוא מסיים עשרות פעמים את ספר תהילים עם דמעות רותחות.

צילה ישבה עם עצמה ועם נועה חברתה הטובה (בתו של רב שלמה שרפשטיין) ודנה בכל הצדדים היא לא נרתעה מהמחשבה שאם תוריד את דודי ספק אם תקבל אי פעם משהו שמתקרב אליו, הטבע העקשני שלה עמד על כך שעליה לדעת על בעלה את כל החומר שיכולה להשיג, כדי שלא תופתע אחרי החתונה, כפי שקורה לפעמים שהצ'אצ'קע (הצעצוע) מתברר כמזויף מתוכו.

את הדבר הזה היא שנאה שנאה תהומית, להיות מופתעת. היא חייבת להיות ערוכה מראש, מי הוא בדיוק חתנה כדי לתת את ההסכמה לחיבור עד לסוף החיים.

אחרי שבעים ושבע הקירות ודרישות ושיחה ארוכה בת 7 שעות עם רב שלמה שרפשטיין ונסיעה אל אחד מגדולי הדור להתייעץ על כל השאלות המציקות, הגיעה צילה למסקנא שעליה לומר לדבק טוב.

קרוב לשמונה חודשים התנהל השידוך, כשנהרות זיעה ניגרים מכל הצדדים, ובס"ד נסגר השידוך למזל טוב.

הווארט נערך בביתו של רב שלמה שלקח על עצמו את כל השושבינות כאבא הרוחני של צילה, האמא הביולוגית של צילה, גב' הילה קופרשטיין הגיעה לבושה בצניעות מירבית, עם שלושת ילדיה הנוספים.

פניה של האם קרנו מאושר, היא ידעה שיש לה בת מיוחדת במינה ורצתה בשבילה את הטוב ביותר, בעלה השני מומי חבש כיפה לבנה ולבש חליפה מהודרת ביותר שזעקה יוקרה. ניכר היה עליו כי הוא עשיר מופלג שיכול להחזיק את הזוג הצעיר עד לסוף ימיהם. הוא לחץ בקרירות רבה את פני החתן שלא שירת בצבא, הוא הפגין קורקטיות מושלמת, אין בכוונתו לתת לפרזיטים שלא תורמים כלום למולדת אפילו אגורה אחת שחוקה.

הורי דודי היו נרגשים ביותר, הם ראו את צילה וניהלו עמה שיחה נימוסית אך מלאה בתוכן, הם קלטו היטב כי קיבלו מתנה מושלמת, התגלה לאחר מעשה, כי שווה היה להמתין עליה את כל השנים עם כל חבלי הלידה.

זמן הנישואין נקבע לחמשה חודשים אחרי כן, כדי שיוכלו לארגן את הדירה בגבעתיים שתהיה ראויה עם כל מה שצריך זוג צעיר שחי על אדני הקדושה והטהרה.

רב שלמה סידר לדודי מקום בכולל "עטרת חיים" בבני ברק, הכולל היה תחת חסותו, הוא תכנן לתת לו את משרת ראש הכולל בהמשך, אך בינתיים ישב כאברך מן המניין על תלמודו.

נקבע שהחתונה תיערך בשיא הצניעות בבני ברק באולמי ווגשל, למרות שרב נפתלי ברנר המחותן הקודם התחנן בפני מחותנו רב אברהם שהוא מוכן לקחת על עצמו שבעים וחמשה אחוז מהוצאות החתונה ושיעשו אותה באולם מכובד כיאה לחתן חשוב כדודי, אך רב אברהם אמר שאין דבר יפה מן הצניעות וחבל על כל כך הרבה כסף שנשפך בלי תכלית, עדיף לקחת את כל הכסף הנ"ל ולהחזיק בהם משפחות של אברכים שנאבקים עם קשיי הפרנסה.

רב שלמה שרפשטיין [העומד מצד הכלה צילה] אף הוא הסכים עם דעתו של רב אברהם, אולמי ווגשל בבני ברק (במתכונתו הישנה למי שזוכר) עונה לתנאים שלהם.

דודי חש שהגיע לפסגת האושר, הוא זכה בכלה מושלמת ביותר שסיכמה איתו כי מרגע האירוסין עד לחתונה לא יפגשו ולא יחליפו ביניהם אפילו שיחה אחת, היא טענה בפניו טענה פשוטה: מילא כשנפגשים צריכים לברר את הכל לפני שעושים את השידוך, אחרי

החתונה יש הרבה מה לעשות ביחד, כי כבר נמצאים בחיים עצמם. אבל מה העניין של האמצע? תמהה.

האם לא יותר חשוב שאתה כחתן תשקוד על תלמודך יומם ולילה ברוגע מושלם, חמישה חודשים שלמים יש לך, בהם תוכל לקנות שמונה מסכתות (הוא התחייב בפניה ללמוד כשמונה מסכתות חלק מנשים וחלק ממועד) עם אוצר זה אתה בא להקים בית אמיתי בישראל. אין לי צורך שתתלווה אלי כדי לדעת מה אני בוחרת ומכינה. את כל זה תשאיר לי, הזמן שלך קודש רק לתכלית הרוחנית שלך.

דודי היה מופתע לשמוע מכלה שאינה באה מחוגים חסידיים דרישות מעניינות כאלו, אכן היה בזה חידוש עצום שהראה כי צילה נמצאת במקום גבוה מאד בו היא מסתכלת על החיים ברבדים העמוקים ביותר.

למרות שבהתחלה קשה היה לו להבין, אבל לא התווכח, הוא למד כי צילה מעמידה אותו כל הזמן במבחנים לא קלים ועליו להיות חכם ולאתגר אותה בדברים שאף היא לא חשבה עליהם.

החתונה נערכה בשמחה עצומה, רב שלמה הביא את גדולי הרבנים שהכיר כדי שישמחו בשמחתו, קרוב למאה בחורים הגיעו משיבת מיר לשמוח עם החתן, במשך הזמן שהיה הספיקו רבים מבחורי הישיבה להכירו ובאו עתה לשמוח בשמחתו, דודי הצליח ליידע את כל חבריו הישנים שרובם ככולם כבר הקימו בתים, לבוא ולשמוח בחתונתו.

אחיו נחומי גמל לדודי והחזיר לו טובה על כך ששימח אותו בחתונתו, למרות הקשיים הרבים בהם היה, הוא יצר קשר עם חמישה כלי זמרים שונים ועשה הרכב מיוחד שינגנו בחתונה. גם דודי שלא ידע מכל התוכנית דאג לתזמורת של ארבעה נגנים. עתה היו שתי התזמורות צריכות להתנהל יחד כדי להפיק אירוע מושלם.

מי שלא ראה שמחת חתן וכלה כזו לא ראה שמחה מימיו, שלוש שעות רקדו הבחורים בלי הרף, כשהם עושים כל מיני להטוטים לכבוד החתן, שני בחורים נעמדו למלא את מקום הבדחנים, הם עשו זאת בצורה מקצועית, חלק באידיש ועברית וחלק באנגלית מתגלגלת. החתן הלחין ניגון מיוחד לכבוד השמחה, ניגון שביטא הודאה מיוחדת להקב"ה על כל החסד שעשה עמו. הוא הצליח לעשות ללחן 12 בתים דבר נדיר ביותר בשטח הנגינה, מי שהקשיב לו הבין שהחתן הוא מוסיקאי ברמת על, הוא כתב תווים לניגון והתזמורת ליוותה אותו משך חצי שעה.

כותרת ההפתעה הייתה, האמא של צילה גב' הילה קופרשטיין שניגשה אל החתן לפני שזימנו ונתנה לו שי, שתיים עשרה משכורות לשנה הראשונה, היא שלמה לפי משכורת בשוק העבודה הישראלי של אותם ימים... ומלאך רע יענה אמן, בעלה מומי שעמד לא הרחק ממנה, מלמל בלחש שאף הוא נותן את ברכתו לזוג ושיראו לעשות עם הכסף דברים שמועילים גם לכלל ישראל.

לאחר השעה 12 בלילה שבו הזוג לביתם החדש, צילה הכינה את הבית הישן ושיפצה אותו היטב, ניכר היה שהשקיעה את כל נשמתה שיראה מדור מבהיק.

הבית היה ענק היו בו 4 חדרי שינה ומטבח שהוכשר לפי רמות ההכשר הגבוהות ביותר תחת פיקוחו של אחד מגדולי משגיחי הכשרות, שני מקררים היו בו (באותם ימים גם אחד היה כמעט מיותר) המטבח חולק לשניים, אחד לכל השנה והחלק השני נעול ומיוחד לפסח. הייתה בו מרפסת סוכה ענקית כדי שיוכלו להכניס את כל האושפיזין עם פמליה גדולה שתצטרף אליהם אם יעלה הדבר לרצון.

על הכתלים תלו תמונות של כל גדולי ישראל מכל החוגים והעדויות, גדולי החסידות מצד אחד וגדולי מרביצי התורה מצד האחר, חכמי המזרח במקום שלישי, מכל עדה ועדה, שלא יאמר איש, צילה שכחה ממני.

במרכז הסלון תלתה תמונת שמן ענקית של רב שלמה שרפשטיין מורה ורבה, בעזרת נועה הצליחה להשיג פורטרט ענק של רב שלמה שעבר ריטוש מיוחד בצבעי שמן. ניכר היה שהבית עומד להיות בית להשראת שכינה.

דודי התרגש מאד, עתה הבין עד כמה צילה היא רוחנית, כל מהותה היה תורה ומצוות ועבודת המידות, הוא פרץ בבכי של התרגשות והודה להקב"ה שזימן לו שותפה כזו, הוא נשא תפילה בלחש לבורא שיהיה ראוי לה, שלא יאכזב את הציפיות הגדולות שהיא תולה בו.

ימי השבע ברכות עברו ביעף, כל יום במקום אחר, רב שלמה דאג שיהיו מוזמנים פנים חדשות בכל אחת מהסעודות, דודי אף הוא לא טמן ידו בצלחת הוא הכין בכל ערב מערכה מיוחדת בדברי תורה, חלק בנושאים של עיון וחלק בנושאים של השקפה ואגדתא, הוא התחבר לעולם החדש של ההשקפה והחל להשקיע שעות רבות בלימוד ספרי המהר"ל ודרך ה'.

צילה קרנה מאושר, כשנוכחה שיש לה בעל שיהיה עזר כנגדה, היא התפללה לה' שהבית יעלה מעלה מעלה ושיזכו שניהם לבנים ובני בנים שעוסקים בתורה ובמצוות.

לאחר השבע ברכות נכנס דודי לכולל "עטרת חיים" שהייתה בהנהגתו של רב שלמה, היה שם ראש חבורה שלמעשה שימש כראש כולל, אברך בן 45 שנים מלא וגדוש מזון אל זן, הוא היה בוגר ישיבת סלבודקא והרעיף על האברכים בדרך המיוחדת שלמד שם, האברכים למדו מסכת שבת כולל טור שו"ע לפי סדר מיוחד שהכווין ראש הכולל, דודי נכנס בסערה לכולל, הוא ישב ולמד עם חברותא שנקבעה לו עם ברען אמיתי מתחילת הסדר עד תומו בלי לדבר דברים בטלים.

כשחזר הביתה היו בגדיו סחוטים לחלוטין מרוב זיעה, צילה הכינה לו אוכל כיד המלך, היא נטלה חופש מהעבודה חודש שלם, כדי שהבית יתחיל ברגל ימין. שניהם היו המאושרים באדם, לזה התפללו וקיוו כל ימי חייהם.

את השבתות חילקו בין משפחת סטוויצקי ומשפחת שרפשטיין ושבת שלישית לבד בבית. הורי דודי שמחו מאד בכלתם החדשה, לברוריה התברר שצילה היא אשה מושלמת, אין לה מה לחוש מהקשר עם המשפחה הישנה, הקשר היה קלוש למדי, לא רק מצידה של

צילה, מומי שתיעב את צילה בכל לבו (הוא זכר את היחס העוין שהראתה לו כשנכנס לבית לראשונה) דאג לעשות חייץ עד כמה שרק ניתן, אמה גב' הילה גם לה היה לב מלא על צילה שהרחיקה לכת עד שנהייתה שחורה משחור, עוד מעט תהיה רבנית מדופלמת שתקבל קהל, כמו כל הבבות למיניהם, היא לא התחרטה על כך שנתנה לה מתנה מכובדת מאד, אבל זה היה פסיק קטן מעושרה, מתנה זו נועדה להראות שהיא לא זנחה לחלוטין את בתה הביולוגית, אבל קשר של ממש לא רצתה.

כך שכל קשר עם המשפחה החילונית שיכול היה חלילה וחס להשפיע לרעה, לא היה קיים, כל החיבור הוא רק עם תורה ומצוות. עם כזה יסוד איתן אין ספק שרק יעלו ולדודי יש עתיד גדול להיות אחד מגדולי ישראל.

סיפור / הרב מרדכי מלכא, הרב הראשי לעיר אלעד, במדורו באספקלריא

סיפור מדהים מהחיים

קראתי סיפור מדהים מהחיים בשבועון משפחה על משפחה שעבר עליהם מצב קשה, הראשון. היו מתגוררים בשכירות ובכל שנה צריכים לחפש תחלופה והדבר היה מאוד קשה ולמרות שחסכו את הסכום הראשוני לקנות דירה אך לא מצאו כמה שחיפשו דירה אצל מתווכים לא מוצאים דירה שתתאים לכסף ולצרכים של המשפחה, השני. היה להם בן בחור ישיבה טוב אך סטנדרטי לא בולט במיוחד והגיע לפרקו ופנו לשדכנים ותמיד היו נענים בשלילה כי אין להם לא יחוס ולא כסף ולא עילוי והדבר העיב מאוד על הבית, השלישי. בעודם מתמודדים עם שני הדברים הופתעו לקבל את הבשורה צלצלו לאמא המפרנסת את הבית שעוד תקופה קצרה נסגר מקום העבודה לכן שתחפש מקום חלופי, אך כיון שכבר בגרה וגם היה מקצוע מיוחד לא הצליחו להשיג שום עבודה וכמה ששלחה קורות חיים לא נענתה, ולמרות כל התפילות הבכיות והקבלות שקיבלה על עצמה לא עזר דבר כאילו בשפת העם הכל שחור ושום דבר לא הולך ותמיד היה תלונות וטרונות בפיה למה מגיע לה המצב הזה כמעט הגיעה ליאוש, הלכה לאחת היועצות שהיית איתה בקשר לשתף אותה במצבה הקשה מה עושים, אותה יועצת האירה את עיניה ואמרה לה הרי הכל תלוי ברצון השם יתברך ותשועת השם כהרף עין וכל התלונות שלך הן על בורא עולם וכי הוא לא יודע ורואה את מצבך ואת כאילו נלחמת בבורא עולם, לכן הציעה לה שתשנה את כיוון החשיבה ותרגיל את עצמה להודות להשם יתברך מהמקום שהיא נמצאת בשמחה ותעשה רצון השם כי רצון השם יתברך שדווקא מהמקום הזה תראי גם את הטוב ולהודות ורק אז יפתחו לך השערים, ובאמת שינתה את דרכה והתחילה ללמוד להודות ולשמוח במה שיש ופתאום התחולל מהפך קיצוני שמקבלת טלפון בערב ממתווך תבואי עכשיו מצאתי דירה ממש מתאימה לצרכים ולכסף שלכם לפני שיחטפו אותה כי המוכר נאלץ למכור בכדי לעבור להתגורר בסמוך להוריו ומתוך הכרח מוזיל את המחיר ותיכף הלכו ובאותו ערב סגרו על הדירה, ולאחר כמה ימים מצלצלים ממקום עבודה שהשאירה את הקורות חיים לפני כחודשיים וזה בדיוק המקום שמאוד רצתה ולא התייחסו ופתאום הם רוצים והתקבלה לעבודה בסוג עבודה שמתאים לה ומשכורת מכובדת, בעודם מעכלים את השפע שנפתח להם פתאום מקבלים טלפון משדכן להציע שידוך מעולה לבנם ואכן עלה יפה והתארס. רק אז הבינה שהיא הייתה מקור סתימת כל השפע כי לא ידעה שכל מצב שהשם יתברך עושה עם האדם הוא רצונו והכל בכדי לנסותו וכאשר יודע לעמוד בניסיון זוכה ונפתחים לו כל השערים.